МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2019.
Факультет соціальних наук

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

15–19 квітня 2019 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК 159.9+316+070
Т39

Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(Протокол №10 від 03.06.2019 р.)

Упорядник Панченко С.А.

Редакційна колегія:
Наумик В. В., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)
Прушківський В. Г., д-р екон. наук, професор
Кузькін О.Ф., канд. техн. наук, доцент
Глушко В.І., канд. техн. наук, доцент
Климов О.В., канд. техн. наук, доцент
Антонов М.Л., канд. техн. наук, доцент
Савченко В.О., канд. техн. наук, доцент
Кабак В.С., канд. техн. наук, доцент
Касьян М.М., канд. техн. наук, доцент
Корольков В.В., канд. екон. наук, доцент
Дєдков М.В., канд. іст. наук, доцент
Васильєва О.О., канд. фіз.-мат. наук, доцент
Пущина І.В., канд. пед. наук, доцент
Філей Ю.В., канд. юр. наук, доцент
Гайворонська Т.О., канд. філос. наук, доцент
Сажнєв В. М., канд. техн. наук, доцент
Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Т39 **Тиждень науки-2019. Факультет соціальних наук.** Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 15–19 квітня 2019 р. [Електронний ресурс] / Редкол. :В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2019. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.
ISBN 978-617-529-230-3.

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться на факультеті соціальних наук Запорізького національного технічного університету. Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-230-3.

© Запорізький національний технічний університет (ЗНТУ), 2019

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ» 8

Бочелюк В. Й. Синдром емоційного вигоряння психолога-консультанта: до постановки проблеми 8
Гайворонська Т. О. Суб'єктивний досвід особистості у вивченні сновидінь……..... 9
Походенко С. В. Роль проективних механізмів у формуванні образу політиків у виборців 12
Дергач М. А. Психологічні ресурси ресоціалізації осіб похилого віку 17
Панов М. С. Професійна реадаптація особистості: до постановки проблеми……21
Черепєхіна О. А. Активізація формувального впливу вузівського середовища на формування професіоналізму студентів-психологів 22
Хрустальова М. С. Психологічні та феноменологічні аспекти ситуації провини..... 25
Сорока А. В. Усвідомлене танго або проект «la magia del tango» – синергія танго-терапії & гештальт-терапії 28
Тисячник І. В. Виховання громадянськості у студентів в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу 30
Застело А. О. Психологічні функції сміху в роботі лікарняного клоуна ... 32
Шубертій Н. Г. Підтримка розвитку клієнта в гештальт-терапії 34
Бабенко О. В. Основні ідеї та принципи вальдорфської педагогіки 36
Бородулькіна Т. О. Робота з образом сім'ї у дитячо-батьківському консультуванні за допомогою малюнків та метафоричних асоціативних карт 39
Бочелюк В. Й., Журавльова І. Д. Психологічні особливості емоційних станів волонтерів: до постановки проблеми 41
Бочелюк В. Й., Садовська А. О. Психологічна готовність молоді до шлюбу: до постановки проблеми 44
Дергач М. А., Конопля І. В. Особливості взаємозв'язку процесів старіння та фахової активності 45
Дергач М. А., Панченко Д. О. Контроль за емоційними реакціями та станами як спосіб корекції харчової поведінки людини..... 48
Дергач М. А., Мормуль М. І. Взаємодія з батьками в період раннього дитинства як чинник успішного розвитку комунікативних навичок малюка……...50

Дергач М. А., Дяченко А. А. Корекція емоційних станів особистості засобами ліричної музики 53
Тисячник І. В., Медведєв Д. В. Міжособистісні стосунки у групах людей юнацького віку 55
Бородулькіна Т. А., Жаболенко А. А. Особливості пізнавальної сфери молодших школярів в умовах впровадження вальдорфської педагогіки в експериментальному навчальному закладі 57
Застело А. О., Корсун О. Р. Організаційні та соціально-психологічні чинники мотивації праці: до постановки проблеми 60
Черепєхіна О. А., Гавриленко Ю. О. Психологічні кризи професійного становлення жінки 62
Черепєхіна О. А, Скребкова А. Ю. Психологічні особливості гендерної соціалізації сучасної жінки 66
Хрустальова М. С., Гаранич А. Г. Особливості соціально-психологічної напруги в торгівельному колективі 69
Хрустальова М. С., Гавриленко Я. С. Психологічні особливості особистісного звернення до психолога 71
Хрустальова М. С., Литвиненко К. В. Теоретичні основи дослідження прокрастинації в психології 72
Хрустальова М. С., Сікора О. О. Психосемантика щастя 75
Садикіна А. С. Особливості інтуїтивності у студентів-психологів: до постановки проблеми 77

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»..... 79

Коваль В. О. Толерантність та інтолерантність при потестарному режимі..... 79
Попович В. М. Соціальна робота як основа становлення громадянського суспільства 80
Дударьов В. В. Громадські обєднання на захисті соціально-економічних прав працюючих 82
Турба О. О. Проблематика організації соціального супроводу сімей в сучасних умовах 84
Щербина С. С. Дистанційні форми консультування в соціальній роботі..... 86
Барзенкова-М'ясникова Л. В. Соціальна профілактика проявів агресивної поведінки у дітей та підлітків 88
Новак Т. О. Проблеми молодої сім'ї і їх подолання 90
Баршацька Г. Ю. Соціальна перцепція в добровільній професійній діяльності соціального працівника 92

Балухтіна О. М. Державна служба зайнятості в стратегії соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні 94
Кузьміна М. О. Social-professional competence of the future graduate, as a criterion for successful career strategy 96
Кузьміна М. О., Купа О. О. Соціальна адаптація особистості як психолого-педагогічна проблема 97
Кузьміна М. О., Ружицький С. А. Молодіжна субкультура як агент соціалізації 99
Кузьмін В. О., Винник О. Д. Особливості соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні 101
Баршацька Г. Ю., Лубенець Ю. М. Інноваційна діяльність соціального працівника(педагога) в загальноосвітньому навчальному закладі 103
Баршацька Г. Ю., Хінчик Я. Л. Особливості роботи соціального працівника в загальноосвітній школі 105
Коваль В. О., Бабарига А. С. Молода сім'я як об'єкт соціального захисту 107
Коваль В. О., Колесник В. В. Специфіка технологій соціальної роботи у системі пенітенціарних закладів 108
Коваль В. О., Галівець О. В. Соціальні інновації в Україні 111
Коваль В. О., Старушок К. В. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку 112
Попович В. М., Лященко І. С. Інноваційні методи в управлінні – службі у справах дітей 114
Коваль В. О., Романова О. О. Соціальні проблеми молоді в Україні 116
Дударьов В. В., Татєвосова Р. Е. Класифікація методів соціальної роботи 117
Попович В. М., Старушок К. В. Переваги та недоліки інклюзивної освіти 119
Попович В. М., Барановська Я. С. Благодійність як форма соціальної роботи 121
Турба О. О., Слюсар Д. А. Булінг як соціально-педагогічна проблема 123
Баршацька Г. Ю., Гутарєва В. С. Булінг у шкільному середовищі 125
Турба О. О., Купа О. О. Соціально-педагогічна робота із сім'єю з низьким виховним потенціалом 127
Дударьов В. В., Паньків О. А. Соціальний супровід неблагополучних сімей 129
Дударьов В. В., Андрієнко О. С. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку 131

Попович В. М., Лебеденко В. В. Соціальна робота з жінками (історичний аспект) 133
Щербина С. С., Закревська А. В. Правові аспекти соціального захисту жінок в Україні 135
Турба О. О., Мяснікова Л. О. Соціальна робота з важкими підлітками..... 136
Коваль В. О., Махнибородa Д. О. Соціальний захист жінок в Україні..... 137
Дударьов В. В., Турна К. Е. Соціальна робота з молодими матерями..... 139
Кузьміна М. О., Горбик О. В. Соціальна робота з особами з девіантною поведінкою 141
Балухтіна О. М., Ромашко Г. А. Актуальність праці Е. Дюркгейма «Суїцид» при визначенні причин самогубств у сучасному українському суспільстві 142
Щербина С. С., Микитюк К. М. Соціальна робота зі співзалежними сім'ями 144
Щербина С. С., Романова О. О. Удосконалення соціальної роботи з дітьми вулиці 146

СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА»

Волинець Г. М. Образи-символи у політичній карикатурі на сторінках журналу «Перець» 149
Тонкіх І. Ю. Особливості функціонування жанру інтерв'ю на журналістських Youtube-каналах 152
Єськова К. В. Особливості есеїстики Юрія Білецького 154
Погребна В. Л. Проблема жіночої емансипації у публіцистиці М. С. Лєскова 156
Хітрова Т. В. «Спогади» як технологія комунікації в соціальних медіа .. 159
Островська Н. В. Різновиди форматів фактчекінгових проектів 161
Скуртул Г. С. Надзвичайні ситуації природного походження в об'єктиві українських тележурналістів 164
Панченко С. А. Медіабренди регіональних телекомпаній Запоріжжя: загальна характеристика 166
Пода О. Ю. Тема чоловічого здоров'я в національних мас-медіа 168
Боровик К. Ю. Особливості розвитку української гонзо-журналістики (на прикладі сатиричного дайджесту «#@)₴?$0» Майкла Щура)..... 169
Тимченко І. Д. Особливості жанру кінорецензії в інтернет-виданні «Okino. UA» 171

Чупис М. О. Кінокритика як основа журналістського блогу: авторський проект «Нотатки Geeka» 173
Саприкіна К. М. Жанрово-тематичні особливості тревел-програми на радіо……..175
Шульга М. О. Споживчі якості сучасних fashion-журналів..... 177
Коротич Ю. А. Мистецтвознавчі журнали на ринку ЗМІ..... 179
Галунова К. О. Критерії майстерності журналістів газети «День» (на матеріалі есеїстики)..... 181
Єськова К. В., Ліхачова К. Ю. Особливості функціонування студентської газети «СТУДРОL» 183
Гапон К. Ю. Роль дизайну у формуванні стилю глянцевого журналу «Единственная» 185
Погребна О. В. Рецепція українського театрального життя 1920-х – 1930-х рр. у пресі 188
Панченко С. А., Мельник В. Д. Вплив ребрендингу на концептуально-змістові характеристики «Телеканалу Z» («МТМ»)..... 190
Шишкіна С. О. , Тонкіх І. Ю. Журналістський блог як новий ЗМК (на прикладі Youtube-каналу О. Педана)..... 192
Карпенко Т. Ю., Єськова К. В. Портретний нарис на сторінках часопису «Личности» 194
Свідлова А. В., Хітрова Т. В. Сучасні тенденції розвитку військової журналістики в Україні..... 196
Пода О. Ю., Соляник В. О. Спеціалізовані медичні журнали про жіноче здоров'я 197
Мокроусов Г. М., Пода О. Ю. Образи представників силових структур у національних ЗМК..... 199
Погребна В. Л., Різун А. С. Рецепція проблем жіночої емансипації у жіночій публіцистиці другої половини XIX століття..... 202

СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ»

УДК 159.9
Бочелюк В. Й.[1]
[1] д-р. психол. наук, проф. ЗНТУ

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Сьогодні синдром емоційного вигоряння входить до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-10). У класифікаційній рубриці «Проблеми, пов'язані з труднощами подолання життєвих ускладнень» його можна знайти під номером Z73.0. Однак всебічна наукова розробка проблеми «поранених цілителів» не втрачає актуальності.

У науковий лексикон термін «синдром емоційного вигоряння» (англ. – «burn-out syndrome») увійшов в 1977 р. після доповіді К. Маслач на щорічній конференції Американської психологічної асоціації (APA). Цим терміном вона позначила досить поширену ситуацію, коли співробітники медичних служб після кількох місяців чи років сумлінного виконання своїх обов'язків «вигоряють», виявляючи ознаки знервованості, занепокоєння, байдужості, апатії чи, навіть, цинізму.

Синдром емоційного вигоряння спіткала щаслива доля тих наукових концепцій, поява яких супроводжується приємним відчуттям впізнавання і деяким здивуванням: «Невже раніше це не мало ніякої назви?». І справді, відповідне поняття виникає саме в той час, коли вже накопичений емпіричний досвід, достатній для того, щоб надати йому інтуїтивно переконливого вигляду. Потрібна тільки назва і зручні концептуальні межі. (Мабуть саме такий ефект відрізняє вмілі психотерапевтичні інтервенції, коли зміст репліки психотерапевта переживається клієнтом як щось нове, але не чуже.)

Отже, проблема швидко привернула до себе увагу не тільки наукового співтовариства. Емоційне вигоряння стало предметом досліджень, дискусій, занепокоєнь. Сьогодні безліч психологів у світі спеціалізуються в цій галузі. Розробляються спеціальні програми з профілактики, діагностики та корекції цього синдрому та явищ, з ним пов'язаних.

Частково завдяки тому, що сам термін «вигоряння» має метафоричний відтінок, частково – зважаючи на актуальність і розповсюдженість цієї проблематики, більшість робіт, присвячених аналізу цього явища, мають в

кращому разі публіцистичну чи прикладну спрямованість, в гіршому – відверто популістську. Однак, з іншого боку, можна констатувати, що зараз розроблений концептуальний, методологічний і методичний апарат, достатній, щоб довести: в основі явищ вигоряння лежать доступні емпіричному спостереженню важливі психологічні і психофізіологічні механізми.

Цікавість наукового співтовариства до певної проблеми відбиває кількість присвячених їй публікацій. За даними PsychLit (найбільшої в світі електронної інформаційної бази, що видається Американською психологічною асоціацією і містить відомості про психологічні публікації у книгах, монографіях, збірниках, дисертаціях, періодичних виданнях) можна стверджувати, що з часу своєї появи на науковому небосхилі, проблема постійно привертає зростаючий інтерес дослідників.

Якщо ситуацію за кордоном характеризує респектабельно-стабільна актуальність проблеми емоційного вигоряння, то у вітчизняних психологічних дослідженнях вона переживає період бурхливого розвитку і сміливих сподівань. В цьому контексті вивчення явища емоційного вигоряння уявляється особливо актуальним.

УДК 159.9
Гайворонська Т. О.[1]
[1] канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

СУБ'ЄКТИВНИЙ ДОСВІД ОСОБИСТОСТІ У ВИВЧЕННІ СНОВИДІНЬ

Проблема розробки власної методології була і залишається однією з важливіших та найскладніших в сучасній психології. Ця проблема постала з відокремленням психології від філософії і становленням психології як самостійної науки. Протягом тривалого часу, майже до початку XX століття психологія користувалась філософською методологією, а згодом і суб'єктивним методом, який отримав назву «інтроспекція» (від лат. introspectare – дивитися всередину). Прагнення вчених будувати психологію як експериментальну науку, яка б відповідала науковому ідеалу, призвело не тільки до відмежування психологічного знання від абстрактних філософських суджень про свідоме й інші психічні явища, а й до відмови від багатьох ідей, які, на думку вчених-психологів, мали суб'єктивний характер, а тому не мали наукового значення.

Критичне ставлення до т. зв. суб'єктивних методів пов'язано з вимогою до будь-якої наукової дисципліни спиратись на методологію, яка прийнята у

науковому співтоваристві. Однак психологія відрізняється від інших наук складністю свого об'єкту, неможливістю вивчати людину, її духовне і душевне життя тільки за допомогою об'єктивних методів, тому що людина – унікальне і неповторне явище, яке не можна звести тільки до загальних характеристик.

Зрозуміти такий складний та унікальний феномен, яким є людина, неможливо без вивчення всіх складових її психіки, в тому числі і несвідомого, одним із проявів якого є сновидіння. Складність вивчення сновидінь полягає в розробці методів дослідження цього феномену. З формуванням експериментальної психології дослідження сну і сновидінь базувалось на інтроспективних звітах про них і вважалось достовірним. Однак в подальшому інтроспективний метод втрачав свою «науковість» і поступався своїм значенням методам, які підлягали перевірці і повторенню. Психологи і фізіологи намагались поставити вивчення сновидінь на експериментальну основу. У вивченні фізіології сну і сновидінь є багато досягнень, однак в розумінні змісту і функцій сновидінь, їхньої ролі в житті людини залишається багато невизначеного. Можна припустити, що це пов'язано з обмеженням саме суб'єктивного досвіду у вивченні цього аспекту несвідомого і в розумінні духовного життя людини в цілому.

На неоднакове значення суб'єктивних і експериментальних методів для науки звернув увагу американський вчений-астрофізик Денніс Шмідт, який присвятив багато років вивченню феномену сновидінь. Д. Шмідт писав, що суб'єктивні методи (за його термінологією, натуралістичні спостереження) мають менший статус, ніж експериментальні дослідження в більшості наук [2, с.43]. Причину зневажливого ставлення до суб'єктивних методів у вивченні сновидінь з боку вчених-психологів Д. Шмідт бачив в тому, що нічний світ і сновидіння здаються далекими від світу денної реальності і не вважаються такими, що мають значення для наукового дослідження.

Другорядний статус суб'єктивного досвіду обумовлений також відсутністю системи у формуванні методології такого досвіду (натуралістичного спостереження). Вивчення сновидінь, яке знаходить відображення в постійному веденні журнальних записів і має систематичний характер, є головним завданням в дослідженні цього феномену для членів Міжнародної Асоціації вивчення сновидінь (IASD), яка була заснована у 1984 році. Деякі протоколи членів Асоціації окрім записів сновидінь містять опис умов і процедур проведення натуралістичних спостережень, що має значення для вдосконалення методів дослідження феномену сновидінь.

Необхідність вдосконалення методів вивчення сновидінь, надання їм максимальної об'єктивності привели до заміни довготривалих спостережень кількісним методом, заснованим на контент-аналізі сновидінь і анкетуванні невеликої групи осіб, які приймають участь в лабораторних експериментах

по вивченню сновидінь (Domhoff, 1996)[1]. Не заперечуючи важливість кількісного методу, який дає можливість зрозуміти фізичну та психологічну природу сновидіння, слід відмітити його обмеженість в часі, а також у вивченні і розумінні унікального змісту сновидінь різних людей і їхнього зв'язку з подіями в реальному житті. Саме довготривале натуралістичне спостереження окремої особистості за умови ретельного запису змісту сновидінь (протоколу) й ведення щоденника протягом не менш як десятиліття дозволяє простежити збіг образів і подій в сновидіннях і в реальному житті.

Критичне ставлення наукового співтовариства психологів до т. зв. суб'єктивних методів вивчення психологічних явищ, в тому числі до вивчення сновидінь, не є виправданим. Особливе значення кількісного методу, який, на думку більшості науковців, має об'єктивний характер, є виправданим для такої науки, як фізіологія, однак є дуже обмеженим для психології.

Всебічне дослідження і розуміння феномену сновидіння неможливе без нового підходу до його вивчення, розробки і вдосконалення експериментальних методів такого дослідження. Однак для вивчення цього феномену недостатньо тільки об'єктивних, кількісних методів. Необхідною умовою для розв'язання цієї проблеми психології є розробка принципів і процедур методології, яка традиційно вважається суб'єктивною.

З метою надання суб'єктивному (натуралістичному) спостереженню статусу наукового методу в психології, а саме, у вивченні несвідомого в людині, слід домовитись щодо умов його застосування, а також, і це головне, щодо розуміння місця цього методу саме в психології. Надання наукового статусу натуралістичному спостереженню у вивченні сновидінь неможливе без консенсусу психологів-дослідників щодо формування системи принципів і прийомів цієї методології. Довготривале натуралістичне спостереження, яке є основою суб'єктивного досвіду особистості, має унікальну сенситивність, що робить його найбільш ефективним або єдиним можливим методом для багатьох важливих досліджень в галузі тлумачення змісту сновидінь та їхнього зв'язку з визначальними подіями в житті окремої людини.

Необхідність визнання значення і належного місця суб'єктивного методу у вивченні не тільки сновидінь, а й душевного і духовного світу людини дозволить розв'язати багато існуючих проблем в психології, а інтеграція об'єктивного і суб'єктивного досвіду може стати основою нової галузі знань про людину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Domhoff, G.William (1996). Finding Meaning in Dreams: A Quantitative Approach. New York: Plenum Press.

2. Schmidt, D. Stretched dream science: The essential contribution of long-term naturalistic studies // Dreaming. – (1999). – № 9(1). – P.43-69. https: //doi.org/10.1023/A:1021317026733.

УДК: 316.6

Походенко С. В.[1]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

РОЛЬ ПРОЕКТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ ПОЛІТИКІВ У ВИБОРЦІВ

Напередодні чергових виборів в Україні нас зацікавило чи є зв'язок між характеристиками образу себе у виборців та образом обраного політика. Для з'ясування сили та спрямованості ймовірного зв'язку за допомогою методики особистісного диференціалу (варіант адаптований в НДІ ім. В. М. Бєхтерєва) було проведене емпіричне дослідження, в якому взяли участь жителі міста Запоріжжя, всього 150 осіб у віці від 18 до 75 років.

Обрана методика надає можливість вивчити ставлення до самого себе та інших людей та включає полюса трьох класичних факторів семантичного диференціала: оцінки, сили та активності. Респондентам було запропоновано провести особисту оцінку своїх якостей, обрати політика за якого він міг би віддати свій голос і здійснити аналіз його особистісних якостей (як він їх собі уявляє).

При порівнянні частотних навантажень в характеристиках образу себе виборців та образу політика та аналіз дисперсії, тобто розподілу індивідуальних оцінок (критерій Фішера) ми отримали таку картину: профіль виборця дійсно подібний до профілю обраного політика: за тринадцяти шкалами можна спостерігати певний зв'язок (6-сильний, 1-помірний, 6-слабкий). Результати представлені в таблиці 1.

Найбільш сильний та прямий зв'язок образу себе та обраного політика визначено за такими якостями як чуйність, чесність та товариськість. Оскільки виборці не знайомі особисто з обраними політиками, вони не здатні оцінити наявність у останніх таких рис об'єктивно. Отже в даному випадку можна спостерігати дію дзеркальної проекції. Дію цього механізму можна спостерігати на менш вираженому рівні при приписуванні політикам таких якостей як говірливість, впертість та незворушливість.

Додаткова проекція найбільш виражена при сприйнятті такої риси, як справедливість: чим менш справедливими виборці вважають себе – тим біль справедливого політика прагнуть. Такий самий зв'язок тільки меншої сили можна спостерігати при наділенні політика такими якостями, як сила, відповідальність, відкритість, рішучість, дієвість, енергійність.

Також дію додаткової проекції можна спостерігати при приписуванні політикам якостей по яких за обома статистичними критеріями зв'язок відсутній, але середні значення у політика більше власних. Це стосується доброти, незалежності, рішучості, впевненості, самостійності.

Таблиця 1 - Рівень та характер зв'язку особистісних якостей виборців та обраних ними політиків

Особистісні якості	Значення критерію Фішера	Рівень зв'язку	Значення коефіцієнта кореляції r	Рівень зв'язку	Характер зв'язку
Чарівний-непривабливий	0,811	Наявний, сильний	0,101	Відсутній	Прямий
Сильний-слабкий	0,000	Відсутній	-0,056	Відсутній	Зворотній
Говіркий-мовчазний	0,639	Наявний, сильний	0,245	Слабкий	Прямий
Безвідповідальний - сумлінний	0,767	Наявний, сильний	-0,040	Відсутній	Зворотній
Впертий-поступливий	0,102	Наявний, слабкий	0,219	Слабкий	Прямий
Замкнений-відкритий	0,147	Наявний, слабкий	-0,035	Відсутній	Зворотній
Добрий-егоїстичний	0,036	Відсутній	0,109	Відсутній	Прямий
Залежний-незалежний	0,000	Відсутній	0,195	Дуже слабкий	Прямий
Діяльний-пасивний	0,007	Відсутній	-0,048	Відсутній	Зворотній
Черствий -чуйний	0,410	Наявний	0,291	Сильний	Прямий
Рішучий-нерішучий	0,000	Відсутній	-0,137	Відсутній	Зворотній
Млявий-енергійний	0,136	Наявний, слабкий	-0,043	Відсутній	Зворотній

Продовження таблиці 1

Особистісні якості	Значення критерію Фішера	Рівень зв'язку	Значення коефіцієнта кореляції r	Рівень зв'язку	Характер зв'язку
Справедливий-несправедливий	0,586	Наявний, сильний	-0,209	Сильний	Зворотній
Розслаблений-напружений	0,105	Наявний, слабкий	0,021	Відсутній	Прямий
Метушливий-спокійний	0,062	Майже відсутній	0,076	Відсутній	Прямий
Ворожий-доброзичливий	0,530	Наявний, сильний	0,029	Відсутній	Прямий
Впевнений-невпевнений	0,000	Відсутній	0,030	Відсутній	Прямий
Відлюдний-товариський	0,122	Наявний, слабкий	0,241	Сильний	Прямий
Чесний-нещирий	0,771	Наявний, сильний	0,209	Сильний	Прямий
Несамостійний-самостійний	0,000	Відсутній	0,091	Відсутній	Прямий
Дратівливий-незворушний	0,059	Наявний, слабкий	0,199	Слабкий	Прямий

Перш ніж зробити остаточні висновки про роль проективних механізмів у формуванні образу обраного політика розглянемо більш узагальнений образ себе та політика за факторами особистісного диференціалу. На рисунку 1 порівняльний аналіз середніх показників за факторами С (сила), А (активність), О (оцінка) образу себе та образу обраного політика.

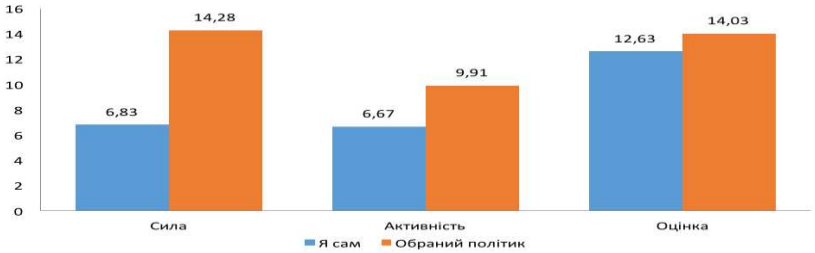

Рисунок 1 – Порівняльний аналіз факторів образу себе та обраного політика (середні значення).

Найбільші відмінності в середніх оцінках можна спостерігати за фактором С (сила), який свідчить про розвиток вольових сторін особистості, як вони усвідомлюються самим піддослідним. Політика наділяють більш високими у порівнянні із собою і сприймають як більш впевненого в собі, незалежного, здатного розраховувати на власні сили у важких ситуаціях. Себе ж виборці сприймають як таких, що мають недостатній самоконтроль, нездатними триматися прийнятої лінії поведінки, залежними від зовнішніх обставин і оцінок.

Фактор активності (А) в самооцінці інтерпретується як свідоцтво екстравертованості особистості. За цим фактором політики також мають більш високі середні оцінки у порівнянні із виборцями і сприймаються здатними на високу активність, товариськість, спонтанність.

Найбільш високі оцінки і одночасно найбільш високу подібність себе та обраного політика можна спостерігати за фактором О (оцінка). Фактор оцінки (О) свідчить про рівень самоповаги. Високі значення цього фактору свідчать про те, що випробовуваний сприймає себе, як особистість, схильну усвідомлювати себе як носія позитивних, соціально бажаних характеристик, в певному сенсі задоволену собою. При використанні ОД для вимірювання взаємних оцінок фактор (О) інтерпретується як свідоцтво рівня привабливості, яким володіє одна людина в сприйнятті іншого. При цьому позитивні (+) значення цього чинника відповідають бажанням приєднання об'єкту оцінки, негативні (-) - його відкидання.

Отже, простий аналіз середніх значень за факторами дозволяє припустити, що за факторами С (сили) та А (активності) образ політика формується за допомогою додаткової проекції, а за фактором О (оцінки) за допомогою дзеркальної проекції (ідентифікації).

Статистичну перевірку цього припущення було проведено за допомогою критерію Ст'юдента, критерію Фішера та кореляційного аналізу.

Сутність Fтесту та кореляційного аналізу було описано вище. Т-критерий Ст'юдента використовується для визначення статистичної значущості різниці в середніх показниках. В нашому випадку для перевірки гіпотези Н1 про те, що відмінності в середніх показниках оцінок себе та обраного політика за фаторами особистісного диференціалу статистично значущі. Критичне значення Т-критерію розглянемо на рівні 0,05. Результати всіх видів статистичного аналізу представлено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Зв'язок між факторами особистісного диференціалу себе та обраного політика

Фактори особистісного диференціалу	Сила	Активність	Оцінка
Значення Т-критерія Стьюдента	5,5E-15 відсутній	0,0001 відсутній	0,065 майже відсутній
Значення F-критерія Фішера	1,0E-05 відсутній	0,69 сильний	0,52 помірний
Значення коефіцієнту кореляції Пірсона	0,182 слабкий	0,133 відсутній	0,022 відсутній

Отже, ми визначили, що критерій Ст’юдента по силі, активності та оцінці дорівнює 5,5E-15, 0,0001, 0,065 відповідно, а відмінності в середніх значеннях за всіма факторами статистично доведено. Аналіз дисперсій та кореляційний аналіз показів, що вираженої зв’язку в характері приписуванні політикам певних якостей не існує: і сильні і слабкі хочуть сильного політика; і активні і пасивні – хочуть активного; і гідні поваги і не гідні хочуть гідного політика.

Таким чином можна зробити висновок про провідну роль додаткової проекції в формуванні образу обраного політика, якого виборці бачать як гідну поваги, сильну, рішучу, діяльну та енергійну людину, яка може нести велику відповідальність. Виборці наділяють обраних політиків позитивними рисами, які цінують, але не бачать у собі. Таким чином вони підсвідомо намагаються позбутися відповідальності і виправдовують власну бездіяльність: він (вона) зробить це замість мене, тому що він (вона) кращий, сильніший, досвідченіший та ін. Так формуються високі соціальні очікування від політиків, і наступні не менш значні розчарування.

Запобігання такій тенденції передбачає розвиток політичної культури та застосування рефлексивних механізмів. Певну відповідальність мають усвідомити і самі політики: в ході передвиборчої агітації виборці одержують від них лише ту інформацію, яка відповідає соціальним очікування. Виборці мають незначну інформацію (окремі факти з біографії політика, партійну

приналежність, передвиборчі зобов'язання і т. ін.) про кандидатів, що робить останніх ідеальним "екраном для проекцій" Найбільш цінна інформацію (про особливості внутрішнього світу: світогляду, характеру, спрямованості та ін.), яка сприятиме формуванню адекватного образу кандидата найчастіше у виборця відсутня.

УДК 159.9
Дергач М. А.[1]
[1] д-р пед. наук, проф. ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Період пізньої зрілості являє собою один з етапів життєвого шляху людини. Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що у соціально-демографічній структурі сучасного світу простежується тенденція до швидкого старіння населення. Сьогодні, в умовах, де домінантою стають цінності швидкісної мобілізації та першочергових винаходів, людина періоду пізньої зрілості часто сприймається як така, що не корелює із сучасними вимогами.

Різке підвищення динаміки соціальних процесів робить майже неможливим комфортне функціонування старіючого населення у соціумі, але, що найважливіше, ставить під сумнів саму можливість людей пізнього періоду до соціальної затребуваності. Ще однією проблемою постає інтенсивне ускладнення процесу орієнтування в інформаційному полі, що призводить до різкого переривання комунікації між поколіннями. Ці факти пояснюють затребуваність сучасної психологічної науки до питання, щодо ресоціалізаціїї старіння і актуалізації особистісних ресурсів.

Пізня зрілість в більшості випадків характеризується закінченням професійної кар'єри, підготовка себе до ролі пенсіонера. Особистість в період пізньої зрілості у зв'язку з від'їздом дітей з рідного дому відчуває переживання «спорожнілого гнізда», з'являються нові соціальні ролі (бабусь і дідусів) з усіма супутніми цим ролям переживаннями і проблемами.

На сьогодні все більше вчених розглядають пізню зрілість як період продовження розвитку людини, що активно взаємодіє із соціумом. З огляду проаналізованої сучасної літератури було виявлено, що визнання старіючою людиною активної ролі «усвідомлено організувати власне життя» може виступати детермінуючою основою позитивної життєвої перспективи.

Активна позиція людини пов'язана з її суб'єктивним поглядом на світ та здатністю до знаходження ресурсів.

Можна зазначити що життєві зміни, пов'язані з простором старіючої людини призводять до активізації потенціалу особистості, розвитку нових суб'єктних властивостей та детермінують формування життєвої позиції котра розширює особистісний простір.

Проблема ресоціалізації з'явилась в кінці XIX початку XX століть. Більшість питань пов'язаних з ресоціалізацією розглянуті в парадигмі девіантної поведінки або з людьми позбавлених на певний час свободи. У вузькому сенсі поняття ресоціалізація розглядається відносно недавно. Ресоціалізацію в певному сенсі можна розглядати як один із ключів вторинної соціалізації, що також включає в себе безліч складових, таких як: контрсоціалізація, інтерсоціалізація, десоціалізація та ін.

У результаті всебічного дослідження поняття «ресоціалізація» виявлено, що його трактують з двох позицій як «соціалізація» і «десоціалізація». Ресоціалізація передбачає, що весь її хід підпорядкований поверненню і набуттю людиною здатності до життя у суспільстві, їх оновленню та засвоєнню.

Соціалізація особистості не є процесом постійних прогресивних накопичень. У зв'язку зі зміною груп і пред'явленням нових вимог, з розвитком самої особистості постійно відбувається і рух її інстанцій, зміна домінуючих, що і обумовлює її актуальну поведінку. Інакше кажучи, на тлі соціалізації реалізується і процес ресоціалізації.

Погляди більшості дослідників, як зарубіжних так і вітчизняних, говорять про те, що ресоціалізації передує руйнування раніше прийнятих цінностей і стереотипних моделей поведінки. А у більш вузькому сенсі ресоціалізація передбачає вивчення індивідом нових, які радикально відрізняються, норм та моделей поведінки, які до цього не були засвоєнні.

Зауважуючи на це, ми говоримо, що ресоціалізація – це зміни раніше вже соціалізованої особистості, тобто повторна соціалізація. В даному процесі спостерігається індивідуальний аналіз і оцінювання зовнішніх умов соціуму, обставин, подій, самовихування та інше. Підсумовуючи сучасне наукове поле щодо проблеми соціалізації і ресоціалізації, можемо з достатньо вагомою часткою ймовірності говорити про те, що ресоціалізація є провідним та облігатним заходом, спрямованим на досягнення соціальної стабільності та загального благополуччя, невід'ємний крок у побудові, так би мовити, егалітарного суспільства.

Особлива важливість цього питання простежується стосовно людей, що знаходяться на онтогенетичному етапі пізньої зрілості, оскільки це одна із найбільш вразливих, декретованих груп, адже саме у цьому віці наступає період психологічної дезадаптації, зумовленої появою нових продуктів

науково-технічного прогресу, зміною суспільно-моральних компонентів буття людини, яка психологічно не встигає за розвитком навколишньої дійсності, хоча має достатньо психологічних, моральних та духовних ресурсів для подолання суб'єктивної дизрупції із еволюцією об'єктивного буття.

В цьому аспекті стає зрозумілим апофеотична роль практикуючого психолога у наданні допомоги таким людям та поверненні їх до нормального соціального функціонування – застосування практики генезису ресоціалізації.

Головними факторами вторинної соціалізації зрілої особистості за результатами нашої роботи є контактність (у розумінні здатності людини до креації стабільних та валідних соціальних комунікант), підтримка у колі найближчого оточення (чи не найважливіший ресурс, сутнісною роллю якого є забезпечення розуміння особистістю потреби інших, зазвичай, родичів та близьких друзів, у його власному існуванні, що саме по собі є важливим фактором стабілізації морального стану, який запускає адаптивно-тонічні механізми), пластичність біхевіоральних модусів (яка дозволяє людині пристосуватися до нових умов, опанувати змінені фактори середовища).

Контрадаптивними чинниками у провадженні комплексу заходів вторинної соціалізації є сформованість у зрілої особистості ціннісно-моральних установок, форм і способів суспільно функціонування з вираженим ригідним компонентом, а також, «орієнтація у часі» (під якою ми розуміємо суб'єктивну оцінку індивідом власної належності сучасному темпоральному локусові, а не аллопсихічне орієнтування).

За результатами експериментального дослідження виявлено, що для задоволених людей предиспозицією є робота, розвиток та хобі. Більшість задоволених людей акомодовано до руху вперед. Їх алертність спрямована на саморозвиток та самовдосконалення як у роботі, так і у житті. Якщо задоволенні люди спрямовані на одні й ті ж справи, незалежно від гендеру, то незадоволені люди різняться за своєю суттю. Більшість жінок спрямовані на локальні цілі, такі як виховання дітей та самовизначеність. Чоловіки ж спрямовані на роботу та відпочинок. Цей факт дає підставу говорити, про пряму залежність між рівнем задоволеності життям та власним саморозвитком. Отже, можемо припустити, що для жінок важливою є персеверація, а для чоловіків – секвенція у власних справах та роботі.

Порівнюючи категорії «досягнення» з категоріями «справи» варто зазначити пересічні екстеорізаційні процеси у задоволених жінок та чоловіків. Вектор незадоволених життям чоловіків спрямований на роботу та відпочинок, виховання дітей не є значущою справою, а сім'я – не головне досягнення в житті. Ключовим фактором для чоловіків є внутрішні зміни і самовизначеність.

Властивості та якості сучасної людини особами пізньої зрілості були виділені не однозначно. Більшість «сучасних» чоловіків та жінок відмітили головними критеріями: розум, відповідальність, відкритість, впевненість, саморозвиток та швидкість. Незадоволені жінки та чоловіки характеризують себе, як несучасну людину здебільшого через «старомодний погляд на речі».

Загалом, за результатами дослідження задоволеності життям, можемо говорити про те, що відсоток задоволених сучасних жінок більший (95,2%) ніж задоволених сучасних чоловіків (88,6%).

За результатами визначення профілів та ресурсів особистості періоду пізньої зрілості, виявлено, що прямо пропорційна залежність існує між усвідомленістю життя, орієнтацією у часі та сімейним положенням. Тобто такі критерії як підтримка, ціннісні орієнтації, самоповага, самосприйняття, синергійність та цілі у житті набувають свого значення при усвідомленості власного життя.

Механізми ресоціалізації дорослого такі як орієнтація в часі показали, що чим більш зрілою стає людина, тим показник орієнтації в часі знижується. Рівень ціннісних орієнтацій прямо пропорційно залежить від віку. Отримані результати дозволяють говорити, про сталість, сформованість ідеалів та цінностей, що закріплюються за людьми з віком. Аналіз механізмів гнучкості поведінки виявив, що з віком людина стає менш гнучкою, складно змінює наявні принципам та в цілому є догматичною. За шкалою спонтанності було виявлено секвенцію щодо особливостей прояву цього ресурсу у різних людей. Група людей у діапазоні 50-59 років не виявила значної розбіжності між усіма показниками. Можна припустити, що саме в цьому віці люди найбільш схильні до конформізму та поло-рольової поведінки.

Було виявлено що люди, яких ми умовно віднесли до третьої категорії (60 і старше) віку мають сталі ціннісні орієнтації, але в цьому ж віці набувають статусу ригідних, що в свою чергу зумовлює низький рівень контактності. Контрфакцією цьому стає вікова група 40-49 років, в якої спостерігається конгруентність між рівнем гнучкості поведінки та контактності, але водночас сублімуються ціннісні орієнтації.

Саме вищенаведені контрадаптивні компоненти є головним бар'єрами при наданні кваліфікованої психологічної допомоги. Завданням психолога є максимальне нівелювання сугестії цих факторів на особистісний модус поведінки, що забезпечить адекватну взаємодію у системі «психолог-клієнт» та дозволить отримати позитивний результат у роботи з ресоціалізації людини періоду пізньої зрілості.

УДК 159.9
Панов М. С.[1]
[1] доц. КВНЗ «Хортицька національна навчально-реабілітаційна Академія»

ПРОФЕСІЙНА РЕАДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Глобальна тенденція технологізації й інтелектуалізації праці, кризові трансформації українського суспільства та нестабільний стан сучасного ринку праці зумовлюють особливі вимоги до адаптаційного потенціалу фахівця. Частою є ситуація, коли гарно адаптований спеціаліст вимушений докорінно змінювати сферу діяльності або ж пристосовуватися до нових професійних, соціальних і організаційно-економічних умов праці. При цьому наявний досвід трудової діяльності (професійна ідентифікація, засвоєні соціальні ролі та професійні установки, навички вирішення проблем тощо) виступає фактором, що полегшує процес виробничої, соціальної та організаційної адаптації, але водночас, він же спричинює труднощі через наявність стереотипних моделей поведінки, некорисних у новій ситуації діяльності. Мета статті – окреслити загальні шляхи та способи управління професійною реадаптацією в умовах сучасних українських організацій.

На основі критичного аналізу літератури з психології праці та управління людськими ресурсами, власного професійного досвіду та опитування експертів, автор заклав методологічні основи для розробки конкретних технологій організаційного супроводу процесу професійної реадаптації спеціалістів. Надано перелік основних причин, що викликають ситуацію реадаптації та зумовлюють специфіку організаційного супроводу: впровадження нових соціальних, економічних та виробничих технологій, які потребують перебудови поведінки і формування нових навичок у працівників; просування кар'єрною драбиною зі зміною посади або робочого підрозділу; зміна місця роботи; зміна професії; повернення на роботу після тривалої перерви, що супроводжувалася відносною соціальної депривацією і редукцією сформованих професійних навичок; а також вимушене переселення з Криму або зони АТО, що супроводжується комплексним стресом в усіх сферах життєдіяльності.

Професійна реадаптація – малодосліджене явище у вітчизняній соціальній та організаційній психології. Мається на увазі процес та результат пристосування працівників, котрі вже мають досвід трудової діяльності, до нових професійних, соціальних і організаційно-економічних умов праці (фізичних факторів, професійної інформації, виробничих операцій та завдань, соціальних відносин, тощо). При цьому наявний досвід професійної

діяльності виступає фактором, що полегшує процес виробничої, соціальної та організаційної адаптації, але водночас, він же спричинює труднощі через наявність стереотипних моделей поведінки, які є некорисними або заважають у новій ситуації діяльності.

В організаційній психології прийнято розуміти трудову адаптацію як двосторонній процес, що передбачає взаємне пристосування працівника і підприємства (Л. В. Балабанова, С. В. Іванова, Е. Ф. Зеєр, Т. С. Кабаченко, О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук, О. В. Сардак та ін.). З одного боку, за зміною професії або переходом до нової організації, стоїть усвідомлений вибір і відповідальне, вмотивоване рішення особистості. З іншого боку, організація має певні очікування і приймає на себе конкретні зобов'язання, наймаючи нового працівника. Тому говорячи про професійну реадаптацію, мається на увазі також комплекс організаційних заходів, спрямованих на пристосування зрілої особистості до змінених умов професійного середовища. Очевидно, що процес реадаптації досвідченого фахівця має особливі закономірності і має відбуватися за іншими правилами, ніж первинна професійна адаптація молодого спеціаліста. Грамотне керування процесом професійної реадаптації дозволяє підприємству забезпечити себе найбільш кваліфікованими робочими кадрами. Проте в науковій та практичній літературі ця тема майже не висвітлена.

УДК 111
Черепєхіна О. А.[1]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

АКТИВІЗАЦІЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ВПЛИВУ ВУЗІВСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Умови сьогодення й особливості суспільного життя ставлять жорсткі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, рівня культури і мислення психолога-практика, а тому й до рівня професійної та особистісної підготовки у системі вищої школи майбутнього фахівця в галузі практичної психології.

Дослідження методологічно базується на розумінні формування професіоналізму майбутніх психологів як цілісного педагогічного процесу, спрямованого на оволодіння ними знаннями про основи професіоналізму, розвиток готовності до рішення професійних завдань і виховання особистісних якостей, значущих для набуття професіоналізму в умовах

спеціально побудованого навчального середовища ВНЗ, що відбувається на таких концептуальних засадах:

у центрі навчального процесу – особистість студента, визначальним фактором розвитку якої є формування професіоналізму в умовах ВНЗ;

формувальний вплив на студентів – майбутніх психологів відбувається з урахуванням актуального та потенціального рівнів сформованості їх професіоналізму;

оцінювання не тільки формального результату, але й зусиль, затрачених викладачами та студентами на формування професіоналізму конкретного майбутнього психолога;

усвідомлення викладами пріоритетності формування професіоналізму у майбутніх психологів під час фахової підготовки.

Ця ідея втілюється у цілеспрямованій внутрішньовузівській теоретико-методичній підготовці викладачів і студентів до формування професіоналізму, створені відповідного соціокультурного середовища, науково-методичному забезпеченні процесу формування й розвитку у майбутніх психологів професіоналізму та подальшій науково-педагогічній підтримці процесу їх самовдосконалення. Необхідною умовою свідомого та цілеспрямованого формування професіоналізму є становлення й подальший невпинний продуктивно-творчий розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці та співтворчості викладачів і студентів – майбутніх психологів.

Процес формування професіоналізму майбутніх фахівців з психології ґрунтується на таких педагогічних принципах: діалогізації навчального процесу, інтелектуальної взаємодії та співтворчості, активності у професійному спілкуванні та ін. Така підготовка має будуватися на усвідомленні викладачами як першочергового завдання системи освіти – підготовку справжнього професіонала-психолога, фахівця, який свідомо прагне вершин майстерності.

Забезпечення викладання майбутнім психологам фахово-орієнтованих дисциплін у поєднанні з виявленням сприятливих умов для засвоєння ними знань, вмінь та компетенцій, на яких ґрунтується їх професіоналізм; створенні у вищій школі такого рефлексивного середовища, яке б сприяло усвідомленню педагогами необхідності формування професіоналізму у студентів – майбутніх психологів, що забезпечується спеціально-побудованим процесом навчання у вищій школі й втілюється у відповідні мотиви професійної діяльності педагогів та стимулюванні розвитку і прояву у студентів особистісних якостей, що сприяють оволодінню ними компонентами професіоналізму під час фахової підготовки, побудови такого педагогічного процесу у ВНЗ, в якому професіоналізм вважається головною цінністю і результатом фахової підготовки та здійснюється з метою високої підготовленості студентів до виконання складних видів діяльності,

професійної мобільності, систематичному зростанні виробничої кваліфікації та творчої активності.

Проблематика професійного становлення представлена цілою низкою методологічних і загальнотеоретичних досліджень (Г. О. Балл, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, В. В. Рибалка, Н. І. Пов'якель, Н. В. Чепелєва, Т. С. Яценко та ін.). Існуюча сьогодні гостра потреба в психологічних знаннях вимагає підвищення вимог до якості освіти психологів, що знайшло відображення у прикладних дослідженнях О. Ф. Бондаренка, В. Я. Ляудіс, Є. С. Романової, В. А. Семиченко та ін.[2]. Однак за межами уваги дослідників залишилися питання зміни ціннісно-смислової сфери особистості в процесі професійного навчання, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

За В. А. Бодровим основна сутність проблеми формування особистості професіонала зводиться до двох основних положень:

а) особистість проявляється в професії – в процесі вибору і оволодіння професією, професійного удосконалення і реалізації особистості професіонала, визначення його місця в суспільстві, досягнення матеріальних і духовних цінностей задоволення особистих пізнавальних інтересів;

б) розвиток особистості в діяльності – формуванні професійно-орієнтувальних якостей людини (її організму і особистісних рис), розширення сфери пізнавання оточуючого світу і його смислового змісту, розвиток форм і змісту предмету спілкування [1].

Проблема формування особистості професіонала є комплексною і змістовно в ній можна виділити і розглянути психологічні, професійні, фізіологічні, медичні, соціальні і інші аспекти.

Огляд теорій професійного розвитку особистості (диференційно-діагностична, психоаналітична, теорія рішень, теорії розвитку і типологічної) дозволяє нам узагальнити і визначити основні передумови професійного розвитку у виді таких положень:

- успішність професіоналізації визначається мірою відповідності індивідуально-психологічних особливостей особистості вимогам професії;

- кожна людина відповідає вимогам роду професії;

- міра співвідношень індивідуально-психологічних особливостей і професійних вимог визначає рівень інтересу до професії, задоволеності в ній, прагнення до професійного удосконалення і т. п;

- професіоналізація реалізується на всьому протязі професійного шляху розвитку особистості, який має відповідні періоди, стадії і характеризується більш або менш суттєвими змінами професійних вимог;

- характер співвідношення індивідуального психологічного складу, здібностей і вимог професії (повнота, інтенсивність, специфічність тощо)

визначає особливості професійного і психологічного розвитку особистості, її спрямованість (прогрес, регрес), інтенсивність і т. д.;

- професійний розвиток особистості її операційних і психологічних якостей і структур відбувається нерівномірно і гетерохронно;

- визначальним у професійному розвитку особистості є характер ведучої діяльності, а також співвідношення з нею домінуючої і субдомінуючої діяльності;

- спрямованість особистості є визначальним психологічним фактором вибору професійного шляху і професіоналізації;

- відношення до професії, її освоєння і трудова діяльність коректується професійними, технологічними, фізіологічними, медичними, спеціально-економічними і іншими факторами, які вимагають особливості життєвої і трудової активності людини, її життєдіяльність.

Таким чином, професійне становлення особистості майбутніх психологів можна визначити як процес поетапного вирішення комплексу протиріч, узгодження різних тенденцій і вимог, які задаються базовими протиріччями, які пред'являються до індивіду, і його бажаннями можливостями по їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бодров В. А. Проблемы профессионального психологического отбора / В. А. Бодров // Психологический журнал. – 1985. – № 2. – С. 85-94.

2. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика / А. Ф.Бондаренко. – Киев : «Укртехпрес», 1997. – 216 с.

УДК 159.9

Хрустальова М. С.[1]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СИТУАЦІЇ ПРОВИНИ

Зазвичай, провину вважають важким, небажаним і соромним почуттям. Часто можна зустріти популярні статті про шкоду провини для людини, її щастя та благополуччя, із закликами позбавлятися її всіма можливими способами. Для індивідуалістичної, стурбованої свободою людини, провина стає або забороненою для усвідомлення і прояву або приводом роботи над собою недосконалим. Є й таке переконання, пов'язане зі «здоровою

особистістю»: «людина що добре усвідомлює не відчуває провини, а лише визнає свою відповідальність».

При цьому, батьки як і раніше вчать дітей вибачатися, виправляти свою поведінку відповідно до прийнятих соціальних норм, вимог суспільного життя. Тисячоліття в людській культурі провина була присутня як важливий регулятор стосунків.

Засновник гештальт-терапії Ф. Перлз в роботі «Практика гештальт-терапії» розглядає «провину і почуття образи як симптоми порушеного злиття» [1]. Вина – наслідок уявного або дієвого порушення прийнятих без критики уявлень (розпоряджень) отриманих у стосунках із безумовно важливою людиною. Дія всупереч цінностям або правилами імпліцитно або явно прийнятим у стосунках, призводить до почуття провини, а на додачу, сорому, гніву, страху, образи.

В даній роботі нами зроблена спроба розглянути проблему провини крізь призму польового підходу в гештальт-терапії. Одиницею аналізу в такому разі буде ситуація.

Ситуація – сукупність елементів поля організм / середа, що взаємно пов'язані. Передбачається, що середовище набуває сенсу через тіло того, хто його переживає тілесно в точковому або триваючому контексті, а організм живе за допомогою середовища. Self-процес це взаємодії із середовищем, який передбачає вибудовування форми, надання сенсу конкретної ситуації, як унікальної.

Під ситуацією провини будемо розуміти ситуацію, в якій вина «спливає» і оформляється як смисл того що відбувається тут і тепер.

Методологією гештальт-терапії виступає феноменологія. Тому поглиблення в тему провини ми почнемо з філософського феноменологічного дослідження провини у М. Хайдегера.

У своїй роботі «Буття і час» М. Хайдеггер пише, що «Суще, чиє буття турбота ... є в основі свого буття винне ...» [2, С.324]. Само по собі буття людини в світі пофарбовано провиною. Усвідомлене, присутнє в ситуації, уважне до моменту, життя людини, саме таке, яке активізує Self-процес передбачає творче осмислення, усвідомлений вибір. Вибір чогось одного передбачає не-вибір всього іншого. Поява в ситуації «не» створює умови для появи провини.

Виходячи з цього місце провини в моменті розриву ототожнення зі сформованою фігурою, в момент осмислення і називання, в момент, який передбачає дистанцію і відчуження.

Якщо в момент, коли дію здійснено і в середовищі відбулися зміни, середовище відповідає агресією (покаранням) на зміну, в нормальний процес асиміляції досвіду вторгається переляк і різке переривання зв'язку з середовищем. Ансамбль тілесних відчуттів та пропріорецепцій, який

виникає в момент «відступу» з середовища «амальгує» із реакцією страху і болю, перетворюється у важке для переживання почуття провини. Замість природного задоволення, яким завершується формування унікального гештальту, виникає емоційно заряджена фігура страху.

М. Буббер пропонує розглядати провину як результат своєї власної дії або бездіяльності а також розділену провину людської спільноти.

М. Буббер дає визначення екзистенціальної провини. «Екзистенціальна провина – тобто провина, яку особистість приймає на себе як особистість і в особистій ситуації. ... Екзистенціальна провина виникає, коли хто-небудь завдає шкоди порядку людського світу, основи якого він знає та визнає їх як підстави і його власного і загальнолюдського існування. ... Те, що я називаю екзистенціальною провиною, є лише посиленням того, що в деякій мірі виявляється щоразу, коли розгорається автентичне відчуття провини, а останнє – часто нерозривні змішано з проблематичним, «невротичним», «необґрунтованим» [2].

Це міркування акцентує складність проживання ситуації провини. У ній задіяні всі часові пласти і багато контекстів досвіду людини. Для нас це означає скрупульозну роботу з диференціації фону такій ситуації, чутливість до моментів зміни дистанції в актуальної взаємодії терапевта і клієнта, уповільнення і зауваження тілесного досвіду в масштабах сесії. Адже будь-яке збільшення дистанції актуалізує переживання, які при порушенні функції Personality (динамічних уявлень про себе і в світі) звично оформляються в почуття провини або будь-які інші почуття, прояви страху, упертості, протесту і т. ін.

Щоб «побачити» результат дії, осмислити події в полі організм-середовище, інтегрувати його як досвід, який живить і розвиває організм, потрібна дистанція. Це «я», а це результат того що «я зробив». Цей момент супроводжується провиною зробленого вибору в розумінні М. Хайдеггера і потребує від середовища відповіді, яка підтримує, прояви схвалення або задоволення іншого, що дозволяє інтегрувати новий досвід. Якщо відповідь середовища агресивна, може відбутися різкий розрив контактування, який супроводжується втратою авторства в ситуації, яке необхідного для повноцінного проживання провини в розумінні М. Буббера.

М. Буббер пов'язує провину з особливою людською здатністю до оцінки, з проявом совісті і показує важливість провини для підтримки зв'язку між людьми і дбайливої турботи про людське існування.

Саме визнання особистої провини як слідства власних виборів, хоч і в минулому, дозволяє повернути життю «плинність» в сьогоденні, надати життєтворчості динамічний характер.

Таким чином, вина як ситуація може бути описана як пульсація, створена чергуванням наближення і віддалення. Суб'єктивно, вина виявляє потребу в іншій людині і є завданням на відновлення зв'язку в болі.

Зупинка в вині, «заморозка» її як фігури, перешкоджає асиміляції нового досвіду взаємодії. Порушення новизни трактується як провина і виникає кожен раз коли ситуація передбачає збільшення дистанції, в тому числі і пов'язаної з завершенням чого-небудь. Провина як складне почуття так само виникає в процесі контактування, після того як потреба виявлена і час переходити до дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Перлз Ф. Практика гештальттерапии. / Ф. Перлз, Р.Хефферлин, П. Гудмэн / Перевод М. П. Папуша. М. : Институт Общегуманитарных Исследований, 2001. – 256 с.

2. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер; Пер. с нем. В. В.Бибихина. – Харьков : «Фолио», 2003. — 503, [9] с.

3. Бубер М. Вина и чувство вины. / Мартин Бубер // Московский психотерапевтический журнал, 1999, №1 / Режим доступа: https://psyjournals.ru/files/23541/mpj_1999_n1_Buber.pdf

УДК 316.61+316.723
Сорока А. В[1].
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ

УСВІДОМЛЕНЕ ТАНГО АБО ПРОЕКТ «LA MAGIA DEL TANGO» – СИНЕРГІЯ ТАНГО-ТЕРАПІЇ & ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ

Усвідомленість у гештальті. Усвідомленість, тобто уважність до своїх думок, тілесних відчуттів, почуттів, емоцій, до своїх потреб і способів їх задоволення або незадоволення є однією з головних цінностей у гештальт-терапії. Гештальт-терапевт, граючи роль активного учасника, розкриваючись і взаємодіючи з клієнтом як особистість з особистістю, допомагає йому розвинути самоусвідомлення.

Одним із шляхів розвитку усвідомленості є практика (процедура, вправа) «континуум усвідомлення», метою якої є розширення актуального усвідомлення. Завдання вправи: 1) зосередження уваги на постійно змінюваних моментах дійсності, що усвідомлюється; 2) вираження того, що відчувається в кожен даний момент часу. Фокус уваги рухається між зонами:

«тут – там» (в іншому місці); «Зараз – тоді» (в минулому або в майбутньому); «Відчуття / емоції / почуття – думки».

Межі танго-терапії. Головна теза танго-терапії – «танго саме по собі має терапевтичний ефект». Вчені та лікарі-практики вважають, що з його допомогою можна лікувати багато хвороб від депресії до шизофренії, воно може стати ефективним способом лікування таких важких захворювань, як хвороба Альцгеймера і Паркінсона. Однак, як і будь-який з методів, він має свої межі терапевтичного впливу. З точки зору гештальт підходу межі впливу танго на особистість знаходяться там, де особистість блокує усвідомлення і переживання певних почуттів, як правило, неприємних, заборонених, нестерпних.

Танго-терапія і гештальт-терапія: точки дотику. Гештальт-терапія виступає за цінність почуттів і уважно ставиться до тілесних проявів і відчуттів клієнта. Танго-терапія заснована на тілесному контакті, спільному русі під музику-танго, що викликає цілий спектр почуттів і емоцій. У танго і гештальті цінним є творчість, спонтанність, імпровізація і контакт.

Синергія танго-терапії і гештальт-терапії: передісторія виникнення ідеї. У авторки тексту знайомство із Танго сталося у березні 2012 року. І ставлення до цього танцю з часом змінювалося. Так, через пару років, до задоволення від танцю під прекрасну музику у красивому місці в обіймах симпатичного чоловіка додався теоретичний інтерес до культурної цінності танго. За допомогою Фейсбуку вдалося взяти інтерв'ю у вчителів і маестро танго з України, Молдови і Росії. Це дослідження було спрямоване на виявлення етичного, мотиваційного, комунікаційного, духовного, поведінкового аспектів викладання танго. Результати та висновки викладені у статті у фаховому виданні з психології. До ідеї танго-терапії прийшла у 2014 році, після двох років практики соціального танго і вже відчувши на собі його терапевтичний вплив. Участь у Щорічній психологічній конференції восени 2014 року із майстер-класом з танго-терапії дало можливість перевірити і підтвердити його «магічний» позитивний вплив на особистість. На сьогодення авторку цих тез цікавить синергія танго-терапії і гештальт-терапії: об'єднання можливостей гештальт підходу і практики соціального танго у терапії і консультуванні. Впевнена у тому, що ефективність «магічного» благотворного впливу танго можна посилити із застосуванням процедур гештальт підходу і навпаки.

Проект «La Magia Del Tango». «La Magia Del Tango» – це назва авторського проекту, метою якого є просування ідеї синергії (співучасті, сприяння) танго-терапії і гештальт-терапії. Впевнена, що їх об'єднана дія істотно перевищує ефект кожного окремо взятого компонента та їх простої суми. Ця ідея пройшла апробацію на Психологічній конференції з гуманістичної психології та психотерапії 12-14 жовтня 2018 року. І отримала

схвалення і підтримку учасників майстер-класу «Музика нас зв'язала ... або La Magia Del Tango».

Досвід усвідомленого танго. Всі складові аргентинського танго: чарівна музика, танцюючі пари, тілесний і візуальний контакт, обійми з партнером, рух у парі під музику піднімають цілий спектр почуттів, емоцій, відчуттів. Якщо зробити їх усвідомленими, то можливо отримати досвід усвідомленого танго. Це творчий експеримент з об'єднання гештальтистської практики усвідомленості та практики соціального танго; дослідження своїх кордонів; ролей лідер/відомий у партнерських відносинах й досвіду усвідомленої побудови того самого «магічного» Ми, без якого неможливий парний танець. Для подружніх пар спільний досвід танго у поєднанні з уважністю до почуттів і тілесних відчуттів своїх і свого партнера може здійснювати благотворний вплив на взаємини у родині.

УДК 159.9
Тисячник І. В.[1]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ У СТУДЕНТІВ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У сучасному світі, при будівництві демократичної держави, однією із основної мети виховання є виховання громадянськості у студентів. Виховання громадянськості – це вид виховної діяльності, спрямоване на формування особистості, яка здатна реалізувати інтереси суспільства, держави й свої власні, які були направлені в позитивному відношенні до суспільних структур державної влади, загальних цінностей та інтересів, до свого стану та ролі в суспільстві. Виховання громадянськості є складним та суперечливим процесом, який має свою об'єктивно обумовлену специфіку, пов'язану з потребами предмета, виражену в завданнях дослідження виду діяльності, та реалізується в різних функціях у суспільстві, особливе місце серед яких займає функція виховна. Суттєву роль у виконанні цих проблем саме належить освіті.

Навчально-виховний процес вищої освіти повинен бути спрямований на формування громадянськості особистості, яка усвідомлює свої права та обов'язки перед суспільством та державою; формування індивідуального досвіду та відповідальних дій у демократичному суспільстві. Громадянські якості особистості визначаються тими цінностями, які прийняті в конкретний історичний період розвитку суспільства й державності.

Основними принципами виховання громадянськості є: принцип антропоцентризму, принцип цілісності людини, принцип свободи, принцип світогляду та діяльності та ін. Важливою функцією виховання громадянськості є осмислення соціального та особистого початку в людини. Мати перевагу одного над іншим у рівному ступені антигуманного, призводить до крайнощів, які заважають колективному розвитку особистості.

У сучасних умовах нестабільності нашого суспільства, що супроводжується втратою традиційних орієнтирів, деградацією моральних цінностей підростаючого покоління, зростанням жорстокості, злочинності, заздрощів і агресії, роз'єднаності і розмаїтості поглядів та думок, стає актуальною проблемою виховання особистості.

Філософія сучасної освіти в Україні визначається здобутими за віки досвідом і традиціями національної науки, досягненнями світової педагогічної думки і досвідом розвитку сучасної освіти в найбільш розвинених країнах. Вона залежить від загальних програмних пріоритетів розвитку держави: економічного стану країни, рівня відкритості суспільства; наявність системи важелів, що стимулюють зростання освіченості громадян, яке залежить від сили заохочення людини до особистого набуття знань, тобто до підвищення власного інтелектуального рівня.

Сьогодні в Україні, як і в світовому суспільстві, відбулася переоцінка цінностей, яка в певному сенсі виражає об'єктивну потребу людського суспільства у нових моральних основах буття, необхідність яка випливає із факту відставання морального прогресу від науково-технічного і завдання зорієнтувати моральний прогрес критеріям загальнолюдської моральності. На сьогоднішній день домінує система цінностей, яка заснована на ноосферному та етносферному мисленні та способі життя. За такого підходу зберігається вища цінність людини, але не в її автономному бутті, а в нерозривному зв'язку з природою. Загальний процес загострення та зростання числа глобальних проблем відображається у процесі глобалізації ціннісної свідомості, яка носить в цілому об'єктивний характер та є наслідком нерівномірності соціально-економічного розвитку різних країн та регіонів. Значну роль у цьому процесі відіграють і геополітичні фактори, які пов'язані з прагненням деяких країн нав'язати світу власну ідеологію та психологію.

Отже, виховання громадянськості залежить від сучасної переоцінки системи цінностей в українському освітньому просторі, характеризується обумовленістю соціально-політичної та соціокультурної кризи, нерозривним зв'язком з реформами, які відбулися зверху, наявністю суттєвих розбіжностей між впроваджуваними цінностями та прагненням українців до збереження своєї ціннісної ідентичності, врахуванням суттєвих розбіжностей у ступені модернізації цінностей різних рівнів.

УДК 539
Застело А. О.[1]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ СМІХУ В РОБОТІ ЛІКАРНЯНОГО КЛОУНА

Науково доведено, що лікарняна клоунада позитивно впливає на самопочуття дітей. Десятки організацій, як професійних, так і волонтерських, працюють в цьому напрямку в США, Франції, Італії, Голландії, Ізраїлі, Білорусії і багатьох інших країнах.

Широко відомий і визнаний той факт, що гумор і сміх мають своєрідну цілющу силу: викид ендорфінів – гормонів, природно втамовує біль, допомагає побороти стрес і знизити біль, стимулювати імунну систему, поліпшити параметри складу крові тощо. Перераховані фактори є невід'ємною складовою одужання [1].

Феномен сміху в психології вивчали такі психологи, як Л. Хілл, Н. Сміт, Р. Р. Парс. У країнах СНД дослідження психологічного аспекту сміху, і сміхотерапії зокрема, практично відсутні. Такі катарсичні процеси, як плач і агресія досить часто застосовуються в різних методах психотерапії. Однак сміх, як правило, ігнорується. У культурі прийнято вважати, що сміх це несерйозно і люди зазвичай сміються над чимось гумористичним або в стані щастя, або взагалі від дурості. І сміх не розглядається як важливий і серйозний феномен життя[2].

Метод сміхотерапії (клоунотерапії) спрямований на повернення природного сміху, який знімає напруження в тілі і поступово звільняє від затисків і напруг.

Позитивний і так званий лікувальний ефект виникнення сміху у відповідь на появу і активність лікарняного клоуна ґрунтується на теоріях, які пояснюють виникнення сміхової реакції [2].

Теорія несумісності пояснює виникнення гумору, коли логіка і знайомі зв'язки замінюються незвичайними і непоєднуваними.

Думки і емоції кардинально змінюють свою спрямованість і забарвлення, коли жарт / ситуація набуває несподіваного повороту. Як правило, очікування в обмеженому просторі лікувального закладу і емоційне налаштування приймають логічні форми, на які впливають як минулий досвід, так і закономірності мислення людини. Тобто ситуація приймається як даність і формальність. Реакція на жарт, сміх зумовлюють виникнення нових емоцій і думок. Таким чином, постійне протиставлення оптимізує функціонування інтелектуальної та емоційної сфери психіки людини.

Теорія переваги. Певний суб'єкт, об'єкт, дія щодо якої людина відчуває перевагу, ставить себе вище, що і викликає сміх над цим.

Так, дурість, незграбність, помилки клоуна викликають сміх у дітей. Дії клоуна гротескні, навмисне перебільшені мають ефект не тільки відчуття переваги дитини, статусного та інтелектуального, а й привертають увагу всіх оточуючих, таким чином об'єднуючи їх навколо себе в переживанні позитивних емоцій. Тоді сміх стає продуктивним засобом спілкування і формування міжособистісних відносин, полегшуючи соціалізацію дітей в лікарні.

Теорія полегшення, згідно з якою ситуація сильної напруги, в якій знаходиться людина, отримує несподіваний і щасливий кінець, викликаючи відчуття полегшення і сміх.

Наростаюче напруження, стресовий стан, фізичні і просторові обмеження закономірно відображаються в емоційній напрузі, неможливості і заборону висловлювати відкрито емоції. Сміх, як природна реакція на спеціально створену клоуном ситуацію, запускає механізм емоційної розрядки у дитини.

Узагальнюючи перелічені теорії, можна розкрити значення функцій сміху, викликаного діями лікарняних клоунів, спираючись на перерахування А. Сичова [3].

Комунікативна функція. Сміх маленьких пацієнтів знімає бар'єри ворожості і нерозуміння і сприяє згуртуванню навколо об'єкта, на який по-новому можна відреагувати разом.

Ігрова функція. Сміх, як одна з форм реагування, є складовою частиною гри, а іноді і її змістом. Включення дитини в гру і ініціювання її продовження викликано бажанням знову отримати сміхову реакцію.

Соціалізуюча функція. Ця функція випливає з ігровий. Так чи інакше, в грі дитина набуває актуальні до ситуації навички комунікації, відтворює певні дії, засвоюючи норми і правила.

Санкціонуюча функція. Дії клоуна, що викликають певну реакцію, набувають сенсу покарання за безглуздість, незграбність, невідповідність звичному і правильному положенню речей. Дитині важливо відчути себе не тільки об'єктом покарання, а й отримати дозвіл на своєрідне покарання спеціальної людини-клоуна.

Компенсаторна функція. Одним із прийомів роботи лікарняного клоуна є відображенням страху, неприродною віку, нав'язаної серйозності, несхвалюваних бажань. Сміхове реагування на це відображення є релаксацією пережитої напруги і госпітального стресу.

Пізнавальна функція. В процесі гри з дитиною програються і проживаються норми і цінності у взаємодії.

Виходячи з викладених положень, можемо зазначити, що загальні принципи впливу на стан хворої дитини в умовах госпіталізації зумовлені типовими психічними реакціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ольшанский В. М. Путь клоуна. История смехотерапии / В. М. Ольшанский. – М. : Зебра Е, 2013. – 368 с.

2. Гайнуллина Д. М. Смех как физиологическая, социальная и лингвистическая составляющая нашей жизни // Вестник Челябинского государственного университета. – 2013. – № 35 (326). – Филология. Искусствоведение. – Вып. 85. – С. 34–39.

3. Сычев, А. А. Смех как социокультурный феномен [Электронный ресурс] : автореф. дис. … д-ра филол. наук. Саранск, 2004. – Режим доступа: http://www.dissercat.com/content/smekh-kaksotsiokulturnyi-fenomen

УДК 159.9

Шубертій Н. Г.[1]
[1] старш. викл. ЗНТУ

ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ КЛІЄНТА В ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ

З моменту народження до двох-трьох років дитина завершує рішення ряду завдань свого розвитку. Найбільш важливим психологічним завданням розвитку в цей період є встановлення довіри між матір'ю та дитиною. Якщо встановлення базової довіри або зв'язку завершилося успішно, то дитина відчуває себе в достатній безпеки, щоб зайнятися дослідженням зовнішнього світу і в подальшому, у віці двох-трьох років, завершити своє, так зване друге, або психологічне народження. Психологічне народження відбувається тоді, коли дитина навчається бути психологічно незалежною від своєї матері. Важливою навичкою, яку набуває дитина за успішного завершення цієї стадії розвитку, є вміння покладатися на свою внутрішню силу, тобто заявляти про себе, а не чекати, що хтось інший буде керувати її поведінкою. У дитини розвивається відчуття свого «Я», яке дає їй можливість навчитися брати на себе відповідальність за свої дії, ділитися, взаємодіяти і стримувати агресію, адекватно ставитися до авторитету інших, висловлювати свої почуття словами і ефективно справлятися зі страхом і тривогою. Якщо ця стадія не завершена до кінця, дитина стає психологічно залежною від інших і не має свого «Я», яке чітко відчувається, і яке виділяло б її серед інших. Виникає

відчуття, що вона не є цільною і самодостатньою особистістю без допомоги інших.

Таким чином, якщо потреби розвитку в пов'язаності і сепарації не були задоволені, люди застрягають на співзалежних або протизалежних патернах поведінки, які повторюються протягом всього життя.

З точки зору гештальт-підходу, співзалежні відносини являють собою фіксацію на ранніх способах побудови контакту, які були адекватними «там і тоді», але не відповідають ситуації «тут і зараз».

Ф. Перлз вважав, що характер – це невроз, «якщо у вас є характер, значить, ви виробили ригідну систему. Ваша поведінка стає передбачуваною. Ви втрачаєте здатність контактувати зі світом і зі своїми ресурсами. Ви реагуєте на події згідно однієї жорсткої схеми ... «. При цьому, співзалежність – це стереотипний патерн поведінки.

Теорія розвитку Дженей і Беррі Уайнхолд передбачає розгляд залежності як одного з етапів розвитку людини. Ця теорія найбільш сумісна з теорією гештальт-підходу, а також досить деталізована і часто служить основою гештальт-терапії клієнтів з цією проблематикою.

Теорія розвитку свідчить, що розвиток індивідуума, пар, сімей, груп, організацій, держав і всього людського виду проходить наступні стадії: співзалежну, протизалежну, незалежну і взаємозалежну. Кожна стадія включає в себе кілька важливих процесів розвитку, завершення яких необхідно для переходу на наступну стадію. Незавершеність процесів ускладнює і уповільнює подальший розвиток особистості, оскільки ці завдання беруться в якості «багажу» на наступні стадії розвитку. Відповідно, якщо процеси розвитку не були завершені в дитинстві, у відповідному для стадії віці, вони прагнуть бути завершеними надалі, в дорослому віці. Провідний стиль прихильності проявляється в близьких відносинах. Особливості стадій розвитку в тому, що вони послідовні і спадкоємні один одному. Завершення процесів однієї стадії є фундаментом для переходу і освоєння наступної стадії розвитку.

Цей підхід дає дуже важливе бачення цілісності. Психотерапія сприяє виявленню того, які потреби розвитку не були задоволені, і допомагає знаходити способи поповнення цих потреб в актуальних відносинах клієнта, в тому числі у психотерапевтичних.

З такої точки зору психотерапевтичні відносини стають важливим підтримуючим середовищем зміни. Особливо це стосується клієнтів з травмою розвитку на співзалежній стадії. Глибокий рівень присутності терапевта, приймаючі, безоціночні, підтримуючі відносини, мають особливу цінність в гештальт-терапії, є важливими факторами підтримки розвитку клієнта.

У гештальт-підході при роботі зі співзалежністю також необхідна робота з механізмами спротиву – інтроекцією та проекцією. Виявлення і якісне опрацювання інтроектів, а також привласнення проекцій сприяє просуванню клієнта від співзалежної до протизалежної стадії розвитку і, в подальшому, до незалежної і найбільш «гармоніної» взаємозалежної стадії, яка передбачає наявність здатності легко і усвідомлено рухатися між трьома попередніми стадіями розвитку і навичок, необхідних для ефективного дорослого життя: визначати і висловлювати свої потреби, домовлятися з оточуючими про їх задоволення; вирішувати конфлікти; брати відповідальність за своє життя; створювати відносини, які живлять.

У процесі терапії важливо приділяти увагу усвідомленню і поверненню клієнтом відкинутих частин «Я», виникненню у нього власних бажань та усвідомленню потреб, відкриттю в собі нових почуттів, переживанню нових якостей свого Я, розвитку здатності орієнтуватися в нових ситуаціях і нових відносинах, здатності отримувати підтримку від середовища, помічати свої ресурси і звертатися до них.

УДК 159.9
Бабенко О В.[1]
[1] Практичний психолог ГО «Запорізька вальдорфська ініціатива»

ОСНОВНІ ІДЕЇ ТА ПРИНЦИПИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Вальдорфська педагогіка є однією з альтернативних сучасних освітніх систем в світі. В Берліні, 19 вересня 2019 р., на міжнародному рівні відбудеться головне святкування 100-річчя вальдорфської педагогіки. Завдяки ініціативі та підтримці батьків, педагогів, науковців, державних службовців вона знайшла свою нішу і успішно застосовується вже більше 20 років і в Україні. На сьогоднішній день вальдорфська педагогіка – це єдина альтернативна освітня система, офіційно визнана в Україні. Багато положень, які висунув на початку століття Р. Штайнер, згодом були підтверджені незалежними дослідженнями і, насамперед, в когнітивній психології швейцарським вченим Жаном Піаже і його школою. У відкритій Р. Штайнером першій вальдорфській школі в 1919 р. було введено на той момент багато інновацій, які не втратили свого раціонального зерна і в даний час. Серед принципів вальдорфської педагогіки виділимо найбільш актуальні для практичного застосування.

1.Антропологічний принцип. Мислення, почуття і воля учня становлять єдине ціле, і для гармонійного розвитку дитини їх треба розглядати в

сукупності, причому в зворотному порядку – спочатку дія-переживання і лише потім мислення, розуміння. Саме такий порядок відповідає прихованій закономірності дитячого мислення. На ділі це означає наступне. Спочатку діти повинні щось побачити. Наприклад, на хімії – процес горіння, потім на другий день (після того, як перше враження пройшло через сон і почуття), можна поговорити про побачене (виділити істотне) і, нарешті, тільки на третій день сформулювати закон або поняття. Цей шлях – від дії, враження, переживання, обговорення до поняття і визначення – для вальдорфської школи означає найпродуктивніший шлях розвитку індивідуального мислення, його інтеграції в ціле людської особистості.

2.Відсутність підручників. Тексти, як правило, до восьмого класу диктуються вчителем або оформляються колективно всім класом.

3.Принцип педагогічної підтримки (педагог на боці дитини), реально реалізований у вальдорфських школах, можна, мабуть, назвати головним, бо від його ступеня та своєчасності і залежало благополуччя учнів школи. Причому це застосовується і в організації процесу навчання: організація шкільного дня зручна для дитини і не завжди зручна для педагогів (шкільний розклад під потреби дітей).

4.Особистість учня може щоденно рости і розвиватися або, навпаки, деградувати в залежності від прийнятого в класі (школі) стилю взаємодії між учнем та педагогом. Тому найважливішим завданням Р. Штайнера було створення такого психологічного клімату, який сприяв би особистісному зростанню кожної дитини. При цьому педагог не повинен забувати про постійну готовність встати на місце учня і поглянути на світ його очима. Р. Штайнер постійно підкреслював, що мало розуміти дитину, необхідно вміти приймати її такою, яка вона є; вміти визнавати за нею право на власні інтереси і право на можливо різку відмінність від інших. Він постійно вимагав у реальному спілкуванні вихователя і вихованця досягнення справжньої рівноправності, що часто було певною проблемою, пов'язаною з тим, наскільки дорослий готовий був поділитися своєю владою.

5.Неформальність (істинність) діалогу між учнем та педагогом. Головний атрибут діалогу – рівноправність сторін; хоча він і декларується досить широко, саме в його реалізації виникають найбільші труднощі, які полягають в загальноприйнятій нормі, що, мовляв, дитина обов'язково повинна слухатися дорослого. Р. Штайнер вважав, що всім дорослим дуже важливо зрозуміти одне: дитина не «сировина» для формування чого або кого б то не було, вона автор, який сам активно працює над розвитком самого себе, вона багато в чому, зрештою, сама визначає, якою їй бути, треба лише надати їй свободу. Свободу, яка ґрунтується, насамперед, на вірі в дитину. Відомо, що взаємне узгодження співрозмовниками своїх свобод є однією з центральних проблем діалогу, в якому ніхто не може нічого нав'язувати

іншому, але має право звернутися до нього і бути почутим, причому звернутися так, щоб не порушувати при цьому його права. При взаємодії вчителя завжди, як правило, йде взаємна адаптація комунікативних прав, в яких закладений глибокий психологічний сенс – треба навчитися бути собою і виражати себе, не пригнічуючи при цьому інших.

6. Глибоке занурення учнів в предмет (концентрація на одному предметі, протягом 3-4 тижнів, викладання за принципом «епох», увага до «дрібниць»).

7. Немає порівняння з іншими учнями (у вальдорфській школі можливе порівняння тільки в досягненнях самого учня, тобто досягнення у навчанні однієї дитини не порівнюють з успіхами іншого учня).

8. Евритмія як видима мова (виконання віршів, музики, які стають видимими в жесті).

9. Рецитація, театр і мистецтво мовлення як невід'ємна частина навчального процесу.

10.Образне викладання з урахуванням темпераменту кожної дитини.

Отже, якщо ми візьмемо нашу традиційну державну школу, то побачимо, що вона переважно спирається на знання. В умовах такої школи учень, щоб бути успішним, повинен підпорядкувати свої кращі роки абсолютно абстрактним вимогам забезпечення так званого «рівня знань», які, на жаль, швидше за все забуті ним через найкоротший час після іспитів. У той час як інші значущі для будь-якої окремої людини сторони особистості залишаються, як правило, без уваги з боку дорослих. У вальдорфській школі якраз все навпаки: все, що є значущим для зростаючої людини: її душа, дух і здорове тіло, культивується і підноситься як найголовніша цінність. Не перевірка знань, а рух разом з розвитком дитини є основою вальдорфської педагогіки.

УДК 159.9
Бородулькіна Т. О.[1]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

РОБОТА З ОБРАЗОМ СІМ'Ї У ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ ЗА ДОПОМОГОЮ МАЛЮНКІВ ТА МЕТАФОРИЧНИХ АСОЦІАТИВНИХ КАРТ

Найчастіше робота психолога над запитом в галузі дитячо-батьківських відносин розпочинається зі спілкування з батьками, які звернулися по психологічну допомогу. Початковий запит клієнта-батька може зводитися до прохання «попрацювати з дитиною», «змінити її», «вплинути на неї та її поведінку», навчити безконфліктному спілкуванню в сім'ї, допомогти з чимось впоратися, подолати складну життєву ситуацію і т. ін. Рідко батьки усвідомлюють необхідність першочергової психологічної та психотерапевтичної роботи не тільки (і не стільки) з їхньою дитиною, а саме з ними самими. Часто клієнт-батько не готовий до власних змін і трансформацій, хоча б на рівні уявлень про свою дитину і ставлення до неї.

У зв'язку з цим, розглядаємо необхідною роботу з образом сім'ї на всіх етапах дитячо-батьківського консультування; вважаємо, що така робота дозволить уточнити клієнтський запит і здійснити первинну діагностику ситуації в сім'ї на перших етапах консультування (перша зустріч з батьками, друга спільна зустріч з батьками/одним з батьків і дитиною), відстежити динаміку і результативність консультування на завершальних етапах. Проведення спільної роботи з образом сім'ї в форматі «батьки (батько та/або мати) / дитина» також матиме терапевтичний ефект для її учасників.

Перед тим, як приступити до роботи з образом сім'ї в дитячо-батьківському консультуванні, фахівцю може бути корисним певне «провітрювання» і «пожвавлення» власних професійних смислів і уявлень про дитячо-батьківські відносини, проблеми взаємодії між батьками і дітьми, образ сім'ї та ін. Погодимося з висловлюванням Гудрун Буркхарт: «Ми звикли задавати запитання іншим, але чи завжди ми задаємо правильні запитання собі самим? Ми можемо вчитися цьому, вправлятися в цьому. Завдяки правильним запитанням ми стаємо більш усвідомленими, ніж коли отримуємо відповіді» (Г. Буркхарт, 2019:7). Вважаємо, що ставлення запитань самому собі як фахівцю, допоможе психологу бути більш усвідомленим в процесі консультування. Перелік запитань для попередньої рефлексивної роботи психолога, що налаштовує його на роботу з образом сім'ї в дитячо-батьківському консультуванні, може бути таким: «Що таке образ сім'ї в моєму розумінні, і як його можна дослідити, яким способом

«опредметити»?», «Чи використовую я роботу з образом сім'ї в дитячо-батьківському консультуванні? Якщо так, то на яких етапах роботи з сім'єю?», «Як саме я працюю з образом сім'ї під час дитячо-батьківського консультування? (Які методи і прийоми роботи використовую?); «З ким здійснюється така робота? (З батьком, з дитиною, з усією родиною, ін.)»; «Що у мене виходить в роботі з образом сім'ї, а що не виходить, що хотілося б удосконалити?»; «Чим корисна така робота для сім'ї в цілому і кожного з її членів, задіяних в психологічному консультуванні?»; «Що мені зазвичай дає така робота? На які запитання я шукаю відповіді, працюючи з образом сім'ї? Чи отримую я відповіді?» та ін.

Ефективними для роботи з образом сім'ї вважаємо проективні техніки, зокрема, використання малюнкових методик і роботу з метафоричними асоціативними картами (МАК). Аналіз малюнків сім'ї дає можливість виявити структуру сім'ї та особливості сімейних взаємин у сприйнятті окремих членів сім'ї; розподіл сімейних ролей і функцій; типи сімейних контактів. Робота з МАК, дозволяє поглибити актуальний образ сім'ї, розглянути сім'ю в цілому і кожного з її членів через призму різних метафор. Для конструювання образу сім'ї за допомогою МАК рекомендуємо використовувати набори, що включають в себе портрети людей і зображення тварин або рослин (наприклад, українські МАК «Люди и звери» (автор Ніка Вернікова), німецькі «PERSONA», «PERSONITA» (автор Моріц Егетмейер), російські «Дерево как образ человека» (автори Г. Кац, К. Мухаматуліна)). Для аналізу сімейних взаємин, сімейних ролей, ключових дій кожного з членів сім'ї рекомендуємо використовувати МАК з зображеннями рук (МАК «Руки», автор Т. Бородулькіна), з огляду на величезну різноманітність як об'єктивних характеристик руки, так і символічних (Т. Бородулькіна, 2017).

Спільний розгляд і обговорення членами однієї сім'ї – батьками і дитиною / дітьми – отриманих з малюнків і метафоричних карт колажів сім'ї, що модерується досвідченим психологом, може стати не тільки додатковою діагностичною процедурою, але і терапевтичною формою взаємодії для сім'ї. А спільні відповіді на поставлені психологом запитання: «Що здивувало в сімейному колажі іншого члена сім'ї?», «Як сприйняв свій образ в сімейному колажі іншого?», «Чи були збіги в сімейних колажах?», «Як створені колажі сім'ї доповнюють один одного?» і т. ін. – сприятимуть поглибленню уявлень про свою сім'ю у кожного учасника такої роботи.

УДК 159.9
Бочелюк В. Й.[1], Журавльова І. Д.[2]
[1] д-р психол. наук, проф. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-114м ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ВОЛОНТЕРІВ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей.

Сучасний стан та особливості статусу волонтерського руху досліджували вчені різних країн: М. Бостанджогло, Р. Колосова, М. Фурлан, К. Хаджи-Міцева, Г. Чейнен, О. Щекова та інші. В узагальненні вітчизняного досвіду волонтерства можна виокремити праці О. Главник, О. Карпенко, Т. Лях, І. Пінчук та ін.

Одним із таких напрямків соціальної допомоги є участь добровольців у здійснені цілого ряду соціальних послуг для тих, хто їх потребує. Іншими словами – волонтерська робота. Волонтерство це неоплачувана, свідомо, добровільна діяльність на благо інших. Будь-яка людина, що свідомо і безкорисливо трудиться на благо інших, може називатися волонтером. Формування великого руху добровольців – є одним з важливих шляхів до продуктивної соціальної роботи в будь-якій державі.

В соціально-педагогічній роботі під ресурсами розуміють все, що може бути задіяне для вирішення проблем клієнтів, соціальної групи чи розв'язання певних соціальних завдань. Серед ресурсів волонтерського руху перш за все можна виокремити людські ресурси, оскільки волонтерами є люди, які на засадах добровільності беруть участь в роботі державних та громадських організацій. Відповідно до віку, соціальної ролі та соціального статусу можна виокремити наступні групи добровільних помічників.

Діти та підлітки. Волонтерами можуть стати не тільки особи, які досягли 18-річного віку. Самий веселий, вдячний і, звичайно, самий найбільш непостійний загін волонтерів – діти та підлітки. Для підлітків головною причиною участі у волонтерській діяльності є: можливість самоутвердитись в очах однолітків, батьків, знайти нових друзів, можливість спілкування з однолітками, можливість набути нових навичок і знань та проведення власного дозвілля. Питання надання конкретної соціальної допомоги, як правила для них не є визначальним. Професійна кваліфікація волонтерів-підлітків звичайно досить низька, проте вони володіють іншими

якостями і здібностями, тому ця категорія волонтерів є незамінною у практичній діяльності. По-перше, підлітки абсолютно мобільні, тому роботу, пов'язану з поїздками, виходами на вулиці, відвідуваннями, скажімо, дітей-інвалідів вдома, проведенням ігротек на вулицях, виконують дуже добре. По-друге, у підлітків немає комунікаційних проблем. І дітьми і підлітками – об'єктами соціальної роботи, на яких спрямована значна частина програм, що реалізуються ЦССМ, з дітьми вулиці, підлітками з групи ризику та ін. Це дозволяє через волонтерів мати будь-яку інформацію для широкого кола дітей та молоді, а також для груп ризику.

Волонтери, які приходять за власним бажанням. Волонтери можуть прийти в організацію за власним бажанням, прочитавши про неї у пресі і виявивши бажання дізнатися, як вона працює. Якщо інтереси організації збігаються з інтересами потенційного волонтера, потрібно детальніше ознайомити його з організацією, запропонувати навчання, оскільки здебільшого воно необхідне, залучити до роботи з реалізації конкретної програми.

Спеціалісти. Волонтери-фахівці – це психологи, педагоги, соціальні педагоги, соціальні працівники, юристи, лікарі, які надають консультативну допомогу соціальним працівникам та іншим волонтерам або практично допомагають різним клієнтам соціальних служб. Основним рушійним мотивом участі спеціалістів у волонтерському русі є реалізація особистих професійних можливостей. Іноді вона має чисто альтруїстичний характер, іноді спеціаліст намагається розширити коло своїх інтересів, чи особисте самоутвердження.

Будь-яка діяльність людини пов'язана із здійсненням потреб. Емоційні переживання є одним із способів вираження пізнавальної потреби.

Емоції – це елементарні переживання, що виникають у людини під впливом загального стану організму та ходу процесу задоволення актуальних потреб. Таке визначення емоцій дано у великому психологічному словнику.

Емоційні стани є одне з різновидом емоцій, характеризуються більшою тривалістю, яка може вимірюватися годинами і днями.

За своєю модальності емоційні стани можуть поставати у формі дратівливості, тривоги, добросердя, різних відтінків настрою – від депресивних станів до стану ейфорії. Однак найчастіше вони являють собою змішані стану. Оскільки емоційні стани – це теж емоції, в них також відображаються відносини між потребами суб'єкта і об'єктивними чи суб'єктивними можливостями їх задоволення, що мають коріння в ситуації.

Знання психологічних основ і природи емоційних станів є одним з необхідних чинників саморегуляції поведінки особистості.

Емоційний стан людини залежить від характеру та інтенсивності актуальної потреби, з одного боку, та оцінки можливості її задоволення – з

другого боку. Якщо суб'єктивна вірогідність задоволення потреби велика, то виникають позитивні почуття, у противному разі – негативні.

Особливе значення емоційних станів полягає в їх регулятивній функції.

Переживання виступають в ролі сигналів, які стимулюють або стримують діяльність людини.

Емоції та почуття виконують також оцінну функцію, виражаючи суб'єктивне ставлення людини до задоволення своїх потреб. Емоційний стан, переживання почуттів є результатом спільної діяльності кори і підкоркових центрів.

Глибокі переживання почуттів, емоційний стан можуть супроводжуватися посиленням або зниженням інтенсивності фізіологічних функцій організму людини. Такі фізіологічні реакції, як підвищення частоти пульсу, дихання, напруження м'язів, зміни кров'яного тиску, вмісту цукру в крові і т. ін., свідчать про активізацію сил організму. Отже, почуття та емоції виконують енергетичну функцію, мобілізуючи фізіологічні резерви організму. Якщо сила переживань переважає пристосовні можливості організму, то можливі різні захворювання – неврози, інфаркти, гіпертонії, виразкові хвороби.

Емоції як безпосередні, тимчасові переживання якогось більш постійного почуття поділяються на стенічні й астенічні.

Стенічні емоції в процесі праці спонукають працівника до дій, збільшуючи його енергію, в той час як астенічні емоції характеризуються пасивністю, споглядальністю, байдужим ставленням до роботи.

Особливо несприятливо на діяльності і стосунках між людьми позначаються афекти, які характеризуються значними змінами в свідомості, порушенням контролю за діями, втратою витримки, а також змінами фізіологічних функцій.

Якщо людина вміє розбиратися у своєму психічному світі їй значно легше розв'язувати складні життєві проблеми, вступати в спілкування з іншими людьми, добиватися їхньої допомоги і уваги. Розібратися у собі – це передовсім розібратись у своїх переживаннях, визначити, що хвилює, а що – залишає байдужим. Кожна людина має коло своїх уподобань, симпатій та антипатій: одна – емоційна дуже чутлива, вміє співпереживати; інша – не звертає уваги на почуття та емоційний стан іншої людини, не вважає це істотним; одна вміє контролювати інтенсивність проявів своїх емоцій і почуттів, інша ж неспроможна до цього; одна вміє відчувати величезну гаму переживань, іншій це недоступно. У переживаннях індивідуалізується психічний світ особистості. Афективний простір – то її потяги, емоції, її переживання, пов'язані з пізнанням і самопізнанням, то її воля, що викликає завдяки потягам та емоціям і визначає дії, вчинки та й усе життя особистості. Емоції це дуже важливі компоненти нашого життя, нашого сприйняття її.

Іноді ми можемо контролювати їх, але в основному це вони контролюють нас. Як часто ми говоримо «я перебував під впливом емоцій», і найчастіше це має аж ніяк позитивне забарвлення. А як часто буває, що ти взагалі не розумієш, що відчуваєш, коли неможливо описати «це» словами.

Характерною особливістю емоцій є те, що вони захоплюють особистість загалом. Здійснюючи майже блискавичну інтеграцію, тобто об'єднання в єдине ціле всіх функції організму, емоції сигналізують про корисні або шкідливі впливи на організм, завдяки цьому вони мають універсальне значення для життя організму. Охоплюючи всі різновиди переживань людини – від глибоко травмуючих страждань до високих форм радості та соціального відчуття життя, - емоції стають як позитивним чинником у життєдіяльності, підносячи активність організму, так і негативним, пригнічуючи всі його функції. Встановлено, що емоції, а саме довготривалі негативні емоції (страх, переживання болю тощо), відіграють вирішальну роль у розвитку так знаних неврогенних захворювань.

УДК 159.9
Бочелюк В. Й.[1], Садовська А. О.[2]
[1] д-р психол. наук, проф. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-114м ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Актуальністю теми даного дослідження є: готовність молоді до сімейного життя – це складний цілісний процес, показником якого є готовність молоді правильно будувати свої стосунки в шлюбі. У зв’язку з цією тенденцією, актуальністю стає підготовка до одруження молоді.

У наш час, шлюб перетворюється в гонку за багатством, або ж за якимись особистими насолодами та досягненнями. Дехто з молодих людей вимагають від своїх партнерів якісь моральні цінності, які частіше відсутні в дошлюбній поведінці.

Під час дошлюбних стосунків виникають якісь негаразди, непорозуміння в парі, але, дехто вважає, що все це може зникнути після укладення шлюбу. Згідно досліджень, ці труднощі залишаються на протязі усього життя, але не тільки залишаються, а й переслідують до їх вирішення.

Спілкування між подружжям пронизує всі сфери сімейного життя, та багато чого вирішує, адже, під час розмови можна вирішити будь-які розбіжності, що виникли у парі.

На взаєморозуміння в сім'ї впливають внутрішні та зовнішні чинники. Внутрішніми чинниками виступають: мотиви, уявлення, психологічні характеристики. На той час до зовнішніх чинників можна віднести такі характеристики: сукупність матеріальних та духовних цінностей. Вплив внутрішніх чинників проявляється через реалізацію, або не реалізацію спільних очікувань.

Уявлення, які складаються у людини протягом життя, є відображенням навколишнього світу, тому, з цих суджень вона може опиратися на вибір свого партнера. І якщо, ці уявлення дуже ідеалістичні, то і запит на партнера буде ж таким самим.

Стоячи перед вибором шлюбних відносин, молоді люди зіштовхуються зі своїми внутрішніми бар'єрами, які можуть впливати на зміну думки про шлюбні стосунки. Дехто, може наслідувати приклад сім'ї та сімейних відносин від своїх батьків, чи знайомих, це також може впливати на рішення молоді. Такий досвід не є позитивним для вступу у шлюб для молоді.

У ході даного дослідження, можна сказати про те, що велику роль в відношенні молоді до шлюбу відіграє їх особистісне уявлення, яке склалося протягом життя, та з досвіду їх оточення, батьків, та близького оточення.

УДК 159.9
Дергач М. А.[1], Конопля І. В.[2]
[1] д-р пед. наук, проф. ЗНТУ
[2] студ. гр. СНз-118_2 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРОЦЕСІВ СТАРІННЯ ТА ФАХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЖІНОК ПОХИЛОГО ВІКУ

Розвиток суспільства та стрімке зростання демографічного старіння зумовили особливу актуальність соціально-психологічних проблем старіння, що ставить перед психологічною наукою низку питань, пов'язаних із закономірностями соціального розвитку особистості літньої людини, з динамікою її різних ідентичностей, особливостями процесу її соціалізації, місцем цієї соціальної групи в суспільстві тощо.

Аналіз наукової літератури відносно проблем старіння показує, що означена проблема досить активно вивчається вітчизняними і закордонними вченими. І. Мечніков розробив концепцію, в центрі якої стоїть уявлення про дієву та квітучу старість, яка займає гідне місце в соціальному житті. Значний внесок до вивчення соціального аспекту старіння зроблено З. Френкелєм, який, говорив, що подовження тривалості життя – це не лише

додавання років у спокої та на пенсії; метою людини має бути активна, дієва старість.

Водночас, зазначимо, що старіння реально створює багато психологічних труднощів, оскільки це роки вимушеної бездіяльності, пов`язаної з відривом від трудової діяльності та різким відчуттям контрасту попереднього і теперішнього життя, яке часто сприймається як принизливе. Вимушена бездіяльність може ставати патогенним чинником в соматичній і психічній сферах, тому багато людей у цей період намагаються зберігати працездатність, працювати і бути корисними. Відомо, що вихід на пенсію легше переноситься жінками, ніж чоловіками, тому, для нас було важливо вивчити психологічні особливості жінок 60-65 років, те, як людина в цьому віці оцінює себе і свій актуальний стан, що наповнює внутрішній світ старіючої людини, зрозуміти, якими засобами, внутрішніми ресурсами люди пенсійного віку справляються з проблемою адаптації до життєвих умов, що змінилися.

Метою дослідження – виявити та порівняти психологічні особливості працюючих і непрацюючих жінок 60-65 років.

У дослідженні брали участь 30 жінок-пенсіонерок 60-65 років, які мешкають в м. Запоріжжі. Одна підгрупа випробовуваних складалася з 15 працюючих жінок, інша – з 15 непрацюючих.

У дослідженні використовувалися методики: «Діагностика самооцінки психічних станів» (Г. Айзенк); «Діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності» (Д. Рассел і М. Фергюсон); «Диференціальна діагностика депресивних станів» (Зунге в адаптації Т. І. Балашової); авторський опитувальник «Рівень задоволення життям людей похилого віку».

У результаті проведеного дослідження були отримані дані, що дали можливість охарактеризувати і порівняти дві категорії жінок – працюючих і непрацюючих пенсіонерок. Зіставлення результатів показало, що непрацюючі жінки-пенсіонери більше схильні до переживання тривоги, на відміну від працюючих. У непрацюючих жінок більшою мірою занижена самооцінка, вони бояться невдач і уникають труднощів.

Дані, отримані при діагностиці агресивності, свідчать про те, що працюючі пенсіонери, в середньому, мають менший рівень агресивності.

Порівняння різниці в показниках діагностики депресивних станів, виявило істотні відмінності між випробовуваними двох груп. Дані свідчать про те, що 30% непрацюючих жінок переживають депресивні стани (у 20% – легка депресія ситуативного або невротичного ґенезу і у 10% – депресивний стан). Тоді як в групі працюючих пенсіонерів депресивний стан виявлено тільки у 10% жінок. Як видно, непрацюючі жінки більше схильні до переживання депресії.

Для виявлення задоволеності чи незадоволеності життям серед пенсіонерок було проведено опитування, в результаті якого було встановлено, що задоволеність здоров'ям теж залежить від того, чи працює пенсіонер, чи ні. Так, серед опитаних жінок-пенсіонерок задоволені своїм здоров'ям 70% працюючих і 55% непрацюючих.

Ведуть активний спосіб життя пенсіонерки в такому співвідношенні: працюючі – 85%, непрацюючі – 65%.

Після виходу на пенсію відчутно змінюється і статус людини. 100% працюючих жінок-пенсіонерів впевнена в тому, що їхня цінність для оточуючих не знизилась, а от 40% непрацюючих вважають інакше, та ще й нарікають на те, що роботодавці втратили цінних працівників.

З виходом на пенсію у працюючих пенсіонерок зовсім не зменшилось коло знайомих, а от у 50% непрацюючих – коло знайомих значно зменшилась.

Усі опитані працюючі жінки пенсійного віку уникають людей, які постійно жаліються на життя, бо самі такими не являються; активно читають літературу та допомагають нужденним. Ці особливості у непрацюючих жінок прослідковуються слабше.

Плани на майбутнє більш оптимістичні у працюючих (80% проти 50% непрацюючих). 95% опитаних працюючих пенсіонерок стверджують, що вони реалізувались у житті і вважають, що в них є задачі, які необхідно виконати (100% випробуваних категорії працюючі пенсіонери). На відміну від них, непрацюючі особливих планів на майбутнє не складають, а деякі вважають себе нереалізованими (40%).

Отже, в ході дослідження доведено, що високий рівень якості життєдіяльності притаманний саме працюючим людям похилого віку, у яких чітко сформовані нові мотиви життя. Вони мають адекватну самооцінку, емоційно стійкі та позитивно ставляться до самих себе. Також визначається високий рівень життєвої задоволеності, активний та здоровий спосіб життя. Людям похилого віку цього рівня властива висока соціальна активність, вони самостійні та ініціативні; у них яскраво виражене бажання оволодівати новими знаннями та прагнення застосовувати їх у практичному житті; вони задоволені життям, вільно та легко налагоджують соціальні зв'язки.

Серед пенсіонерок, які не задіяні професійно, часто зустрічаються незадоволені життям; в порівнянні з працюючими, вони більш тривожні, агресивні, схильні до депресій. Мало хто з них складає плани на майбутнє, більшість свого часу вони витрачають на спогади про минуле.

УДК 159.9
Дергач М. А.[1], Панченко Д. О.[2]
[1] д-р пед. наук, проф. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-114м ЗНТУ

КОНТРОЛЬ ЗА ЕМОЦІЙНИМИ РЕАКЦІЯМИ ТА СТАНАМИ ЯК СПОСІБ КОРЕКЦІЇ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

На основі аналізу сучасної наукової літератури і результатів дослідження, встановлено, що між емоційністю людини та типом її харчової поведінки існує прямий зв'язок.

В регуляції харчової поведінки важливого значення набувають емоційні реакції людини на подразники зовнішнього і внутрішнього середовища.

У наші дні емоційна або психологічна залежність від їжі – досить поширене явище, особливо серед жінок. Однак, нерідко вона залишається непоміченою або зовсім ігнорується, але доти, доки не набуває загрозливих розмірів. Щоб цього не сталося, важливо вчасно побачити перші симптоми емоційної залежності від їжі, виявити причини і знайти способи гармонізації харчової поведінки.

Емоційно-вольова сфера людини забезпечує контроль та корекцію її мотивації в напрямі формування харчових реакцій та харчових дій.

Встановлено, що адаптація організму до різних подразників зовнішнього і внутрішнього середовища ґрунтується на взаємозв'язку психічних, емоційних і вегетативних процесів. Сучасна людина часто піддається стресам, що руйнують сформований психофізіологічний баланс. У пошуках засобів адаптації, людина звертається до вживання їжі, як компенсації, що може призвести до порушень харчової поведінки. Інші чинники порушення харчової поведінки – вироблені сімейні стереотипи харчування, вживання їжі в цілях комунікації, отримання статусності, як засіб заспокоєння та заохочення – при нестачі контролю за власними емоційними реакціями, можуть використовуватися людиною в якості компенсаторного способу нормалізації психоемоційного фону. У таких випадках переїдання стає джерелом позитивних емоцій, способом адаптації до несприятливих соціальних умов або до психологічного неблагополуччя. Зважаючи на це, в психокорекційній роботі з людьми, які мають порушення харчовою поведінкою, актуальності набуває корекція емоційних станів людини в напряму пошуку механізмів переносу з вживання їжі на інші, доступні для неї засоби.

Харчова поведінка людини є динамічною системою і може корегуватися за допомогою психокорекції.

Після проведення психологічного тренінгу з корекції харчової поведінки, рівень емоційного інтелекту у досліджуваних значно збільшився. Підвищився рівень емоційної обізнаності досліджуваних до 65% (35% при І зрізі), більш, ніж у два рази збільшилась кількість людей, які мають високий рівень управління власними емоціями (59%), відсоток досліджуваних, які управляють власною поведінкою за рахунок керуванням емоціями, збільшився до 45% (30% при І зрізі), що призвело до того, що зменшився рівень емоційної харчової поведінки серед досліджених (з 21,5% до 7%). Після проходження тренінгу високий рівень емпатії мають 48% людей, середній рівень – 44%, що є добрим показником ефективності власного усвідомлення емоцій, рефлексії, самоспостереження, що сприятливо впливають на корекцію харчової поведінки в цілому. 55% досліджуваних, що пройшли тренінг, мають середній рівень розпізнавання емоцій інших людей (37% при І зрізі) і 40% мають високий рівень (25% при І зрізі).

Як ми бачимо, після проходження тренінгу з корекції харчової поведінки, спостерігається значний розвиток чутливості, емоційної усвідомленості, контроль за власними реакціями, що було важливим для досягнення мети з корекції харчової поведінки шляхом контролю за власними емоційними реакціями.

В результаті аналізу типів харчової поведінки при І зрізі у випробуваних було виявлено значне переважання екстернальної та обмежуючої харчової поведінки, при ІІ зрізі після проведення психологічного тренінгу з корекції харчової поведінки людини шляхом власного контролю за її емоційними реакціями показники екстернальної, емоціогенної харчової поведінки зменшалися майже в 2 рази, а відсоток людей з нормальною харчовою поведінкою звеличився на 40%.

До проведення психологічного тренінгу з корекції харчової поведінки, 40,5% випробуваних були схильні до прийому їжі не через відчуття голоду, а через її привабливий вигляд, запах, тобто реагували не на внутрішні стимули прийому їжі, а на зовнішні: вони «їли очима» – побачив, значить, з'їв. Саме ця особливість лежала в основі переїдання «за компанію», перекусів на вулиці, надлишкового прийому їжі в гостях, покупки зайвих продуктів в магазині. З огляду на «податливість» до прийому їжі, люди екстернального типу поведінки докладають великих зусиль до регулювання своїх почуттів та дій. Після проведення тренінгу лише 21% випробуваних мали порушення харчової поведінки екстернального типу.

Емоціогенна харчова поведінка була характерна 21,5% (7,50% при ІІ зрізі) випробуваних, тобто стимулом до прийому їжі слугував не голод, а емоційний дискомфорт – людина їла не тому, що голодна, а тому, що

неспокійна, тривожна, дратівлива, пригнічена, ображена, тобто не вміла контролювати власні емоції і компенсувала їжею стрес.

Обмежуючу харчову поведінку мали 32% (25% при II зрізі) випробуваних, тобто їм властивий постійний контроль та обмеження в кількості вжитої їжі, характерне надлишкове харчове самообмеження і безсистемні суворі дієти, системи харчування, які дозволяють цілеспрямовано знижувати і контролювати вагу. Як бачимо, обмежуюча харчова поведінка складніше піддається корекції шляхом контролю людини за її емоційними реакціями.

У ході дослідження при I зрізі було з'ясовано, що у 6,0% випробуваних харчові реакції знаходяться в нормі. Однак, завдяки психологічному тренінгу з корекції харчової поведінки, показник людей з харчовою поведінкою в нормі збільшився і склав 40,5%.

За допомогою психологічного тренінгу з корекції харчової поведінки людини шляхом власного контролю за її емоційними реакціями у випробуваних підвищився рівень самоконтролю, рефлексії, емоційної чутливості до власних емоційних реакції і здатності їх контролювати так, щоб їжа не слугувала засобом компенсації впливу негативних емоцій та проявів стресу.

Таким чином, ми бачимо, що психологічний тренінг з корекції харчової поведінки допомагає людям скорегувати свою харчову поведінку завдяки самоспостереженню, розумінню власних емоційних реакції, контролю за ними, що, в свою чергу, формує в них модель усвідомленого харчування.

УДК 159.9
Дергач М. А.[1], Мормуль М. І.[2]
[1] д-р пед. наук, проф. ЗНТУ
[2] студ. гр. СНз-118_2 ЗНТУ

ВЗАЄМОДІЯ З БАТЬКАМИ В ПЕРІОД РАННЬОГО ДИТИНСТВА ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЛЮКА

Ранній вік – це унікальний період в житті людини, що відрізняється інтенсивністю розвитку всіх психічних процесів. Одним з основних новоутворень в цьому віці є оволодіння мовою як засобом спілкування. Дослідниками встановлено, що розвиток комунікативної функції мовлення дитини залежить від наявності мотивації, що виникає на основі спонукання висловити свої почуття і думки.

Основою дослідження стали наукові праці А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, І. Рогальської, Л. С. Виготського, А. В. Запорожця, Д. Б. Ельконіна, М. І. Лісіної, С. Ю. Мєщєрякової, Н. М. Авдєєвої, О. А. Сергієнко, І. В. Дубровіної, А. Г. Єлагіної, Л. М. Царегородцевої, А. І. Розенблюма, Ж. Піаже, Р. Кайла, Б. Спока, Дж. Брунера та ін.

Вирішальне значення для розвитку дитини в ранньому віці має зміна форм її спілкування з дорослими, що відбувається в зв'язку з входженням до світу постійних предметів, з оволодінням предметною діяльністю.

У ранньому дитинстві розвиток мови відбувається в двох напрямках: удосконалюється розуміння мови дорослих і формується власна активна мова.

Спілкування в ранньому віці полягає в постійному зверненні дитини за допомогою і в демонстрації опору пропозиціям з боку дорослого. Особливе місце в розвитку соціальної активності займає розвиток специфіки спілкування з однолітками. Діти починають цікавитися один одним: вони спостерігають один за одним, обмінюються іграшками, намагаються демонструвати один одному свої досягнення і навіть змагатися. Змагання в досягненні (вміння грати м'ячем, оволодіння тією чи іншою дією з предметом, їзда на велосипеді тощо) зумовлює формування мотивації досягнення (мотив досягнення), що визначає успішність реалізації прагнення до визнання. При цьому в дитини розвивається рефлексія своїх досягнень і досягнень іншого.

Формування відносин малюка з однолітками проходить в кілька етапів: на першому він сприймає однолітка як об'єкт (любить чіпати торкатися його); на другому, з 1,5 років з'являється гра поруч з іншою дитиною; на третьому, до дворічного віку малюк починає коментувати всі свої дії від третьої особи; на четвертому, після 2-х років малюк починає порівнювати себе з іншими, у нього відбувається зародження самооцінки і основ взаємовідносин з іншими людьми; на п'ятому, до трьох років у дитини з'являються ознаки самостійності.

Головною умовою розвитку спілкування в ранньому дитинстві є співпраця дорослого з дитиною, організація дорослим реальної взаємодії з предметом. Саме активна участь дорослого стимулює розвиток мовлення у дитини. Доказом цієї думки є результати спостереження за комунікаціями дітей раннього віку. Діти, з якими в постійному контакті були дорослі мають вищий рівень володіння засобами спілкування, ніж ті, хто був у меншій взаємодії з дорослим.

Особливе значення має спілкування дитини раннього віку з однолітками. Через спілкування з однолітком дитина виділяє себе, усвідомлює свої особливості. Також спілкування з однолітками забезпечує формування впевненості в собі і появу яскравих емоційних переживань.

Дитина вчиться поводити себе з оточуючими та взаємодіяти з однолітками задля отримання яскравих емоцій. Головна відмінність спілкування з однолітками від спілкування з дорослими – підвищена емоційність. Дитина, граючи з іншими дітьми, частіше сміється, голосніше розмовляє, більше бігає. Також відмінність у спілкуванні дітей полягає в тому, що в них немає сурових правил та норм поведінки. Вони стрибають, бігають, сміються, кричать та шукають нові розваги.

Дослідження базувалося на спостереження за комунікаціями 30 діточок, які взаємодіяли між собою на ігровому майданчику. В ході спостереження виставлялись бали. Використовувались наступні показники: 1) рівень ініціативності в спілкуванні – відображає прагнення дитини привернути увагу дорослого до своїх дій, запрошення до сумісної діяльності; 2) чутливість до впливів дорослого – відображає бажання і готовність дитини прийняти запропоновану дорослим форму співпраці; 3) рівень володіння засобами спілкування – конкретними діями, за допомогою яких, дитина здійснює спілкування; 4) розуміння мови дорослого. Даний параметр фіксується на підставі відповідних дій або слів дитини після звернень до нього дорослого, при виконанні словесних інструкцій; 5) експресивно-мімічні засоби, в тому числі виразні; 6) предметні дії; 7) активна мова. Цей показник включає предмовленнєві вокалізації (лепет), окремі слова, фрази.

Результати спостереження показали, що емоційно забарвлені позитивні дії переважають над негативними та емоційним відгуками загалом у дітей, які мають високий рівень чутливості до взаємодії з дорослим.

Отже, участь дорослого у житті дитини є невід'ємною частиною її розвитку та життя в суспільстві загалом.

Також, згідно результатів дослідження встановлено, що усі діти вважають однолітка цікавим об'єктом та майже всі прагнуть до взаємодії з ним. Водночас, дуже мала кількість дітей сприймає однолітків як іграшку та проявляє до них негативно забарвлені емоційні дії. Третина дітей, за якими велося спостереження мала високий рівень володіння засобами спілкування. Стосовно інших – це не є відхиленням, адже ранній вік – це час розвитку дітей і мовні засоби знаходяться на стадії удосконалення. Загалом, можна зробити висновок, що взаємодія дитини з однолітками залежить від взаємодії з нею дорослого.

УДК 159.9
Дергач М. А.[1], Дяченко А. А.[2]
[1] д-р пед. наук, проф. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-114м ЗНТУ

КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ЛІРИЧНОЇ МУЗИКИ

Вибір зазначеної теми зумовлений з одного боку великим інтересом до методу музикотерапії в сучасній науці, з іншого – його недостатньою розробленістю. Музикотерапія – досить поширений метод психологічної корекції. Про особливий вплив музики на психіку людини вказували В. Бехтерев (завдяки музиці можна підсилити або знизити емоційний стан), Б. Ананьєв (вивчав зміни в ритмах коливальних рухів, а також мімічні та соматичні реакції індивіда в процесі прослуховування музичного твору), Р. Затторе і Макгілл (з'ясували, що музика, яка викликає інтенсивні емоції, запускає вироблення нейромедіатора дофаміна в центрах мозку, пов'язаних із задоволенням і нагородою). На думку Л. С. Виготського, музика виконує функцію терапевтичного і цілющого психіку ефекту. Вона здатна викликати в людині дуже глибокі і складні чуттєві переживання, які виходять за рамки простого настрою та емоційного фону. С. Кривцова зазначає, що у моменти депресії і апатії людина перестає відчувати, а емоції виникають лише у відповідь на щось, співзвучне печалі, тому ліричні пісні або мелодії допомагають відчути себе живим; під дією музики запускається благотворний процес – сумування, який в кінцевому підсумку розмикає коло страждання і повертає людину до життя.

Отже, теоретичною основою дослідження стали такі положення. 1. Музика має максимальний вплив на емоційний стан людини в залежності від такту, ритму, настрою твору. Улюблені пісні чи мелодії людини здатні приводити в активність сенсори головного мозку, які здійснюють перемикання нервових імпульсів, через це біль втрати відчуватиметься людиною більш приглушено. 2. Мета музичних творів – відкрити канали для переживання і звільнення від накопичених емоцій, що актуально при роботі з тривогами, переживаннями, розчаруванням та іншими механізмами, що блокують природний хід процесу емоційного проживання. 3. Музичні твори, впливаючи на сферу чуттєвого сприйняття, спочатку актуалізують переживання, потім допомагають їм набрати силу і вилитися, за допомогою звуків. Тоді, коли психіка зупиняє нестерпні емоції, музика дає можливість протікати їм безпечно і ритмічно, рухаючись за тональністю твору. 4. В

терапевтичній роботі з втратами психологу треба підбирати для кожного клієнта певний твір, щоб він дійшов до стану катарсису.

Дослідницька робота проводилася на матеріалі творів ліричного виконавця Вітольда Петровського, особистісні якості якого, за результатами опитувальника Г. Айзенка, відрізняються надмірною чутливістю, емоційністю та емпатійністю.

Мета дослідження – виявити терапевтичний вплив музики на емоційний стан.

У дослідженні взяли участь 45 жінок трьох вікових категорій віком від 18 до 60 років. Кожна вікова категорія нараховує 15 досліджуваних. Всі випробувані мали можливість бути на концертах артиста та чути його авторські пісні в живому виконанні, під живу музику.

Дослідження складалося з 2-х етапів. Умови першого етапу наступні: «Вам слід провести 24 години не слухаючи музичних композицій Вітольда Петровського. Якщо у Вас на дзвінку або будильнику стоїть будь-яка пісня у його виконанні, то всього на один день змініть її. Після дотримання цієї умови, можете приступати до виконання методик, уважно читаючи інструкції». Умови другого етапу: «Перед проходженням другого етапу, Вам слід прослухати авторські пісні Вітольда Петровського, відео з музичними композиціями. При прослуховуванні спробуйте розслабитися, можете закрити очі і максимально абстрагуватися від усього зайвого, що може Вас відволікати в даний момент. Після того, як Ви прослухаєте весь матеріал, не відволікайтесь ні на що, і з тими емоціями, які Вас переповнюють, переходьте до проходження методик».

Методичний інструментарій дослідження: Методика «Самопочуття, активність, настрій» (САН); Проективна методика «Кольоровий тест Люшера» (скорочений варіант) та Методика «Самооцінка емоційних станів».

В ході дослідження було виявлено, що після прослуховування музики, у випробуваних покращилось самопочуття, значно підвищилась активність та енергійність, також переважало почуття внутрішнього задоволення та гармонії, стан комфорту і спонукання до дій. Зникла агресія та гнів, поганий настрій змінився на задоволення свого стану та співпереживання до прослуханого.

Найбільш помітні зміни відбулись у жінок раннього дорослого віку (21-40 років). Всі показники в першому етапі були низькими, а критерій «настрій» мав коефіцієнт нижчий зазначеної норми та свідчив про переживання і несприятливий стан, що виснажував та пригнічував жінку. На другому етапі коефіцієнти значно підвищилися, а критерій «самопочуття» піднявся більше ніж на 1 бал.

За проективною методикою Люшера спостерігалося почуття подяки – воно зароджувалося, коли людина відчувала вдячність, розуміла, що

отримала якусь користь. Такі результати є вагомою підставою стверджувати, що музика Вітольда Петровського терапевтично вливає на емоційний стан людей різної вікової категорії і статусу.

Також встановлено, що бути корисною музика може тільки в тому разі, коли вона відповідна психологічним особливостям особистості, гармоніює з внутрішнім станом людини. Коли емоції, які виконавець переживає в пісні людина відчуває, вона проникає в сенс пісні, переживає слідом за ним сум, тугу, біль, печаль, надію, розчарування. Пісні та особистість виконавця допомагають вивільнити, пережити і висловити витіснені, або не до кінця пережиті почуття і переживання. Слухаючи композиції артиста, люди висловлювали власні почуття у пісні і отримували полегшення.

Отже зазначаємо, що слухання ліричної музики може здійснювати значний психотерапевтичний вплив на особистість, яка пережила втрату.

УДК 159.9
Тисячник І. В.[1], Медведєв Д. В.[2]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-116 ЗНТУ

МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ У ГРУПАХ ЛЮДЕЙ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Міжособистісні стосунки грають важливу роль, яку не можна недооцінити у нашому житті. Так, психологи кажуть, що залежно від того, які стосунки у групі, вони можуть по-різному впливати як на людину, так і у групі взагалі. Впливати вони можуть як позитивно, стимулюючи до навчання, праці, самовдосконалення, розробки та підтримання гармонійних відносин у групі, так і негативно: зниження успішності у тому ж самому навчанні, праці, встановлення деструктивних відносин, а останнє може навіть призводити до жахливих наслідків як нервовий зрив та інше.

Міжособистісні стосунки досліджували і досліджують багато науковців, через те що людські міжособистісні стосунки є невичерпним джерелом знань про такий аспект життя людини як спілкування, а також її взаємодії у групах з іншими членами і їх вплив один на одного. Серед науковців, які досліджували і досліджують міжособистісні стосунки були такі як Р. С. Немов, Е. П. Ільїн, Н. В. Куніцина та багато інших. Міжособистісні стосунки інтерпретують по-різному, так Р. С. Немов виділяв в основних міжособистісних стосунках любов, дружбу, ворожнечу та самотність, а Е. П. Ільїн – знайомства, приятельські відносини, дружба, любов, ворожнеча,

заздрість, рівність, визнання, альтруїзм та егоїзм. При розгляді міжособистісних стосунків у різних працях психологів, можна виділити декілька основних видів цих стосунків, а саме: дружба, любов, ворожнеча і самотність.

Так, дружба характеризується тим, що в ній суб'єкти симпатизують один одному, отримують задоволення від їх спільного проведення часу, а також що є найголовнішим, вони задовольняють свої соціальні потреби.

Причиною ворожнечі і як наслідок ненависті є насамперед наші розбіжності, які можуть виявлятися в інтелектуальному плані, культурних особливостях. Так, норма для одного індивіда може бути недопустима для іншого, особистих особливостях таких як темперамент, або в розбіжності характеру. Ворожнеча може набувати різних форм таких як ненависть, озлобленість, ксенофобія та цинізм.

Самотність не залежить від кількості соціальних контактів – самотньою людиною може себе відчувати той, хто має багато соціальних контактів і спілкується кожен день. Причиною самотності у людей найчастіше буває низька самооцінка, страх отримати насмішки та осудження від інших індивідів, невміння спілкуватись, внутрішня скованість, невпевненість у своїх силах тощо.

Період юності є сполучною ланкою, яка з'єднує підлітковий і дорослий період. У період юності продовжується тенденції, які були закладені ще у підлітковому віці, це такі як становлення і реалізація себе у різних сферах життєдіяльності. Збільшення спілкування між юнаками та їхніми батьками передбачає збільшення демократизації відносин, але у той же час юнаки потребують більшої автономності і незалежності не тільки у особистісному плані, а у просторому теж, що може провокувати конфлікти між ними. Юнаки у цей період потребують спілкування з близькими дорослими для звернення до їх життєвого досвіду, а також для довірливих розмов з ними для того, щоб поділитися з ними інтимними проблемами.

Спілкування з однолітками продовжує відігравати велику роль у житті юнаків, а саме розширюється коло спілкування, час на спілкування, а також збільшення потреби у цьому спілкуванні. Паралельно з цим йде індивідуалізація та поглиблення у спілкування. Продовжуючи підліткові тенденції, відносини юнаків стають більш вибірковими, тісними і глибокими. Дружба у юнацькому віці характеризується вірністю та близькістю. Також у цьому віці виникає потреба в усамітнені. Хоча юність і розвиває основні тенденції підліткового віку, але у цей вік інтенсивно розвивається саморегуляція, підвищується контроль за своєю поведінкою, проявом емоцій. Настрій в ранній юності стає більш стійким і усвідомленим. Діти в 16-17 років, незалежно від темпераменту, виглядають більш стриманими, врівноваженими, ніж у 11-15 років. У цей час починає розвиватися і моральна

стійкість особистості. У своїй поведінці юнаки все більше орієнтується на власні погляди, переконання, які формуються на основі набутих знань і свого, нехай не дуже великого, життєвого досвіду. Знання про навколишній світ і нормах моралі об'єднуються в його свідомості в єдину картину.

Не останню роль у міжособистісних стосунках юнаків і зокрема студентів відіграє любов. Але як в усіх міжособистісних стосунках, любов схильна до впливу гендерних особливостей. Існують статеві відмінності в проявах і динаміці любові. Чоловіки є більш влюбливими, вони набагато довше жінок виходять зі стану закоханості, для них також важлива як фізична та ігрова сторона відносин. Жінки більш залучені в любовні відносини, про них можна сказати, що вони «парять в хмарах».

Загалом проблема міжособистісних стосунків досліджується, але є не дуже вивченою, хоча вона і є частиною популярної зараз соціальної психології. Через це проблема міжособистісних стосунків у юнацькому віці теж не отримала необхідної уваги, хоча вона є досить важливою як у житті суспільства загалом, так і у житті кожної людини зокрема. Так, міжособистісні стосунки дійсно можуть досить суттєво вплинути на успішність студентів, підвищити ефективність праці юнаків на робочих місцях, та насамперед підтримувати здорові відносини у групі та психічне здоров'я кожного із членів цієї групи. Але через те, що міжособистісні стосунки насамперед є інтимними, вплив на них задля оптимізації процесу навчання, або праці є дуже складною задачею, яка потребує досить багато як просто бажання, так і винахідливості.

УДК 159.9
Бородулькіна Т. А.[1], Жаболенко А. А.[2]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-115 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Для вивчення особливостей та структури пізнавальної сфери молодших школярів проведено емпіричне дослідження на базі експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня ЗОШ №66 м. Запоріжжя. У дослідженні взяли участь 97 учнів 2-4 класів, з яких 62 – навчаються у загальноосвітніх класах та 35 дітей – в експериментальних класах вальдорфського спрямування. Дослідження проводилося науковим

керівником дослідно-експериментальної роботи на базі ЗОШ №66, шкільним психологом ЗОШ №66 та групою помічників психолога – студентів 4 курсів ЗНТУ у травні 2018 року.

Для дослідження особливостей уваги молодших школярів використано «Коректурну пробу» (тест Бурдона); для дослідження особливостей пам'яті – методику «Запам'ятовування 10 слів» (О. Р. Лурія), для дослідження особливостей мислення – методики «Виділення двох істотних ознак» та «Виключення понять» (Н. Я. Семаго, М. М. Семаго), Тест дивергентного мислення Ф. Вільямса (модифікація Є. Тунік). При порівняльному аналізі особливостей пізнавальної сфери молодших школярів з двох типів класів використано непараметричний U-критерій Манна-Уітні; для відтворення структури пізнавальної сфери молодших школярів двох типів класів використано кореляційний аналіз за Спірменом. Обробка отриманих результатів здійснювалася у програмі SPSS (версія 18).

Результати проведеного дослідження доводять, що різні педагогічні системи по-різному впливають на розвиток пізнавальної сфери дітей, при чому це очевидно не при дослідженні окремих (пам'ять, увага, мислення) функцій пізнавальної сфери, а при аналізі структури взаємозв'язків та виділенні системоутворюючих чинників. Так, в структурі пізнавальної сфери учнів загальноосвітніх класів системоутворюючими чинниками є характеристики понятійного мислення та пам'яті (рис.1), тоді як в структурі пізнавальної сфери учнів класів вальдорфського спрямування, крім особливостей понятійного мислення та пам'яті, системоутворюючими чинниками є також характеристики уваги та дивергентного (творчого) мислення (рис.2).

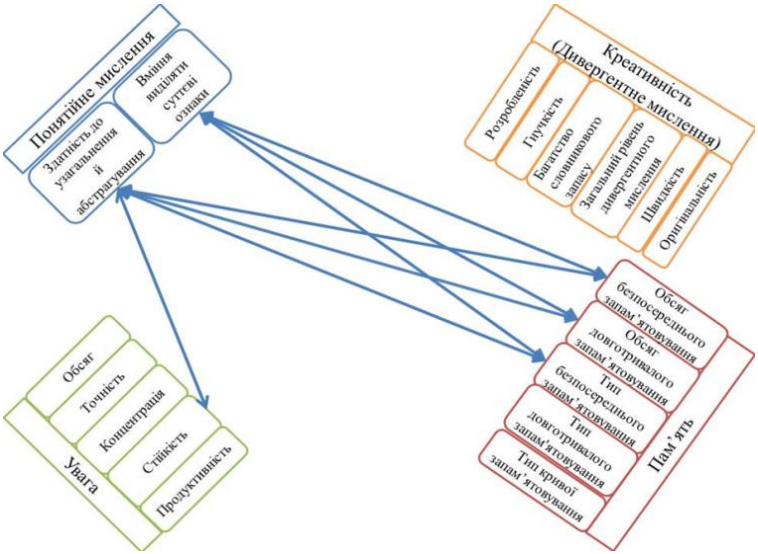

Рисунок 1 – Структура пізнавальної сфери учнів загальноосвітніх класів ЗОШ №66.

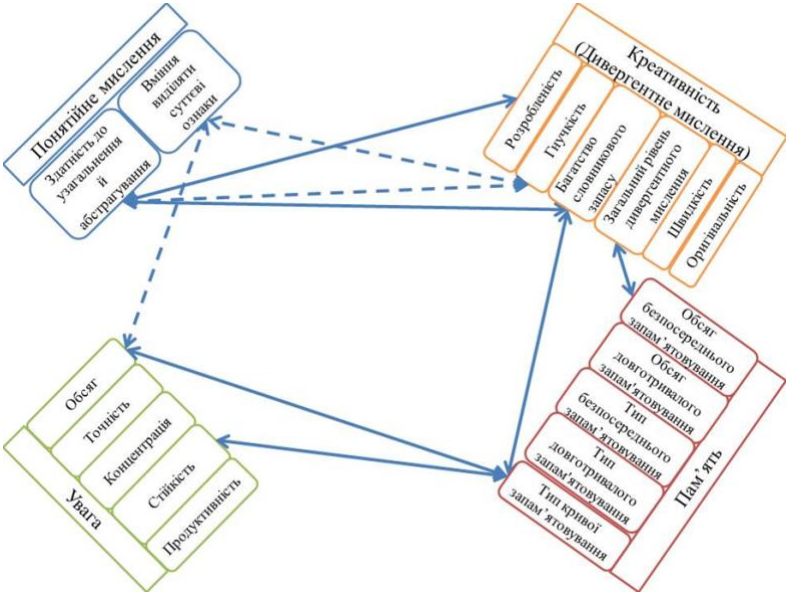

Рисунок 2 – Структура пізнавальної сфери учнів класів вальдорфського спрямування ЗОШ №66.

Результати наукової роботи впроваджено у навчально-виховний процес Запорізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 66 Запорізької міської ради Запорізької області впродовж 2018-2019 рр. (довідка № 57 від 21.03.19).

УДК 539
Застело А. О.[1], Корсун О. Р.[2]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-114м ЗНТУ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Успішність функціонування підприємства залежить від результативності кожного окремого робітника. В свою чергу, регулювання ефективності праці обумовлено координуванням та організацією продуктивної діяльності на кожному її етапі. Вагомий вплив на цей процес має феномен мотивації. Проблема трудової мотивації є однією з основних проблем сучасного виробництва і серйозною перешкодою розвитку мотивації до обраної професії та вважається нагальною, незалежно від того, на якому етапі розвитку знаходиться суспільство на даний час. Її актуальність обумовлена тим, що трудова діяльність – принципова умова існування сучасного суспільства і вимагає належного рівня вмотивованості в цьому процесі. На сьогодні проведено багато досліджень з теми мотивації та заохочування співробітників. Проте сучасні тенденції ринку праці диктують нові напрямки відносно розташування підлеглих, а саме протягом останніх років на території України набуває популярності дистанційна робота.

Специфіка соціально-психологічних проблем, породжуваних дистанційним управлінням, рішення задачі контролю над трудовою поведінкою, результатами і продуктивністю праці передбачає проведення особливо ретельного аналізу соціально-психологічних якостей і особливостей особистості, чинників мотивації і морального стимулювання, аналізу та прогнозування системи міжособистісних відносин. Особливі вимоги, що пред'являються до дистанційного персоналу, специфіка умов праці та взаємодії персоналу в процесі вирішення завдань, що стоять перед офісними працівниками, обумовлюють суть проблеми управління робітниками і вимагають розробки відповідної концепції адміністративно-соціального контролю над діяльністю і поведінкою працівників в залежності від форми їх залучення до праці.

Результативність діяльності конкретного працівника визначається його індивідуальними можливостями, особистою зацікавленістю, усвідомленням його власної ролі. Загалом ефективність праці вимірюється інтенсивністю, якістю й продуктивністю праці. Саме ці показники характеризують кількісні та якісні наслідки роботи підприємства і працівника [3].

У сучасних умовах задоволення різноманітних потреб та запитів працівників підприємств реалізується через велику кількість методів мотивації результативності діяльності. Згідно дослідження К. Гурової, задля досягнення успіху на підприємстві необхідно комбінувати різні методи та підходи до мотивації співробітників. У наш час заробітна плата так само важлива для працівників, як і перспективи кар'єрного зростання. Неабияку роль грає також наявність соціального пакета та можливості зростання [2].

З розвитком особистості розширюються і можливості, потреби у самовираженні. Таким чином, процес мотивації шляхом задоволення потреб безкінечний. Сучасний керівник повинен враховувати всі фактори, щоб забезпечити успішну роботу підприємства. При формуванні оптимальної системи мотивації необхідно використовувати класичні теорії мотивації і враховувати психологічні особливості та організаційні умови працівників, вивчати потреби та інтереси членів трудового колективу, використовувати індивідуальний підхід при визначенні стимулів до ефективної праці кожного співробітника.

Особливих умов та специфічного підходу до організації діяльності потребують дистанційні працівники, яких за останнє десятиліття в Україні складає понад 20% від усього працевлаштованого населення. Співробітники, які працюють віддалено потребують більшої уваги до себе, а також іншого підходу до стимулювання продуктивної діяльності. Ця група робочого населення підвладна декільком важливими умовами праці, котрі мають великий вплив не тільки на них самих, а й на все підприємство в цілому. До таких умов належать насамперед відірваність від колективу, неможливість достатнього контролю зі сторони керівництва, обмежена комунікація, неформальна обстановка праці та інші. В зв'язку з цими положеннями потрібна розробка певного методу мотивації. При цьому важливо враховувати особливості розподілу роботу, визначати її обсяг і строки виконання для кожного працівника. «Фрілансери більше, ніж офісні працівники, потребують запровадження нових систем та методів нематеріальної мотивації» (О. С. Скибинський) [5].

На сьогодні, правильна система мотивації на підприємстві має поєднувати найкращий досвід попередніх систем, висновки з праць науковців, побажання роботодавця та працівників. При цьому процес застосування прогресивних форм мотивації на підприємстві має зводитися до систематичного планування успіху мотиваційної діяльності, вивчення

отриманих позитивних результатів, розроблення нових методів, спрямованих на досягнення високої продуктивності на основі мотиваційного управління персоналом.

В сучасних умовах з метою поширення результатів праці необхідно використовувати методи, заходи, інструменти як матеріальної так і не матеріальної мотивації. Яка з них у конкретній ситуації буде більш доцільною, залежить від особливостей підприємств, персоналу та його структури, ступеня єдності трудового колективу, рівнів розвитку та виробничої демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абаєва Є. Н. Оптимізація системи мотивації працівників промислового підприємства / Є. Н. Абаєва // Науковий вісник ДГМА. – 2009. – № 2. – С. 190–197.
2. Гурова К. Д. Формування системи мотивації персоналу підприємства в умовах глобалізації / К. Д. Гурова // Бізнесінформ. – 2010. – № 4. – С. 102–104.
3. Маринич І. А., Ільницька Я.Р. Мотивація як фактор підвищення ефективності праці працівників // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Зб.наук.-техн. пр., 2005. – вип. 15.5 //http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/15_5/376_Marynycz
4. Мілашенко В. М. Розвиток системи мотивації персоналу підприємства в умовах кризи / В. М. Мілашенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 1. – С. 149–155.
5. Скибінський О. С. Передумови та перспективи розвитку фрілансу в Україні [Електронний ресурс] / О. С. Скибінський, Н. Ю. Солярчук // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 2. – С. 223-227. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2013_2_32

УДК 159.9

Черепєхіна О. А.,[1] Гавриленко Ю. О.[2]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-115 ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ КРИЗИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЖІНКИ

Жінки беруть активну участь у перетвореннях української економіки, та у сфері зайнятості українок склалося певне протиріччя: з одного боку, ринкова модель дозволяє вільно розвиватися жіночій економічній ініціативі,

самостійності, незалежності у виборі форм зайнятості; з другого боку, жінки менш захищені у сфері праці, ніж чоловіки. Жінки вимушені не просто змінювати свій професійний статус, а, в більшості випадків, знижувати його, стаючи безробітними, а потім перекваліфіковуватись, як правило, на форми зайнятості, які не потребують ні освіти, ні накопичених професійних знань.

У вітчизняних і зарубіжних дослідженнях проблема криз професійного становлення особистості тісно пов'язана з віковою періодизацією життя людини. У кожному віковому періоді виділяються певні життєві кризи, проводиться їх аналіз.

Відштовхуючись від концепції професійного становлення особистості, розглядають професійно обумовлені кризи. Перехід від однієї стадії професійного становлення особистості до іншої характеризується кризовими періодами життя людини, коли відбувається кардинальна перебудова особистості, зміна вектора її професійного розвитку.

Ці кризи протікають, як правило, без яскраво виражених змін професійної поведінки. Та перебудова смислових структур професійної свідомості, переорієнтація на нові цілі, корекція і ревізія соціально-професійної позиції готують зміну способів виконання діяльності та ведуть до зміни взаємовідносин з оточуючими людьми. Стан, що виникає з моменту завершення певного етапу професійного становлення і триває до утворення іншого, може переживатися як важкий, хворобливий, кризовий. Такі кризи у психології дістали назву нормативних, прогресивних. Розлади мають не досить тривалий, найчастіше непатологічний характер. Для оточуючих, інколи і для самої людини, ці розлади можуть бути майже непомітними.

Головний симптом наближення нормативної кризи пов'язаний з тим, що провідна діяльність особистості вже не може залишатися найголовнішою. Мова йде про психічне насичення, коли вже немає сприятливих умов для зростання, подальшого розвитку, і виникнення кризи є неминучим. На стадії професіоналізації наступає такий момент, коли подальший еволюційний розвиток діяльності, формування її індивідуального стилю неможливі без кардинальних змін нормативно схвалюваної діяльності.

Особистість мусить здійснити професійний вчинок, проявити наднормативну діяльність, яка може виразитися на новому навчально-кваліфікаційному чи на якісно іншому, інноваційному рівні виконання діяльності. Додаткові фактори, що здатні спровокувати кризи професійного становлення особистості: вища соціально-професійна активність особистості; соціально-економічні умови (ліквідація підприємства, скорочення, переїзд на нове місце проживання та ін.); фізіологічні та вікові зміни (хвороба, зниження працездатності, професійна втома та ін.); перехід на нову посаду, атестація, проходження конкурсу та ін.; повна заглибленість у професію, фанатизм.

У професійному становленні особистості виділяють наступні фази: оптації, професійної освіти і підготовки, професійної адаптації, первинної і вторинної професіоналізації і майстерності. Перехід від однієї фази до наступної супроводжуються нормативними кризами. Розглянемо їх психологічні особливості за логікою професійного становлення, акцентуючи увагу на відмінності проходження цих криз у жінок.

Розглянемо кожну з нормативних криз професійного становлення особистості.

1. Перша стадія – стадія оптації – включає формування професійних намірів. З ранньою юністю пов'язане професійне самовизначення. До 14 років у хлопців і дівчат уже сформовані різнобічні знання про професії, формується вибіркове ставлення до однієї чи кількох із них. На стадії оптації відбувається переоцінка учбової діяльності: залежно від професійних намірів змінюється мотивація; навчання в старших класах набуває професійно-зорієнтованого характеру; змінюється провідна діяльність з навчально-пізнавальної на навчально-профільовану. Кардинально змінюється соціальна ситуація розвитку. При цьому невідворотним є зіткнення бажаного майбутнього і реальної дійсності, що виливається у кризу учбово-професійної орієнтації. Основою кризи є необхідність вибору способу отримання професійної освіти чи професійної підготовки; обирається, як правило, варіант продовження навчання, зорієнтований на певне професійне поле, а не на конкретну професію. Більшість жінок зазначають дану ситуацію як кризову.

Період пізньої юності є надзвичайно складним і відповідальним у житті особистості. Молода людина стикається з різноманітними соціальними вимогами і новими соціальними ролями. Основне завдання полягає в тому, щоб зібрати в єдине ціле всі знання про себе та інтегрувати всі образи себе в его-ідентичність. Ця складна психічна робота має на меті побудову цілісного внутрішнього образу і відкриває шлях до усвідомлення власного майбутнього. Нездатність досягнути особистої его-ідентичності веде до кризи ідентичності, яка характеризується нездатністю вибрати кар'єру, відчуттями власної безплідності, душевного розладу і розгубленості. Криза ідентичності підсилює негативні симптоми кризи учбово-професійної орієнтації.

При проходженні даної кризи жінкою на вибір наступного вчинку впливають, крім вказаних, ще й додаткові фактори: власні гендерні стереотипи стосовно професій – уявлення про те, якою має бути майбутня професія для жінки; гендерні уявлення батьків – уявлення, яку професію має обирати донька.

«У школі я добре знала фізику, хотіла піти вчитися, та потім подумала, що фізика для чоловіків, а жінці потрібна жіноча професія. Я стала медсестрою, інколи шкодую, що не відважилася спробувати.»

Можливі два варіанти вирішення кризи: конструктивний (вибір професії, яка є бажаною, з урахуванням реальних власних можливостей); деструктивний (підкорення тиску з боку оточуючих, відмова від навчання, і специфічно жіночий вихід із кризи – ранній шлюб).

2. На стадії професійної освіти багато учнів і студентів переживають розчарування в отримуваній професії. Виникає незадоволення окремими предметами, з'являються сумніви у правильності професійного вибору, падає інтерес до навчання. Спостерігається криза професійного вибору, яка чітко проявляється на першому і останньому роках навчання. Однак криза ревізії і корекції професійного вибору на даній стадії не доходить до критичної фази, коли конфлікт неминучий; відбувається зміна соціальної ситуації розвитку і перебудова провідної навчально-пізнавальної діяльності на професійно-орієнтовану.

Аналізуючи різні психобіографії та інтерв'ю, ми відмітили, що у жінок дана криза може мати такі варіанти вирішення: конструктивний (захоплення професією, актуалізація мотивації професійного удосконалення); деструктивний (відмова від навчання, створення сім'ї як вихід із кризи).

На загострення кризових симптомів впливають: не виважене рішення про вибір професії, підкорення тиску з боку оточуючих щодо майбутньої професії; проблеми із здоров'ям, зміна місця проживання, зниження матеріального рівня життя; деструктивний вихід із кризи ідентичності.

3. Після завершення професійної освіти наступає стадія професійної адаптації. Молоді спеціалісти приступають до самостійної трудової діяльності, кардинально змінюється ситуація професійного розвитку: новий різновіковий колектив і соціально-професійні цінності, інші соціальні ролі, ієрархічна система виробничих відносин, перевага принципово іншого виду провідної діяльності – професійної.

Основна причина виникнення наступної кризи професійного становлення – психологічна, що є наслідком неспівпадання реального професійного життя зі сформованими уявленнями і очікуваннями. Невідповідність професійної дійсності очікуванням молодого спеціаліста викликає кризу професійних експектацій. Переживання цієї кризи виражається в незадоволенні організацією праці, її змістом, професійними обов'язками, виробничими відносинами, умовами роботи та заробітною платою. Для жінок важливим на даному етапі професійного становлення є емоційний настрій у колективі, дружні відносини, психологічна атмосфера. Проходження даної кризи відбувається на тому етапі життя жінки (18-25 р.), коли більшість жінок створюють сім'ю, народжують першу дитину. Нові

соціальні ролі не можуть не вплинути на проходження кризи. Аналізуючи психобіографії та інтерв'ю, ми хочемо відмітити такий феномен: при загостренні психологічних проблем на роботі жінка заглиблюється у сімейні турботи, інколи відмовляється від кар'єри і стає домогосподаркою; при проблемах у сім'ї жінка може стати фанатом своєї справи і криза переходить на інший полюс.

УДК 159.9
Черепєхіна О. А,[1] Скребкова А. Ю.[2]
[1] канд. психол. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-115 ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

Численні дослідження доводять, що сім'я і сімейні цінності, емоційний спектр почуттів, пов'язаний з сім'єю, самореалізація себе у соціально-сімейних ролях є надзвичайно важливими для самоактуалізації жінки. Сім'я – це не лише істотна складова «жіночого» щастя, і місце самореалізації жінки; сім'я ще й середовище фасилітації особистісного потенціалу жінки. Якщо спроектувати ієрархію потреб особистості за А. Маслоу, на площину сім'ї, то функції сім'ї безпосередньо представлені на кожному її щаблі, від найнижчого до найвищого.

Серед параметрів вивчення сучасної сім'ї все більшої актуальності набувають так звані гуманістичні параметри, які враховують особисті установки людини, включеної у сімейну структуру. Поглиблення наукових знань у сфері інституту людини диктує необхідність застосування більш диференційованих і адекватних природі особистості понять і категорій. У цьому підрозділі нашого дослідження ми поставили собі за мету розкрити зміст життєвих криз особистості жінки у зв'язку з її сімейним циклом та виокремити сутність гендерної соціалізації жінки у сім'ї.

Сучасна сім'я у нашому посттоталітарному суспільстві має свої особливості. Е. Г. Ейдеміллер та В. В. Юстицький виділяють такі її прикметні ознаки: зберігається патріархальна сім'я, що складається з кількох поколінь; границі підсистем дифузні, погано структуровані, влада в сім'ї часто належить прабатькам – бабусям і дідусям; у багатьох сім'ях у декількох поколіннях відсутні чоловіки, відсутні вони і у багатьох суспільних інституціях – дитячих садках, школах, лікарнях, поліклініках, деяких фірмах, де головними діючими особами є жінки; кілька поколінь залежать один від

одного не тільки духовно, але і матеріально, багато молодих сімей живуть разом з батьками і прабатьками, без надії мати власне житло.

За останні десятиліття у розвитку інституту сім'ї появилися нові тенденції: падає рівень народжуваності, збільшується кількість розлучень, зменшується число дітей у сім'ях, відбувається зміна поведінкових норм у шлюбі та родині, змінюються уявлення про сімейні ролі. Відзначені тенденції привели до багатоманітності сімейних форм, і відповідь на питання «Що таке сім'я?» не може бути однозначною. Тому для нашого дослідження ми обрали визначення сім'ї особливого роду групи, що пов'язана родинними почуттями. Для визначення наявності у досліджуваної сім'ї ми брали до уваги суб'єктивне обгрунтування респонденткою існування у неї сім'ї. Поняття «родина» у нашому дослідженні перш за все позначає сім'ю, що складається з кількох поколінь і кількох сімей одного покоління.

З точки зору Н. Аккермана, представника психодинамічного напрямку у сімейній психотерапії, сімейні зв'язки існують завдяки комплексу факторів – біологічних, соціальних і економічних. У той же час учений вказує, що сім'я не є статичною, а являє собою живу, гнучку систему, яка завжди знаходиться у розвитку і здатна реагувати адаптаційними змінами на зовнішні й внутрішні впливи [1]. Розділити індивідуальне й групове функціонування неможливо. Стиль емоційних відносин між членами сім'ї розвивається самостійно, складаючи «сімейну атмосферу», на фоні якої розвивається особистість кожного члена сім'ї.

Створення сім'ї та стадії її розвитку виходять за межі вивчення вікової психології та психології розвитку, а є об'єктом вивчення особливої галузі психології – психології сім'ї. Дослідження даної сфери людського життя вирізняються своєю багатогранністю та різноманітністю концептуальних підходів. Цінність родини для особистості незаперечна, саме у родині жінка виконує свої основні соціальні ролі дружини, матері, бабусі та ін., сім'я визначає широкий спектр взаємовідносин із різними людьми, які впливають на розвиток жінки і на чий розвиток впливає вона.

Основними напрямками вивчення сім'ї й ролі жінки у ній є: цикл розвитку сім'ї (створення та становлення сім'ї, народження та виховання дітей, завершення сімейного циклу тощо); конфлікти в сім'ї (насильство у подружніх стосунках, проблеми сімей різних поколінь, проблеми насильства над дітьми тощо); материнство (психологічні особливості відносин між матір'ю і дитиною, соціально-психологічні аспекти народжуваності.

Дітонародження має біологічне підґрунтя (запліднення, зачаття, виношування дитини), і основна мета цього процесу – продовження людського роду, що відноситься до психологічного спектру людської поведінки. Починаючи з потягу мати дитину, з материнського інстинкту, який є лейтмотивом усього життя жінки, і закінчуючи соціокультурним

значенням материнства, – усе це є матеріалом для ґрунтовного дослідження психологів. Так, А. І. Антонов вважає, що потреба в дітях є соціально-психологічною особливістю індивіда, і без дітей він має труднощі як особистість. Інші автори додають, що це не просто особливість індивіда, а стійке соціально-психологічне утворення особистості, детерміноване біологічними факторами, а власне індивідуальним у потребі в дії є ступінь любові до них, відчуття їх необхідності у власному житті, потребі піклуватися і дбати про них. Індивідуальне в прояві потреби у дітях формується під впливом середовища, в якому людина виховувалась, та рівні засвоєння соціальних ролей, в тому числі гендерних. Незадоволена потреба у дії для жінки – це не просто відчуття внутрішнього дискомфорту, а стресостійке відчуття, часто переживання своєї неповноцінності, нездатності виконати своє призначення, втрата життєвого смислу та ін.

Материнство вивчається в руслі різноманітних наук: історії, культурології, фізіології, біології поведінки, соціології, психології. Останнім часом з'явилось багато робіт, пов'язаних з психологією материнства, з окремими аспектами вагітності і різних етапів материнства, соціального статусу жінки, психічного здоров'я матері й дитини.

Так, у праці Г. Г. Філіпової виділяються значущі онтогенетичні фактори розвитку материнської сфери: взаємодія з власною матір'ю чи дублерами – носіями материнських функцій (у ранньому онтогенезі протягом усього життя жінки); ігрова взаємодія з ровесниками (ігри з ляльками, у сім'ю); закладання потреби в материнстві через гештальт немовляти (турбота про живу істоту з гештальтом немовляти); диференціація мотиваційних основ гендерної та материнської сфер поведінки (конкретно-культурні моделі гендерної і материнської поведінки); конкретизація онтогенетичного розвитку материнської сфери у реальній взаємодії з дитиною (вагітність, роди, післяродовий період); утворення емоційної прив'язаності до дитини.

С. Ю. Мещерякова виводить поняття готовності до материнства, діагностика якого давала б змогу, при необхідності, своєчасно коректувати материнську поведінку. В. І. Брутман досліджує формування прив'язаності матері дитини у період вагітності. Автор стверджує, що період вагітності для жінки є тим часом, коли формується емоційна гама почуттів до майбутньої дитини. Самопочуття жінки, її психологічне здоров'я, переживання свого стану унікального феномену, пікові переживання під час вагітності залежать від того, чи є вагітність бажаною. Саме питання, залишити дитину чи перервати вагітність здатне внести негативні зміни у психологічне самопочуття жінки, і такий вибір не може не відбитися на її здоров’ї [2].

Отже, прив'язаність матері до дитини є необхідною умовою розвитку як дитини, так і жінки-матері. Глибокі дослідження цього явища відкривають не тільки позитивний, а й негативний його аспект. Ще Е. Фромм описував

негативні позитивні сторони материнської любові, безумовної, даної при народженні, яку можливо заслужити: вона або є, або її немає [3]. Проблема виникає тоді, коли любов переростає у гіперопіку, що порушує розвиток індивідуальності дитини стверджує Н. В. Самоукіна. А Е. Г. Ейдеміллер і В. В. Юстицький описували порушення рольової поведінки матері через симбіотичні відносини з дитиною порушення її психічного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Воронина О. А. Женщина в «мужском обществе» // Социс. – 1988. – №2. – С. 32–41.

2.Горностай П. П. Диагностика и коррекция ролевых конфликтов // Журн. практ. психолога. – 1999. – N 1. – С. 44 –51.

3.Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применения). – СПб. : Питер Пресс, 1997. – 608с.

УДК 159.9

Хрустальова М. С.[1], Гаранич А. Г.[2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-115 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАПРУГИ В ТОРГІВЕЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ

Ряд авторів вказують на зв’язок між соціальними процесами які відбуваються на макро- та мікро- рівні функціональної малої групи та окремої людини. Найбільш вразливими є працівники в галузі людина-людина в тому числі і працівники торгівлі. Причиною напруження в трудових колективах в Україні може бути напруга в суспільстві. Щоб відчути вплив роботи спільноти психологів на зниження рівню соціальної напругу в суспільстві потрібен час. Але психологи можуть відносно швидко виявити психологічні фактори соціально-психологічної напруги в окремої малої групі, в тому числі й торгівельному колективі й визначити умови її зниження.

Вивченням проблеми соціально-психологічної напруги у малій групі займалися багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Попри досить значний обсяг теоретичної та прикладної розробки даної проблеми, вона і досі викликає інтерес, тому що розвиток цивілізації виводить на перший план нові фактори, а вплив вже відомих змінює свій характер. У літературі багато говориться про соціально-психологічний клімат в колективі, але матеріалу про психологічну напругу як елемент психологічного клімату дуже мало.

Значної уваги потребує теоретичне та експериментальне дослідження особливості соціально-психологічної напруги саме в торгівельному колективі. Недостатня розробленість та перспективність дослідження даної проблеми обумовлюють її соціальну та наукову актуальність.

Багато психологів займалися дослідженням даної теми. Соціально-психологічний клімат в колективі та чинники, що впливають на його формування досліджували З. Пушкар, Г. Войтович, Н. Коломінський, В. В. Бойко, А. Г. Ковалев, В. Н. Панферов, Б. Д. Паригин, Н. В. Аникеєва, Г. В. Ложкін). Такі вчені як В. С. Агеєв, Н. В. Гришина вивчали соціально-психологічні проблеми та конфлікти в колективі. Дослідженням структури колективу займалися Г. В. Моченов, А. М. Ночевник та інші.

За визначенням багатьох авторів, соціально-психологічний клімат - це результат сумісної діяльності людей, їх міжособистісні відносини. Він виявляється в таких групових ефектах, як настрій та колективна думка, індивідуальне самопочуття в колективі. Ці ефекти мають відображення у взаємовідносинах, пов'язаних з процесом праці та рішеннями загальних завдань колективу. Змістова характеристика психологічного клімату пов'язана, як правило, з самопочуттям людини в колективі (настроєм, задоволенням, психологічним комфортом); коли самопочуття людей переноситься на їх відношення до праці та інших членів колективу, на міжособистісні відносини, на загальні відносини.

Хороший соціально-психологічний клімат це такий стан в колективі, коли кожному його члену надаються оптимальні умови для реалізації його здібностей і схильностей.

Тому для емпіричного визначення особливостей соціально-психологічної напруги у торговельному колективі потрібно визначити соціометричні характеристики колективу із застосуванням методики: «Соціометричне дослідження» (Дж. Морено), комунікативні установки членів колективу за допомогою «Діагностика комунікативного контролю» (М. Шнайдер). та провести комплексну оцінку психологічного клімату за методикою «Діагностичний опитувальник соціально-психологічного клімату групи».

Результати обстеження поможуть визначити напрям подальшого психологічного впливу на зниження рівня соціально-психологічної напруги у торговельному колективі.

УДК 159.9
Хрустальова М. С.[1], Гавриленко Я. С.[2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-125 ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОГО ЗВЕРНЕННЯ ДО ПСИХОЛОГА

На сьогодні, відповідно до потреб людей, набирає обертів звернення за психологічною допомогою. Кардинальні зміни у політичному та економічному житті сучасного українського суспільства викликають зміни у психологічному стані громадян. Ці зміни пов'язані із переоцінкою цінностей, пошуком сенсу життя та іншими явищами, що супроводжують духовну кризу. Але масове звернення людей до психологів утруднюється відсутністю стійкої суспільної традиції.

У психологічному консультуванні психолог працює з людьми, які відчувають труднощі в повсякденному житті. Спектр проблем справді широкий: труднощі на роботі (незадоволеність роботою, конфлікти з колегами і керівниками, можливість звільнення), невлаштованість особистого життя і негаразди в сім'ї, погана успішність у школі, брак впевненості в собі та самоповаги, болісні вагання в прийнятті рішень, труднощі у встановленні міжособистісних відносин тощо.

Соціальна потреба в психологічному консультуванні має двоїстий характер. З одного боку, потреба в зверненні до психолога набирає обертів. З іншого боку, ми маємо суспільство з пережитками минулих років. Де людям притаманна недовіра, страх та невпевненість щодо такого роду послуг.

Вирішення названого протиріччя потребує наукового обґрунтування рекомендацій щодо просвітницької діяльності у суспільстві з урахуванням особистісних особливостей потенційних клієнтів психологів.

Методологічну та теоретичну основу дослідження можуть скласти глибинно-психологічні уявлення про тип особистісної організації О. Кернберга, Х. Кохута, Н. Мак-Вільямса, Д. Пайна, Ф. Рімана, А. Фрейд, З .Фрейда, положення вітчизняної психології про джерела індивідуальної суб'єктної специфіки особистісного функціонування З. С. Карпенко, В. В. Рибалка, О. П. Саннікова, В. О. Татенко, О. Я. Чебикін, Н. В. Чепелєва. Концепції психологічного консультування як особливого виду діяльності психолога Р. С. Нємова, Ю. Е. Альошиної, Г. С. Панка, В. М. Федорчука та ін.

Результати дослідження дозволяють встановити психологічні особливості особистісного звернення до спеціаліста психолога.

УДК 159.9
Хрустальова М. С.[1], Литвиненко К. В.[2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-124 ЗНТУ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ В ПСИХОЛОГІЇ

Термін «прокрастинація» походить від латинських слів pro- попереду і crastinus – завтрашній. Найбільш близьким перекладом на російську мову є термін «відкладання» або «зволікання», які часто використовуються як синоніми у вітчизняній науковій літературі, присвяченій даній проблемі. На даний момент немає єдиного визначення феномена прокрастинації.

Канадський психолог Пірс Стіл стверджує, що прокрастинація часто осмислюється психологами як »ірраціональна затримка», так як не існує вагомої, «поважної» причини для відкладання.

Перша класифікація видів прокрастинації була запропонована Н. Мілграма, Дж. Баторі і Д. Моурером. Вони виділили 5 основних видів прокрастинації: щоденна, або побутова; прокрастинація в прийнятті рішень, в тому числі незначних; невротична прокрастинація, тобто відкладання життєво важливих рішень (наприклад, вибір професії або створення сім'ї); компульсивний, при якій в одному суб'єкті поєднуються побутова поведінкова прокрастинація і прокрастинація в прийнятті рішень; академічна, тобто відкладання виконання навчальних завдань, підготовки до іспитів. Пізніше Мілграмм і Тенне об'єднали ці види в два: відкладання виконання завдань і відкладання прийняття рішень.

Залежно від предмета дослідження серед робіт, присвячених прокрастинації, виділяють три основних напрямки: аналіз ситуативних чинників, індивідуально-особистісних показників і індивідуальних показників. Дослідники припускають, що існує 2 основних фактори: розподіл нагород і покарань в часі, і непривабливість завдання. Передбачається, що прокрастинатори в значно меншій мірі концентруються на майбутніх негативних наслідках свого ухиляння від намічених справ через прагнення до миттєвим нагород. Дж. Феррарі і М. Спектер зробили висновок, що прокрастинатори схильні занурюватися в спогади про свої минулі досягнення і успіхи, і при цьому недостатньо уважні до планів на майбутнє.

Крім характеристик задач, до ситуативних чинників прокрастинації відносять наявність зовнішньої оцінки виконання завдання. Ситуація оцінювання призводить до підвищення тривожності, викликаної страхом невдачі, і суб'єкт відкладає виконання завдання, яке загрожує хворобливими

переживаннями, пов'язаними з його оцінкою. Чутливі до стресових впливів люди більшою мірою схильні до прокрастинації. Нерідко прокрастинація розглядається як стратегія, яка використовується суб'єктом для совладания з тривожністю, за якою стоять страхи різного походження.

Ф. О. Семенова підкреслює, що прокрастинація часто стає формою прихованого протесту підлітка, і може залишитися такою для людини будь-якого віку, коли виконання завдання сприймається як згоду з порушенням меж психологічного простору особистості.

Ще одним детермінуючим фактором прокрастинації вважається перфекціонізм. Необхідно відзначити, що думки психологів – практиків і дослідників з цього питання розходяться. Відповідно до першої точки зору, принципом прокрастинатора-перфекціоніста є твердження «Якщо не можеш зробити щось ідеально, краще не робити цього зовсім».

Співвідношення внутрішньої і зовнішньої мотивації – ще один аспект, що впливає на прояв прокрастинації. У дослідженні С. Брандлоу і Р. Різінгера була виявлена залежність між поєднанням недостатньою зовнішньої мотивації, зовнішнього локусу контролю, зовнішнього атрибутивного стилю і прокрастинація. До індивідуальних показників відносяться вік, стать, історичний (культурний) період. З віком прокрастинація починає проявлятися все менше. Що стосується історичного періоду, то за результатами лонгитюдного дослідження середній рівень прокрастинації за останні 25 років підвищився [1].

Універсальної теорії прокрастинації в сучасній науці немає, проте різні погляди на природу прокрастинації відображені в теоріях психодинамічної школи, поведінкової, когнітивної психології, а також в інтегративної теорії тимчасової мотивації.

Ці чотири теоретичних підходу є провідними для дослідження феномену прокрастинації в останні роки. Відповідно до психодинамічного підходу, люди не виконують певні справи і уникають їх, тому що вони становлять загрозу для їх Его, а прокрастинація розуміється як наслідок дитячих травм і проблем у відносинах з батьками.

Семенова Ф. О. зазначає, що авторитарність батьків переважає всяку ініціативність дитини, породжує ситуацію, при якій єдине можливе волевиявлення дитини може виражатися через приховану відмову від виконання завдань. Ліберальний стиль поведінки батьків без заохочень і яскраво виражених схвалень або несхвалень, провокує виникнення у дітей складнощів при виконанні чітких завдань, розвиток тривоги, та відкладання виконання цих завдань [2].

У парадигмі біхевіоризму зміцнилася ідея того, що рівень прокрастинації підвищується за рахунок закріплення стратегії такої поведінки. Аінслі вважає, що люди уникають виконання тієї чи іншої

діяльності в залежності від частоти підкріплення. З цієї точки зору, прокрастинатори – люди, які звикли вибирати недовготривалим роботу, за яку, проте, гарантовано можна отримати нагороду. Така звичка перешкоджає досягненню довгострокових цілей, так як людина потрапляє в замкнуте коло: вона шукає негайного задоволення, яке, в свою чергу, підвищує тривожність перед виконанням найближчих завдань.

У межах когнітивного підходу було визначено три основних явища, що лежать в основі прокрастинації: ірраціональні переконання, занижена самооцінка, нездатність самостійно приймати рішення. Елліс і Наус в 1977 році назвали прокрастинацію емоційним розладом, коріння якого лежать в ірраціональному мисленні. Одним з ірраціональних переконань прокрастинаторів є фраза «Я завжди виконую свою роботу добре», і подальша оцінка цієї діяльності. Ця установка часто призводить до того, що люди досить часто відтягують виконання якої-небудь важливої для них діяльності, боячись допустити помилку в роботі.

Другий аспект прокрастинації в когнітивному підході - це занижена самооцінка. Burka і Yuen в 1983 році підкреслювали важливість прокрастинації як стратегії захисту індивіда від низької самооцінки [2]. Цей механізм виражається в думці «Якщо я відкладаю свою роботу, то відкладається і оцінка моєї роботи».

Jannis і Mann пов'язували прокрастинацію з нездатністю приймати рішення. Прокрастинація розглядається як процес прийняття рішень в атмосфері, наповненій конфліктами, зазначеної песимістичними установками щодо успіху в виконанні конкретної роботи. Суб'єкт сумнівається, що отримає задоволення, коли робота буде завершена.

Отже, прокрастинація – феномен відкладання «на потім» – це явище, при якому суб'єкт відкладає виконання запланованих справ, незважаючи на очікування негативних для нього наслідків. Проблема прокрастинації розглядається з точки зору психодинамічного, поведінкового та когнітивного теоретичних підходів. Сам феномен, на думку дослідників, є комплексним і включає в себе емоційний, когнітивний і поведінковий компоненти. На даний момент існує кілька класифікацій видів прокрастинації, найпоширеніші підстави для класифікації – це об'єкт відкладання (навчальні справи, прийняття рішення, побутові зобов'язання) і емоційна реакція самого суб'єкта («пасивні» й «активні» прокрастинатори).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Варваричева Я. И. Феномен прокрастинации: проблемы и перспективы исследования. // Вопросы психологии №3 / Я. И. Варваричева. – М. : Издательский центр факультета журналистики МГУ им. М.В. Ломоносова, 2010. – 425 с.

2. Ковылин В. С. Теоретические основы изучения феномена прокрастинации / В. С. Ковылин // Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие, 2013. – № 2.

УДК 159.9
Хрустальова М. С.[1], Сікора О. О.[2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СНЗ-124М ЗНТУ

ПСИХОСЕМАНТИКА ЩАСТЯ

Фундаментальна значущість поняття щастя для людства випливає, перш за все, з його природи, як одного з показників, однією з мотивацій поведінки людини як особистості і як члена спільноти. Уявлення про щастя - це елемент управління поведінкою людини. В психології особистості все частіше об'єктом досліджень стають явища дійсності, які відображаються у поведінці та активності особистості. У цьому ж контексті щастя трактується як невід'ємна складова афективної, когнітивної та поведінкової сфери життя людини, що проявляється у відображенні світу та короткотривалої перспективи і є прямо-протилежним тривожності направленої в майбутнє, а також депресії, що пов'язана з емоціями радості теперішнього часу. Щастя безпосередньо впливає на світорозуміння та світосприйняття.

У результаті теоретичного аналізу ціннісно-смислової сфери особистості юнацького віку ми прийшли до висновку, що цінності складають єдину систему, яка регулює поведінку людей в суспільстві. Ціннісно-нормативна система є орієнтиром при виборі способу дій, відбирає ідеали, вибудовує цілі, містить способи досягнення цих цілей. Цінності є частиною свідомості як окремої людини, так і суспільної свідомості, частиною культури. Характерною рисою юності є формування життєвих цілей, планів, які залежать від завдань, що визначаються об'єктивними умовами життя та ціннісними орієнтаціями особистостей юнацького віку.

Ціннісно-смислові орієнтації, визначаючи центральну позицію особистості, впливають на спрямованість і зміст соціальної активності, загальний підхід до навколишнього світу і самому собі, надають сенс і напрямок діяльності людини, визначають його поведінку і вчинки

Щастя відноситься до категорії моральної свідомості особистості. Воно являє собою особливий стан задоволеності від життя, радості буття, наближення до ідеалу.

Фундаментальна значущість поняття щастя для людства випливає, перш за все, з його природи, як одного з показників, однією з мотивацій поведінки людини як особистості і як члена спільноти. Отже, уявлення про щастя - це елемент управління поведінкою людини, зокрема, і спільноти в цілому.

Відповідно до телічних теорії (тобто цілей і потреб), щастя досягається тоді, коли досягається мета або задовольняється потреба. Людина починає почувати себе щасливим після здійснення своїх бажань. На противагу теорії потреб, в теорії цілей передбачається усвідомленість бажань. Особистість усвідомлено намагається досягти деякі цілі, і щастя виникає в разі їх досягнення.

Для дослідження був використаний наступний комплекс методик: Метод «Анкетування»; «Вільні асоціації»; «тест Інтегральної гармонії особистості ІГЛ-3» (О. І. Мотков).

Всього в дослідженні прийняло участь 60 чоловік, з яких 30 дівчат, і 30 юнаків, віком від 18 до 21 року.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

Щастя в юнацькому віці мислиться, перш за все, як почуття любові, тому що в кількісному відношенні в відповідях піддослідних на слово-стимул щастя абсолютне лідерство займає асоціативне слово любов.

Отже, найбільш часто особистості юнацького віку асоціюють щастя з такими емоціями і почуттями, як любов і радість, а також з сім'єю і друзями. Якраз у юнацькому віці потреба в любові і дружбі дуже висока, і тому саме ці поняття знаходять своє відображення у розумінні щастя.

Також в асоціаціях ми виявили, відображення стереотипів теорії гендерних ролей. Лише юнаки давали асоціації в яких відображені матеріальні блага, натомість тільки дівчата давали асоціації про дітей.

Також виявили що у юнаків та дівчат немає відмінностей в частоті переживання щастя, майже половина опитаних відчуває стан щастя майже кожен день, інша половина – рідше.

Дівчата більш схильні до відчуття щастя без особливого приводу, на відміну від юнаків, це може бути пов'язано з тим що дівчата більш емоційні, і більш чутливі до дрібниць.

Юнаки мають більш високий рівень самовизначеності, ніж дівчата.

Респонденти з низьким рівнем самовизначення асоціюють щастя, з незначними цінностями, або не чіткими поняттями, тобто, це може вказувати або на небажання дорослішати, так як на нашу думку в асоціаціях відображені «задоволення з дитинства», або на те, що досліджувані живуть «моментами», і отримують від них задоволення, не будуючи плани на майбутнє.

Цікаво також те, що респонденти які мають стосунки частіше відчувають стан щастя, порівняно з тими хто не має стосунків.

Отже, підводячи підсумки дослідження, можна сказати, що для осіб юнацького віку найбільш значущими факторами щастя є почуття потрібності й належності, позитивний емоційний стан, здоров'я, відсутність матеріальних проблем, самореалізація та духовне багатство. На думку більшості опитуваних, наявність родини, друзів та гармонійні взаємовідносини з ними – основа того, на чому ґрунтується щастя.

УДК 159.9
Садикіна А. С.[1]
[1] студ. гр. СН-116 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ІНТУЇТИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

На даний час дослідження професійної інтуїції і / або інтуїтивності займають значне місце в просторі наукового знання. Тема професійної інтуїції отримала широку популярність серед фахівців різних спеціальностей. Це обумовлено тим, що розуміння механізму роботи інтуїтивності, на думку вчених, забезпечить кращу працездатність фахівців різних сфер.

Б. Ф. Ломов дослідив зв'язок інтуїтивності й працездатності людини і дійшов висновку, що інтуїтивність – це особливий нейрофізіологічний стан організму людини, який характеризується надмірним збудженням всього організму. В цьому стані людина здатна бачити та відчувати цілі образні системи, які є символами її професії та вміщають в собі інформацію про дії. За результатами власних досліджень Б. Ф. Ломов розробив так звану систему заохочення людини до праці (Б. Ф. Ломов, 1995). Ідею Б. Ф. Ломова було продовжено в працях нейропсихолога Дж. Уельського. В результаті досліджень інтуїтивності у спеціалістів різних галузей (екологів; фінансистів; фахівців медичної сфери) Дж. Уельський виявив не тільки фізіологічні а й психологічні особливості прояву інтуїтивності для кожної професійної групи: образи, які виникають у фахівців однієї професії зрозумілі тільки їм й не мають інформаційного навантаження для фахівців інших сфер; в кожній професійній групі є певні ряди схожих образів, які у кожного з представників даної спеціальності асоціюються з певними діями; під час інтуїтивного стану підвищується швидкість усіх психофізіологічних реакцій організму, що стимулює пришвидшення роботи головного мозку (Дж. Уельський, 2018). Крім цього з'явилося багато наукових публікацій, в яких професійна інтуїція та інтуїтивність розглядаються як необхідні професійні якості спеціаліста будь-якої галузі, в тому числі як професійна якість психолога-професіонала.

Інтуїтивність як одну з характеристик професійної свідомості психолога, розглядає Г. Католик (Г. Католик, 2013). Саме інтуїція та інтуїтивність забезпечують ефективність та екологічність роботи психолога-професіонала (Г. С. Абрамова, 2005; Е. Берн, 2015). В численних теоретичних обґрунтуваннях місця інтуїції і / або інтуїтивності в професійній діяльності людини відзначено важливу роль інтуїцій та інтуїтивності в формуванні усвідомленості у студентів-психологів. Усвідомленість в свою чергу є найвищім показником професіоналізму психолога (Б. Б. Айсмонтас, 2007; И. В. Вачков, И. Б. Гриншпун, Н. С. Пряжников, 2007). Отже, вважаємо, що дослідження особливостей інтуїтивності у студентів-психологів є актуальним.

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

УДК 316.647.5
Коваль В. О.[1]
[1] канд. пед. наук, доц. ЗНТУ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ ПРИ ПОТЕСТАРНОМУ РЕЖИМІ

Практика толерантності відтворюється на основі оцінки соціальних дій і в процесі самої соціальної дії. При цьому слід ураховувати, що, як указав П Штомпка [1, с.67], самою істотною рисою соціальної дії є її орієнтація на майбутнє, а також наступні зауваження Ю. Хабермаса «при будь-якому акті толерантності повинні вводиться характеристики того, що необхідно ухвалювати й терпіти і тим самим толерантність повинна мати свої обмеження» і те, що «толерантність ми можемо проявляти тільки відносно переконання, що відкидається виходячи із кращих суб'єктивних міркувань, і саме так, щоб це когнітивне відкидання не спричиняло ніякої практично непереборної антипатії. Очікування толерантності вимагає від нас свідомо «відволіктися» від незгоди, що зберігається на когнітивному рівні, заради вирішення протиріч на рівні соціальної взаємодії…» [2]. Орієнтація соціальної дії на майбутнє пов'язана з темпоральними ритмами, які звичайно задають практики повсякденності. При цьому треба враховувати те, що наслідки соціальних взаємодій мають часовий лаг, який задається не тільки темпоральними практиками повсякденності, але й різницею протікання й сприйняття соціального часу різними соціальними стратами суспільства, а також різним тлумаченням ними значимості сьогодення й майбутнього. Саме тому так важливо для практик толерантності орієнтація цих страт на майбутнє – це дозволяє уникнути кризового стану свідомості в періоди суспільних трансформацій, знизити аномію.

Толерантність при потестарному режимі функціонування соціальних інститутів конфігурується соціальними структурами таким чином, щоб соціальні практики, що відтворюються, були спрямовані на лояльність до влади та інститутів, важливих для її функціонування й відтворення в даний період часу. За рахунок використання механізмів примусу толерантність проявляється у вигляді прийняття та підтримки практично будь-яких дій з боку влади. Тобто механізмом регулювання практик толерантності з боку держави стає агресивне насильство. Отже, непрямим критерієм оцінки такого регулювання може виступати, наприклад, ріст чисельності складу силових

структур (поліції, служби безпеки, армії тощо), кількість «фейкових» порушених кримінальних справ, що так і не дійшли до судового розгляду.

Інтолерантність звичайно каналізує владними структурами за межі керованого суспільства, тим більш, що образ чужого й відповідне відношення до нього автоматично запускається певними психологічними механізмами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Штомпка П. Доверие – основа общества / Петр Штомпка: пер. с пол. Н.В. Морозовой. – М. : Логос, 2012. – 440 с.

2. Хабермас Ю. Когда мы должны быть толерантными? О конкуренции видений мира, ценностей и теорий // Социологические исследования. – 2006. – №1. – С. 45–53.

УДК 364-78
Попович В. М.[1]
[1] д-р філос. наук, доц. ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадянське суспільство в західній науковій літературі починає розглядатись в 70 – роках ХХ ст., вона була викликана ростом демократичного та антиавторитарного руху в світі. Саме у цей час в західноєвропейській культурі активізується соціальна робота, головна мета якої була знайти компроміс (консенсус) поміж життєвим світом та суспільством як системою. Соціальна робота як встановлення гармонії в суспільстві досліджувалася різними дослідниками під різним кутом зору. Так Д. Андерсоном розглядаються три моделі соціальної роботи, які охоплюють усі можливі розгармонізовані сфери громадського життя. У його інтерпретації вона передбачає і опіку, і контроль, і соціальні зміни. М. Дооренванден стверджує, що соціальна робота – це єдина сила в суспільстві, яка може здолати розгармонізованість в силу таких її властивостей як гнучкість, мобільність, соціальна активність, творчість [1].

На думку Я. Попович, громадянська особистість має можливість формуватися у соціальній державі при наявності певних якостей, особливо відчуття відповідальності [3]. Саме тому активна та ефективна соціальна політика держави в своїй структурі відводить важливе місце соціальній роботі, оскільки вона відіграє роль одного з потужних виконавчих механізмів і повинна стати міцним підґрунтям всебічного, інноваційного, соціального

розвитку країни, підставою для будівництва соціальної держави з конкурентоспроможною соціально орієнтованою ринковою економікою, здатною забезпечити людський розвиток, гідний рівень і якість життя громадян.

У демократичних країнах громадянське суспільство виступає в ролі рівноправного партнера держави й бізнесу у вирішенні соціальних і суспільних проблем. При цьому держава бере на себе зобов'язання створити сприятливі правові умови для діяльності організацій громадянського суспільства (ОГС), забезпечує значну частину фінансування їхньої діяльності та залучає до надання соціальних послуг. Наприклад, у країнах Євросоюзу 40–60% від загального доходу ОГС становить державне фінансування, у Німеччині 60% гарантованих державою соціальних послуг надаються неурядовими організаціями. Українська держава сьогодні стоїть перед необхідністю підвищення ефективності соціальних програм. Важливе значення має зниження фінансових втрат, пов’язаних із безадресністю соціальних послуг, фінансуванням надмірних потужностей мережі державних закладів [2].

Таким чином, у реалізації державної політики з реформування системи соціальних послуг підвищується роль неурядових неприбуткових організацій. Найбільш типові функції, які може виконувати неурядова організація у цій системі:

– безпосереднє адресне надання соціальних послуг на рівні громади;

– вивчення потреб і очікувань клієнтів;

– збір і акумулювання інформації про попит на послуги та зміни соціальної ситуації у громаді;

– участь у формуванні місцевих соціальних програм та планування розвитку системи соціальних послуг на місцевому рівні;

– здійснення громадського контролю за якістю надання соціальних послуг та ефективністю місцевих соціальних програм [4].

Отже, створення неурядових організацій, планування діяльності соціальних служб, спрямоване на вирішення конкретних соціальних проблем, реалізація численних громадських ініціатив та соціальних проектів на локальному рівні є безперечними свідченнями того, що зараз соціальна робота в громаді стає одним із пріоритетних напрямів соціальної діяльності і дієвим механізмом встановлення громадської злагоди. Вона є своєрідним соціальним перетином психологічних, побутово-економічних та юридичних засад і розглядає життєдіяльність людей у звичному для них природному навколишньому середовищі з географічними, політичними і соціальними кордонами та досить розвинутим спілкуванням один з одним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех В. П. Соціальна робота і формування громадянського суспільства: монографія / Бех В.П, Лукашевич М. П., Туленков М. В. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 599 с.

2. Горпинич О. В. Особливості соціальної роботи в умовах становлення громадянського суспільства в Україні / О. В. Горпинич // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління УАДУ при президентові України, 2012. – Вип. 2(8). – С. 210 –216.

3. Попович Я. М. Значення відповідальності та справедливості у формуванні громадянської особистості. Студентське самоврядування як чинник розбудови громадянського суспільства незалежної України: збірник тез і статей Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції / Відповід. ред. Г. П. Макушинська; Запоріз. Держ. Інж. Акад.. – Запоріжжя : ЗДІА, 2016. – С. 101–103.

4. Нойфельд И. Методы социальной работы / И. Нойфельд // Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт. – Тула, 1993. – С. 322–343.

УДК 364.6

Дударьов В. В.[1]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

ГРОМАДСЬКІ ОБЄДНАННЯ НА ЗАХИСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ПРАЦЮЮЧИХ

Кожне із громадських об’єднань охоплює своєю діяльністю певні сектори суспільного життя, які, на відміну від політичних партій чи профспілок, не обмежуються політичною діяльністю чи захистом соціально-економічних прав працюючих. Їх діяльність також поширюється і на гуманітарну, інформаційну, екологічну, безпекову та інші сфери суспільного та державного життя України.

Узагальнюючи дослідження типології громадських організацій, логічно було б їх класифікувати за такими напрямами діяльності:

1) громадські об’єднання, які об’єднують людей за принципом спільної мети і проблеми. Це, насамперед, організації інвалідів, батьків хворих дітей тощо. Характерною ознакою їхньої діяльності є взаємодопомога в розв’язанні своїх власних проблем, особливо у взаєминах з владними структурами;

2) громадські об'єднання так званого «клубного» типу. До них відносять різноманітні групи самовдосконалення, клуби за інтересами тощо. Ці групи складають також самі їхні члени;

3) громадські об'єднання соціальної справедливості або благодійності. Їх діяльність спрямована на вирішення гуманітарно-соціальних проблем певних категорій населення – людей похилого віку, багатодітних сімей, бідних, хворих тощо;

4) громадсько-політичні організації, рухи і правозахисні організації. Їх місія полягає у вирішенні питань, що лежать далеко за межами безпосередніх групових інтересів їхніх учасників, наприклад, проблем жінок, молоді, охорони довкілля, пам'яток культури тощо;

5) професійні об'єднання та творчі спілки, що об'єднують найманих працівників та осіб творчої праці, ведуть від їх імені переговори, укладають колективні договори та угоди з адміністрацією підприємств і урядом, виборюють шляхом лобіювання законодавче й фінансове забезпечення свого функціонування [1].

Дуже скорочений перелік, орієнтований більше на формальні або законно оформлені групи може включати: неурядові організації (НО); приватні добровільні організації (ПДО); народні організації; власне громадські організації; громадські клуби; профспілки; гендерні групи; молодіжні групи; групи для осіб старшого віку; ветеранські групи; культурні групи; релігійні групи; благодійні організації; соціальні та спортивні клуби; кооперативи; екологічні групи; професійні асоціації; політичні інституції; мозкові центри; організації споживачів; засоби масової інформації; групи спонтанних дій місцевої громади тощо.

У демократичних країнах багато різнотипових неурядових організацій істотно впливають на позицію державних відомств, сприяють розвитку цивільного демократичного суспільства.

На думку української дослідниці А. Колодій, можна запропонувати «побудувати багаторівневу класифікацію, в якій до різних організацій буде застосовано групу різноманітних критеріїв класифікації, з виділенням одного з них як основного, такого, що визначає специфіку даного класу організацій в реальному житті» [2].

Отже, неурядові організації є різноманітними за принципами діяльності, за джерелами фінансування, за завданнями, які вони перед собою ставлять. Уся ця множина неурядових організацій потребує певного впорядкування, що є дуже актуальним для розуміння цього явища. Класифікація є важливим аспектом аналізу громадських організацій, оскільки, крім можливості кваліфікованого їх обліку, вона дає змогу створити загальну картину існуючої мережі горизонтальних зв'язків між членами суспільства. Зазначимо, критеріїв класифікації неурядових організацій може бути багато,

враховуючи їх багатогранність та різноманітність. Так, деякі дослідники виокремлюють як критерій, наприклад, характер взаємозв'язків членів організації або рід їхньої діяльності. Також критерієм можуть бути цілі організації, крім того, і різниця в цілях різних організацій дає можливість здійснювати типологію і за видами їхньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про об'єднання громадян» за станом на 16. 06. 1992 р. № 2460-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – С. 504.

2. Колодій А. Ф. Перешкоди на шляху інституціалізації громадянського суспільства в Україні / А. Ф. Колодій // Вісник Української академії державного управління при Президентові України. Т. 1. – 2001. – С. 124–129.

УДК 364-78

Турба О. О.[1]
[1] канд. соціол. наук, доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМАТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Соціальний супровід – особливий вид діяльності соціальних служб, це комплекс заходів, спрямованих на створення умов для попередження розвитку негативних наслідків і різних соціальних проблем, мобілізація людини на активізацію прихованих резервів, навчання новим професіям, здатності самостійно справлятися з проблемами.

У роботі аналізується сучасна практика і психологія сімейного соціального супроводу, особливості реалізації технологій сімейної терапії, сімейної психопрофілактики та ін.

Оскільки сім'ю міжнародним співтовариством визнано основним осередком суспільства, природним середовищем для людини, то саме від сім'ї залежить, яким буде майбутнє нашої країни, наше майбутнє. Багато уваги приділено шляхам вирішення проблем, виникаючих при здійсненні соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. Актуальність здійснення такого аналізу зумовлена тим, що в сучасній Україні саме сім'я опинилася в найбільш несприятливих умовах через економічну нестабільність в країні, можна сказати навіть, економічну розруху, а відтак прогресуюче безробіття, катастрофічну інфляцію, що негативно вплинули в першу чергу на сімейні відносини.

Те, що значна частина сімей потребує соціально-психологічної допомоги вже не тільки через проблеми, які виникають між сім'єю та її

зовнішнім оточенням, але і через проблеми внутрішні безпосередньо між членами сім'ї, повинно стати тривожним сигналом для українського суспільства.

Розглянемо більш детально форми і методи здійснення соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. Складність цих питань зумовлена тим, що форми і методи соціальної роботи постійно перебувають у процесі розвитку та вдосконалення, а особливо в умовах перманентного реформування системи надання соціальних послуг.

Під час здійснення соціально-психологічної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, соціальний працівник надає цілий комплекс спеціалізованих послуг, у тому числі соціально-педагогічні послуги, які широко використовуються в практиці соціальної роботи з сім'ями з дітьми, що опинилися в складних життєвих обставинах. Об'єктом впливу соціального працівника можуть бути і дитина в родині, і дорослі члени родини, і сама родина в цілому як колектив. Кожна родина має свою специфіку, тому потребує індивідуального підходу, але базові етапи роботи з родиною можна виділити наступні:

1 етап: соціальний супровід розпочинається на підставі результатів соціального інспектування та інформації, що підтверджує наявність складної життєвої обставини.

2 етап: на початку здійснення соціально-психологічного супроводу соціальний працівник відвідує сім'ю або особу з метою комплексного обстеження та здійснення оцінки потреб сім'ї або особи. Під час комплексного обстеження соціальний працівник вивчає:

− стан здоров'я членів сім'ї, умови розвитку та виховання дитини та ставлення до неї;

− думки членів сім'ї або особи про проблеми і потреби, шляхи їх подолання;

– матеріальні, соціальні та інші можливості щодо подолання складних життєвих обставин.

3 етап: знайомство з членами родини і її оточенням, бесіда з дітьми, оцінка їхніх умов життя.

4 етап: вивчення причин складних обставин в родині, її особливостей, її цілей, ціннісних орієнтацій.

5 етап: за результатом комплексного обстеження сім'ї особи оформлюється облікова картка сім'ї або особи, яка перебуває під соціально-психологічним супроводом.

6 етап: складання індивідуального плану роботи з родиною. Обґрунтований план дозволяє намітити загальні перспективи й конкретні шляхи вирішення поставлених виховних завдань.

Відповідно, сімейна терапія містить в собі знаходження компромісу в культурно-значеннєвій сфері, корекцію соціально-психологічних стереотипів, що накопичилися, навчання навичкам неконфліктного спілкування.

УДК 364 : 004
Щербина С. С.[1]
[1] канд. соціол. наук, доц. ЗНТУ

ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ КОНСУЛЬТУВАННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Виникнення ряду глобальних проблем сучасного суспільства вимагає перебудови системи соціальної роботи. Це спричиняє необхідність підготовки фахівців соціальних служб, підвищення їхнього професіоналізму, використання в практиці соціальної роботи сучасних ефективних технологій. Технологією надання соціальної допомоги шляхом цілеспрямованого інформаційного впливу на людину або малу групу з приводу їх соціалізації, відновлення та оптимізації соціальних функцій, орієнтирів, вироблення соціальних норм спілкування є консультування.

Однією з характеристик консультування в соціальній роботі - надання на добровільній основі тому, хто цю послугу потребує. У цьому реалізуються важливі принципи соціальної роботи як виду професійної діяльності - повага до особистості людини, її прав, недоторканності приватного життя.

Можна виділити дві форми консультування в соціальній роботі:

1. Контактне консультування (коли консультант зустрічається з клієнтом, відбувається бесіда лицем до лиця).

2. Дистанційне консультування (передбачає спілкування з клієнтом по телефону, за допомогою листування поштою та через Інтернет).

Специфіка дистанційного консультування полягає в тому, що сам процес її проведення не передбачає спілкування між консультантом і клієнтом віч на віч. Телефонне консультування як основна його форма дозволяє багатьом громадянам, які не зважуються звернутися по допомогу прямо (очно) до спеціаліста-консультанта або не мають такої можливості, одержувати поради і рекомендації з хвилюючих їх соціальних проблем заочно.

Своєрідною дистанційною формою консультування у соціальній роботі є консультативне листування поштою. Воно застосовується в тих випадках, коли телефонне консультування утруднене через відсутність у тому чи іншому місті власних служб соціально-психологічної допомоги, служби

«Телефону довіри» (можливості телефонного консультування), телефону у клієнта, а також через його небажання віч-на-віч зустрітися із консультантом. У вітчизняній літературі досить часто наголошується, що епістолярний жанр дуже ефективний. Адже написане переконує і вселяє сильніше, ніж сказане.

В соціальній роботі крім зазначених вище дистанційних форм консультування існує й використовується в сучасному суспільстві Інтернет-консультування, в основу якого покладені смислові комунікації, що здійснюються в основному за допомогою тексту. Для Інтернет-консультування вибираються (створюються) ”форуми” або ”чати”, тобто віртуальний простір для спілкування. Клієнт може спілкуватися з консультантом в режимі on-line – приватно/індивідуально, в режимі off-line – по електронній пошті.

Підростаюче покоління являє собою особливу соціальну групу, яка в умовах суспільних трансформацій, що відбуваються, найчастіше виявляється найбільш вразливою з соціальної точки зору. Дитина не завжди має можливість гнучко змінювати свою поведінку і підлаштовуватись під вимоги оточуючих дорослих. У зв’язку з цим перед дитиною постає питання, хто може допомогти йому впоратись з особистими проблемами? У цьому випадку соціальні служби завдяки дистанційному консультуванню за ”Телефоном довіри” надають дитині найбільш простий і безпечний спосіб вирішення власних життєвих труднощів. За допомогою цієї форми консультування більш доступно створення соціальних умов для життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб.

Враховуючи фінансові вкладення в придбання необхідного обладнання і підключення Інтернету, соціально незахищені верстви населення найчастіше не мають можливості користуватися перевагами Інтернет-консультування. Листування поштою потребує більш тривалий строк консультування, тому самим доступним для даної категорії населення виявляється телефонне консультування. Телефон має величезний потенціал як посередник при наданні соціальної допомоги людям, які не можуть отримати її іншим способом (незахищені верстви населення).

Дистанційне консультування – це альтернативне джерело соціальної допомоги в тих випадках, коли традиційне консультування в соціальній роботі недоступне або неможливе.

Дистанційні форми консультування як технологія соціальної роботи, не звертаючи уваги на привілеї очної бесіди, має великі можливості і величезний потенціал використання для вирішення соціальних проблем, пом’якшення і запобігання соціальних патологій.

УДК364.24
Барзенкова-М'ясникова Л. В.[1]
[1] канд. соціол. наук, доц. ЕІДМУ КПУ

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ПРОЯВІВ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Зростання агресивних тенденцій у підлітковому середовищі відображає одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства, де за останні роки різко зросла молодіжна злочинність, особливо злочинність підлітків. При цьому турбує факт збільшення числа злочинів проти особи, що тягнуть за собою тяжкі тілесні ушкодження. Почастішали випадки групових бійок підлітків, що носять запеклий характер.

Проблема агресії та агресивної поведінки займає істотне місце у психологічній науці (З. Фрейд, А. Бандура, К. Лоренц та ін.)

В останнє десятиріччя вчені приділяють увагу вивченню агресивної поведінки осіб різного віку: О. Б. Бовть, В. І. Шебанова – молодшого шкільного; Л. Н. Семенюк – підліткового, О. В. Хренніков – юнацького.

Вибір підліткового віку в дослідженні обумовлений тим, що саме в цей період посилюється ймовірність появи агресивних форм поведінки.

Аналіз та узагальнення психологічних підходів до проблеми вивчення феномену агресії показали, що науковцями по-різному трактується як саме поняття „агресія" так і види агресії. Агресивність розглядається як психічна властивість особистості, що виражається у переважному використанні та прагненні до агресивних форм поведінки. У цій роботі запропонована програма дослідження агресивної поведінки підлітків, виявлення впливу соціального середовища на агресивну поведінку підлітків, а також здійснена апробація соціально-психологічного тренінгу для роботи з агресивними підлітками.

Підлітковий вік є періодом активізації агресивних проявів, що пов'язане з проблемами особистісного самовизначення, почуттям дорослості, пошуком власного «Я».

Вивчення особливостей агресії у підлітковому віці дозволило виділити три рівні її прояву: високий, середній та низький при домінуванні високого.

Соціальні ознаки високого рівня прояву агресії пов'язані з негативними установками в характері між особової взаємодії з близькими оточуючими – батьками, вчителями, однолітками. Стимулами що провокують агресію підлітка, є: порушення його базової потреби у визнанні, повазі, любові; заборона бажаного, перешкоди на шляху досягнення мети, образи, обман.

Найбільшим змінам в результаті психологічної корекції проявів агресії, піддаються поведінкові форми прояву агресії, фізична, побічна, вербальна.

Зменшення різних форм прояву агресії у сучасних підлітків є можливим тільки при комплексному використанні засобів, спрямованих на розвиток соціально, емоційно, духовно зрілої особистості.

Таким чином, агресивність підлітків значною мірою залежить і від ціннісних орієнтацій на майбутнє й тих засобів, які вони обирають, для досягнення своїх цілей. Поведінка людини певною мірою визначається тією системою стосунків, що складаються у неї з оточенням.

Вивчення основних концепцій що розкривають феноменологію й детермінацію агресивної поведінки, а також особливості підліткового віку, визначили шляхи аналізу такої поведінки, здійснюваної підлітками, у рамках структурних складових і функціональних показників агресії. Узагальнення результатів проведених досліджень дало змогу висунути гіпотезу про систему порушених стосунків із найближчим оточуванням, як істотний чинник агресивної поведінки підлітка.

Емпіричне дослідження міжособистісних стосунків агресивних підлітків з однолітками дозволило дійти висновку про те, що агресія у підлітків великою мірою визначається системою порушених стосунків, які знаходять місце у несприятливому статусі підлітка в середовищі однолітків, незадоволеності стосунками відсутності взаємності.

Аналіз психологічних підходів до проблеми прояву агресії в підлітковому віці є важливим для процесу виховання підростаючої особистості оскільки дана поведінка має тенденцію до закріплення її у майбутньому, що веде до ускладнення соціальної адаптації особистості.

Підлітковий вік, є періодом загострення агресивних проявів, що пов’язано зі складнощами періоду дорослішання. Збільшенням фізичної сили та соціальної активності при загальній неадекватності, неврівноваженості.

Все це передбачає необхідність впровадження спеціальних програм по профілактиці та корекції агресивної поведінки у підлітковому віці, проведення соціально-психологічних тренінгів, індивідуальних консультацій, семінарів, диспутів, бесід. Необхідно працювати не тільки з підлітками, але й з батьками та вчителями.

УДК 316.614.5
Новак Т. О.[1]
[1] лаб. ЗНТУ

ПРОБЛЕМИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї І ЇХ ПОДОЛАННЯ

У наш час актуальним постає вивчення молодої сім'ї, адже від того, як буде відбуватись її становлення і розвиток на початкових етапах спільного життя, залежатимуть подальші сімейні стосунки, що має вплив на розвиток суспільства в цілому.

Сім'я – один із найбільш консервативних соціальних інститутів, вона опирається змінам, іноді може створитися враження, що хвилі суспільних змін обтікають її, як острів в бурхливому морі. У категорії сімей, які потребують особливої допомоги, на перше місце висувається молода сім'я. Молода сім'я – це сім'я в перші три роки після укладення шлюбу (у разі народження дітей – без обмеження тривалості шлюбу) за умови, що жоден з подружжя не досяг 30-річного віку. Головне завдання цього періоду – перехід від стану особистої незалежності до стану взаємозалежності подружжя. У цей час вирішується також завдання диференціації від батьківської сім'ї, якщо це не сталося раніше. Встановлюються нові кордони спілкування з друзями і родичами, вирішуються конфлікти між особистими і сімейними потребами.

На спільному життєвому шляху молодій сім'ї доводиться зіштовхуватися з багатьма проблемами і труднощами, що заважатимуть її адаптації. Перед нею стоять гострі проблеми матеріально-економічного, житлово-побутового, інтимно-особистісного характеру, соціальна мало захищеність та підвищена психологічна вразливість. Не визначеність майбутнього, поява суперечностей, нестабільність заробітків, непідготовленість до сімейного життя та виживання в нових умовах – це все позначається на внутрішньо-сімейних процесах, на характері взаємостосунків членів сім'ї та її стосунків із навколишнім середовищем. Ще важлива проблема сучасна сім'я повинна не тільки зберегти, а й відновити свій статус головної ланки у вихованні дитини: забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального й духовного розвитку. Разом з тим молода сім'я потребує як матеріальної, так і педагогічної та культурологічної допомоги. У зв'язку з цим стає зрозумілою необхідність організації підготовки молоді до подружнього життя, яку потрібно розглядати як складову частину роботи щодо зміцнення сім'ї та піднесення її соціальної активності. Мета підготовки до шлюбу повинна полягати у формуванні в людини потреби в сім'ї, що проявлялася б як бажання мати повноцінну сім'ю, жити в ній і відповідати за неї.

Однією із найбільших проблем сучасної молодої родини в Україні є її економічна нестабільність, соціальна мало захищеність та підвищена психологічна вразливість. У свою чергу, це породжує її дезорганізацію, внутрішні деструктивні процеси, конфлікти і, зрештою, веде до розпаду. Проблеми економічного характеру, можуть виникати тоді, коли один із членів молодого подружжя заробляє значно більше і при цьому постійно нагадує іншому члену молодого подружжя про цей факт, принижуючи його, а також тоді, коли відбувається нераціональне використання сімейних коштів. Конфліктів з цього приводу можна уникнути тоді, коли витрати будуть узгоджені між подружжям. Сімейна політика на державному рівні повинна бути орієнтована на надання соціальної допомоги сім'ям, особливо молодим.

На даний час в українському суспільстві молоді люди почали відкладати народження дітей. Що значно впливає на демографічну ситуацію в українському суспільстві. Традиційно жінка народжувала дітей, займалась домашнім господарством, чоловік – забезпечував економічну стабільність, соціальну безпеку сім'ї, здійснював керівну роль. Сучасна ж сім'я заснована на рольовому партнерстві, що потребує економічного внеску в бюджет сім'ї як чоловіка, так і дружини, спільної участі у вихованні дітей, спільної відповідальності.

Саме в період розвитку сім'ї на початковому етапі складаються відносини з родичами, особливо, якщо молода сім'я проживає з ними не маючи власного житла. Для молодої сім'ї важливо встановити територію, відносно незалежну від батьківського впливу, а батьки, в свою чергу, повинні змінити способи взаємодії з дітьми після того, як ті створили власну сім'ю. Завжди потрібно враховувати риси характеру та типи темпераменту в процесі взаємовідносин з іншою людиною, в даному випадку з іншим членом подружжя. Молодому подружжю необхідно часто обговорювати та встановлювати велику кількість узгоджень з різних питань (від цінностей до звичок та виконання функцій).

Отже, існує велика кількість проблем, які необхідно вирішувати. Для цього необхідна ефективна державна політика, щодо розвитку сім'ї, цілеспрямована діяльність центрів і служб, які займаються проблемами сім'ї. Стало очевидно, мета підготовки до шлюбу повинна полягати у формуванні в людини потреби в сім'ї, що проявлялася б як бажання мати повноцінну сім'ю, жити в ній і відповідати за неї. Молодій сім'ї завжди необхідно пам'ятати, що перемога в вирішенні суперечок, одного члена подружжя – це поразка іншого члена подружжя, коханої людини і завжди потрібно пам'ятати, що сім'я – це відсутність проявів «Я», сім'я формує нову систему – «Ми». Завжди необхідно враховувати та чути думку й позицію іншого члена подружжя і саме тоді сімейна адаптація виявиться значно успішнішою.

УДК 364-43
Баршацька Г. Ю.[1]
[1] канд. соціол. наук, доц. ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА ПЕРЦЕПЦІЯ В ДОБРОВІЛЬНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

В умовах сучасної дійсності все більше і більше людей потребують добровільної допомоги професійного спеціаліста в області соціальної роботи. Для досягнення максимальної ефективності соціальний працівник повинен добре знати закономірності процесу комунікації, оскільки спілкування є специфічною рисою соціальної роботи як професійної діяльності.

Стиль поведінки соціального працівника, обумовлений сукупністю його особистісних якостей, його ціннісними орієнтаціями й інтересами, впливає на систему його відносин з іншими. Отже, особистісні якості соціального працівника, без сумніву відіграють велику роль в його професійній діяльності.

Щоб надати кваліфіковану допомогу клієнту, соціальний працівник повинний застосовувати у своїй діяльності ряд психологічних механізмів, що забезпечують процес сприйняття і допомагають перейти те зовнішнє сприйняття людини, що залежить від допомоги соціального працівника, до пізнання його внутрішнього світу, розумінню його цінностей і особистісних якостей, оцінці і прогнозу поведінки.

Ідентифікація буквально означає “уподібнення себе іншому”, фахівець із соціальної роботи може використовувати ідентифікацію для побудови припущення про внутрішній стан клієнта на основі спроби поставити себе на його місце.

Емпатію можна визначити як емоційне відчування чи співпереживання іншому, що є важливою якістю соціального працівника. Механізм емпатії подібний з механізмом ідентифікації: і в тім, і в іншому випадку в наявності “прийняття в розрахунок” веління іншої людини.

Атракція – це поняття, що позначає виникнення при сприйнятті людини людиною привабливості одного з них для іншого.

Для того щоб забезпечити прогнозування ситуації потрібно взяти до уваги “ефекти”, що виникають у процесі міжособистісної перцепції. Найбільш значимими є: ефект ореола (накладення інформації про клієнта на образ, створений заздалегідь), ефект новизни і первинності (тобто те, що в сприйнятті знайомої людини остання інформація виявляється найбільш значимою, а при сприйнятті незнайомої людини переважає інформація, пред'явлена раніше). Усі ці ефекти можна розглядати як прояв процесу

стереотипізації, що може привести з одного боку, до скорочення процесу пізнання, у випадках коли це необхідно, а з іншого боку – до уникати таких упереджень, тому що вони можуть нанести серйозну шкоду спілкуванню з клієнтом виникнення упередження.

Пізнаючи іншу людину, відбувається емоційне оцінювання її, намагання зрозуміти вчинки, спрогнозувати її поведінку та змоделювати власну. Цього досягають завдяки використанню механізмів ідентифікації, емпатії, егоцентризму, рефлексії, стереотипізації, каузальної атрибуції, ефектів соціальної перцепції та ін.

Особливостями соціальної перцепції є:

• **активність** суб'єкта соціальної перцепції, що означає, що соціальний об'єкт (індивід, група і т. д.) не пасивний і небайдужий але відношенню до сприймаючого суб'єкту, як це має місце при сприйнятті неживих предметів. Впливаючи на суб'єкт сприйняття, що сприймається людина прагне трансформувати уявлення про себе в сприятливу для своїх цілей сторону;

• **вмотивованість** суб'єкта соціальної перцепції, яка свідчить, що сприйняття соціальних об'єктів характеризується більшою злитістю пізнавальних компонентів з емоційними (афективними) компонентами, більшою залежністю від мотиваційно-смислової структури діяльності сприймає суб'єкта.

Отже, соціальна перцепція як складена процесу спілкування відіграє велику роль у діяльності фахівця із соціальної роботи, тому що вона дає можливість, по-перше, на зовнішньому прояві зрозуміти, що собою представляє клієнт, проникнути в глибину його особистісної структури, з'ясує особливості його індивідуальності; а по-друге, дає можливість по зовнішніх поведінкових ознаках визначити емоційний стан клієнта, пережитий їм у даний момент, тобто формує в соціального працівника емпатійне відношення до клієнта, що є важливим фактором в успішній діяльності соціально працівника, оскільки клієнт починає активно довіряти людині, що проникнула його проблемою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гойхман О. Я., Надєїна Т. М. Основи мовної комунікації: Підручник|посібник|. – М. : ІНФРА-М, 2007. – 455 с.

2. Попович В. М. Принцип людино центризму в соціальній роботі: мотиваційні фактори професійної діяльності соціальних працівників. Нова Парадигма: журнал наукових праць / голов. ред. В. П. Бех., Нац. пед. ун-т

М. П. Драгоманова; творче обєднання «Нова парадигма». – Вип. 113. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 186–195.

3. Социальная защита отдельных категорий населения : учеб. пособие / А. Н. Аверин ; Рос. акад. гос. службы при Президенте Рос. Федерации. – М. : Изд-во РАГС, 2009. – 114 с.

4. Социальная работа: теория и практика : сб. науч. ст. / М-во труда и соц. защиты населения Респ. Башкортостан, Вост. ин-т экономики, гуманитар. наук, упр. и права ; [под общ. ред. Р. Ф. Гатауллина и Е. Г. Ситдиковой]. – Уфа : Вост. ун-т, 2013. – 90 с.

УДК 364.652.2-054.73
Балухтіна О. М.[1]
[1] канд. іст. наук, викл. ЗНТУ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЗАЙНЯТОСТІ В СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Наслідком збройного конфлікту в Україні стала окупація близько 8% території країни та поява внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), найбільше зареєстрованих у прифронтових областях (загалом на 2017 р. – 1 504 015 ос.). Це зумовило пошук шляхів для ефективного регулювання системи соціального захисту ВПО, як особливої категорії населення. Науковці у соціальній роботі з мігрантами наголошують на урахуванні головних сфер життя людини, через які відбувається її адаптація: природно-антропологічної, духовно-культурної та агентно-професійної. Остання покликана забезпечити професійну адаптацію завдяки отриманню місця роботи, збереженню трудової практики за фахом.

Але, не зважаючи на усі гарантовані державою види допомоги, ВПО не завжди можуть самостійно вирішити свої проблеми щодо пошуку роботи. На постійній основі працюють менше третини працездатних осіб. Ситуацію ускладнює необхідність перекваліфікації тих, хто був зайнятий на підприємствах добувної промисловості. Соціологічне дослідження 2015 р. «Індекс комфортності переселенців» виявило найгірші показники задоволеності після звернення ВПО до органів державної влади – у Центри зайнятості (лише 30% тих, хто звертався, залишились задоволеними); відповідно у Центрів зайнятості – найнижчі оцінки допомоги за 5-бальною шкалою (від 1,8 у Києві до 3,2 у Запорізькій обл.).

Затверджена КМУ від 15.11.2017 р. «Стратегія інтеграції ВПО та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 р.» спрямована на розв’язання державою проблеми внутрішнього переміщення громадян України та його наслідків. У документі

зазначено необхідність удосконалення діяльності відділень Державної служби зайнятості (далі – ДСЗ). На сьогодні, через вказаний орган відбувається: компенсація роботодавцям витрат на оплату праці за працевлаштованих безробітних з числа ВПО; компенсація витрати на їх перепідготовку, підвищення кваліфікації; компенсація витрат на переїзд до іншої адміністративно-територіальної одиниці місця працевлаштування та витрати для проходження медичного огляду.

За даними 2014–2017 рр. ДСЗ сприяла працевлаштуванню 25,6 тис. ВПО. Протягом 2016 р. близько 21,0 тис. безробітних отримали профорієнтаційні послуги; ваучер для підтримання конкурентоспроможності окремих категорій громадян отримали 1 362 особи, з них – лише 43 ВПО. Здобутки більш ніж скромні.

Загальне покращення економічної ситуації в Україні є найбільш важливим фактором, який би міг покращити можливості працевлаштування для ВПО. Пільги в оподаткуванні, або часткове відшкодування заробітної плати можуть привабити роботодавців брати їх на роботу. «Рік платить заробітну плату центр зайнятості, рік – роботодавець» – формула, яка привернула б до центрів зайнятості роботодавців. Серед інших пільг, наприклад, доречним було, на наш погляд, звільнення від воєнного збору або податкові канікули. Оскільки велика кількість ВПО не звертаються до ДСЗ і не мають доступ до більш тривалих та дорогих програм, важливим питанням є підвищення можливостей ДСЗ з одного боку для задоволення потреб всіх ВПО, з іншого – заохочувати роботодавців до співпраці з ДСЗ.

На нашу думку, необхідно забезпечити ВПО повнішою та кращою інформацією про наявні вакансії та послуги ДСЗ у конкретній наочній формі із регулярним та доступним оновленням. Подавати інформацію про тимчасові роботи або роботи із неповною зайнятістю та гнучким графіком. Також мають бути спрощені процедура та критерії реєстрації застрахованих ВПО, котрі сплачували єдиний страховий внесок та шукають нову роботу. Більше того, зусилля ДСЗ мають зосереджуватися не лише на підборі робочих місць із наявних вакансій чи виплаті допомоги з безробіття, але й на наданні ефективної допомоги ВПО відповідно до їх очікувань. Активно повинні працювати створені на базі ДСЗ базові навчальні курси, які дають практичні навички пошуку роботи, включно з написанням резюме та мотиваційних листів, володіння комп'ютерними технологіями для пошуку роботи. Давно назріли необхідність запровадження в ДСЗ функціональної системи профілювання шукачів роботи та розширення можливості зайнятості через громадські та тимчасові роботи, активно залучаючи приватний сектор. Доцільно було б переймати закордонний досвід у діяльності ДСЗ, наприклад, шведську модель інтеграції біженців через першочергову зайнятість та пошук житла, а не першочерговість соціальних виплат.

Таким чином, пріоритетом роботи служби зайнятості і в подальшому повинно залишатися надання повного комплексу послуг із соціального захисту від безробіття ВПО.

УДК 316.614.6
Кузьміна М. О.[1]
[1] викл. ЗНТУ

SOCIAL-PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE GRADUATE, AS A CRITERION FOR SUCCESSFUL CAREER STRATEGY

Obtaining key socio-professional competencies that are demanded by employers is a key criterion for building a successful career strategy. Assimilation of key socio-professional competences of graduates is important, because the level of their learning depends on the future of the graduate in the labor market, the success of the recruitment of new employees in organizations and institutions, the expansion of employers' experience regarding the availability and quality of cooperation, as well as the ability and form cooperation between employers and jobseekers. A credible career strategy must be in line with the interests, values and life priorities of the future graduate; it must be based on key socio-professional competencies, strengths and weak qualities of the individual.

In modern conditions, sometimes graduates are not well prepared to build a successful career, this is especially reflected in graduates from the field of study, where the degree of mastery of socio-professional competencies is usually perceived as inadequate. One of the possible solutions to this problem is the organization of an excellent educational process in educational institutions, namely the qualitative teaching of disciplines that directly affect the formation of socio-professional skills. The basis of the content of the formation of the socio-professional competence of the future graduate is the idea of in-depth stage-by-stage development of its components (cognitive, effective, behavioral, personal) during the training of students by means of disciplines of the university curriculum. Each training cycle has a basic (compulsory) part and a variant (profile), which is set by the educational institution. The profile part enables the expansion and deepening of the knowledge, skills and skills that are defined by the content of the basic (compulsory) disciplines, enabling the future graduate to acquire in-depth knowledge and skills for building a successful career strategy. Significant potential opportunities for the formation of socio-professional competence include the basic part of the humanities, social and economic cycle of academic disciplines, such as

«History», «Philosophy», «Foreign Language», «Economic Theory». Studying these disciplines gives a wider orientation of the creative activity of the future graduate, thanks to them students also develops a consistent formation of social and professional competence for the development of such qualities of personality, as a sense of novelty, realism, courage in the formulation and resolution of various issues, that is, during the process of developing a culture of thinking , the most important content of culture as a whole. One can not but mention the decisive influence of the philosophy itself on the process of creative self-development of the individual and the formation of the social and professional competence of the future graduate through the formation of his needs to reflect on the basic moral values of human existence.

In the sequence of studying the disciplines of different cycles, the possibility of their mutual complement and amplification is realized. At the same time, humanities and socio-economic disciplines are studied through the prism of the knowledge gained from special disciplines, and the latter, in turn, find support in students already studied in the disciplines of the humanities and socio-economic cycle. In the process of studying the courses «Fundamentals of social and professional personality» and «Introduction to the specialty», «Self-management of the individual», a future graduate is formed to realize his own role as the subject of creativity of his life, mastering the practical skills of analysis and evaluation of complex problems of the formation of his own «I «, Overcoming possible life difficulties and crises. Thus, in an individual, an active life position and awareness of their role in the new socio-professional reality are formed. The content of the programs of the special courses and their teaching methods will contribute to the formation of affective, consolidating the cognitive and creating preconditions for the development of behavioral components of the social and professional competence of the future graduate.

УДК 316.61 : 159.923
Кузьміна М. О.[1], Купа О. О.[2]
[1] викл. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 216, ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасне розуміння соціальної адаптації знаходимо в «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка, який трактує досліджуваний феномен як процес або результат процесу, що передбачає гармонійне, з

погляду індивідуальних прагнень людини, задоволення її потреб, створення умов для її здорового щасливого життя в суспільстві [2, с. 15], тобто соціальна адаптація розуміється як процес переходу з одного стану в інший та як результат цього процесу. Конструктивним для нашого дослідження є визначення О. Кононко, яка розглядає соціальну адаптацію дитини як інтегративний показник стану дитини, який відображає її здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, ставитися до людей, подій, вчинків, спілкування, регулювати поведінку [3, с. 5].

Соціальна адаптація – специфічна форма соціальної активності, пов'язана зі входженням та приведенням об'єкта та суб'єкта особливості особистості у відповідність до нових соціальних умов [4]. Соціальна адаптація проходить чотири основних стадії: - врівноваження – встановлення рівноваги між групою та особистістю, які проявляють взаємну терпимість до системи вподобань і стереотипів поведінки один одного; – псевдоадаптація – поєднання зовнішньої пристосованості до соціальної групи з негативним ставленням до її норм і вимог; – пристосування – визнання і прийняття систем вподобань нової соціальної спільноти, взаємні поступки; – уподібнення – психологічна переорієнтація особистості, трансформація колишніх поглядів, орієнтацій, установок відповідно до нової ситуації [5].

Про результативність адаптації свідчить певний її рівень. А. Налчаджян [6] розглядає у своїх дослідженнях такі рівні соціальної адаптації: - нормальна адаптація, результатом якої є адаптованість особистості без патологічних змін, порушень норм тієї соціальної групи, де проходить її життєдіяльність; - девіантна адаптація. Наявні процеси протидії, що відволікають, забезпечують задоволення потреби лише учасників соціального процесу конкретного соціуму в такій поведінці; - патологічна адаптація формує патологічні механізми та форми поведінки, що зумовлюють виникнення патологій комплексного характеру, перешкоджають соціальній адаптації особистості, засвоєнню нею суспільних цінностей. Ми погоджуємося з думкою дослідників, що кожний з названих рівнів адаптації істотно впливає на кінцевий результат адаптації, але при цьому одні автори вирішальними вважають чинники соціалізуючого характеру; інші більше наголошують на залежності перебігу адаптації від стану фізичного здоров'я малюків, механізмів змін у поведінці, своєрідності адаптивних реакцій дітей. Таким чином, соціальна адаптація – інтегративний показник стану дитини, який відображає її здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, ставлення до людей, подій, вчинків, спілкування, регулювати поведінку; один із соціально-психологічних механізмів соціалізації особистості. Успішне пристосування дитини до нового середовища залежить від багатьох чинників: від статусу її здоров'я, особливостей нервової системи, розвитку комунікативних навичок, обізнаності з різними видами діяльності, а також

від уміння дорослих забезпечити їй належний спокій, захищеність, повноцінне здоров'я та активізацію адаптаційних ресурсів. Тому важливим напрямом роботи дошкільного закладу має стати турбота про збагачення соціального досвіду вихованця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. – С. 15–16.
2. Кононко О. Л. Шкільна адаптація та психологічний вік // Початкова школа. – 2002. – № 1. – С. 5–10.
3. Кравченко Т. В. Соціалізація особистості і соціальне середовище / Теоретико-методологічні проблеми дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К. : [б. в.], 2006. – Вип. 9. – Кн. 2. – С. 23–29.
4. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.
5. Литовченко О. В. Соціальна адаптація дітей в умовах позашкільного закладу як соціально-педагогічна проблема. Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми дітей та учнівської молоді). / Зб. наук. пр. К. : Пед. думка, 2000. – С. 86–93.
6. Налчаджян А. А. Социально-психологическая адаптация личности: формы, механизмы и стратегии. – Ереван: Изд-во АН АССР, 1988. – 262 с.

УДК 316.7 – 053.6

Кузьміна М. О[1], Ружицький С. А.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-226 ЗНТУ

МОЛОДІЖНА СУБКУЛЬТУРА ЯК АГЕНТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

На сьогодні будь-яке суспільство у процесі свого розвитку витрачає багато зусиль для того, щоб його члени успішно засвоювали культурні надбання, норми, цінності, ідеї, соціальний досвід, використовуючи для цього систему освіти, виховання, різноманітні засоби підтримки культурних стандартів життєдіяльності. Складний і тривалий процес включення індивіда до системи соціальних зв'язків та відносин, його активної взаємодії з оточенням, у ході якої він засвоює зразки поведінки, соціальні норми і цінності, необхідні для його успішної життєдіяльності у даному соціумі, називається соціалізацією. Соціалізація є основним механізмом взаємодії

суспільства і особистості. У процесі соціалізації формуються основні властивості особистості, які забезпечують її життєдіяльність у суспільстві.

Гострота, з якою постала проблема соціалізації молодого покоління в нашій країні, здебільшого обумовлена економічною та моральною кризою. Соціально-педагогічна ситуація, що склалась у сучасному суспільстві, потребує виключної уваги до розв'язання важливих завдань, пов'язаних із соціалізацією особистості, створенням належних умов для її розвитку, становлення і життєдіяльності. Сучасна молодь уже здебільшого не бажає наслідувати традиційні «принципи», які подекуди суперечать логіці розвитку сучасного суспільства. Тому молодь активно починає створювати свою «молодіжну субкультуру».

Молодіжна субкультура – це група осіб (переважно молоді), що мають систему власних цінностей, стильових, мовних, атрибутивних ознак, що кардинально відмінні від загальноприйнятих. Розрізняють такі типи субкультур: 1) за ціннісними орієнтаціями: романтико-ескапістські (хіпі, толкієністи…), гедоністично-розважальні (мажори, репери тощо), кримінальні (гопники), анархо-нігелістичні (панки, металісти, сатаністи); 2) за історичним критерієм: традиційні (хіпі, панки тощо), новітні (толкієністи, готи, емо, металісти тощо) [1]. При аналізі молодіжної субкультури як феномена сучасного суспільства насамперед варто виходити з того, що молодіжна субкультура в розвинених сучасних суспільствах уже давно одержала статус агента соціалізації. Одним із перших звернув увагу на роль молодіжних субкультур в соціалізації молоді Т. Парсонс. На його думку, досить тривала консервація позиції молоді в життєвому циклі приводить до формування груп однолітків (peer groups) і молодіжної культури, що сприяє розвиткові моделей емоційної незалежності і безпеки, приватизації "своїх" територій, зміні рольових характеристик первинної (дитячої) соціалізації через засвоєння прийнятих у компанії змагальних (конкурентних) технік [2,с 31].

Частіше всього до молодіжних субкультур вступають підлітки. Підлітковий вік є віком бурхливого дозрівання як статевого, так і психологічного. Для нього характерна нова соціальна ситуація розвитку. Тому ці спільноти є засобом їх самовираження і самоствердження в суспільстві. С. Айзенштадт у праці "Від покоління до покоління" (1956) зауважив, що всі діти повинні бути соціалізовані, перш ніж вони досягнуть статусу дорослого. Отже, молодіжна культура представляється як "інститут, що регулює процес відокремлення дитини від сім'ї, підготовку молоді до заняття своєї статусної позиції в дорослій соціальній системі" [3, с. 113].

Отже, молодіжна субкультура служить агентом соціалізації підростаючого покоління, роль якої особливо підсилюється в певні періоди

суспільного розвитку, пов'язаного із кризою традиційних інститутів соціалізації, таких як сім'я та школа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Поняття субкультури. Молодіжні субкультури [Електронний ресурс] // refine.org [сайт]. – Електрон. дані. – К., 2011. – Режим доступу: http://www.refine.org.ua/pageid-5286-1.html. - Назва з екрану

2. Общетеоретические проблемы социологии // Социология сегодня: Проблемы и перспективы / Р. К. Мертон, Л. Брум., Л. С. Котрелл (ред.). – М. : Прогресс, 1965. – С.25–67.

3. Под ред. проф. В. Т. Лисовский. Социология молодежи: Учебник Под ред. проф. В. Т. Лисовского. – СПб : Изд-во С-Петербургского университета, 1996 – 460 с.

УДК 316.614.6:376.64.046.16
Кузьмін В. О.[1], Винник О. Д.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-226 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проблема соціального сирітства є на сьогодні однією з найгостріших, масових та соціально небезпечних. Наша країна на нинішньому етапі історичного розвитку зазнає змін в усіх сферах життєдіяльності суспільства - політичній, економічній, соціальній. За останні десять років кількість дітей, влаштованих до закладів усіх форм власності для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, збільшилася майже вдвічі.

Причини, з яких діти позбавляються батьківського піклування та виховання, досить різні, проте наслідок один – дитина позбавляється конституційного права на сімейне виховання та батьківське піклування. Тому, однією з найвищих соціальних цінностей держави є соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Проблема соціального сирітства є сьогодні однією з гострих масових і соціально небезпечних. Наша країна на нинішньому етапі історичного розвитку зазнає змін у всіх сферах життєдіяльності суспільства – політичній, економічній, соціальній. За останні десять років кількість дітей, влаштованих до закладів усіх форм власності для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, збільшилась майже вдвічі.

Головною причиною проблеми соціального сирітства в Україні є формування прошарку соціопатичних сімей в умовах економічної та соціальної нерівності, поширення бідності та злиднів, безробіття, алкоголізму, наркоманії, насильства серед частини сімей. Слід зазначити, що з 2011року відбувалося скорочення чисельності дітей цієї категорії завдяки активній соціальній політиці: роботи з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, з самотніми матерями, підтримки національного усиновлення тощо. Відбувалося деяке зменшення чисельності таких дітей і в останні два роки, але в сучасній ситуації це – не результат ефективної діяльності держави, а наслідок скорочення території, яку вона контролює і де можливий облік цих дітей (Рис. 1).

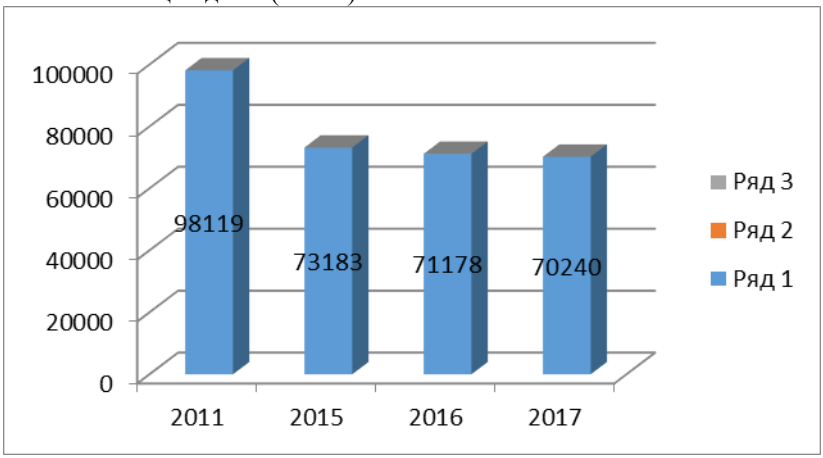

Рис.1.Загальна кількість дітей – сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування протягом 2011–2017 років

Державна політика у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, базується на комплексі засобів і заходів, спрямованих на захист сирітства, поєднанні правил і норм нормальної життєдіяльності дітей, які з певних причин залишилися без батьківського піклування.

Таким чином, актуальним у сьогоднішніх умовах, є забезпечення можливості для отримання дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, прав, які закріплені законодавством України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузьмін В. В. Теоретичний аналіз проблеми інтеграції у суспільство дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: соціально-психологічний аспект / В.В. Кузьмін // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. – №. 1. – 2017. – С. 3–8.

2. Соціальний звіт за 2018 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.msp.gov.ua/timeline/?t=0&from=&till=&m=19#tagpanel.

3. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник з грифом МОН України / О. А. Агарков (керівник авт.кол.), Д. Ю. Арабаджиєв, Т. В. Єрохіна, В. В. Кузьмін, І. В. Мещан, В. М. Попович. – Запоріжжя, вид. комплекс АТ «Мотор Січ», 2015. – 487 с.

УДК 364 – 4:373

Баршацька Г. Ю.[1], Лубенець Ю. М.[2]
[1] канд. соц. наук, · доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-225 ЗНТУ

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА(ПЕДАГОГА) В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Актуальність проблеми. Соціальний педагог позиціонується як спеціаліст, зайнятий у сфері соціальної роботи або освітньо-виховної діяльності; є посередником між освітніми установами, сім'єю, громадськими організаціями організовує їхню взаємодію, об'єднує зусилля задля створення в соціальному середовищі умов для розвитку дітей, підлітків як особистостей, їхнього благополуччя в соціумі.

Сучасні дослідження соціальної педагогіки присвячені переважно проблемам роботи соціального педагога певним категоріям населення (А. Й. Капська, І. Д. Звєрєв, Л. І. Міщик, Р. В. Овчарова та ін.), напрямки професійної діяльності соціального педагога досліджують (Ю. В. Мельник, С. В. Шаргородська, Ж. В. Серкіс).

Метою соціально-педагогічної роботи в навчальному закладі – сприяння успішному вирішенню учням в вирішенні власних проблем, що досить істотно стимулюється необхідністю адаптуватися до нових умов. Засобами досягнення цієї мети – вивільнення і розвиток ресурсів учня і його соціального оточення, забезпечення необхідних соціальних змін, навчання, виховання та самовиховання особистості. Соціальний педагог повинен

володіти методами соціологічними, педагогічними, психологічними і, частково методичного дослідження.

Від традиційних сфер, які пов'язані з аналізом та вирішення проблем людей (психологія, соціологія, педагогіка) соціально-педагогічна робота відрізняється своїм інтегральним характером, сприймає учня як цілісного індивіда. Важливою особливістю соціально-педагогічної роботи в загальноосвітній школи є її посередницький характер, до того ж ,цей елемент виступає не як другорядний, а як центральний. Соціальний педагог виступає посередником між учнями і соціумом, який є досить нестабільним у своїх виявах. Виділяють декілька напрямків посередництва: 1) між учнями та різноманітними структурами й установами; 2) між учнем та вихователем, вчителем; 3) між дитиною та батьками; 4) між дитиною та різними групами ровесників.

Для здійснення ефективної роботи соціального педагога він повинен дотримуватись таких умов:

Розуміння соціальним педагогом проблем учня.

Адекватного представлення і вираження проблеми учня.

Наявності знань про існування соціальних ресурсів різних закладів та установ, що займаються проблемами дітей та молоді.

Уміння забезпечувати порозуміння різних спеціалістів та їхнє ефективне співробітництво.

Довіри до соціального педагога учня та його батьків.

Крім посередницької функцією, однією з головних є – діагностичний напрям роботи. Соціальний педагог діагностує розвиток особистості дитини – (підлітка) як клієнта в соціальному середовищі, виявляючи його позитивні можливості , негативі впливи , а потім проектує діяльність усіх суб'єктів соціального виховання.

Процес соціально-педагогічної діагностики має таку структуру:

- констатація певного неблагополуччя в поведінці учня;
- усвідомлення можливих причин неблагополуччя;
- висунення робочої гіпотези шляхом аналізу виявлених даних;
- збір додаткової інформації;
- перевірка роботи гіпотези.

Отже, інноваційна діяльність соціального педагога виступає як фахівець із виховної роботи з дітьми, підлітками, молоддю, який покликаний створювати сприятливі умови соціальні та навчально-виховні для розвитку й соціалізації особистості(в умовах шкільної та позашкільної) в швидкозмінному суспільстві; організовує взаємодію освітніх та позашкільних закладів та установ, сім'ї; створення взаємодії всіх систем, які відносяться до освітньої діяльності, задля формування та адаптації в

соціальному середовищі дітей, їхнього всебічного розвитку та перспективного майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Клемантович И. Новая профессия – социальный педагог [Текст] // Школа. – 2008. – №3.– С. 14.

2. Малько А. Соціальна педагогіка в школі [Текст]: Культурологічний аспект. // Рідна школа. – 2011. – № 3 – С. 36–40.

3. Мельник Ю. Соціальний педагог та його професійна діяльність [Текст] / Ю. Мельник, С. Шаргородська // Науково-виробниче видання «Соціальний педагог» / Упоряд. Т. Шаповал, Т. Гончаренко. – К. : Шкільний світ, 2016. – С. 5 –44.

4. Професія – соціальний працівник [Текст] / Упоряд. О. Главник; За заг. ред. К. Шендеровського, І. Ткач. – К. : Главник, 2016. – 112 с.

5. Шульга В. В. Соціальний педагог у загальноосвітньому навчальному закладі [Текст]: методичні рекомендації / В. В. Шульга. – К. : Ніка-Центр, 2014. – 124 с.

УДК 364-4:373

Баршацька Г. Ю.[1], Хінчик Я. Л.[2]
[1] канд .соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-225 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Сучасна школа гостро потребує підтримки і розвитку системи соціально-психологічного супроводу учнів. Зростання дитячої злочинності, підліткова наркоманія, комп'ютерна залежність і «віртуальна» агресія у дітей, відсутність системи загальнолюдських цінностей: толерантності, вміння спілкуватися, культури, у підростаючого покоління – всі ці проблеми гостро стоять перед школою, і всім суспільством в цілому. Їх вирішення неможливе без професійної роботи профільних фахівців – соціальних педагогів та психологів.

Ця тема настільки актуальна тому, що соціальний педагог працює з дітьми, їхніми сім'ями, сімейно-сусідським оточенням і мета його діяльності – організація профілактичної, соціально-значимої діяльності дітей і дорослих у соціумі. До завдань практичної діяльності соціального педагога входить дуже широка сфера діяльності від безпосередньої роботи з дитиною, що

мають проблеми з соціалізацією в навколишньому суспільстві до всіх соціальних організацій та соціальних інститутів, що беруть участь у соціальному вихованні підростаючого покоління.

Сучасні дослідження із соціальної педагогіки присвячені переважно проблемам специфіки роботи соціального педагога з певними категоріями дітей (А. Й. Капська, І. Д. Звєрєва, Л. І. Міщик, Р. В. Овчарова, П. А. Шептенко, Г. А. Вороніна та ін.).

Напрями професійної діяльності соціального педагога досліджують Ю. В. Мельник, С. В. Шаргородська, Ж. В. Серкіс.

Зміст соціально-педагогічного патронажу у загальноосвітньому навчальному закладі розкриває В. В. Шульга.

В останні роки, також напрацьована значна кількість досліджень, присвячених особливостям діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі. Серед них роботи Л. Артюшкіної, Н. Басова, Л. Нікітіної, Р. Овчарової, В. Сорочинської, М. Шакурової та ін.

В організації своєї роботи шкільний соціальний педагог дає пріоритет створенню здорового мікроклімату в колективі, гуманізації міжособистісних відносин, сприяє реалізації здібностей кожного, захисту інтересів особи, організації дозвілля, включенню в соціальну корисну діяльність, вивчає спеціальні проблеми школярів і вчителів, вживає заходів до їх вирішення.

Від традиційних сфер діяльності, які пов'язані з аналізом та вирішенням проблем людей (психологія, соціологія, педагогіка тощо), соціально-педагогічна робота відрізняється перш за все своїм інтегральним характером. Соціальний педагог сприймає учня як цілісного індивіда, поєднуючи різні сторони його особистості, в той час як суміжні спеціалісти підходять до вирішення проблем однобоко, однак цілісне бачення учня дозволяє вчасно прийти йому на допомогу.

Важливою особливістю соціально-педагогічної роботи в загальноосвітній школі, на відміну від суміжних сфер діяльності, є її посередницький характер, до того ж цей елемент виступає не як периферійний, а як центральний.

Соціальний педагог виступає посередником між учнем і соціумом. За умови більш детального аналізу посередництва можна виділити декілька напрямів його здійснення:

- між учнем і різноманітними структурами й установами;
- між учнем та вчителями і вихователями;
- між дитиною та батьками;
- між учнем та іншими спеціалістами, які залучаються до вирішення виховних та навчальних проблем учня: тренери, керівники гуртків тощо;

- між учнем та різними групами ровесників, молодіжними групами тощо.

Соціально-педагогічна робота в навчальному закладі має за мету – сприяння успішному вирішенню учнями власних проблем. Засоби досягнення цієї мети – вивільнення і розвиток ресурсів учня і його соціального оточення, забезпечення необхідних соціальних змін, навчання, виховання та самовиховання особистості. Професійна діяльність соціального педагога – це комплекс взаємопов'язаних напрямів діяльності (виховна, навчальна, розвиваюча, соціокультурна, комунікативна, організаторська тощо), для здійснення яких необхідні певні професійні знання, вміння і навички, а також професійно важливі якості.

УДК 364-78:316.36
Коваль В. О.,[1] Бабарига А. С.[2]
[1] канд. пед. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-225 ЗНТУ

МОЛОДА СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У соціальній роботі сім'єю прийнято називати засновану на шлюбі або кровній спорідненості малу групу, члени якої об'єднані спільним проживанням і веденням домашнього господарства, емоційними зв'язками і взаємними обов'язками по відношенню один до одного. «Молода сім'я – це сім'я в перші три роки після укладення шлюбу (у разі народження дітей – без обмеження тривалості шлюбу) за умови, що жоден з подружжя не досяг 30-річного віку».

За своєю структурою сучасна молода сім'я буває повною, типовою і сім'єю соціального ризику. До останнього типу відносяться неповні, сім'ї одиноких та неповнолітніх матерів, ті сім'ї, де батько проходить строкову військову службу, студентські сім'ї, а так само сім'ї, в яких один з її членів є інвалідом. З них найбільш численні групи неповних та студентських сімей.

Молода сім'я як колективний клієнт соціальної роботи має складну об'єктно-суб'єктну природу, споживаючи допомогу державних, громадських та інших соціальних служб, займаючись в той же час самодіяльністю щодо забезпечення власного виживання, збереження своїх функціональних завдань і структурних зв'язків. У деяких, поки не домінуючих випадках, власний потенціал сім'ї достатній для того, щоб, використовуючи внутрішні ресурси, поліпшити своє економічне становище, перейти з розряду одержувачів допомоги в розряд фінансово незалежних суб'єктів. Це перспективна лінія

розвитку, що пояснюється не лише бюджетними труднощами держави і необхідністю відмовитися від підтримки менш потребують для концентрації коштів на користь адресної підтримки більш нужденних. Положення незалежної особистості, яка стоїть на ногах і розраховує на власні сили, соціально-психологічно більш привабливо, ніж положення утриманця, навіть забезпеченого солідним посібником. Зростає значення соціального стимулювання внутрішніх резервів сім'ї – економічних, демографічних, виховних та ін.

Соціальна робота серед молоді дуже впливає на становлення молодих сімей. Вона розглядається як забезпечення найбільш сприятливих соціально-економічних умов розвитку кожної молодої людини, що сприяє соціальному становленню особистості, знаходження нею усіх видів свобод і повноцінної участі індивідів у житті суспільства.

Виділимо що склалися в даний час в соціальних установах чотири основні форми державної допомоги молодим сім'ям:

- грошові виплати сім'ям на дітей і в зв'язку з народженням, утриманням та вихованням дітей;
- трудові, податкові, житлові й ін. пільги;
- безкоштовні натуральні видачі родині і дітям (дитяче харчування, ліки, харчування вагітним жінкам і т. д.);
- соціальне обслуговування молодих сімей (надання конкретної психологічної, юридичної допомоги, консультування, соціальні послуги).

Отже, стабільна благополучна сім'я може функціонувати тільки при певній підготовці молодих людей до спільного сімейного життя. Рішення виникають у молодій сім'ї соціальних проблем не може бути реалізоване без організації соціальної роботи, розгортання діяльності соціальних служб для молоді.

УДК 364-78:343.811
Коваль В. О.[1], Колесник В. В.[2]
[1] канд. пед. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-225 ЗНТУ

СПЕЦИФІКА ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СИСТЕМІ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ

Пенітенціарна система – це в першу чергу державний інститут, що насамперед відає виконанням кримінальних покарань, які накладаються на громадян відповідно до закону України. Ця система забезпечує виконання

покарання у вигляді позбавлення свободи та утримання підслідних з моменту взяття під варту до суду. У її підпорядкованості перебувають слідчі ізолятори, виховні колонії, колонії різного рівня безпеки, виправні центри. Специфіка соціальної роботи в установах виправної системи полягає в наступному: вона ведеться всередині соціальних організмів з високим ступенем закритості та ізольованості; її об'єктом є особи з високим індексом соціального неблагополуччя і підвищеною стресогенністю; соціальна робота в умовах пенітенціарної системи не повинна припинятися із закінченням виконання покарання, так як колишній в'язень потребує ресоціалізації та адаптації до зовнішнього світу, його правилами і нормами. Основними завданнями соціальної роботи в установах виправної системи є: розвиток і зміцнення соціально-корисних зв'язків між ув'язненими і зовнішнім світом; підвищення та розвиток соціального статусу укладеного за місцем попереднього ув'язнення чи відбуття покарання, допомогу у встановленні соціально-позитивних горизонтальних зв'язків з іншими особами, допомоги у зміні соціального статусу; допомога у побудові такого типу горизонтальних і вертикальних відносин, які, з одного боку, відповідали б цілям попереднього ув'язнення під варту або виконання кримінального покарання, а з іншого – спричиняли б найменші фізіологічні, психологічні, етичні та соціальні витрати для караного; сприяння у забезпеченні прийнятних соціально-побутових умов попереднього ув'язнення і відбування покарання; допомога у соціальному розвитку ув'язненого, включаючи підвищення його соціальної культури, розвиток соціальних потреб, зміна нормативно-ціннісної орієнтації, підвищення рівня соціального самоконтролю; сприяння в отриманні допомоги фахівців, зокрема в галузі психології, психіатрії тощо [1, с 23].

Загальними проблемами сучасної пенітенціарної системи є: високий рівень захворюваності (туберкульоз) та смертність ув'язнених; обмеження прав і свобод ув'язнених; велика кількість репресивно-каральних заходів; фізичне, психічне і сексуальне насильство ув'язнених; обмеження матеріально-побутового характеру. Усе це зумовило неефективність пенітенціарних закладів. Система орієнтовна на формування ідеального ув'язненого, а не на його ресоціалізацію. Діяльність соціального працівника у пенітенціарній системі розглядається у 3-х аспектах: 1) соціальна профілактика можливих правопорушень; 2) соціально-психологічна робота з ув'язненими; 3) соціальний супровід після звільнення[3, с 32]. Найбільш дієвими методами соціальної роботи в пенітенціарних закладах є метод прогресивної системи виконання покарання і метод виправно-психологічної корекції особистості ув'язненого. Метод прогресивної системи виконання покарання – це сукупність юридичних, організаційних і виховних засобів, що забезпечують поетапне пом'якшення покарання ув'язненому у міру його

виправлення, тобто стимуляцію законослухняної поведінки. Соціальний працівник лише керує, корегує і спрямовує клієнта, здійснює оцінку рівня виправлення через застосування психологічних і соціологічних методик, дає рекомендації щодо полегшення подальшої виправної практики ув'язненого. Соціальний працівник надає первинну психологічну допомогу, здійснює психопрофілактику і корекцію деструктивних конфліктів та негативного сприйняття виправних впливів. Соціальний супровід після звільнення є необхідним кроком соціальної адаптації та реабілітації клієнта [2,с 45]. Слід відзначити, що практика соціально супроводу має на меті допомогти у відновленні документів, працевлаштуванні, забезпеченням місця проживання, реінтеграції у суспільство в цілому. Основними завданнями соціальних працівників при роботі з ув'язненими є: прийом і вивчення новоприбулих, визначення причин правопорушення та класифікація засудженого, спостереження, розробка виправних заходів, розвиток і зміцнення соціально-корисних зв'язків між засудженими і зовнішнім світом, допомога в самовиправленні та підготовка їх до звільнення і ресоціалізації [2, с 33]. Обов'язком соціального працівника є також робота з сім'ями ув'язнених, психологічна допомога у підготовці до зустрічі з відбулим термін ув'язнення членом сім'ї.

Отже, соціальна робота в пенітенціарних установах – це професійна комплексна діяльність з надання технологічної соціальної допомоги і підтримки, здійснення соціального захисту засуджених, результатом якої є створення умов для соціально позитивного функціонування та вдосконалення людини, яка скоїла кримінально каране правопорушення [2, с 52].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лукашевич М. П. Теорія і методи соціальної роботи [Текст] / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. – К. : МАУП, 2003. – 168 с.

2. Основи пенітенціарної психології [Текст] / [Крейдун Н. П., Лактіонов О. М., Сорока А. В., Скоков С. І.]. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 140 с.

3. Ягунов Д. В. Ресоціалізація засуджених як складова державної соціальної політики [Текст] / Д. В. Ягунов // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. – Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2002. – №12. – 186 с.

УДК 316.422(477)
Коваль В. О.[1], Галівець О. В.[2]
[1] канд. пед. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-225 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дослівний переклад англійського слова innovation – введення нового в практику. Узагальнене визначення може бути таким: інновація (нововведення) – це внесена, впроваджена в практику новинка, завдяки якій відбуваються позитивні зміни і досягається необхідний ефект.

Поняття «соціальна інновація» можна визначити як свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері.

В енциклопедії Вікіпедія знаходимо таке тлумачення: *«соціальна інновація стосується нових стратегій, концептів, ідей і організацій, пов'язаних з соціальними потребами всіх типів – від умов роботи й освіти до розвитку громад і здоров'я – і поширює та зміцнює громадянське суспільство»* [1].

Соціальні інновації різноманітні. Це насамперед пов'язано з різноманіттям явищ соціального життя. Джерелами соціальних інновацій є зміни зовнішнього середовища, соціальні проблеми, що повсякчас виникають і які неможливо вирішити за допомогою традиційних методів, а також зміни потреб суспільства і його членів. Невирішеність тих або інших соціальних проблем дає імпульс до розробки нових засобів і норм у соціальній сфері. Так були створені й одержали поширення «телефони довіри», за допомогою яких надається анонімна психологічна допомога людям у стресових ситуаціях. Так виникли соціальні притулки тощо.

Соціальні інновації посилюють процеси соціальної мобільності, на що не здатні деякі традиційні форми і методи забезпечення соціальних гарантій.

Процес розвитку суспільства вимагає створення передумов для формування нових нетрадиційних компонентів у соціальній сфері, інноваційних засобів соціальної діяльності, а нововведення є формою цього суспільного розвитку. Під інноваційним прогресом розуміють процес народження нової ідеї, її експериментальну апробацію, поширення та використання. Інноваційні технології існують у двох формах: у вигляді програм, документів і як соціальні процеси, що реально відбуваються щодо цих програм.

Нововведення в соціальній роботі класифікують таким чином:

- винахід нових технологій (наприклад, нового інструментарію оцінювання потреб клієнтів тощо);
- адаптація чи зміна наявних технологій (наприклад, модифікація експертного оцінювання роботи з дорослими для використання його в роботі з дітьми);
- нові сфери використання наявних технологій, що називають технологічним перенесенням (наприклад, використання наукового інструментарію для практичних оцінок);
- використання існуючого методу іншою групою користувачів;
- соціальне проектування.

Розробленням інновацій у соціальній і організаційній сферах займаються спеціалісти, які володіють інформацією про цей об'єкт, а також практичними знаннями про те, що відбувається.

Впровадженням інновацій у соціальну сферу активно займається Міністерство соціальної політики, перебудовуючи та реформуючи систему соціальних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Социальные инновации [Электронный ресурс]. – Режим доступу: // https://uk.wikipedia.org/wiki/Інновація [дата посилання: 26.03.2109]

УДК 364-78-053.9
Коваль В. О.[1], Старушок К. В.[2]
[1] канд. пед. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-225 ЗНТУ

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Головною особливістю та характерною ознакою XXI століття є демографічна ситуація, яка докорінно змінила вікову структура населення більшості країн світу, зокрема України, що характеризується малою чисельністю дітей, молоді та високою чисельністю людей похилого віку.

Проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку нині перебувають у центрі уваги багатьох соціальних інститутів і дослідницьких програм, спрямованих на наукове обґрунтування та розроблення стратегій забезпечення достатнього рівня життя даної вікової групи.

У сучасних умовах життя люди похилого віку зіштовхуються з багатьма проблемами, а саме: матеріальними, економічними, побутовими та психологічними, які ставлять їхнє життя на рівень виживання. Дані проблеми

виникають тому, що більшість людей похилого віку залишаються самотніми, відчувають труднощі через відсутність підтримки від близьких людей, стають хворобливими, немічними. Соціальна політика в країні є недосконалою і не в змозі задовольнити всі потреби людей похилого віку. Проблеми осіб даної вікової категорії населення є актуальними і потребують невідкладного вирішення з боку держави, суспільства та оточуючих людину похилого віку осіб.

Демографічні дані говорять про те, що відбувається тенденція зростання кількості людей похилого віку, і в суспільстві спостерігається дискримінація людей за віком, тобто неприйняття молодим і сильним поколінням старих і слабких. Тому з року в рік соціальна робота з людьми похилого віку набуває дедалі більшої актуальності, стає значущою і невід'ємною частиною соціальної політики. Люди похилого віку потребують підтримки, захисту, допомоги та піклування для того, щоб повноцінно функціонувати в суспільстві, не бути ізольованими від суспільства і не стати тягарем для оточуючих. Саме тому необхідно працювати і вдосконалювати діяльність у сфері соціальної роботи з людьми похилого віку, розробляти нові принципи, форми та методи роботи з цією категорією українського суспільства. Серед підходів, що пропонуються в галузі соціальної роботи з людьми похилого віку, виокремлюються концепція «селективної оптимізації життєдіяльності людей похилого віку з компенсацією соціальних амортизаторів». Вона базується на розрізненні нормального, патологічного і оптимального процесу старіння. За організації соціальної роботи на основі названої концепції з людьми похилого віку практична діяльність складається з трьох основних елементів. По-перше, селекції, що розуміється як пошук основних чи стратегічно важливих елементів життєдіяльності людини похилого віку, які були втрачені з віком. Йдеться про те, щоб індивідуальні потреби були приведені у відповідність із реальною дійсністю, що дало б змогу індивіду отримувати відчуття вдоволення від свого повсякденного життя та контролювати його. По-друге, виходячи з оптимізації, яка полягає в тому, що людина похилого віку, завдяки сприянню кваліфікованого спеціаліста з соціальної роботи, знаходить для себе нові резервні можливості, оптимізує своє життя як в кількісному, так і в якісному відношеннях. По-третє, виходячи із компенсації, яка полягає у створенні додаткових джерел, що компенсують вікову обмеженість в адаптивному процесі, у використанні нових сучасних технік і технологій, які поліпшують пам'ять, компенсують втрату слуху.

Робота з людьми похилого віку здійснюється на двох рівнях – це: 1) макрорівень (формування соціальної політики з урахуванням інтересів людей похилого віку, створення пенсійних та інших фондів підтримки, формування комплексної системи соціального страхування, медичного, психологічного та

консультаційного обслуговування); 2) мікрорівень (вивчення умов життя людей похилого віку, рівня та якості надання їм соціальної допомоги).

Люди похилого віку мають право на повноцінне життя. І це стає можливим лише в тому випадку, якщо вони самі беруть активну участь у вирішенні питань, що їх безпосередньо стосуються. Важливу роль у вирішенні подібного роду завдань у нинішній час відіграють групи взаємодопомоги.

Соціальна робота з людьми похилого віку допускає також використання трьох фундаментальних принципів: 1) вивчення індивіда в його соціальному середовищі; 2) розуміння психосоціального становлення та розвитку особистості як довічного процесу; 3) врахування соціокультурних чинників у формуванні та розвитку особистості.

Головне в роботі з людьми похилого віку – це залучення їх до «соціальної самодіяльності», яка багато в чому може розв'язати їхні проблеми. Така «самодіяльність» здійснюється на базі розроблення відповідних програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наталія Шевчук. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2011. – № 3. – 414 с.

УДК 364-78-053.2
Попович В. М.[1], Лященко І. С.[2]
[1] д-р філос. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-225 ЗНТУ

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ В УПРАВЛІННІ – СЛУЖБІ У СПРАВАХ ДІТЕЙ

Сучасна соціальна робота перебуває на етапі активного розвитку теоретичних положень та практичних досягнень. Стрімкий розвиток соціальної роботи зумовлюється соціальним замовленням суспільства, потребами соціуму, зокрема пільгових та вразливих категорій суспільства. Соціальна політика України постійно вдосконалюється в цьому напрямку, про що свідчать нормативно – правові акти останніх років, якими затверджуються інноваційні методи в роботі управління – служби у справах дітей, направлені на захист прав та інтересів неповнолітніх дітей.

Одним з інноваційних методів роботи з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, є альтернативна форма влаштування дітей, яка називається патронат над дитиною.

Патронатна форма виховання дітей визначається главою 20 Сімейного кодексу України та прийнятою постановою Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 року №148 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною», як тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.

Патронат над дитиною передбачає надання в сім'ї патронатних вихователів тимчасового догляду, виховання та реабілітації для дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах (насильство, бездоглядність, загроза життю і здоров'ю, проблеми з житлом, хвороба батьків або їх ув'язнення тощо). Максимальний термін перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя не може перевищувати шести місяців. У цей же час кваліфіковані фахівці надають комплексну підтримку біологічній родині дитини у вирішенні проблем з метою повернення дитини у біологічну родину. Якщо ж повернення в рідну сім'ю є неможливим, для дитини підбираються інші альтернативні форми сімейного виховання – усиновлення, опіка/піклування, прийомна сім'я чи дитячий будинок сімейного типу.

Іншою альтернативною формою виховання дітей, яку також можна вважати одним із інноваційних методів роботи управління – служби у справах дітей, є наставництво.

Під наставництвом розуміється добровільна безоплатна діяльність наставника з надання дитині, яка проживає у закладі, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя.

Метою наставництва є підготовка дитини, яка проживає у закладі, до самостійного життя шляхом розвитку її фізичного, духовного та інтелектуального потенціалу, впевненості у власних силах, формування культурних і моральних цінностей. Свою діяльність наставник здійснює на території інтернатного закладу, в якому перебуває дитина за умови попередньої згоди дитини.

Один із інноваційних методів, який застосовує у своїй діяльності управління – служба у справах дітей, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю», у якій врегульовано порядок здійснення заходів соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Для організації соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, і надання підтримки її сім'ї (у разі наявності) протягом

двох тижнів після взяття дитини на облік службою у справах дітей утворюється міждисциплінарна команда з числа працівників суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей, до повноважень яких належить надання послуг дітям, сім'ям з дітьми, насамперед спеціалістів служби у справах дітей, соціального закладу та/або фахівця із соціальної роботи, педагогічних працівників закладів освіти, медичних працівників відповідно до пропозицій керівників суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей. Персональний склад міждисциплінарної команди затверджується на засіданні комісії з питань захисту прав дитини за поданням служби у справах дітей.

Основними завданнями міждисциплінарної команди є:

- розроблення, виконання, систематичний (щоквартальний) перегляд і коригування індивідуального плану соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах (далі – індивідуальний план), із забезпеченням відповідності її найкращим інтересам, а також плану соціального супроводу сім'ї дитини;

- ініціювання в разі потреби та складності випадку розгляду питання щодо соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, на засіданні комісії з питань захисту прав дитини.

Таким чином, на сьогоднішній день інноваційні методи у роботі управління – служби у справах дітей направлені на запобігання потраплянню дітей до державних інституційних закладів, а також на організацію ефективної взаємодії усіх суб'єктів соціальної роботи для подолання або мінімізації складних життєвих обставин сімей з дітьми.

УДК 316.346.32-053.6 (477)
Коваль В. О.[1], Романова О. О.[2]
[1] канд. пед. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-215 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Сутність молодіжних проблем полягає в основних протиріччях, що виникають в середовищі самої молоді, протиріччях між молоддю та іншими соціальними групами суспільства, а також між поколіннями.

Соціальні молодіжні проблеми:

- визначення ролі та місця молоді в сучасному суспільстві;

- формування ціннісних орієнтацій молодих людей та їх моральних пріоритетів;

- становище на ринку праці;
- забезпечення молоді певного освітнього рівня;
- політичні орієнтації та електоральна поведінка молоді.

Молодіжні проблеми в Україні мають свою специфіку, що зумовлена сучасним етапом швидких та не передбачуваних перетворень у суспільстві в цілому, культурною неоднорідністю українського суспільства, політичним плюралізмом, кризою влади. У найбільш скрутному стані опиняється саме молодь, оскільки, вступаючи в життя, вона повинна визначити своє місце і призначення.

Особливість становища молодих людей полягає в тому, що, з одного боку, вони входять у той соціальний простір, який було організовано незалежно від них попередніми поколіннями; з іншого боку, молодь може поламати, змінити, перебудувати створені структури. Крім того, вихід із кризової ситуації нашого суспільства, процес його розвитку також безпосередньо пов'язані із становищем молоді, її можливою участю в цьому процесі та небезпекою виявитися жертвою кардинальних соціальних змін.

Молодь відіграє подвійну, з першого погляду, суперечливу роль: з одного боку вона активно сприяє процесу соціальних змін, а з іншого – стає його жертвою. Кількісній показник таких «жертв» залежить не лише від існуючих потреб і конфліктів, зумовлених індивідуальними и суспільними причинами, які молодь не в змозі подолати самостійно, а й від ефективної соціально-педагогічної діяльності. Саме професійна компетентність соціального педагога є тією третьою силою у соціумі, що здатна консолідувати всі сили й можливості суспільства щодо конкретного представника молодого покоління.

УДК 364-78
Дударьов В. В.[1], Татєвосова Р. Е.[2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-217 ЗНТУ

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Методи соціальної роботи – шляхи і способи пізнання, перетворювання об'єктивної реальності. Від досконалості методів дослідження залежить сила науки, те, наскільки ефективно і швидко соціальна робота може використовувати передове, нове, що виявляється в методах суміжних з-соціальних наук.

У наш час ця тема є дуже актуальною, оскільки ці методи застосовують в різних науках.

У соціальній роботі метод виконує двояку роль, будучи: способом пізнання і застосування наукових знань, що стосуються різноманітних аспектів соціальної практики і життєдіяльності людини; конкретною дією, що сприяють якісному зміни об'єкта або суб'єкта процесу.

Класифікація методів соціальної роботи є дуже складною, недостатньо розробленою, але актуальною проблемою теорії і практики соціальної роботи.

Класифікація методів – важливий компонент наукової організації соціальної роботи.

Основою для класифікації методів практичної діяльності соціальної роботи можуть служити інтереси, потреби індивідів, а також соціальні інтереси управлінських систем.

Провідне місце в практиці соціальної роботи займають адміністративні і економічні методи. Розподіл цих методів певною мірою умовно, так як чітке відокремлення кожного з них не завжди уявляються можливим: вони взаємодіють один з одним і мають чимало спільних рис. У той же час їм притаманні відмінності в способах і мотиваційному механізмі впливу на об'єкти управління.

Методи соціальної роботи постійно розвиваються, збагачуються, удосконалюються. Вони знаходяться в тісній взаємодії з формами соціальної роботи. Але метод і форму соціальної роботи не слід ототожнювати, як це часто трапляється в практичній роботі, а іноді і в наукових публікаціях. Якщо метод є шлях, спосіб досягнення мети і вирішення завдання, то форма виступає способом організації змісту роботи, поєднання певних функцій роботи. Завдяки формам роботи методи наповнюються конкретним змістом, висловлюючи суттєві зв'язки і відносини соціальної роботи.

1. Загальний (філософський) метод. Характеризується єдністю методологічного і світоглядної позицій суб'єкта в різних сферах діяльності. Загальний метод матеріалістичної діалектики є одним з основних методів соціального пізнання. Відповідно до цього методу процес знаходження і осмислення фактів, явищ, подій заснований на процесах відображення в свідомості дослідника об'єктивної діалектики соціальної дійсності. Будь-яка подія або явище розглядається в стані свого формування і подальшого розвитку, що виключає однобічність і упередженість поглядів, суб'єктивність в тлумаченні фактів. Діалектика розширює можливості соціального прогнозування і передбачення, оскільки сприяє виявленню справжніх причин, закономірностей провихідних подій, позначити тенденції подальших процесів.

2. Загальнонаукові методи. Використовуються в багатьох сферах людської діяльності і включають цілий ряд різноманітних методів.

3. Приватні спеціальні наукові методи. Це конкретні специфічні засоби пізнання і трансформації окремих сфер матеріального світу, характерні певній системі знань (кореляційний аналіз, метод соціометрії та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пантюк И. В. Методы и технологии социальной работы : конспект лекций / И. В. Пантюк ; БГУ, Гуманитарный фак., Каф. общей и клинической психологии. – Минск : БГУ, 2014. – 301 с. : ил. – Библиогр.: С. 296–300.

2. Технологии социальной работы: Учебник под общ. ред. проф. Е. И. Холостовой. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 400 с.

3. Теория социальной работы / Под ред. Фирсов М. В., Студенова Е. Г Москва, 2005 – 400 с.

4. Теория и методология социальной работы: Учебное пособие /Григорьев С. И., Гуслякова Л. Г., Ельчанинов В. А. и др. – М. : Наука, 1994. – 185 с.

5. Теория и методика социальной работы: В 2 ч. – М. : Союз, 1994. – Ч.1. – 339 с. Ч.2. – 199 с.

УДК 376-056.24

Попович В. М.[1], Старушок К. В.[2]
[1] д-р філос. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-215 ЗНТУ

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Кожна людина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не різниться від якості освіти здорових людей.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров’я (ВООЗ), лише 20 % народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані між здоров’ям і хворобою.

Інклюзія (від *Inclusion* – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її

за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Інклюзія – це процес. Важливо зазначити, що інклюзія має розглядатись, як постійний пошук ефективніших шляхів задоволення індивідуальних потреб усіх дітей. У цьому випадку відмінності розглядаються як позитивне явище, яке стимулює навчання дітей та дорослих.

Інклюзія передбачає присутність, участь та досягнення. «Присутність» в цьому контексті розглядається як надання можливості навчатися в загальноосвітньому навчальному закладі та пристосування, необхідні для цього; «участь» розглядається як позитивний досвід, який набуває учень у процесі навчання, та врахування ставлення учня до самого себе в цьому процесі; «досягнення» розглядається як комплексний результат навчання упродовж навчального року, а не лише результати тестів та екзаменів.

Інклюзивний підхід – це створення таких умов, за яких усі учасники навчально-виховного процесу мають однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, які навчаються у дошкільних та загальноосвітніх школах.

Незважаючи на ряд переваг, можна виявити і недоліки вітчизняної системи освіти, що заважають інтеграції дітей з особливими освітніми потребами до загального освітнього процесу, є:

- недосконаліть законодавства у галузі освіти, що зумовлює відсутність механізмів розвитку та фінансування системи інклюзивного навчання;
- недостатнє матеріально-технічне та кадрове забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів (відсутність спеціального допоміжного навчального обладнання, спеціально розроблених навчальних методик та програм інклюзивного навчання, недостатня чисельність спеціально підготовлених фахівців для роботи з інвалідами);
- непристосованість будівель загальноосвітніх навчальних закладів (у т. ч. всередині) для безперешкодного доступу до них учнів із різними нозологіями захворювання;
- недостатня психологічна готовність учнів та педагогів до спільного навчання із особами з інвалідністю [4].

Отже, готовність до навчання у звичайних українських навчальних закладах дітей з особливими освітніми потребами ще доволі незначна, пов’язано це, насамперед, з непоінформованістю населення щодо суті інклюзивної освіти, її переваг. Її корисність у тому, що учні з вадами розвитку звикають жити в середовищі своїх здорових чи то відносно здорових однолітків, беруть участь у шкільному й позашкільному житті навчального закладу, привчаючись таким чином до активного життя в соціумі. Їхні ж однокласники звикають толерантно сприймати людей з особливими потребами і ставитися до них як до рівних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». Програма «Інклюзивна освіта». / http://ussf.kiev.ua

2. Права детей с особами образовательными потребностями на равный доступ к качественному образованию / под ред. Н. Софий. – К. [б. и.], 2006. – 59 с.

3. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні / В. Синьов, А. Шевцов // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С. 6–11.

4. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід) : матеріали Міжнарод. конф. / за ред. В. І. Бондаря, Р. Петришина. – К. : Наук. світ, 2004. – 200 с.

5. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін.; За заг. ред. Даниленко Л. І. – К., 2007. – 128 с.

УДК 364-787.2

Попович В. М.[1], Барановська Я. С.[2]
[1] д-р філос. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-217 ЗНТУ

БЛАГОДІЙНІСТЬ ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема благодійності є невід'ємною частиною соціальної роботи. В історії вказується, ще здавна люди жалісливо ставилися до ближніх. Поворотним пунктом у розвитку благодійності стало прийняття християнства, який закликав до любові й милосердя.

Благодійність можна назвати початком соціальної роботи як професійної діяльності. Вивчення сутності благодійності надає можливості для того, щоб дослідити змістовності психологічних і соціальних процесів у суспільстві. Саме тому це є необхідністю уваги до благодійності, до її вивчення як соціального й психологічного феномена. Під поняття «благодійність» потрапляє досить великий спектр явищ і способів допомоги. Сюди входять меценатство, спонсорство, пожертвування, соціальні інвестиції. У найбільш широкому значенні під благодійністю розуміють добровільне безоплатне сприяння одних членів суспільства іншим, які потребують її у відповідності з нормами і звичаями даного суспільства.

Виходячи з такого розуміння благодійності, можна дати більш точне і коректне її визначення

Благодійність – це здійснювана фізичними та юридичними особами, крім державних органів і організації, діяльність з безоплатного надання допомоги або надання матеріальних цінностей, послуг, виконання робіт на пільгових умовах. Благодійна діяльність завжди є взаємини між людьми і групами. цих відносинах беруть участь дві групи суб'єктів: потребують допомоги і ті, хто хоче її надати. Потребувати допомоги можуть як окремі індивіди, так і цілі групи людей. Благодійниками можуть бути люди або групи людей, а також цілі організації.

До основних функцій благодійності в суспільстві належать:

* Економічна – забезпечення гідного рівня існування тим людям, які в силу своїх об'єктивних особливостей і життєвих обставин не можуть самостійно подбати про себе;

* Соціальна – зняття напруженості в суспільстві шляхом вирівнювання рівня життя, підтримки знедолених груп населення;

* Ринкова – компенсація недоліків державної соціальної політики та функціонування ринкових механізмів, підвищення її ефективності;

* Громадська – згладжування перекосів суспільних відносин, що призводять до відходу окремих груп населення від прийнятих життєвих стандартів;

* Політична – реалізація механізмів зворотного зв'язку громадян і владних структур;

* Маркетингова – задоволення потреб благодійників, а також пропаганда в суспільстві альтруїстичних настроїв і цінностей.

Благодійність у сфері соціальної роботи – це прояв гуманістично-цілеспрямованої професійної уваги фахівця до нужденних людей, надання їм професійно підготовленими соціальними працівниками ефективної допомоги в збереженні організації своєї життєдіяльності на самодостатньому соціальному рівні. Тема благодійності в Україні є актуальною завжди. З'явилася можливість створення благодійних фондів, які спеціалізуються в різних сферах. Найбільш привабливими сферами є: підтримка наукових, навчальних проектів, сімей загиблих та поранених військовослужбовців, допомога дитячим будинкам, лікарням, надання коштів на дороге лікування та ін.

Ми вважаємо, що благодійність справді є формою соціальної роботи, адже вона має двосторонній характер, її можна розглядати і як явище, і як діяльність. А соціальна робота є універсальним соціальним інститутом, що надає допомогу всім хто її потребує , незалежно від соціального статусу особи , національності чи релігії. Отже, соціальна робота, як практичний вид діяльності, своєю головною метою вибрала турботу про благополуччя і

розкриття можливостей особистості, сім'ї, спільноти, суспільства. Тому цілком правомірною є думка про те, що соціальну роботу варто розглядати як особистісну службу допомоги людям. Бурхливий розвиток суспільства ставить перед центрами соціальної роботи відповідальні завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія соціальної роботи: навч. посібник. / М. В. Ромм,. Є. В. Андрієнко, Л. А. Осьмук, І. А. Скалабан.; Під ред. М. В. Ромма. – Новосибірськ : Изд-во НГТУ, 2000. – Ч. ІІ.

2. Вступ до соціальної роботи: навч. посіб. для студ. вищ. навчальних закладів / Т. В. Семигіна, І. І. Мигович. – К. : Академвидав, 2005. – 304 с.

3. Єсіна, О. О. Доброчинність як соціальне явище: теоретичний аспект аналізу / О. О. Єсіна // Український соціум. – №3(30). – 2009.

4. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / за заг. І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

УДК 316.613.434:37.091.212
Турба О. О.[1], Слюсар Д. А.[2]
[1] канд. соц. наук., доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 226 ЗНТУ

БУЛІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Булінг – це регулярне та цілеспрямоване нанесення фізичної й душевної шкоди дитині. Це довготривале «відторгнення» дитини більшістю членів колективу. Як показують дослідження, останнім часом актуальним в учнівських колективах стало поняття «мобінг» (від англ. – натовп, глум) яке означає психологічний терор, що здійснює група по відношенню до особистості). За даними ВООЗ, у 2016 році Україна посіла 7-ме місце за кількістю переслідувань та 9-те місце за кількістю жертв цькування серед 15-річних. Жертвами булінгу, як правило, стають діти, яким властиві крайня невпевненість в собі, особлива чутливість до життєвих стресів, нездатність чинити опір насильству, невміння постояти за себе і схильність до підпорядкування. [1].

На даному етапі аналізу цієї соціально-педагогічної проблеми було зроблено спробу дослідження поширеності булінгу в середній ланці сучасної школи, а також виявлення соціально-психологічних і особистісних якостей його активних учасників. Провівши тестування серед учнів, отримали такий результат: наразі учні достатньо активно використовують усі форми булінгу.

Найбільш поширеною формою булінга у дітей середнього шкільного віку виявилися заборони та ігнорування, тобто ізоляційні форми булінгу. Вербальні знущання виявилися також дуже поширеною серед підлітків формою цькування, моральне пригнічення використовується з середньою частотою, а фізичні знущання застосовуються учнями дуже рідко як найбільш недозволена форма поведінки.

Батьки мають відстежувати всі зміни в поведінці своєї дитини і реагувати на будь-які зниження активності та ознаки психологічного пригнічення.. Однак, 2-го жовтня 2018р. у Верховній Раді України в першому читанні підтримали Законопроект № 8584 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу». Парламентарі готові встановити адміністративну відповідальність та штрафи за булінг, а також за приховування подібних випадків. Зокрема, за вчинення морального чи фізичного насильства кривдник чи його батьки мусять сплатити штраф від 40 до 850 грн. А за особливу жорстокість при цькуванні чи фізичному нападі з нападника чи батьків стягнуть уже від 1700 до 3400 грн.

Система соціально-педагогічної діяльності щодо запобігання булінгу передбачає наступні рівні:

Загальний рівень: – обізнаність і залученість дорослих.

Рівень школи: – загальношкільне опитування; загальношкільна конференція; ефективна супервізія через певний час; формування дискусійних груп з працівників школи та координаційних груп представників.

На рівні класу: – впровадження правил класу проти булінгу; тематичні зустрічі учнів класу; тематичні зустрічі учнів і батьків;

На індивідуальному рівні:- консультативні бесіди з булерами та їх жертвами; серйозні бесіди з батьками дітей-булерів та їх жертв; розробка індивідуальних планів втручання.

Для подолання шкільного булінгу необхідно проводити роботу також з батьками, обговорюючи з ними його причини. При розмові з батьками винних важлива стриманість в оцінці. Адже найчастіше винні в ситуації булінга діти із неблагонадійних сімей. При розмові з батьками важливо не зайняти позицію захисту «мундира», тобто захисту шкільної репутацію, а не дитини, яка стала жертвою [7]. Якщо ж розмова буде про те, що можна і потрібно зробити, щоб змінити ситуацію, можна вирішити цю проблему разом.

Взагалі, за великим рахунком, для запобігання булінгу потрібно підвищувати культуру населення.

Залишається сподіватись, що нові механізми та підвищена увага суспільства до цієї проблеми допоможе, якщо й не викорінити її зовсім, то принаймні звести до максимально можливого мінімуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бердышев И. С., Нечаева М. Г. Медико-психологические последствия жестокого обращения в детской среде. Вопросы диагностики и профилактики: Практическое пособие / Под ред. Л. П. Рубинной. – М., 2005.

2. OlweusD. Bully/Victimproblemsamongschoolchildren: Basicfactsandeffectsofaschoolbasedinterventionprogram / D. Olweus // Thedevelopmentandtreatmentofchildhoodaggression /Eds. D.J. Pepler, K. H. Rubin. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1991. P. 411–448

3. Olweus D. Bullyingatschool. Whatweknowandwhatwecando / D. Olweus. – Oxford: Blackwell, 1993. – 135 p.

УДК 316.613.434:37.091.212

Баршацька Г. Ю.[1], Гутарєва В. С.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 226 ЗНТУ

БУЛІНГ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність проблеми булінгу, як психологічної, була окреслена ще в 70-80-х роках минулого століття у Швеції, потім в Німеччині, Польщі та інших країнах Європи. Важливим є те, що це поняття пов'язане з довготривалим виключенням особистості, учня, дитини з групи, класу, колективу.

Одним з перших учених цю проблему підняв норвезький психолог Дан Ольвеус. Провівши дослідження в багатьох розвинених країнах світу, дослідник отримав дані, згідно яким приблизно 16% дівчат і 17,5% хлопчиків 2-3 рази на місяць стають жертвами булінгу. 7% дівчат і 12% хлопчиків самі є ініціаторами цькування – булерами [1].

Боротьба с булінгом: дітям не варто намагатися вирішити ситуацію самотужки, адже з булінгом не завжди можна порозумітися. Краще звернутися до батьків, вчителів, або старших, яким дитина довіряє. У разі, якщо над вашою дитиною знущаються, ви, як батьки, повинні уважно вислуховувати скарги дитини і ставитися до цього серйозно, а не просто відмахуватися словами «Дай здачі». Завдяки підтримці батьків дітям легше переживати проблеми в школі. Також варто звернутися до шкільних вчителів та звернути їхню увагу на цю проблему. При витівках на уроці можна спробувати відволіктися від заняття і зосередити увагу на булері, спробувати залучити його до навчального процесу. Однак, варто пам'ятати, що не можна закривати очі навіть на найменший прояв цькування, адже розібратися з ситуацією можна лише спільними зусиллями і тільки, якщо вчасно звернути

на неї увагу. Боротьба із булінгом має бути комплексним набором рішень та протидій.

Зміни торкнуться і Закону «Про освіту», куди запропоновано ввести поняття булінгу та механізми протидії цьому явищу. Зокрема, омбудсмену надається право проводити перевірку заяв про випадки булінгу в навчальному закладі, а також повноту і своєчасність заходів реагування на такі випадки з боку педагогів. А за бездіяльність таких фактів вчителів тепер також каратимуть – штраф за приховування булінгу становитиме від 850 до 1700 грн. Директори шкіл повинні будуть контролювати, як виконуються заходи з протидії булінгу, розглядати заяви про випадки цькування від учнів та їхніх батьків. Водночас проблемою булінгу пройнялися й чиновники Мін'юсту. З серпня почалася кампанія #Стопбулінг, в межах якої вони розробили матеріали про булінг та як із ним боротися, а також що робити, коли ти став свідком цькування.

Ефективним засобом у протистоянні насильству може бути Комітет із запобігання булінгу, який створюється у школі. Це може допомогти вчителям, персоналу школи і батькам у вирішенні проблеми. Учні, члени такого комітету, мають більш повну інформацією про кожен факт булінгу. З часом вони знаходять навички допомоги жертвам насильства. Крім того, у них з'являється можливість ефективного вирішення своїх особистих проблем, пов'язаних з цим аспектом шкільного життя. Школярі, які входять до таких комітетів, часто своїми діями, посередницькими навичками можуть реально змінити на краще ситуацію в школі. Члени комітету можуть стати також сполучною ланкою між персоналом і учнями в роботі з «поліцією по боротьбі з булінгом».

До Комітету із запобігання булінгу рекомендується включати школярів різного віку і вчителів. Відносини між членами комітету будуються на основі демократичних принципів. В обов'язки комітету входять: підготовка шкільних зборів на тему булінгу; формування спеціальних груп для роботи з новими учнями (малюються плакати, зміст яких направлений проти булінгу); проведення бесід з учнями, які не стикалися з тим чи іншим видом насильства в школі; надання допомоги персоналу школи у вирішенні проблеми [2].

У своїй практиці соціальний педагог і психолог для зниження рівня агресивності можуть використовувати арт-терапевтичні методи. Одним з таких методів є лялькоотерапія [1]. Даний метод особливо ефективний в роботі з молодшими школярами. Методика проведення лялькотерапії полягає в тому, що з дорогим для дитини персонажем розігрується історія, пов'язана з травмуючою його ситуацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абсалямова К. З. Особливості соціального статусу, соціальних ролей та альтруїзму у підлітків, що використовують булінг у відносинах/ К. З. Абсалямова, О. Л. Луценко // Соціальна психологія. – 2013. – № 55. – С. 65–76.

2. Абсалямова К. З. Особистісні якості дітей старшого шкільного віку, що схильні до булінгу / К. З. Абсалямова, О. Л. Луценко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. – 2013. – № 1065. – С. 134–138.

3. Маланцева О. Д. «Буллинг» в школе. Что мы можем сделать? / О. Д. Маланцева // Социальная педагогика. – 2007. – № 4. – С. 90–92.

4. Миллер Н. Е. Фрустрационно-агрессивные гипотезы (физиологическое обозрение), 1939; Образовательный портал Н. Поповой. – Режим доступа: http://www.nat-soul.ru/

УДК 364.652:316.362

Турба О. О.[1], Купа О. О.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 216 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ІЗ СІМ'ЄЮ З НИЗЬКИМ ВИХОВНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

На сьогоднішній день в Україні проблема неблагополучних сімей є дуже актуальною. Це пояснюється тим, що сім'я є першоосновою у розвитку та соціальному становленні особистості. Основні соціалізуючі функції сім'ї, передусім, полягають у забезпеченні фізичного та емоційного розвитку індивіда; розумовому розвитку та розвитку здібностей і потенційних можливостей; формуванні ціннісних орієнтацій особистості. І саме від того як сумлінно сім'я буде виконувати ці функції, залежить майбутнє дитини. Різке погіршення матеріального становища сім'ї, нестабільність соціально-економічної сфери є причинами зростання кількості неблагополучних родин в українському соціумі.

Метою цієї роботи є дослідження основних напрямків соціально-педагогічної роботи з неблагополучними сім'ями.

За визначенням А. Капської [1, с. 187] «Неблагополучна – це сім'я, яка в силу об'єктивних або суб'єктивних причин втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній складаються несприятливі умови для виховання дитини». До неблагополучних належать сім'ї, де батьки –

алкоголіки, наркомани, ведуть аморальний спосіб життя, вступають у конфлікт із морально-правовими нормами суспільства, припускаються різних видів правопорушень; сім'ї зі стійкими конфліктами між батьками, батьками і дітьми; зовні благополучні сім'ї, які систематично припускаються серйозних помилок, прорахунків у сімейному вихованні через низьку педагогічну культуру та неосвіченість.

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити наступні види соціально-педагогічної роботи стосовно неблагополучних сімей: соціальне обслуговування, соціальна профілактика, соціальна реабілітація та соціальний супровід.

Соціальне обслуговування – вид діяльності, який спрямований на задоволення потреб і розв'язання поточних проблем і протиріч неблагополучної сім'ї, що виникають у процесі її життєдіяльності через надання різноманітної допомоги сім'ї та її членам. Обслуговування неблагополучної сім'ї реалізується через: організацію змістовного дозвілля, відпочинку, оздоровлення сім'ї, через сімейну просвіту, навчання сімейному бізнесу, розробку планів розвитку сім'ї для удосконалення внутрішньо-сімейних стосунків, життєдіяльності і розвитку сім'ї і кожного її члена, консультування сім'ї, корекції сімейних стосунків.

Соціальна реабілітація – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення порушених чи втрачених індивідом і сім'єю суспільних зв'язків та відносин унаслідок погіршення стану здоров'я, стійких розладів функцій організму (інвалідність); зміни статусу (особи похилого віку, безробітні, біженці); умов життя (смерть члена сім'ї, втрата житла тощо). Метою цих заходів є повернення сім'ї до виконання її функцій, формування в особистості позитивного ставлення до життя, праці, навчання [4, с. 64]. Реабілітація спрямована на конкретну особистість чи сім'ю, але у певному соціумі, що зумовлює вибір заходів для відновлення їх можливостей і потенціалу на основі врахування зв'язків з мікросередовищем, його особливостей.

Реабілітація передбачає надання допомоги особистості чи сім'ї, поки вони не відновили свої функції, життєдіяльність. Ця допомога залежить від потреб клієнта, характеру його проблем. Вимірюється якість життя через оцінку таких показників, як: 1) фізичний стан і функції; 2) психологічна сфера (пізнавальна діяльність, емоційна сфера, самооцінка); 3) рівень незалежності; 4) соціальні стосунки; 5) оточуюче середовище. Тому соціально-педагогічна реабілітація повинна здійснюватися у залежності від проблем сім'ї та особистості у комплексі з медичною, психологічною, соціальною реабілітацією, які з різних боків розв'язують проблеми дитини чи сім'ї. У суспільстві це: соціально-реабілітаційні і кризові центри, соціально-реабілітаційні програми, підготовлені фахівцями; у мікросередовищі – організація спілкування і різноманітної діяльності, незважаючи на існуючі

для цього обмеження; навчання самообслуговуванню та самодопомозі, формування чи відновлення соціального досвіду; у сім'ї – укріплення родинних зв'язків, подолання відчуженості дитини від сім'ї, корекція розвитку та стосунків, пошук і розміщення дитини у прийомну сім'ю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За заг. ред. Капської А. Й., Пінчук І. М., Толстоухової С. В. – К. : Логос, 2000. – 260 с.

2. Целуйко В. М. Понятие и типы неблагополучных семей. Психология неблагополучной семьи: Книга для педагогов и родителей / В. М. Целуйко. – М. : Изд-во «ВЛАДОС-ПРЕСС», 2003. – С. 82.

3. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. / І. М. Трубавіна. – К : ДЦССМ, 2003. – 132 с.

УДК 364.652:316.362

Дударьов В. В.[1], Паньків О. А.[2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 216 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ

Соціальні трансформації останнього десятиліття призвели до збіднiння переважної частини сімей, збільшення робочої і побутової зайнятості дорослих членів сім'ї. Зростання безробіття об'єктивно обмежує матеріальні можливості сім'ї. Наслідком усього цього є падіння рівня життя сімей, тривожна атмосфера в домі, зростання конфліктності у взаємовідносинах, жорстокість стосовно усіх членів родини, у тому числі дітей.

Проблема вимагає свого розв’язання, оскільки сім’я – найперший фактор соціалізації дитини, від неї залежить, яким буде наше майбутнє, наше суспільство. Аналіз чинного в Україні законодавства приводить до висновку, що неблагополучними є ті сім’ї, в яких порушуються права її членів, права людини, порушуються юридичні норми суспільства.

Причинами цього можуть бути алкоголізм і наркоманія членів сім’ї, психолого-педагогічна і правова неграмотність, економічні фактори суспільства, хвороби, політична ситуація, насильство щодо членів сім’ї тощо.

Соціальний супровід – робота, спрямована на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та

молоді з метою подолання ними життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

Соціальна опіка – це представлення інтересів особистості фахівцем в органах державної влади, місцевого самоврядування тощо з метою захисту прав людини; патронаж – соціальні послуги, які надаються переважно вдома, дітям, які знаходяться під державною опікою. Тому соціальний супровід неблагополучних сімей – це вид соціально-педагогічної роботи, який передбачає здійснення системи комплексних заходів соціальними службами щодо тривалої допомоги сім'ям та їх членам з метою збереження сім'ї, відновлення родинних стосунків, захисту і реалізації прав членів сім'ї у родині і прав сім'ї у суспільстві через створення умов для цього у суспільстві та сім'ї.

Соціальний супровід здійснюється щодо неблагополучних сімей після реабілітаційних заходів з членами сім'ї для попередження рецидивів неблагополуччя; надання можливостей сім'ї для подолання причин і наслідків неблагополуччя, навчання самостійному розв'язанню проблем. Соціально-педагогічний супровід – це довготривала, різноманітна допомога різним типам неблагополучних сімей, яка спрямована на створення умов для ліквідації причин неблагополуччя (чи їх можливій компенсації), формування здатності сім'ї самій розв'язувати її проблеми, долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві; корекцію і покращення внутрішньо-сімейних стосунків, стосунків сім'ї із мікро- і макросередовищем.

Соціальна профілактика – це вид соціально-педагогічної роботи, спрямований на локалізацію, обмеження, виявлення, попередження і запобігання соціальних відхилень, негативних явищ, впливів та їх наслідків на життя і здоров'я людей, усунення причин і умов виникнення асоціальної поведінки

Соціально-педагогічна профілактика негативних явищ і насильства в сім'ї – це система заходів, спрямованих на створення умов для попередження утиску прав сім'ї та її членів, негативних явищ і впливів, виявлення і подолання цих явищ, утиску прав, їх наслідків. Здійснюється в таких напрямках: підготовка молоді до сімейного життя, роз'яснення прав сім'ї та її членів у суспільстві, самим сім'ям, формування відповідального та усвідомленого батьківства, попередження сімейних конфліктів, виявлення потенційно неблагополучних сімей, попередження розлучень, дисгармоній, стресів, помилок у сімейному вихованні, пропагування сімейного способу життя, здорового способу життя.

Жорстокі умови виживання сімей, які виникли через такі фактори, як різке погіршення матеріального становища сім'ї, нестабільність соціально-економічної сфери стали причинами збільшення кількості неблагополучних

сімей. В залежності від того, на якій стадії неблагополуччя знаходиться сім'я, використовуються різні види соціально-педагогічної роботи. Якщо сім'я знаходиться на початковій стадії неблагополуччя, тобто вона ще не являється власне неблагополучною сім'єю, використовують соціальну профілактику та соціальне обслуговування, а якщо сім'я уже втратила будь-яку життєву перспективу та байдужо ставиться до майбутнього, використовують такі види соціально-педагогічної роботи, як соціальну реабілітацію та соціальний супровід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Целуйко В. М. Понятие и типы неблагополучных семей. Психология неблагополучной семьи: Книга для педагогов и родителей / В. М. Целуйко. – М. : Изд-во «ВЛАДОС-ПРЕСС», 2003. – С. 82.

2. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2003. – 132 с.

3. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Звєрєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. – К. : ДЦССМ, 2004. – 256 с.

УДК 316.346.32-053.9
Дударьов В. В.[1], Андрієнко О. С.[2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 215 ЗНТУ

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Демографічні дані говорять про те, що відбувається тенденція зростання кількості людей похилого віку, і в суспільстві спостерігається дискримінація людей за віком, тобто неприйняття молодим і сильним поколінням старих і слабких. Тому з року в рік соціальна робота з людьми похилого віку набуває дедалі більшої актуальності, стає більш значущою частиною соціальної політики. Люди похилого віку потребують підтримки, захисту, допомоги та піклування для того, щоб повноцінно функціонувати в суспільстві, не бути ізольованими від суспільства і не стати тягарем для оточуючих.

У наш час життя люди літнього віку зіштовхуються з багатьма проблемами, а саме: економічними, матеріальними, психологічними та побутовими, які ставлять їхнє життя на рівень виживання. Ці проблеми виникають тому, що більшість людей похилого віку відчувають труднощі через відсутність підтримки від близьких людей, залишаються самотніми, стають хворобливими, немічними. Соціальна політика в Україні є

недосконалою і не в змозі задовольнити всі потреби людей похилого віку. Проблеми осіб даної вікової категорії населення є і залишаться актуальними і потребують невідкладного вирішення з боку держави, суспільства та оточуючих. Саме тому необхідно працювати і вдосконалювати діяльність у сфері соціальної роботи з людьми похилого віку, розробляти нові принципи, форми та методи роботи з цією категорією українського суспільства.

Соціальна робота з людьми похилого віку завжди вважалась і вважається однією з найважчих у психологічному плані. Тому соціальні працівники повинні мати універсальну підготовку щодо всіх аспектів життя людей похилого та старечого віку, усвідомлювати величезну кількість психологічних, психопатологічних, соматичних, морально-етичних проблем, які виникають у людей цього вікового періоду. Слід розуміти, що населення старших вікових періодів – це група, яка характеризується широким спектром внутрішніх відмінностей.

Головне – врахувати те, що кожна особа похилого віку – це особистість і як особистість є самоцінністю. Особистість визначає й особливості процесу старіння. Кожна людина унікальна у своєму «Я». Тому слід розглядати старість як період розвитку, який відіграє специфічну роль у системі життєвого циклу людини.

Проаналізувавши старість як соціальну та наукову проблему можна говорити про те, що люди похилого віку зіштовхуються з багатьма проблемами, що лежать в економічному, психологічному, побутовому, соціальному та медичному обслуговуванні. Також для людей похилого віку характерною є проблема соціальної ізоляції, страждання від самотності, нерозуміння оточуючих через їхні звички та небажання їх змінювати. На основі цього, можна зробити висновок що, соціальна робота з даною віковою групою здійснюється не завжди ефективно і не на достатньому рівні через відсутність обґрунтованих стратегій обслуговування та обмеження соціально-економічних можливостей держави забезпечити достатніми ресурсами цей напрям діяльності. Зауваживши викладене, можна зробити висновок, що дані проблеми потребують подальшого наукового дослідження і розроблення нових стратегій та форм обслуговування людей похилого віку.

УДК 364-78-955.2 (09)
Попович В. М. [1], Лебеденко В. В.[2]
[1] д-р філос. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 218 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖІНКАМИ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

Соціальна робота з жінками є важливим напрямком соціальної роботи, специфіка та особливості якого визначаються традиційною роллю жінки-матері, жінки-берегині, активної учасниці громадського і суспільного життя. Видатний американський соціолог О. Шпенглер писав, що «від материнської турботи шлях веде до турботи батьківської і тим самим до найвищого символу часу, який виокреслився у колі великих культур, – до держави. Те, що означає для матері дитя, а саме будучина і стійкість власного життя, так що в материнській любові так би мовити усувається відокремленість двох окремих істот, те саме означає для чоловіків військова община, шляхом якої вони оберігають дім, жінку і дитину і, отже, весь народ, його будучину й активність. Держава – це внутрішня форма, «буття-у-формі» нації, а історія у прописному смислі і є та сама держава, яка взята не як дещо рухоме, а як самий рух. Жінка, як мати, є історія; чоловік як воїтель і політик, робить історію».

В Україні жінка посідала визначне місце у суспільному житті, була більш вільною, самостійною порівняно з жінками в інших країнах. Відомі приклади, коли ще за часів Київської Русі жінки брали активну участь у політичному житті. Наприклад, будучи регентшею, велика княгиня Ольга очолювала два посольства у Візантії, мати Івана Грозного – Олена Глинська значною мірою впливала на державні справи. Княгиня Анна мати князя Данила Галицького – також брала активну участь у політичному житті тощо.

Відомо, що за порадою митрополита Леонтія князь Володимир у 1001 р. заснував чоловічий і жіночий училищні монастирі, в яких навчали грамоті. Київський жіночий монастир був одним з перших подібних навчальних закладів Європи, а не тільки Київської Русі.

Домостроївський уклад утверджується на Русі, починаючи з XVI ст. Саме тоді влада сконцентрувалася в руках царя, а освічені жінки, такі як Ксенія Борисівна Годунова, жінки царя Олексія Михайловича – Марія Милославська і Наталія Наришкіна, сестри Петра І – царівни Софія і Наталія – стали рідкістю.

Навчальна система Катерини ІІ, яка була сформована під впливом просвітників Дж. Локка і Ж. Ж. Руссо, зумовила у 1765 р. створення товариства шляхетних дівчат для 200 вихованок. Вони мали стати «взірцем

жіночих достоїнств». Статут товариства, що пізніше було реорганізовано у Смольний монастир, був належно оцінений першими інтелектуалами Європи – Вольтером, Я. Грімом, Д. Дідро.

Смольного мала перебувати там 12 років, починаючи з 6-річного віку. Навчальний план Смольного для того часу був дуже гуманним і узагальнював передовий педагогічний досвід.

Середня жіноча освіта мала становий характер. Вона була доступною переважно для дівчаток із дворянських сімей. Саме для них були створені 27 закритих закладів за типом Смольного інституту і приватні пансіони, які вперше виникли за часів царювання дочки Петра І – Єлизавети Петрівни.

Загальновизнаною є думка, що рівень культури кожного народу визначається ставленням до жінок. «Від давніх давен, – писав Іван Франко, – всі учені люди, котрі пильно придивлялися до життя руського народу, признавали, що русини обходяться із своїми жінками далеко лагідніше, далеко гуманніше й свободніше, аніж їх сусіди. Свободна воля жінки находить тут далеко більше пошанування, ніж, наприклад, у великоросів; в родині жінка займає дуже поважне і почесне становище, бо навіть веде своє окреме (жіноче, домашнє) хазяйство побіч мужичого, до котрого мужик рідко коли мішається. Ніякого важнішого діла мужик не робить без поради з жінкою, бо дуже часто розумна і відважна жінка уміє у всім поставити свою волю супроти мужикової. Що вже й говорити о тім, що через таке чесне і людське держання жіноцтво руське мусило й само своїм характером вийти далеко краще, розвитіше, ніж се бачимо у сусідніх племен. Се також признали трохи чи не всі етнографи, не кажучи вже о великій щирості і ніжності чуття, котре такими чистими перлами вилилося в незлічимих чудово гарних піснях жіночих; уже сама зверхня подоба руського жіноцтва – складна, свобідна, гарна; само його сміле та певне виступування супроти чужих жінок серед людського народу».

Питання «чоловік – жінка» найскладніше і найважче як у соціальному, так і в психолого-педагогічному аспектах. Мабуть, жодна раціональна педагогічна думка в історії людства не народжувалася у таких тривалих пекельних муках, як та, що стосується справедливого розв'язання проблеми взаємин між чоловіком і жінкою. Мабуть, у висвітленні жодної проблеми педагогіки, а тим більше філософії чи соціології, немає стількох різних тлумачень і нашарувань, як у проблемі «чоловік – жінка».

УДК 364-055.2:342.7 (477)
Щербина С. С.[1], Закревська А. В.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 218 ЗНТУ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Правовий аспект соціального захисту жінок досліджується в контексті базових міжнародних документів і актів, таких як Декларація про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок була прийнята ООН у 1979 р. з метою забезпечення повної рівності між чоловіками і жінками у різних сферах життя на основі встановлення нового міжнародного економічного порядку, що заснований на рівності та справедливості.

У Конвенції визначається поняття «дискримінація щодо жінок». Це будь-які розбіжності, винятки чи обмеження за ознаками статі, які спрямовані на послаблення чи зводять нанівець визнання, користування чи здійснення жінками, незалежно від їх сімейного становища, на основі рівноправ´я чоловіків і жінок, прав людини і основних свобод в політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-якій іншій галузях. У ст. 3 зазначається, що держави – члени ООН вживають у всіх галузях, тобто в політичній, соціальній, економічній і культурній, всі відповідні заходи, включаючи законодавчі, для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінок з метою гарантувати їм реалізацію прав людини й основних свобод та користування ними на основі рівності з чоловіками.

У ситуаційному аналізі «Становище дітей та жінок в Україні» підкреслюється, що на реалізацію взятих Україною зобов´язань у сфері охорони материнства та дитинства і національних нормативних актів у цій сфері спрямовані державні програми, що затверджуються Президентом України та Кабінетом Міністрів. Крім того, органи виконавчої влади затверджують переліки заходів, плани дій, які конкретизують названі програми. Основними документами у цій сфері є:

Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім´ї, охорони материнства і дитинства, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 1992 р. № 431.

Програма запобігання торгівлі жінками та дітьми, яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 25 вересня 1999 р. № 1768.

Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню тендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки,

затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від Об травня 2001 р. № 479.

Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім´ї, охорони материнства і дитинства була прийнята ще в період створення української державності, коли економічні негаразди негативно позначилися на соціальному, економічному, політичному становищі дітей і сім´ї. На той час у суспільному виробництві України працювало понад 12 млн. жінок, що становило майже половину всіх працівників. Із загальної кількості зайнятих у виробництві 3,3 млн. трудівниць виконували роботу вручну, близько 410 тис. осіб працювали у багатозмінному режимі. На роботах з шкідливими умовами праці, які дають право на додаткову відпустку і скорочений робочий день, було зайнято понад 2,6 млн. жінок. У сільському господарстві, особливо в рільництві, овочівництві, садівництві, на тих ділянках, де переважає ручна праця, в основному трудилися жінки (90 % від загальної кількості працівників).

УДК 364 -78-056.49
Турба О. О.,[1] Мяснікова Л. О.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 215 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВАЖКИМИ ПІДЛІТКАМИ

Під поведінкою, що відхиляється у дітей та підлітків варто розуміти систему вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у сучасному суспільстві правовим і моральним нормам (саме в сучасному суспільстві, тому що моральні і правові цінності з часом мають властивість, переглядатися і змінюватися). Поведінка, що відхиляється у дітей найчастіше виникає як прояв гострої кризи перехідного віку. Виробляються певні стратегії, що захищають та реалізують переконання, перебільшення власної значущості, маніпулювання добровільною турботою, відхід від відповідальності, провокаційна поведінка та ін.

Профілактика відхиляється поведінки неповнолітніх безперечно необхідна і повинна включати методи роботи доречні саме на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства і підростаючого покоління в Україні.

Можна сказати, що сьогоднішнє «хворе» суспільство «програмує» патологію на рівні індивідуальної поведінки. Особливо схильні до виникнення відхилень молодь, що представляє собою своєрідну групу

ризику в силу ряду певних причин, в тому числі перебудови локусу контролю, переходу від зовнішнього контролю з боку дорослих до самоконтролю; невизначеності соціального стану перехідного віку.

У профілактичній роботі важливе значення має виявлення та дослідження сукупності всіх причин, спонукальних мотивів, обставин і дій особистості або соціальних груп, що складають основу їх поведінки, що не відповідного прийнятим у суспільстві нормам або правилам. Профілактичні заходи важливі у всіх сферах життєдіяльності людей.

У соціальній роботі «під профілактикою маються на увазі науково обґрунтовані і своєчасно здійснювані дії, спрямовані на: запобігання можливих фізичних, психологічних або соціокультурних колізій у окремих індивідів і груп ризику; збереження, підтримку і захист нормального рівня життя і здоров'я людей; сприяння їм у досягненні поставлених цілей і розкритті їх внутрішніх потенціалів дитини чи підлітка.

Ніхто не може минути певних обов'язків, пов'язаних з періодом дорослішання, так як оточення, сім'я, і. т. д. часто подають неправильні приклади. Дитина, підліток сам буває не в силах впоратися з плутаниною із за відсутності життєвого досвіду. Для того щоб допомогти визначитися, зрозуміти ситуацію найчастіше потрібна соціальна допомога.

УДК 364-055.2 (477)
Коваль В. О. [1], Махниборода Д. О.[2]
[1] канд . пед. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 218 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Жінка і соціально-культурне середовище.

Соціальна робота з жінками є важливим напрямком соціальної роботи, специфіка та особливості якого визначаються традиційною роллю жінки-матері, жінки-берегині, активної учасниці громадського і суспільного життя. Видатний американський соціолог О. Шпенглер писав, що «від материнської турботи шлях веде до турботи батьківської і тим самим до найвищого символу часу, який виокреслився у колі великих культур, – до держави. Те, що означає для матері дитя, а саме будучина і стійкість власного життя, так що в материнській любові так би мовити усувається відокремленість двох окремих істот, те саме означає для чоловіків військова община, шляхом якої вони оберігають дім, жінку і дитину і, отже, весь народ, його будучину й активність

В Україні жінка посідала визначне місце у суспільному житті, була більш вільною, самостійною порівняно з жінками в інших країнах. Відомі приклади, коли ще за часів Київської Русі жінки брали активну участь у політичному житті.

Психологічні й тендерні дослідження.

Нині у багатьох країнах світу розгорнувся рух за права жінок у різних сферах життя, що погіршують їх становище І суспільну роль. Наукові дослідження, які проводяться у цьому напрямку, зосереджують увагу на тендерних розбіжностях.

З погляду соціальної психології, тендер перебуває під сильним тиском як культурних норм, які встановлюють правила поведінки чоловіків і жінок, так і соціальної інформації, що навіює людям, наскільки великою є різниця між чоловіками і жінками. Теорія нормативного та інформаційного тиску частково пояснює, яким чином люди вчаться цим нормам і що примушує їх дотримуватися.

З позицій теорії когнітивного розвитку тендера, яка була сформульована Л. А. Колбергом, вся інформація, що стосується тендерної поведінки, відображається у вигляді відповідних схем. Акцентуючи увагу людей на окремих речах, тендерні схеми впливають на перероблення інформації і, крім того, впливають на пам'ять, тому що легше запам'ятовується та інформація, яка вписується в рамки вже Існуючих уявлень.

Два основних механізми, що здійснюють диференціальну соціалізацію, – це диференціальне посилення і диференціальне наслідування. Про диференціальне посилення кажуть, коли прийнятна тендерна поведінка заохочується, а неприйнятна – карається, за умов, якщо заохочення і покарання людини за певні моделі поведінки, інтереси тощо залежать від її біологічної статі. Диференціальне наслідування – процес соціалізації, під час якого людина обирає рольові моделі відповідно до загальноприйнятих норм і починає наслідувати їх.

Правовий аспект соціального захисту жінок.

Правовий аспект соціального захисту жінок досліджується в контексті базових міжнародних документів і актів, таких як Декларація про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок була прийнята ООН у 1979 р. з метою забезпечення повної рівності між чоловіками і жінками у різних сферах життя на основі встановлення нового міжнародного економічного порядку, що заснований на рівності та справедливості.

У Конвенції визначається поняття «дискримінація щодо жінок». Це будь-які розбіжності, винятки чи обмеження за ознаками статі, які спрямовані на послаблення чи зводять нанівець визнання, користування чи

здійснення жінками, незалежно від їх сімейного становища, на основі рівноправ'я чоловіків і жінок, прав людини і основних свобод в політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-якій іншій галузях. У ст. 3 зазначається, що держави – члени ООН вживають у всіх галузях, тобто в політичній, соціальній, економічній і культурній, всі відповідні заходи, включаючи законодавчі, для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінок з метою гарантувати їм реалізацію прав людини й основних свобод та користування ними на основі рівності з чоловіками.

Контроль над дотриманням прав жінок (IWRAW) був організований ще у 1985 р. на Міжнародній конференції із жіночих питань у м. Найробі (Кенія).

Метою діяльності роботи з жінками є: залучення жінок до активної громадської діяльності, активізація жіночого руху щодо ліквідації усіх форм і проявів дискримінації жінок шляхом усвідомлення ними своїх прав, реалізації свобод у всіх сферах життєдіяльності суспільства. В Україні функціонує міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна», який реалізує всеукраїнські програми запобігання торгівлі жінками. З цією метою проводяться семінари, круглі столи, конференції, читаються лекції в різних областях України серед молоді, видається інформаційна література, працює телефонна «гаряча лінія».

За цими фактами можна зробити висновок, що жінка посідає велику роль у суспільному житті.

УДК 364-78-055.2
Дударьов В. В.[1], Турна К. Е. [2]
[1] канд. політ. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 215 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДИМИ МАТЕРЯМИ

Впродовж останніх десятиліть однією з актуальних соціальних проблем сучасності є юне материнство, у зв'язку зі зростанням сексуальної активності підлітків, розпадом існуючої системи цінностей і несформованістю нової, відповідної політико-правовим нормам.

Особливість цієї проблеми полягає у тому, що одночасно мова йде про здоров’я, життя, долю як дітей і тих жінок, для яких материнство стає чинником багатьох ризиків.

Саме молоді матері – одна з найуразливіших в економічному, соціальному, психологічному, педагогічному аспектах соціально-психологічна підгрупа. З народженням дитини дівчата юного віку та їхні діти опиняються у складній життєвій ситуації, що, як правило супроводжується

бідністю, обмеженістю можливостей для отримання освіти, професії, доступу до медичних та соціальних послуг, небезпекою захворювань, насильства, сексуальної експлуатації.

Одним із шляхів надання допомоги може стати соціальна реабілітація юних матерів. Основними напрямками програми соціальної реабілатації є: інституціоналізація юного материнства в суспільстві, реабілітаційна робота з сімейним оточенням юної матері; реабілітаційна робота з юною жінкою, яка має дитину; спостереження за дитиною, що народилася від юної матері.

Також важливим напрямком соціальної роботи є профілактика раннього материнства, в якій важливе значення має статеве виховання. Це взаємопов'язаний, безперервний процес засвоєння підростаючим поколінням знань про взаємини статей, формування культури поведінки і потреб керуватися у стосунках з особами протилежної статі нормами моралі [1, с133].

На думку фахівців, найбільш ефективно статеве виховання може бути здійснено в рамках відповідних освітніх програм в освітніх установах.

Материнство в юному віці супроводжується багатьма труднощами, дозвіл яких в значній мірі залежить як від самих підлітків і їх сімей, так і від суспільства.

В Україні перспективними напрямками соціальної роботи з юними матерями є: створення мережі центрів матері та дитини; використання потенціалу адміністратора (фостерної) сім'ї; організація тренінгових програм для юних вагітних і матерів з підготовки до пологів і материнства; розвитку дитини раннього віку та формування усвідомленого батьківства; проведення соціальних рекламних кампаній популяризації здорового способу життя, а також навчання підлітків та молоді навичок збереження репродуктивного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сімейно-побутовакультура та домашня економіка: Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К. : Вища освіта, 2004.

УДК 364-78:316.624
Кузьміна М. О.[1], Горбик О. В. [2]
[1] викл. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 215 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Девіантна поведінка – поведінка, що відхиляється від прийнятих у суспільстві ціннісно-нормативних стандартів.

Розгорнуте соціологічне пояснення девіації вперше дав Б. Дюркгейм. Він пропонує теорію аномії, яка розкриває значення соціальних і культурних факторів. За Дюркгеймом, основною причиною девіацій є аномія, буквально, «відсутність регуляції», «безнормність». По суті аномія – це стан дезорганізації суспільства, коли цінності; норми, соціальні зв'язки або відсутні, або стають хиткими і суперечливими.

Науковці виділяють такі фактори ризику девіантної поведінки:

- біологічні;
- психологічні;
- соціально-економічні;
- соціально-педагогічні;
- соціально-культурні;

Основним напрямком соціальної роботи, спрямованої на вирішення проблеми девіації, має стати профілактична робота.

Основою профілактичних заходів є діяльність, спрямована на:

- створення оптимальних психолого-педагогічних і соціально-психологічних умов для нормального здійснення процесу соціалізації особистості;
- здійснення психолого-педагогічної та соціальної допомоги сім'ї, дітям і підліткам;
- забезпечення заходів соціально-правового захисту дитини.

Розрізняють такі види профілактичної діяльності, первинна, вторинна, третинна.

Первинна профілактика – комплекс заходів, спрямованих на запобігання негативного впливу біологічних і соціально-психологічних факторів, що впливають на формування поведінки, що відхиляється.

Вторинна профілактика – комплекс медичних, соціально-педагогічних та інших заходів, спрямованих на роботу з неповнолітніми, мають девіантну поведінку.

Третинна профілактика – комплекс заходів соціально-психологічного і юридичного характеру, що мають на меті запобігання вчинення повторного злочину підлітком, що вийшов з місць позбавлення волі.

Щодо запобігання і пом'якшення девіантної поведінки різних груп населення, необхідна більш ефективна реалізація таких технологій, як:

1) підвищення ефективності використання виділених державою коштів;

2) наступальний, випереджаючий характер роботи: не лікувати «соціальні хвороби», а запобігати їх, в тому числі завдяки реалізації відповідної соціальної політики держави, яка передбачає, зокрема, гаранти таких прав людини, як право на житло, освіта, виховання;

3) виплата додаткових коштів фахівцям, що працюють з особами і групами девіантної поведінки;

4) адресність профілактичної та іншої роботи: необхідність роботи з особами і групами девіантної поведінки, особливо з дітьми, в сім'ях, на вулиці, в освітніх установах тощо;

5) розвиток наукового, технічного та інших видів творчості як альтернативи антигромадської поведінки;

6) організація в цілому здорового дозвілля населення, особливо дітей та молоді, в тому числі за місцем проживання.

УДК 159.972
Балухтіна О. М.[1] , Ромашко Г. А.[2]
[1] канд. іст. наук, викл. ЗНТУ
[2] студ. СН-518 ЗНТУ

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРАЦІ Е. ДЮРКГЕЙМА «СУЇЦИД» ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПРИЧИН САМОГУБСТВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Самогубство – найстрашніша проблема суспільства, яка не зникає століттями. Суспільство вважає, що лише сама людина винна у тому, що вона скоїла. Проте, вчені довели, що це не так.

Самогубством як науковою проблемою вперше зацікавився французький соціолог Еміль Дюркгейм, який у 1897 р. надрукував працю “Самогубство: соціологічний етюд”. Вчений вважав, що самогубство – це не наслідок психологічних відхилень людини, а суспільна проблема, коли суспільство впливає на індивіда таким чином, що особа заподіює собі смерть. Проаналізувавши статистику суїцидів у європейських країн, він виділив чотири види самогубств: егоїстичне, альтруїстичне, аномічне і фаталістичне.

Саме останньому виду соціолог приділив мало уваги, вважаючи його рідкісним.

Причинами егоїстичних суїцидів автор вважав шлюб, релігію, родину. Використовуючи статистику, соціолог зробив висновок, що незаміжні люди закінчують життя самогубством частіше, ніж сімейні, протестанти – частіше, ніж католики, а чоловіки – частіше, ніж жінки (співвідношення 4:1). Насамперед, він пояснював це тим, що людина відділилася від суспільства, намагаючись захистити свої інтереси і свободу, стала сама по собі, що пригнітило її стан і призвело до страшного фіналу. Людина не знаходиться у гармонії з суспільством, відчуває себе одинокою, тому не може довго жити.

Наступний, альтруїстичний суїцид, є повною противагою егоїстичному виду, бо пов'язаний він з повною єдністю і відданістю суспільству. До такого виду вчений відносить самогубство: 1) жінки після смерті її коханого; 2) хворих та старих людей; 3) слуг після смерті їх правителя (в сучасному світі – застаріле). Причиною таких дій є те, що люди дуже поглинуті суспільством, залежать від нього, не хочуть відстоювати своє право на життя. Це підштовхує їх на незворотні дії.

Найбільше цікавили вченого аномічні самогубства, які, на його думку, зустрічаються частіше всього. Відбуваються вони в часи великих суспільних потрясінь, економічних криз, коли індивід втрачає можливість пристосуватись до нових соціальних перетворень і втрачає зв'язок із суспільством. Автор поділяв аномію на два види: економічну та сімейну. Перший вид – це порушення встановленого нормативного порядку, що з відносною точністю фіксує максимальний рівень матеріального благополуччя кожного суспільного класу. Вчений стверджував, що в часи економічних злетів та падінь відсоток самогубств збільшується (це положення підтверджується й на прикладі України). Саме у часи кризи людина втрачає більшість свого майна, впадає в розчарування і завершує життя через відсутність цінностей. У часи економічних злетів людина, не отримуючи прибутки у такій самій мірі, як інші, починає ненавидіти усіх, віддаляється від суспільства і також йде з життя. Для сучасної України це не актуально, на відміну від економічно розвинених країн світу. Важливим є також те, що на статистику зростання аномічних суїцидів впливає частота розлучень. Сімейна аномія пов'язана з порушенням рівноваги та дисципліни, що забезпечується сім'єю. Позитивним за останні роки, вважаємо, хоча і незначне, але скорочення розлучень в Україні. Отже, саме економічна криза, сімейні проблеми, військові дії на сході країни – все це дало нашому суспільству велику кількість самогубств. Хоча офіційної статистики не існує, з інших джерел відомо, наприклад, що з 2014 р. понад 100 ветеранів АТО наклали на себе руки.

Загалом, згідно рейтингу ВООЗ, Україна належить до країн з високим рівнем самогубств. У 2000 р. на 100 тис. населення припадало 29 самогубств, через 10 років кількість знизилася до 18, але за останні кілька років знову зросла до 20. За даними Державної служби статистики у 2017–2018 роках жертвами самогубств стали більше, ніж 7 тис. українців. Однак, як позитивну тенденцію необхідно відзначити розуміння державою суті проблеми та намагання зменшити її масштаби. Підтвердження цих слів ми вбачаємо у внесенні змін до ст. 120 ККУ від 8 лютого 2018 р. про те, що доведення особи до самогубства карається законом у вигляді трьох років позбавлення волі.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що тема самогубства актуальна і для сьогодення, і тільки суспільство може припинити тяжкі наслідки своєї байдужості до індивіда. В Україні присутні як загальносвітові тенденції (пропорції самогубств чоловіків та жінок в Україні – 3:1), вперше представлені Е. Дюркгеймом, так і достатньо специфічні відхилення в суїцидальній поведінці населення (переважання самогубств в сільській місцевості над світовою тенденцією – зростання суїцидів у більш економічно розвинених районах). Отже, очевидно, що ідеї Е. Дюркгейма і досі стимулюють науковий пошук, викликають цікаві паралелі та бажання знайти підтвердження фактів у сьогоденні.

УДК 364.642.2
Щербина С. С.[1] , Микитюк К. М. [2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр.СН-217 ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЗІ СПІВЗАЛЕЖНИМИ СІМ'ЯМИ

Співзалежність – одна з найпоширеніших сучасних проблем, що заважають повноцінному життю людей. Вона торкається не тільки окремих осіб, але і суспільства в цілому, яке створює умови, що іноді сприяє появі співзалежних відносин і їх передачі з покоління в покоління. Співзалежні люди випробовують постійну потребу в схваленні оточуючих, підтримують принижуючі гідність відносини і відчувають себе безсилими що-небудь змінити, не усвідомлюють своїх істинних бажань і потреб і не здатні переживати почуття справжньої близькості любові. Явище співзалежності характеризується наявністю парадоксальних, тобто суперечливих і таких, що слабо піддаються перевірці і поясненню вчинків та зразків поведінки індивіда. Слід визнати, що співзалежність проявляється як деструктивна форма взаємодії, в основному, при настанні проблемних ситуацій в родині (алкоголізм, наркоманія). Поява співзалежності є обопільним деструктивним

моментом для подружжя. З одного боку, безперечно, страждають жінки, що змушені взаємодіяти з хімічно залежними особами (тобто з людьми, в певному розумінні, зі зміненою свідомістю). З іншого боку, їх співзалежна поведінка, що виникає як реакція на хімічну залежність чоловіка, приймає форми, психологічно несприятливі для інших членів родини і які викликають нові спалахи негативізму у взаємо відносинах. Хімічна залежність одного зі членів родини неминуче порушує внутрісімейні відносини. У більшості родин, у яких проживають хворі з хімічною залежністю, виявляються ускладнення, які в останні 15 років стали позначатися терміном співзалежність (з – приставка, що вказує на спільність дій, станів). Співзалежність є не тільки болісним станом для страждаючого нею (часом більш болісним, ніж сама хімічна залежність), але й для членів родини, що ухвалюють такі правила й форми відносин, які підтримують родину в дисфункціональному стані. Співзалежність – це фактор ризику рецидиву хімічної залежності у хворого, фактор ризику виникнення різних порушень у нащадків, у першу чергу ризику хімічної залежності, ґрунт для розвитку психосоматичних захворювань і депресії. Коли говорять про низьку ефективність лікування хворого з хімічною залежністю, часто ремствують на те, що «хворий повернувся в те ж середовище». Дійсно, середовище може сприяти рецидиву хвороби, особливо внутрісімейне середовище. Хімічна залежність – сімейне захворювання. Є теорії, що розглядають хімічну залежність як симптом дисфункції родини. Із цього випливає, що система соціальної допомоги повинна передбачати не тільки лікування залежності від алкоголю, наркотиків, але й лікування співзалежності. Допомога необхідна як хворому, так і іншому членові родини, що проживає разом з ним. Нагальною необхідністю осіб таких родин є звертання до соціальних працівників, психотерапевтів та психоконсультантів з сімейних проблем.

Причина живучості співзалежних моделей поведінки – у переході з покоління в покоління системи сімейної взаємодії разом з установками світосприймання, догмами й правилами взаємин і самовідносини, які інкорпоруються дітьми й потім переносяться у власну родину, причому часто так і залишаються неусвідомленими. І ця неусвідомленість сприяє створенню подібних деструктивних відносин у нових поколіннях. Часто в такій родині присутній міф про «злу долю» або «невдачливості» її членів. Особливо глибока деструктивність співзалежних відносин у родинах, де в кожному поколінні обов'язково є алкоголіки або наркомани.

Що робити консультантові, якщо він розуміє, що причина сімейних або подружніх безладь – підтримка співзалежності?

1. Насамперед, необхідно повідомити клієнта про ті ознаки, Які свідчать про більш-менш глибоку схильність до співзалежності.

2. Досить ясно розповісти про сутність співзалежності, про характерні риси, типових проявів, сімейні сценарії тощо, підкріплюючи теоретичний виклад прикладами з життя самого клієнта, які вже відомі консультантові.

3. Запропонувати пройти курс психотерапії або консультативного соціального супроводу й розповісти про самий процес: про ті підходи, які збирається застосувати консультант, про процедуру самих сесій – про все, що зробить для клієнта цей процес зрозумілим, за рахунок чого робота із соціальним працівником перестане лякати своєю невідомістю.

4. Пояснити, що консультування потрібно й іншим членам родини, але воно повинно бути добровільним – не можна «змушувати», але можна переконувати в цьому, пояснюючи, для чого це потрібно.

5. Необхідно пояснити, що кращим переконанням для інших є щира й систематична робота над своїми внутрішнособистісними проблемами. Навіть якщо інші члени родини не захочуть нічого міняти, особиста психотерапія необхідна, тому що вона дозволить співзалежному не тільки пережити хронічний стрес, але й змінити своє життя до кращого.

6. Якщо переконання консультанта подіють, то далі необхідно обговорити час наступної бесіди й, можливо, намітити її тему.

УДК 364.682.42-053.2
Щербина С. С.[1] , Романова О. О.[2]
[1] канд. соц. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН- 215 ЗНТУ

УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ

Діти вулиці і бездоглядність є спільною соціальною проблемою держав світу, не являється винятком і Україна. Причини виникнення і поширення цього явища багатоаспектні. Вони мають комплексний характер, обумовлені системою правових і соціально-політичних умов функціонування держави, станом суспільної моралі, положенням інституту сім'ї у суспільстві. Українські родини на сучасному етапі виявилися практично не підготовленими до повноцінного виховання дітей та підтримання родинних зв'язків.

Питання поширення поняття діти вулиці, особливо у дитячому середовищі тісно пов'язане з іншим негативним явищем – соціальним сирітством. У свою чергу, різке падіння авторитету сім'ї в українському суспільстві є результатом неспроможності державної соціальної політики створити умови для захисту економічних, матеріальних, побутових потреб

родин. Як результат, зростання рівня алкоголічної залежності батьків, збільшення випадків насильства у родинах.

Відсутність безпечних умов існування в родинному оточенні у більшості випадків зумовлюють залучення дитини до вуличного життя. Для боротьби з дітьми вулиці, бездоглядністю і соціальним сирітством необхідна реалізація масштабних профілактичних програм, орієнтованих на родину дитини. Не дивлячись на існуючі заходи боротьби з дітьми вулиці та бездоглядністю, ця проблема все ж таки залишається актуальною для нашої держави. Тривожною тенденцією в даний час є активне зростання чисельності дітей вулиці та бездоглядних дітей. Особливої уваги з боку держави потребує сьогодні вирішення проблемних питань дітей вулиці, зменшення чисельності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, більшість з них – «сироти» при живих батьках, відновлення житлових і майнових прав дітей. Кардинальних змін потребує діяльність місцевих органів виконавчої влади, органів опіки та піклування, правоохоронних органів та молодіжних організацій.

Причинами такої ситуації стало різке зниження доходів та рівня життя населення внаслідок структурних змін у галузях економіки, збитковості багатьох підприємств виробничої сфери, недосконалості фінансово-кредитних механізмів, різкого збільшення наявного та прихованого безробіття, неготовність навчальних та соціальних закладів, правоохоронних органів проводити роботу з такими категоріями населення в ринкових умовах.

Існує дуже багато закладів соціального захисту для дітей вулиці такі, як: притулок для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх; заклад соціального захисту, створений для тимчасового перебування в ньому неповнолітніх віком від 3 до 18 років; центр соціально-психологічної реабілітації дітей служби у справах неповнолітніх; заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Серед низки причин або перешкод, через які люди не бажають або не мають можливості всиновлювати або брати під опіку дітей, позбавлених батьківської опіки, які необхідно враховувати під час формування та вдосконалення державної соціальної політики – це недостатній рівень фінансової підтримки таких сімей; низький рівень соціальної значущості прийняття дитини в сім'ю на виховання, з одного боку, та відсутність таємниці усиновлення, з іншого; недостатній рівень соціальних послуг та соціального супроводу таких сімей; брак інформації щодо можливостей

усиновлення та взяття під опіку; потреба у допомозі в оформленні документів.

Український інститут соціальних досліджень за підтримки ЮНІСЕФ дослідив причини виникнення соціального явища діти вулиці. На підставі контент-аналізу відповідей експертів – керівних працівників різних міністерств і відомств були визначені основні причини виникнення соціального явища діти вулиці. Зіставлення отриманих відповідей із причинами, виявленими під час опитування безпосередньо дітей вулиці, дозволяє створити майже повну картину появи дітей вулиці як соціального явища.

Отже, можна зробити наступні висновки, що реально про дітей вулиці йдеться тільки у гостросюжетних статтях, а власно соціальне явище не вивчено і у суспільстві не сформовано відповідне ставлення до нього. Потребує комплексне вивчення цієї проблеми як з боку мотивації поведінки дитини, так і з боку реакції на цю поведінку членів сім'ї, родичів, суспільства. Місцеві органи виконавчої влади повільно вирішують проблеми дітей вулиці. Це пояснюється тим, що їм не вистачає коштів для роботи позашкільних закладів, бракує кваліфікованих спеціалістів, які могли б займатися цією складною соціальною проблемою. От і слугує проблема існування дітей вулиці як приклад відсутності міжвідомчої кооперації у вирішенні соціальних проблем.

СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА»

УДК 007: 304: 070
Волинець Г. М.[1]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ОБРАЗИ-СИМВОЛИ У ПОЛІТИЧНІЙ КАРИКАТУРІ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «ПЕРЕЦЬ»

Карикатура являє собою основну форму зображальної сатири: різні явища (побутові, соціальні, суспільно-політичні та подібні) виконані в гумористичній або сатиричній манері. Крім перебільшення характерних рис людини (або предмета), карикатурист застосовує й інші прийоми, як-от: уподібнення, гра на контрастах, несподіване зіставлення тощо. Карикатура дає можливість формування суспільної думки стосовно певної події, особи, її вчинків. Карикатура може бути досить сильною зброєю проти влади, володіючи власними соціальними викривальними завданнями і своєю образною специфікою.

Система образів виступає одним із засобів, за допомогою якого досягається чіткість оцінок явищ дійсності, визначеність тлумачення матеріалу, що обумовлює однозначне, точне і швидке його засвоєння читачем, викликає непримиренність до певних явищ сучасності, завершує полеміку на користь журналіста.

У журналі «Перець» надзвичайно потужним був архетип ворога. За словами дослідників, цей архетип має багато облич: чужака, агресора, іновірця, варвара, загарбника, злочинця, насильника [1]. Образ Америки передається на карикатурах, як правило, узагальнено; він є упізнаваним за допомогою ряду символів, таких як прапор Америки (1955 р., № 7, с.8) або елементи одягу із відповідними кольорами прапору (краватка – 1952 р., № 14, с.5; шарф – 1952 р., № 5, с.2), шеврони «US» (1952 р., № 14, с.12; 1955 р., № 5, с.12) тощо.

Найбільш поширеним образом у політичній карикатурі на міжнародну тематику став довготелесий «Дядечко Сем» – у зоряно-смугастому циліндрі з борідкою, як у Лінкольна. Цей образ уособлював американський імперіалізм: він мав мішок доларів, розмахував атомною бомбою, гнобив білого голуба миру, знущався над неграми. За словами дослідників, «Дядя Сем» (Uncle Sam) – це персоніфікований образ Сполучених Штатів Америки [2]. Образ «Дядька Сема» у журналі «Перець» часто набував інших смислів і візуальних змін, наприклад, у № 14 за 1952 р. на с.12 зображено цього дядька у

військовій формі, в одній руці він тримає скривавлену сокиру, в іншій – автомат, він іде, наступаючи на вкарбовані в землю сліди зі свастикою гітлерівської Німеччини. Ідея очевидна: Америка – найголовніший ворог, який невдовзі може стати такою державою, як фашистська Німеччина. Загалом, образ Дядечка Сема є постійним компонентом карикатур того періоду.

Крім конкретного образу Дядька Сема, Америка часто уособлювалась як абстрагований, узагальнений образ американського капіталіста – «мішок із грошима» (1965 р., № 13, с.9); образ «уолл-стрітівця», який плаче від «розлуки» із коханою =образ «війни-смерті» (1955, № 6, с.8); образ товстуна-ненажери, у якого заміть великої пельки символічно зображено пентагон (1974 р., № 21, с.16); образи неоколоніаліста, пентагонівця, західнонімецького реваншиста, куклускланівця (1965 р., № 24, с.5) тощо.

Популярним було використання у карикатурах образів ляльковода (зазвичай – Америка) і ляльки (дрібні країни «третього світі» та міжнародні організації – у першу чергу, НАТО), наприклад: 1955 р., № 5, с.12; 1965 р., № 13, с.12; 1976 р., № 7, с.16 (американці руками ляльки-Ізраїлю забирають арабську нафту) та інші. Ще громадянам «країни рад» невтомно промивали мізки про агресивний блок НАТО, наголошуючи саме на агресивності. У багатьох людей з радянського часу ці сатиричні образи міцно засіли в головах по нинішній день.

Для створення образу «ворога» практикується зображення у вигляді тварин, біблійних або міфологічних персонажів, наприклад: образ змія-спокусника (1962 р., № 2, с.9); образ нерозумної мавпи, яка розмахує американською статуєю Свободи (1965 р., № 6, с.9); Ян Сміт в образі кота, якого гладить рука «неоколонізму» (1976 р., № 01, с.16). Карикатуристи журналу «Перець» не оминали увагою й традиційний «вічний» образ смерті – скелет (або просто череп): 1955 р., № 6, с.8; 1962 р., № 1, с.12; 1965 р., № 19, с.8 тощо.

Великий пласт сатиричної творчості був націлений проти міжнародного сіонізму. Абрама малювали з пейсами, з виряченими очима, горбатим носом, загребущими руками та автоматом. Ще показовим був образ жебрака: 1985 р., № 1, с.12 «Штатний жебрак із Тель-Авіва» (уряд Шаміра). Буржуазні націоналісти (як українські, так і російські й польські) були дуже жалюгідні і боязливі, але мали руки по лікоть у крові і ходили якщо не зі шмайсером, то з великою щербатою сокирою (1955 р., № 20, с.5; 1975 р., № 2, с.16; 1976 р., № 14, с.1 тощо).

Карикатури журналу рясніють великою кількістю різних символів: художні символи (лавровий вінок як символ слави, перемоги чи миру, але в карикатурі замість листя – ракети як символ війни та протистояння); міфологічні символи: зображення бога війни Ареса (1985 р., № 8, с.16); Пегас

(чарівний крилатий кінь – символ натхнення поетів; 1974 р., № 6, с.2); зображення Феміди – богиня права й законного порядку (1974 р., № 11, с.12) тощо; символи-асоціації (символи характеру, етнографічні, антропологічні тощо): наприклад, щоб зобразити певну країну художнику не треба вдаватись до зайвої деталізації, варто зобразити десь на фоні символ держави, наприклад: Ейфелеву вежу – Франція (1955 р., № 12, с.12), шпиль мінарету із півмісяцем і зіркою – Туреччина (1955 р., № 10, с.9); ідеологічні й спонукальні символи (девіз, проект, програма, закон, конституція тощо): серп і молот − головна державна емблема колишнього Радянського Союзу. Зображення «зірки Давида» – символізувало державу Ізраїль (1974 р., № 19, с.10; 1976 р., № 7, с.16; 1985 р., № 1, с.12). До ідеологічних пейоративних (негативно забарвлених) символів належать також свастика й долар: оскільки Америці приписували зв'язок із фашистами, то доларові знаки й свастика присутня на всіх карикатурах, які зображають ворогів СРСР.

Отже, політичні карикатури журналу «Перець» виступають значимим джерелом, яке відображає взаємини між людьми, політичними подіями і владою. Сатиричні малюнки базувалися на двох найпопулярніших сферах: зображення / демонстрація «внутрішнього ворога» та «зовнішнього ворога». Асоціативні семи «внутрішнього ворога» демонстрували читачам нагальність вирішення популярних соціально-політичних проблем, таких як: хабарництво, бюрократизм, свавілля й консерватизм влади та ін. Зображення «зовнішнього ворога» використовували у собі елементи пропаганди, яка була спрямована на переконання громадян у тому, що все, що знаходиться поза межами Радянського Союзу, є поганим, недемократичним, аморальним, тому часто траплялися карикатури, які несли в собі елементи залякування. Для створення образу «ворога» практикується зображення персонажів у вигляді тварин, біблійних або міфологічних істот, наприклад: образ змія-спокусника, образ дурної мавпи, образ слухняного кота, зображення Ареса, Пегаса, Феміди тощо. Карикатуристи активно використовували найрізноманітніші символи, як-от: лавровий вінок, серп і молот, зірку Давида, $, свастику і подібне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Костерева О. А. Образ врага в отечественной политической культуре периода Холодной войны. Опыт анализа визуального источника / О. А. Костерева [Електронний ресурс] // Пси-фактор. – Режим доступу : http://psyfactor.org/lib/propaganda17.htm

2.Кротков А. Карикатура. Непридуманная история [Електронний ресурс] / Антон Кротков. – Режим доступу : https://www.litres.ru/static/trials /09/52/73/09527394.a6.pdf

УДК 007 : 304 : 070
Тонкіх І. Ю. [1]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖАНРУ ІНТЕРВ'Ю НА ЖУРНАЛІСТСЬКИХ YOUTUBE-КАНАЛАХ

Останнім часом посилилася тенденція інтеграції ЗМІ в інтернет-простір. Переважна більшість друкованих видань, телеканалів та радіостанцій мають власні інтернет-сторінки або поширюють контент власного виробництва на вже існуючих популярних платформах, таких, наприклад, як Youtube. На цьому ресурсі засновують як корпоративні, так і персональні відеоканали (або влоги). Головною відмінністю журналістських Youtube-каналів від влогів пересічних користувачів є мета комунікації – поширення суспільно значущої інформації, розрахованої на масову аудиторію. Зважаючи на тенденцію розширення медіасегменту мережі, про що свідчить і зростання з кожним роком кількості журналістів-влогерів, дослідження особливостей інтеграції ЗМІ в інтернет-простір на сьогодні набуває актуальності.

Мета роботи – визначити особливості функціонування інтерв'ю як домінуючого жанру на Youtube-каналах українських журналістів.

Жанр інтерв'ю неодноразово ставав предметом дослідження журналістикознавців: у роботах В. Здоровеги, О. Лаврик, І. Михайлина та Г. Назаренко. Проте поза увагою науковців дотепер залишаються сучасні модифікації цього жанру в мережевому просторі, зокрема на Youtube-каналах.

Останнім часом інтерв'ю стає одним із найбільш поширених та популярних жанрів інтернет-журналістики. Це можна пояснити декількома факторами: діалогічна форма комунікації дозволяє здійснювати обмін думками та висвітлювати різні точки зору на певну проблему, що є однією з головних умов дотримання професійних принципів об'єктивності та неупередженості; з іншого боку, в інтернет-просторі, зокрема у блогосфері, посилюється тенденція суб'єктивізації, адже у мережі журналісти мають можливість вільно висловлювати власні думки, незалежно від інформаційної політики або формату певного ЗМІ.

Жанр інтерв'ю у журналістських влогах має багато спільного із традиційним телеінтерв'ю: респондентами стають відомі особистості, які досягли успіхів у певній галузі – політичній, культурній, спортивній, суспільно-громадській тощо. Журналіст так само завчасно готується до проведення інтерв'ю: вивчає факти біографії респондента, складає перелік

можливих запитань. Так само, як і у пресі, на телебаченні або радіо, інтернет-інтерв'ю може бути інформаційним або аналітичним. Безперечною перевагою є відеоформат, що завдяки динамічному візуальному контенту дозволяє максимально ефективно впливати на аудиторію.

Проте цей жанр на платформі Youtube-каналу має і певні відмінності, які у порівнянні з традиційним форматом надають йому суттєві переваги. Інтерв'ю у журналістських Youtube-влогах створює ілюзію неформального спілкування, коли інтерв'юер веде розмову із респондентом у невимушеній атмосфері. Така ілюзія виникає насамперед завдяки обраним для зустрічі локаціям: це вже не телевізійна студія, а кімната у власному помешканні, номер готелю або зал ресторану, де респондент почувається більш комфортно і вільно, ніж в умовах студійного спілкування. До того ж, він має можливість самостійно обирати зручний для нього час і місце спілкування, що також налаштовує його на більш відверту і невимушену бесіду.

Більшість українських журналістів на сьогодні активно використовують інтернет-ресурси як можливість розширити аудиторію за рахунок користувачів мережі. Насамперед, це стосується тележурналістів та телеведучих, рейтинги програм яких значно знизилися через поступове втрачання телебаченням позицій найбільш масового ЗМІ. Так, персональні Youtube-канали мають Олександр Педан («Педан может»), Маша Єфросініна (шоу «Екзамен» на офіційному каналі «Ваша Маша»), Анатолій Анатоліч («Зе Інтерв'юер»), Дмитро Гордон («В гостях у Гордона»), Дмитро Комаров (шоу «Світ навиворіт»), Віталій Косенко («Vitalino1980»), Яніна Соколова («Вечір з Яніною Соколовою»), Віктор Литовченко («Вата TV»), Слава Дьомін (шоу «Слава+» на Youtube-каналі «Люкс ФМ») та інші. Багато з них у своїх влогах використовують жанр інтерв'ю: це шоу Маші Єфросініної, Анатолія Анатоліча, Слави Дьоміна.

Важливим фактором успіху інтерв'ю на Youtube-каналі є вірне обрання респондента: тут мають вирішальне значення не стільки його об'єктивні досягнення у певній галузі діяльності, скільки рівень популярності серед інтернет-користувачів: наприклад, відсоток суспільно-громадських або політичних діячів набагато менший, ніж відсоток представників шоу-бізнесу або зірок соціальних мереж. Відповідно, теми, обрані для діалогу, спрямовані насамперед на реалізацію не інформаційно-пізнавальної, а рекреативної (релаксаційної, гедоністичної) функції та функції ескейпізму. Тому інформаційно-розважальний формат в інтернет-просторі домінує над інформаційним або аналітичним, а серед усіх видів цього жанру переважає портретне інтерв'ю. Наприклад, на Youtube-каналі журналіста, відомого як Анатолій Анатоліч (Анатолій Яцечко), найбільшу кількість переглядів набрало інтерв'ю з відеоблогером та екс-учансиком гурту «Гриби» Kyivstoner.

Отже, інтерв'ю останнім часом стає одним із найбільш поширених та популярних жанрів у медіасегменті інтернет-простору. Журналісти активно опановують нову платформу – Youtube – з метою розповсюдження суспільно значущої інформації. Порівняно з традиційними медіа, цей канал масової комунікації має певні переваги: наявність динамічного візуального контенту, інтерактивність, незалежність тощо. При цьому домінує інформаційно-розважальний формат, що часто негативно відбивається на якості контенту. Перспективою подальших досліджень може стати вивчення особливостей інтеграції ЗМІ в інтернет-простір.

УДК 007 : 304 : 070
Єськова К. В.[1]
[1] викл. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ЕСЕЇСТИКИ ЮРІЯ БІЛЕЦЬКОГО

Есей – один з найпоширеніших у сучасній публіцистиці художньо-публіцистичних жанрів. В. Здоровега зазначає, що есеїстика потребує специфічного філософсько-письменницького обдарування, з притаманною їй ненав'язливістю, особистісним баченням світу, багатством асоціацій, індивідуальністю стилю [1]. Г. Швець стверджує, що поєднання різних форм свідомості (художньої, наукової, побутової) є однією з важливих жанрових ознак есеїстичного тексту [2]. Жанрові межі есею є досить розлогими, зокрема С. Шебеліст виділяє авторську колонку як один з різновидів цього жанру, зазначаючи, що вона вирізняється високим ступенем суб'єктивності, поставленими завданнями, масштабами висновків і узагальнень, образно-експресивною розповіддю і мовно-стилістичною специфікою [3].

Метою дослідження є визначення особливостей публіцистичної майстерності головного редактора журналу «Личности» Юрія Білецького. Кожен випуск видання розпочинається рубрикою «Слово редактора», яка містить есеї Ю. Білецького. Розглянувши публікації за 2018–2019 роки, помічаємо, що тематика виступів публіциста торкається різноманітних питань: історичної пам'яті, кохання, місця особистості в історії, байдужості до близьких людей, духовності, прагнення до матеріального збагачення, свободи й справедливості, демократії тощо. Розмірковуючи про загальнолюдські цінності й проблеми, автор передає своє враження від предмета розмови, свої суб'єктивні міркування, що дозволяє сприймати не лише текст, а й авторський образ загалом, а також свідчить про наявність

певної філософської концепції. Отже, можемо констатувати, що матеріали Ю. Білецького є філософськими есеями.

Структура есеїв є циклічною, будується за принципом «каталогу». Автор з перших же рядків заявляє конкретну думку, найчастіше починає з цитати або крилатого виразу, парадокса, а потім перевіряє її на істинність чи хибність; чи наводить якусь ситуацію, вчинок і намагається, порівнюючи подібні випадки між собою і з особистим життєвим досвідом, зрозуміти їх прихований зміст. Наприклад, публікація «История: помнить нельзя забыть» у номері 114 (2018 р.) розпочинається з цитат «Счастье – это хорошее здоровье и плохая память» (О. Пушкін) та «Дикость, пошлость и невежество не уважают прошлого, пресмыкаясь только перед одним настоящим» (Альберт Швейцер). Ці висловлювання є провідною думкою всього есею. Розмірковуючи про роль особистості в історії, автор наводить приклади з життя відомих людей, гармонійно поєднуючи їх з анекдотичними ситуаціями сьогодення. Завершується виступ висновком Ю. Білецького: «Человек без памяти, без прошлого, без отношений с другими людьми – мираж» і знову цитатою: «Кто не помнит своего прошлого, обречен пережить его снова» (Д. Сантаяна).

Цікавою рисою есеїстики Ю. Білецького є несподівана кінцівка у вигляді цитати або резюме автора, що спонукає читача до роздумів про своє ставлення до порушеної проблеми. Наприклад, матеріал «Далекое и близкое», що розкриває тему байдужості у стосунках з рідними людьми, завершується висловлюванням Козьми Пруткова: «Что имеем – не храним; потерявши – плачем».

Для стилю есеїстики Юрія Білецького характерне вживання метафор: «воспитывая на *попкорне свободы* новое поколение, мы лишаем его полноценного *питания из трудных продуктов многолетней истории и культуры*», «здесь впервые раскалывается *скорлупа еще детского эгоизма* и появляется человек социальный» (№ 115, «Любви все возрасты покорны»), повтори, риторичні конструкції: «*Разве* ты не существуешь? *Разве* ты не живешь в нем, этом драгоценном настоящем, к которому вы все, дети времени, так жадно стремитесь, – *разве* оно не твое, действительно твое? И разве ты понимаешь, как ты достиг его? *Разве* тебе известны те пути, которые привели тебя к нему, чтобы ты мог сознавать, будто смерть замкнет их для тебя?» (№116, «Личность: между прошлым и будущим»).

Есеї Ю. Білецького поєднують прагнення автора об'єктивно передати сутність історичних подій та суб'єктивне ставлення до загальнолюдських проблем. При цьому автор не може бути об'єктивним, оскільки есей, як твір про події чи історії, що здатні спонукати до роздумів та виявлення для себе естетичних, культурних і естетичних цінностей, – це результат двох авторських прагнень: описати реальність такою, якою вона є, і показати

власний погляд. Есеїст головним чином виступає не носієм знань, а виразником думок, хоча зміст публікацій свідчить про глибоку обізнаність автора з тим колом проблем, які піднімаються в часописі. В есеях Ю. Білецького поєднуються епохи й долі, філософські думки й буденні справи, події, факти. Кожна фраза виважена, усе має реальний і філософський смисл. Факти автор добирає ретельно, але цікавлять вони його не самі по собі, не як роздрібнені й одиничні, а в складному мисленнєвому зв'язку – як засіб створення нового, філософсько узагальненого тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості; підручник / В. Здоровега. – 2 вид., перероб і доп. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.,

2. Швець Г. Д. Есеїстика Василя Барки: жанрова специфіка та проблематика. – автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2006.

3. Шебеліст С. В. Особливості розвитку сучасної української есеїстики в системі журналістських жанрів : дис. дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук із соц. комунік. : 27.00.04 – теорія та історія журналістики / Сергій Вікторович Шебеліст; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2009. – 187 с

УДК 007 : 304 : 070
Погребна В. Л. [1]
[1] д-р філол. наук, проф. ЗНТУ

ПРОБЛЕМА ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ У ПУБЛІЦИСТИЦІ М. С. ЛЄСКОВА

У російському інтелектуальному житті 60-80-х років XIX ст. жіноче питання було одним з найактуальніших та широко обговорюваних, оскільки жінка мала нерівні з чоловіком правовий, економічний, політичний, соціальний, культурний статуси. Проблему жіночої емансипації порушували у своїй творчості чимало письменників, публіцистів вищезазначеного періоду. Сотні науково-публіцистичних, літературно-критичних статей, рецензій, оглядів, нотаток, присвячених різним аспектам цієї проблеми, були написані представниками різних напрямків російської суспільної думки і надруковані на сторінках періодичних видань найрізноманітнішої орієнтації.

Особливо показовою в цьому сенсі є публіцистика М. С. Лєскова. Проблеми сім ї, жіночої незалежності, жіночого працевлаштування та освіти цікавили Лєскова-публіциста, письменника, людину. Про це свідчать його статті «Російські жінки й емансипація», «Спеціалісти з жіночого питання», «Загробний свідок за жінок», «Микола Гаврилович Чернишевський в його романі «Що робити?», романи «Нікуди», «Обділені», «На ножах», «Соборяни», оповідання «Дама и фефела», «Юдоль» та ін.

Публіцистична спадщина М. С. Лєскова, присвячена проблемам жіночої емансипації, є маловідомою та маловивченою, хоча деякі аспекти цієї проблеми розглядаються в аналізується в дослідженнях Г О. Тишкіна [5], В. Л. Погребної [4], Цвєткової [6]. Цим і визначається актуальність нашого дослідження. Його мета: з'ясування особливостей висвітлення проблеми жіночої емансипації у публіцистиці М. С. Лєскова.

У 1861 році в газеті «Русская речь» (№ 44, 46) М. С. Лєсков публікує велику статтю «Російські жінки й емансипація», яка є своєрідним відгуком на роботу англійського політекономa Джона Стюарта Мілля «Про емансипацію жінок» (в ній Мілль репрезентує особливості жіночої емансипації в північно-американському суспільстві). Визнання рівноправ'я статей в Америці Лєсков пояснює так: «…не наукова пропаганда, а саме життя з її умовами навчила людей в Америці розділяти працю не за статтю, а за здібностями, і не за статтю, а за здібностями поважати» [2, 656]. У цій же статті письменник щиро співчуває прагненню М. Л. Михайлова, першого російського фемініста, переконати російське суспільство в необхідності поважати в жінці вільну особистість. Як і Михайлов, Лєсков розмірковує про особливості жіночої емансипації. «Говорячи про емансипацію жінок, – пише він, – ми хочемо говорити про надання їм можливості отримати повноцінну освіту, про можливість діяти за покликанням, хочемо говорити про надання їм тих посад, де б могли вони заробити гроші, необхідні всякій людині для підтримки себе і своєї сім'ї» [2, 655]. Лєсков вважає, що самі жінки повинні «покласти основний камінь своєї емансипації» [2, 657]. Розумна емансипація сподобається чоловікам: «В освіченій, працюючій і мислячій жінці легше любити і матір, і подругу!» [2, 690]. Ці міркування Лєскова дуже актуальні і сьогодні.

Цикл наступних статей під загальною назвою «Спеціалісти з жіночого питання» був опублікований М. С. Лєсковим у 1867 році в журналі «Литературная библиотека». У самій назві «Спеціалісти з жіночого питання» міститься іронія. Хто ж ці спеціалісти? Лєсков виводить таку формулу: «всякий спеціаліст із жіночого питання є нігіліст, і всякий нігіліст неодмінний спеціаліст із жіночого питання» [3, 277]. Критик пише про тих «спеціалістів», які «знущалися зі всього, що складає так звану жіночність; відкидали типові риси, властиві жіночий натурі; сміялися над жіночою

скромністю, материнське піклування про дітей називали вузькістю погляду, якому протиставляли широкий погляд на опікування дітей суспільством або на існуючу нібито можливість любити чужих дітей, як своїх» [3, 200]. Як на «крайність», письменник вказує на спроби довести необхідність «жіночого війська» або необхідність проституції. Були і такі «спеціалісти», які захищали розпусту, нехтування сімейними основами. Публіцист вважає, що кращі представники жінок довели, що вони можуть розумно користуватися свободою, не зловживаючи нею. Прикладом може бути діяльність сестер милосердя під час кримської кампанії, безкоштовна робота вчительок в народних школах і т. ін. Істинно емансипована жінка, вважає Лєсков, буде справжньою помічницею чоловікові і вихователем своїх власних дітей. «Нам добрі дружини і добрі матері потрібні, – пише Лєсков. – Їх потребує Росія більше, ніж геніальних міністрів і генералів. Наша країна така, що вона сім'єю міцна; наші устої такі, що ми шануємо в жінці понад усе хорошу сім'янинку…» [3, 274].

Важливе значення для з'ясування ставлення М. С. Лєскова до жіночої емансипації має його стаття «Загробний свідок за жінок», опублікована в журналі «Исторический вестник» (1886, № 11). Спочатку ця стаття мала заголовок «Про жіночі здібності і про супротив злу». Сам заголовок мав полемічний характер. У статті Лєсков виступив проти толстовського несупротиву злу насильством і заперечення прав жінок на розвиток, освіту і працю. Стаття включає лист відомого лікаря і педагога, Миколи Івановича Пирогова до фрейліни великої княгині Олени Павлівни, баронеси Едіфі Федорівні Раден від 27 лютого 1876 року, а також передмову і післямову Лєскова. Передмову до статті «Загробний свідок за жінок» письменник розпочинає з того, що вказує на дві важливі і спірні проблеми того часу. Перша з них – чи «слід чинити опір злу»? Друга – чи «розсудливо відкривати жінкам доступ до наук і до громадської діяльності, або ж розсудливіше усунути їх від великих знань, і давати їм тільки найпростіше релігійне виховання, а діяльність їх обмежити господарством і сімейними турботами» [1, 249]. Лєсков, відкидаючи погляди Толстого на «просту, релігійну освіту жінки» [1, 249], вказує на те, що жінці необхідно вчитися і працювати. Доводячи цю необхідність, Лєсков звертається до досвіду Пирогова.

У післямові до листа Пирогова Лєсков відмічає, що нігілісти прагнули знищити жіночність, але російські письменники Тургенєв, Писемський, Гончаров «дивилися на це як на погану справу, яка і бридка, і непотрібна, і здатна принести погані плоди» [1, 276]. Вони передбачили, що це кривляння може нашкодити розвитку істинної емансипації. На закінчення своєї післямови М. С. Лєсков робить висновок про те, що у справі емансипації є «золота середина». Її тримаються жінки, які «бажають знань і не нехтують ніякими справжніми достоїнствами своєї статі» [1, 280].

Таким чином, М. С. Лєсков визнавав виключну роль жінки як матері, хранительки домашнього вогнища, вихователькі своїх дітей, проте не заперечував її прав на освіту, працю, розвиток. Він був прихильником розумної емансипації жінки, виступав не проти цього процесу, а проти неправильного його трактування, проти крайнощів і потворних проявів, проти вульгарної емансипації. Він підходив до вирішення цього питання з позицій морально-етичних, філософських, християнсько-гуманістичних, був прибічником ідеї розумної емансипації жінки, суть якої – гармонійне поєднання начал сімейних і суспільних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лесков Н. С. Загробный свидетель за женщин / Н. С. Лесков // Исторический вестник. – 1886. – № 11. – С. 249–280.

2. Лесков Н. С. Русские женщины и эмансипация / Н. С. Лесков // Русская речь. – 1861. – № 44. – С. 655–658; № 46. – С. 688–690.

3. Лесков Н. С. Специалисты по женской части / Н. С. Лесков // Литературная библиотека. – 1867, сентябрь. – С. 195–230; декабрь. – С. 263–283.

4. Погребная В. Л. Проблемы эмансипации женской личности в русской критике и романах Н. Д. Хвощинской (60-80-е годы XIX столетия) Монография / В. Л. Погребная. – Запорожье : ЗГУ, 2003. – 242 с.

5. Тишкин Г. А. Женский вопрос в России в 50 – 60 гг. XIX в. / Г. А. Тишкин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1984.– 240 с.

6. Цветкова Е. В. «Женский вопрос» в публицистике и художественном творчестве Н. С. Лескова / Е. В. Цветкова // Филологические этюды. – Саратов, 2001. – Вып. 4. – С. 77–80.

УДК: 007: 306

Хітрова Т. В. [1]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

«СПОГАДИ» ЯК ТЕХНОЛОГІЯ КОМУНІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

«Спогади» є комунікаційним ресурсом процесу людської пам’яті, засобом соціальної ідентифікації масових груп. З точки зору медійного змісту цього явища – це, з одного боку, форма жанрової репрезентації журналістського тексту, а з іншого, модель комунікативного акту, яка «підживлює» соціальну, національну та історичну пам’ять і, одночасно, може

бути потужним маніпулятивним засобом впливу на аудиторію, зокрема, якщо вона представлена у вигляді моделі «ностальгування».

Ухвалений 9 квітня 2015 року Верховною Радою України «декомунізаційний пакет» законів, сприяв очищенню публічного простору й зміни формату комунікації у межах гібридної «українсько-радянської» моделі ностальгування, яка довгі роки була потужним ресурсом політичного маніпулювання українцями, засобом спекуляції у площині історичної пам'яті [1, 11]. Поняття «відповідальності» та «компенсаторності», які включені в основний зміст пакету «декомунізаційних законів», унеможливлюють подальше тиражування «радянської моделі настальгування», а отже є ефективним засобом протидії маніпуляціям, однак доволі слабким інструментом на шляху розвінчання вже сформованих ностальнічних уявлень.

Сьогодні площина неформальної комунікації, де кожен учасник має рівноцінний статус і медіальні можливості стає повноцінним ресурсом віртуальної реалізації як індивідуальних, так і групових інформаційних потреб. У цих умовах особливого значення набуває дискурс «пам'яті». Саме концепт «пам'ять» у віртуальній комунікації здатен втілювати й актуальне (соціальне) й символічне (прототипічне / ментальне), утворюючи новий рівень – соціальної пам'яті про минуле. Формування такого явища зумовлено не лише сервісною специфікою соціальних медіа, а й станом невизначеності учасників комунікації у своєму ставленні до минулого та сьогодення. Небезпека цього процесу полягає у намаганні великого відсотка учасників комунікації реконструювати картини минулого крізь призму соціальної і комунікативної практики інших учасників (перепости, статуси), що породжує такі явище як симулякри, каркуляції тощо. Дослідження цих характеристик передбачає аналіз дискурсу «пам'яті» як системного явища, з притаманними йому змістовими та формальними ознаками: повідомлення (представлені здебільшого у формі «спогадів») – наративи – комеморації – мовленнєва / текстова поведінка [2, с. 307].

Аналіз найбільш рейтингових соціальних мереж українського Інтернет сегменту доводить, що «історична пам'ять» є актуальним предметом публічних дискусій, актуалізуючи новітні смисли минулого в сучасній медіакультурі та повсякденній практиці. У порівнянні з традиційними медіа, дискурс «пам'яті» у соціальних спільнотах набуває нового соціального й комунікаційного змісту, зокрема, виконує функції організації учасників тематичної комунікації (ідентифікаційна функція); на рівні концепту входить до пошукової системи соціальних мереж (навігаційна функція); є джерелом формування онлайн-архівів (функція баз даних); впливає на формування нових зв'язків між користувачами й подальше їх самовизначення в офлайн діях (інтеграційна функція); спонукає до появи нових мережевих форм

комеморації (комемораційна функція); впливає на визначення групової і, як наслідок, особистісної ідентичності (аксіологічна функція); є інформаційним приводом й засобом формування комунікативного середовища, часто «комунікації – заради комунікації», що обумовлено специфікою соціальних мереж (соціокомунікативна функція); стверджує або заперечує стереотипні маркери минулого, що є у мас-медійній чи політичні ротації сьогодення (функція public relations); виступає аргументаційною основною формування сучасної історичної свідомості як своєрідного коду для інтерпретацій ідеологічної платформи сьогодення (ідеологічна функція); впливає на формування новітніх мовленнєвих стандартів онлайн-комунікації, що пов'язані з вербальними (невербальними), свідомими й несвідомими формами передачі та збереження інформації, технологіями інформаційного впливу (психолінгвістична функція).

Вищеперераховані функції цілком доводять медійну природу комунікації у тематичних групах соціальних мереж, розширюючи, таким чином, не лише традиційний інформаційний простір побутування дискурсу «історичної пам'яті», а й репрезентуючи нові засоби та технології його соціально-комунікаційних рефлексій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Хітрова Т. «Декомунізація» як риторичний дискурс та джерело формування амбівалентних смислів у сучасному інформаційному просторі України // Образ: щорічний науковий збірник / голова редкол. В. Різун, голов. ред. Н. Сидоренко ; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – Вип.3(18). – С. 11-20.

2. Хітрова Т. Соціальні спільноти як простір формування групової пам'яті: новітні ефекти комунікації // Діалог: Медіа-студії : [збір.наук. праць.] / ред. кол. : О. В. Александров (відп. ред.) [та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2014. – Вип. 18-19. – С. 305–315.

УДК 007 : 304 : 359.1
Островська Н. В.[1]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

РІЗНОВИДИ ФОРМАТІВ ФАКТЧЕКІНГОВИХ ПРОЕКТІВ

Фактчекінг як оригінальний формат аналітики має тривалу історію існування за кордоном і активно розвивається в Україні. Однією із загальних тенденцій розвитку проектів з фактчекінгу є розширення об'єктів перевірки й

відповідно палітри форматів, що зумовлює актуальність і мету цієї розвідки – характеристика різновидів фактчекінгових проектів.

Предметом вивчення дослідників актуального формату є механізми виявлення фейків за допомогою машинного алгоритму, вплив результатів проектів на політичних журналістів, пересічних громадян, на поведінку політиків, тенденції розвитку, методологічні та проблемні аспекти функціонування проектів з фактчекінгу.

Найбільше поширення фактчекінг здобув у Сполучених Штатах Америки. Крім власне фактчекінгових проектів, майже кожна новинна редакція якимось чином охопила формат. Зокрема, це «New York Times», «Washington Post», «Associated Press» і «Національне громадське радіо», а також «USA Today», «CNN», «Fox» і «MSNBC». Крім того, десятки менших новинних агентств на державному і місцевому рівнях. Натомість за межами США більшість проектів не пов'язані з традиційними ЗМІ. Здебільшого вони є ініціативою організованого громадянського суспільства.

Класичні фактчекінгові проекти фокусуються на перевірці заяв публічних осіб. Крім того, об'єктами перевірки можуть бути обіцянки політиків, політична реклама, фейкові новини, матеріали пропаганди, новинний контент різноманітної тематики.

Серед найбільш оригінальних різновидів:

– український ресурс «StopFake» – аналітична платформа, яка спеціалізується на вивченні й фіксації прикладів медіавпливів;

– фактчекінговий проект про погоду – Climate Feedback (перевірка тверджень на тему всесвітнього потепління);

– один з наймасштабніших проектів у Європі «El Objetivo» – щотижнева іспанська телевізійна програма інтерв'ю та інформаційних новин на каналі «La Sexta», в основі якої формат фактчекінгу та журналістика даних. У годинній програмі можуть бути коментарі експертів, науковців, візуалізація, інтерв'ю з політиками і т. ін.;

– французький проект «CheckNews.fr», що працює у форматі запитання -відповідь. Усі запитання від читачів й відповіді на них публікуються в базі даних, доступній для пошуку. Популярність формату зумовила його активне просування на світовий рівень, впроваджується ідея створення глобальної бази даних перевірок фактів.

У передвиборчий період палітра форматів фактчекінгових ініціатив розширюється різноманітними спецпроектами. Наприклад, в Україні перед президентськими виборами 2019 р. незалежні медіа («Громадське радіо», «Українська правда», «VoxChek», «Новое время», «KyivPost» та «Радіо Свобода» започаткували спільний фактчекінговий проект #ВиборибезБрехні, що перевіряє на достовірність заяви на пост президента. Результати перевірки публікуються щотижня й охоплюють десятьох політиків, які,

відповідно до соцопитувань, мають найбільший рейтинг. Новим форматом є фактчек передвиборчих білбордів, здійснений головним редактором українського порталу «БезБрехні» Олександром Гороховським. Також у цей період на рівні спецпроекту почали застосовувати поширену в західних демократіях практику перевірки висловлювань політиків у прямому ефірі політичних ток-шоу. У програмі «Зворотний відлік» у прямому ефірі фактчекери перевіряли факти в заявах політиків (експертка громадської організації «VoxUkraine» Олена Шкарпова та експерт із питань зовнішньої політики, директор Школи політичної аналітики НаУКМА Максим Яковлєв).

Нові можливості фактчекінговим ініціативам надає автоматизація пошуку та перевірки заяв. Зокрема, «Tech & Check Cooperative», продукт Duke Reporters 'Lab, надає «PolitiFact», «FactCheck.org» і «The Washington Post» Fact Checker з щоденним списком можливих заяв для перевірки. Вибір заяв здійснюється за допомогою автоматичного моніторингу передач CNN, облікових записів Twitter і програми NBC «Зустріч з пресою». Частиною «Tech & Check Cooperative» є додаток «FactStream», що автоматично виявляє заяви для перевірки й миттєво зіставляється з опублікованою перевіркою фактів.

Прикладами вдалої автоматизації процесу пошуку заяв для перевірки є «Chequeabot», запущений аргентинськими фактчекерами (допомагає ідентифікувати заяви політиків, скануючи 30 медіа по всій країні) та створений британськими фактчекерами інструмент «Full Fact» (виявляє заяви політиків, скануючи стенограми Бі-бі-сі та дебати в парламенті, зіставляє їх з наявною базою даних перевірок фактів).

Перші спроби автоматизувати процес пошуку й перевірки відбуваються й в Україні. З метою допомогти онлайн-користувачам знайти дані від фактчекерів запущений додаток «FakesRadar«, який може сканувати медіапростір і виявляти ознаки пропаганди і фейкові новини. Принципом його роботи є автоматизація перевірки стрічок новин і будь-яких веб-сторінок (бот сканує інформацію і зіставляє її з міжнародними базами даних, як-от «EUvsDesinfo» і «StopFake»). Для цього необхідно встановити плагін до браузера або мобільний додаток. Також «FakesRadar» пропонує користувачу покликання на спростування фейка і інформацію про сайт, який його запустив.

Зменшити загальний обсяг фейків у соцмережах мають на меті такі додатки:

– «Botometer», що вміє розпізнавати ботів у соцмережах за їхніми дописами та поведінкою в онлайні;

– система «Ноаху» – збирає дані з відкритих акаунтів у Twitter, за заданими темами може шукати серед твітів як неправдиві заяви, так і їх спростування від фактчекерів і перетворювати їх на інфографіки;

– месенджер-бот «Фатіма» в Facebook (розроблений у Бразилії «Aos Fatos») автоматично відповідає на запитання читачів про чутки.

Отже, відмінність форматів за змістом і формою зумовлена роботою проектів у різних напрямах: аналіз публічних заяв політиків, викриття в них маніпуляцій, популізму та неправдивих фактів; перевірка фейкової інформації; фактчек публікацій ЗМІ; контроль виконання обіцянок політиків й посадовців. Ініціативи з автоматизації перевірки дозволяють не тільки пришвидшити й удосконалити роботу фактчекерів, а й урізноманітнити формати проектів з фактчекінгу.

УДК 007 : 304 : 359.1
Скуртул Г. С. [1]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ПРИРОДНОГО ПОХОДЖЕННЯ В ОБ'ЄКТИВІ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕЖУРНАЛІСТІВ

Українські журналісти щодня працюють в екстремальних умовах, засоби масової комунікації повідомляють про величезну кількість різноманітних загроз: локальних та глобальних, закономірних і випадкових, допустимих і катастрофічних, які, своєю чергою, зумовлюють багатство авторських інтерпретацій та формують порядок денний глобального інформаційного простору.

В сучасних геополітичних умовах професія журналіста з кожним днем стає небезпечнішою. Події останніх п'яти років кардинально трансформували соціально-політичні, економічні та культурні основи сучасної України. Російська збройна агресія, регіональні конфлікти, тероризм, мілітаризація, тенденція збільшення масштабів надзвичайних ситуацій, а також інтенсифікація екстремальних подій видозмінили український медіаландшафт і детермінували ключові вектори безпеки/небезпеки у професійній діяльності журналіста.

Незважаючи на незмінність для людства природи базових загроз, образ яких є вічно актуальним у масовій культурі (наприклад, загроза війни, голоду, епідемії смертельної хвороби), у нинішню епоху глобальної інформації спостерігаємо постійну трансформацію методів моделювання та поширення образів небезпеки в сучасних медіасистемах. Екстремальні ситуації, з якими зіткнулися сучасні ЗМІ за останні 10-15 років, змушують медійників шукати нові безпечні підходи до висвітленні надзвичайних подій, розробляти рекомендації для «журналістів-екстремалів».

До проблеми визначення небезпек у роботі журналіста звертались такі журналістикознавці, як Е. Артишевський, Б. Лозовський, О. Романюк; журналістику в умовах збройного конфлікту досліджували І. Земляна, О. Князєв, Ф. Сміт. Однак спеціального ґрунтовного дослідження про специфіку роботи медійників у надзвичайних ситуаціях природного походження й досі немає, що і зумовлює актуальність наукової розвідки.

Перебіг надзвичайних ситуацій і ліквідація їх наслідків є важливим інформаційним приводом для сучасних ЗМІ. Мужність рятівників, трагічність ситуації, долі людей, що опинилися в епіцентрі подій – все це завжди притягує увагу глядачів, тому телевізійні канали намагаються якомога швидше направити на місце лиха власних кореспондентів. Так, всі всеукраїнські телевізійні канали висвітлювали перебіг атлантичного урагану «Флоренс» у США (31 серпня – 19 вересня 2018 р.). Наприклад, «К США приближается ураган «Флоренс»: в опасных регионах закрыли 50 школ…» (112.Україна від 13 вересня 2018 р.), «Ураган «Флоренс» накоїв лиха у США» (Интер. Подробности від 14 вересня 2018 р.), «Скільки життів вже забрав руйнівний ураган «Флоренс» у США? (24 канал від 16 вересня 2018 р.), «Пориви вітру, затоплені: узбережжя США потерпає від урагану «Флоренс ««(5 канал від 14 вересня 2018 р.), «Флоренс» насувається (Вікна. СТБ від 11 вересня 2018 р.), «Життя після «Флоренс»: США оговтуються після руйнівного урагану» (Факти. ICTV від 19 вересня 2018 р.) і т. ін. У сюжетах журналісти, репортери, власні кореспонденти, як правило, не перебувають в епіцентрі стихії, використовують відеоряд місцевих засобів масової інформації, активно залучають свідчення очевидців із соціальних мереж, а також (для більшої наочності) послуговуються знімками урагану зі супутника NASA. Згадані матеріали не передають всього масштабу трагедії, журналісти не працюють в екстремальних небезпечних умовах і не створюють у глядача ефект присутності.

Вдалим прикладом професійного висвітлення надзвичайних ситуацій природного походження вважаємо цикл ексклюзивних репортажів про ураган «Флоренс» власного кореспондента 1+1 в США – Яни Слєсарчук (ТСН). Репортерка збирає й аналізує інформацію безпосередньо в зоні стихійного лиха, при цьому робота журналістки постійно ускладнюється самою ситуацією, в якій вона виконує професійні обов'язки (злива, вітер, відсутність зв'язку), й ризиком для життя і здоров'я: «В эфир, конечно, попало не все. За кадром остались чудом не слетевшие с меня очки на крыше, откуда мы тоже чудом не слетели… Пять часов езды из дождя в дождь… Качающийся этаж, скрипящая лестница…», – так описує враження від побаченого Яна Слєсарчук на своїй сторінці у Facebook. У підсумковому недільному випуску ТСН (від 16 вересня 2018 р.) в спеціальному репортажі «Пережити Флоренс» журналістка емоційно розповідає про завдану шкоду та

людські втрати; зі знеструмленого містечка у десяти кілометрах від епіцентру шторму записує нічні стендапи; втрачає телефонний зв'язок; апокаліптичними кадрами повалених дерев, залитих водою подвір'їв, чергами за провізією в супермаркетах створює у глядачів абсолютний ефект присутності й співчуття постраждалим від стихії.

Отже, українські журналісти не залишаються осторонь висвітлення надзвичайних ситуацій природного походження. Намагаються максимально точно, достовірно й об'єктивно розповісти про стихію українському глядачеві (інколи навіть із ризиком для власного здоров'я).

УДК 007 : 304 : 070
Панченко С. А.[1]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

МЕДІАБРЕНДИ РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕКОМПАНІЙ ЗАПОРІЖЖЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Позиціонування телеканалу та медіабренди зберігають лідируючі позиції у прийнятті рішень телеканалу щодо просування свого продукту на ринок і забезпечення додатковим прибутком шляхом отримання додаткової вартості. Виникнення й загострення конкуренції в українському медійному середовищі змусили телевізійників зосередити увагу на вивченні проблем формування брендів та ролі позиціонування українських телеканалів на медіаринку. Бренди існують для того, щоб диференціювати телевізійні продукти, визначати їхні переваги, а також формувати певну цінність продукту.

Завдяки медіабрендам та стратегії позиціонування, українські телекомпанії мають можливість ефективно використовувати свій ефір, вчасно й правильно визначати свою нішу та формат. Нині ці питання є визначальними для прийняття важливих рішень щодо формування медіабренду та позиціонування телеканалів для забезпечення зростання прибутків.

На відміну від столичних каналів, запорізькому телебізнесу відверто бракує сил для організації повноцінного телеканалу. Як підтверджує практика, регіональним мовникам дуже важко систематично забезпечувати глядача якісним телепродуктом. Проте, регіональні телекомпанії все ж є важливим елементом системи держтелемовлення країни. З функціонуванням такого ТБ є можливість розуміти потреби регіону, залучати до ефірів відомих

у краї людей, транслювати інформацію особливо близьку масовій аудиторії. Це робить регіональне мовлення корисним конкретній групі реципієнтів.

Найстарішим у регіоні є телеканал ЗОДТРК «Запоріжжя». Перша експериментальна програма телекомпанії вийшла в ефір 10 липня 1959 року. Телекомпанія цілком справедливо вважається «кузнею кадрів»: чимало журналістів, котрі працюють у Запоріжжі та за його межами, починали свою кар'єру на ЗОДТРК «Запоріжжі». До 2017 року телеканал ЗОДТРК «Запоріжжя» вважався телекомпанією Запорізької обласної державної адміністрації. З 2017 року телеканал ЗОДТРК «Запоріжжя» став суспільним мовником. Наразі телеканал є філією публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» «Запорізька регіональна дирекція». Сітка мовлення телеканалу є однією з найпотужніших в місті та області. Всього телеканал виробляє 56 програм власного виробництва.

Одним із найпопулярніших регіональних каналів у Запоріжжі є НТРК «TV5». Власником телеканалу є ПАТ «Запоріжсталь». У 2014 році телекомпанія перейшла на цифрове мовлення, а у 201 році «TV5» провів ребрендинг. Тепер девіз телекомпанії «TV5 – ТВОЯ СТИХІЯ». Після проведення ребрендингу телекомпанія збільшила обсяг мовлення у прямому ефірі. З`явились нові розважальні передачі та медійні проекти з залученням всеукраїнських експертів. Після ребрендингу рейтинги «TV5» зросли. Головним завданням бренду телеканалу залишається просування іміджу Запоріжжя як індустріального міста з великим технічним потенціалом. А однією з провідних концепцій телеканалу є висвітлення роботи ПАТ «Запоріжсталь».

Телеканал «Алекс» заснований 1995 року в минулому журналістом газети «Комсомолец Запорожья» Олександром Кузнєцовим. Телеканал названий на честь минулої назви м. Запоріжжя (Алєксандровськ). Хоч телеканал і має свою чітко окреслену позицію та концепцію мовлення його технічно-матеріальна база дуже застаріла. Візуальна картинка не може конкурувати з іншими медійними брендами регіону. Вона не привертає увагу нового глядача. З огляду на це телеканал «Алекс» потребує проведення ребрендингу.

Якісне проведення ребрендингу «Телеканалу Z» (колишнього муніципального телеканалу «МТМ»), зміна його формату та концепції стали значним поштовхом компанії для виходу на якісно новий рівень позиціонування себе у регіональному медіапросторі, адже модернізований та релевантний бренд забезпечив організацію можливістю підвищити кваліфікацію працівників, збільшити кількість передач власного виробництва, підвищити рівень продажів рекламного часу та досягти рівня зростаючого попиту

Отже, при створенні свого іміджу регіональні телекомпанії прагнуть відповідати загальнонаціональним стандартам. Саме тому бренди національних телеканалів є орієнтиром для мовників регіонального рівня. На сьогодні запорізьке регіональне телебачення все ще вдосконалюється, переоснащує технічну базу, залучає до співпраці творчих та креативних медійників. Кожен телеканал має свою нішу в медіапросторі Запоріжжя та свій чітко окреслений бренд. Аби відповідати сучасним тенденціям, телеканали проводять ребрендинг, оновлюють технологічне оснащення тощо.

УДК 007 : 304 : 070
Пода О. Ю.[1]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ТЕМА ЧОЛОВІЧОГО ЗДОРОВ'Я В НАЦІОНАЛЬНИХ МАС-МЕДІА

Тема чоловічого здоров'я транслюється сучасним мас-медійним дискурсом в Україні на кількох рівнях.

Це професійний медичний рівень, де можна виділити кілька підрівнів:

- йдеться про спеціалізовані медичні журнали з чітко визначеною цільовою аудиторією (фахівці в галузі медицини й дотичних до неї теоретичних і практичних сфер, зокрема андрології, урології, психіатрії, фармакотерапії та ін.; наприклад «Чоловіче здоров'я, гендерна та психосоматична медицина», «Здоров'я чоловіка». Обидва часописи медичні науково-практичні);

- про телеконтент, створений за участі висококваліфікованих лікарів загальної практики і вузьких спеціалістів, на основі потужних медичних баз (але в цьому випадку специфіка телеформату на медичну тематику полягає в тому, що він розрахований на масового глядача (наприклад, «Я соромлюсь свого тіла», телеканал «СТБ»); сюди ж можна віднести й телевізійні рекламні програми, де лікарі, фармацевти просувають свої послуги й товари в широкі маси.

Рівень чоловічого журналу. Акцент на маркері статі чітко позиціонує цільову аудиторію видання – чоловіки. З одного боку, це має розширювати межі обговорення питань, пов'язаних з трансляцією концепту «чоловіче здоров'я» у медійному просторі в межах чоловічого світу, з іншого – така характеристика чоловічого журналу як масовість, значно обмежує й спрощує коло тем і проблем, які редакція визначає як варті представлення на шпальтах видання.

Зазвичай чоловічий журнал є транслятором стереотипних образів і стереотипних тем. Відповідно чоловіча концептосфера, що включає й такий концепт, як «чоловіче здоров'я» передбачає передачу образу здорового (не хворого) чоловіка (наприклад, «GQ», «Men's Health», «XXL», «Playboy» – пропозиції західного видавця та ін.).

Рівень масового рекламного контенту (теле-, інтернет-, друкований тощо). Рекламовані акторами-»лікарями» пігулки й мазі обіцяють полегшити стан хворого або вилікувати чоловіків від імпотенції, радикуліту, нежиті, карієсу тощо. (Аби переконати вас у цьому – ще й пісеньку заспівають). Саме реклама ліків і лікарських засобів змушує хворого не йти до лікаря, а активно самолікуватися.

На жаль, національні мас-медіа приділяють обмаль уваги для створення конкурентоздатного якісного контенту, в якому б пропагувався здоровий спосіб життя, його вплив на здоров'я чоловіків різного віку.

Варто зазначити, що вимагає більших зусиль створення й просування за допомогою мас-медіа позитивного образу українського лікаря як висококваліфікованого фахівця, котрий обов'язково допоможе вирішити проблеми зі здоров'ям.

Окрім цього, не зайвим було б активізувати просування науково-популярної інформації на актуальні медичні теми щодо здоров'я чоловіків.

УДК 007 : 304 : 070
Боровик К. Ю.[1]
[1] студ. гр. СН-317 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ГОНЗО-ЖУРНАЛІСТИКИ (НА ПРИКЛАДІ САТИРИЧНОГО ДАЙДЖЕСТУ «#@)Ƨ?$0» МАЙКЛА ЩУРА)

Гонзо-журналістика – це напрям сучасної журналістики, головною відмінністю якої є власні переживання та умовиводи журналіста, а також викривально-саркастичний підтекст. Формат викладу інформації у стилі гонзо сприймається легше об'ємних аналітичних матеріалів чи коротких новинних заміток. На відміну від класичної журналістики, гонзо не обмежена правилами, за що її часто називають «журналістикою поза законом», проте саме гонзо дає змогу аудиторії самостійно аналізувати отриману інформацію й робити висновки.

Гонзо відкриває двері для нетипових засобів виразності в журналістських творах, дозволяє посилити значення авторського «я» у

публікаціях, тим самим роблячи текст більш експресивним. На жаль, українська гонзо-журналістика й досі залишається поза увагою журналістикознавців, чим і зумовлена актуальність дослідження. Методологічну основу роботи становлять праці таких учених, як О. Ігошина, В. Казанцев, В. Хорольський, які простежили генезу нової журналістики й визначали її місце в сучасній медіасистемі.

Українська гонзо-журналістика активно розвивається. Основною сферою поширення можна вважати блогосферу, рідше – спеціалізовані видання або телевізійні програми. Вдалим прикладом гонзо вважаємо сатиричний вечірній дайджест новин «#@)₴?$0» («Грати песик дужка гривня знак питання долар нуль») із Майклом Щуром (справжнє ім'я – Роман Вінтонів). Практичною метою для передачі, як зазначає ведучий, завжди було і буде одне глобальне завдання – змусити людину замислитися над тим, що їй показують у телевізорі, аналізувати і відрізняти правду від брехні. Тематичне поле програми широке. Переважно – це сучасні проблеми українського суспільства, серед яких – взаємодія влади з народом (де перша займає позицію насильника, а другий – жертви).

Оцінка програми починається з її назви (а сатиричний заголовок – одна з основних ознак гонзо-журналістики). У Майкла Щура кожний заголовок вивірений і підібраний так, щоб у повній мірі відобразити головну тему випуску. Наприклад, «Гастролі лобної частини голови в Одесі», «Do you step into болото суцільної англізації?», «Ошукані жертви еволюції та підпис Петра», «Темний світ девіацій голови Миколаївської ОДА Олексія Савченка».

Кожний випуск програми складається з декількох рубрик, при цьому назви сюжетів завжди мають сатиричне звучання. Така подача допомагає краще зрозуміти головний посил автора сюжету. Особливою є і манера подачі матеріалів. Майкл Щур – виходець із української діаспори в Канаді, тому і мова в нього своєрідна, що теж додає комічності, нагадує про походження ведучого. Програма починається зі слів «Слава Ісу, ви ще дивите нашу нову програму «#@)₴?$0», і я є її ведучий Майкл Щур».

Майкл Щур завжди вдало використовує словотвір, починаючи з «дурналістики» і закінчуючи «хульналістикою», де перша виникає випадково, а друга характеризує підхід автора до журналістики. Крім того, у програми є спеціальний кореспондент, ім'я якого завжди збігається з тематикою сюжету. Наприклад, Михайло Кек-Антихайп, Нафтогазослава Кравченко, Спекослава Кравченко, Ляшкослава Обирайченко, Шкарпеткослава Генітальченко. Такий підхід до номінації кореспондентів наголошує на начебто наближеності до теми і влучного її відображення.

Вдалим є застосування мініатюр на актуальні теми, в яких бере участь сам ведучий. Наприклад, доречною є сценка «Реформа судової системи», де

реформа порівнюється з дитячою грою, зміст якої – встигнути сісти на стільчик, коли музика закінчиться. Стає зрозуміло, що вся реформа – просто зміна місць, посад (а не системи), і ніякої практичної користі вона не має.

Отже, програма українського журналіста Романа Вінтоніва «#@)₴?$0» – є показовим прикладом української гонзо-журналістики. Головна мета програми відображає мету гонзо-журналістики в цілому – змусити людину замислитися над тим, що їй пропонує «класична» журналістика, аналізувати і відрізняти правду від брехні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демишкевич А. Элементы гонзо-журналистики в публицистике Чарльза Буковски [Електронний ресурс] / А. Демишкевич // Режим доступу : http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2013/section001.html

2. Шпак О. На межі репортажу і роману або Ґонзо-журналістика як специфічним підвид Нової журналістики [Електронний ресурс] / О. Шпак// Режим доступу : http://b-bambetel.blogspot.com/2015/12/blog-post_20.html

УДК 007 : 304 : 070
Тимченко І. Д.[1]
[1] студ. гр. СН-317 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ КІНОРЕЦЕНЗІЇ В ІНТЕРНЕТ-ВИДАННІ «OKINO. UA»

Невдовзі після появи перших кінострічок почали публікуватися матеріали та огляди на переглянуті картини, а саме кінорецензії. Сьогодні жанр кінорецензії продовжує розвиватись, що зумовлює актуальність теми. Метою роботи є визначення особливостей жанру кінорецензії в інтернет-виданні «oKino.ua».

До вивчення жанру зверталися Є. Гараніна, К. Косогов, А. Сулім, М. Шабаєв, Т. Шкайдерова та ін. Вони детально дослідили історію виникнення самої кінорецензії та визначили основні завдання самого жанру і рецензента. Детальним вивченням функцій, структури й ознак кінорецензії займалися такі науковці, як Л. Кройчик, Н. Сабурова, А. Голікова, Т. Сіндєєва, О. Титаренко та В. Фоміна.

Об’єктом дослідження є кінорецензії інтернет-видання «oKino.ua». Автори у своїх матеріалах намагаються не просто дати оцінку фільмам, а й вибудувати чіткий, послідовний і логічний текст, який має приблизно таку структуру:

1) коротко про сюжет;

2) критерії оцінювання (актори, сценарій, операторська робота, монтаж, саундтрек і т. д.);

3) висновки (варто чи не варто дивитися кіно).

Така структура у рецензій, написаних на фільми: «Воно» (2017), «Джейсон Борн» (2017), «Загін самогубців» (2016), а також рецензій на серіали, наприклад «Край «Дикий Захід»« (2016). Водночас зауважимо, що в рецензіях здебільшого відсутня інформація про створення фільму, провідні роботи режисера чи найвідоміші ролі акторів. Автори цих матеріалів концентруються на чіткому аналізі та розборі самого фільму.

Варто відзначити те, що до 2017 року більшість матеріалів сайту є оперативними, оскільки з'являються майже відразу після виходу фільму у світовий прокат. Наприклад, остання опублікована рецензія на сайті «Зло під містом», що розповідає про фільм «Воно» (2017) режисера Андреса Мушетті, опублікована 27 вересня 2017 року (фільм вийшов у світовий прокат 7 вересня 2017 року).

У кінорецензіях на фільми, зняті на основі книг (екранізації), зазвичай повинно простежуватись хоча б мінімальне порівняння з першоджерелом. У виданні «oKino.ua» здебільшого саме в рецензіях на екранізації ніякого порівняння немає. У тексті йде мова чітко про сам фільм. Згадується лише те, що це екранізація якогось твору. Водночас їх справді цікаво читати, адже майже немає зайвої інформації, і все написане стосується виключно фільму, про який написана кінорецензія.

Кінорецензії «oKino.ua» виконують такі функції:

- інформаційну (читач дізнається з матеріалу основні факти і подробиці про сам фільм);

- розважальну (читач отримує задоволення після прочитаного, у деяких матеріалах простежується особливий та індивідуальний стиль самого автора);

- аналітичну (автор аргументовано аналізує фільм за всіма основними критеріями).

Майже у всіх кінорецензіях видання автори використовують у своїх текстах оціночні слова та вислови, які одним словом можуть охарактеризувати фільм («чудовий», «сильний», «для всієї родини», «обов'язковий до перегляду», «необов'язковий до перегляду», «на любителя» тощо). Наприклад, у рецензії на фільм «Гра на пониження» (2016) автор зазначає, що «безперечно фільм на любителів такого кіно, але й чужі у цій сфері глядачі знайдуть у ньому щось своє».

У кінорецензіях видання фільми аналізуються за класичною схемою:

- інформативна сторона (вказано жанр, творців та основних дійових осіб фільму); наприклад, у рецензії на фільм Адама Макея «Гра на

пониження» (2015) автор розповідає про режисера та основних персонажів картини, не забувши при цьому згадати головних акторів;

- змістовна сторона (описується сюжет та, якщо це екранізація, згадується про першоджерело); чудовим прикладом буде рецензія Юлії Кузнєцової відразу на всю франшизу кінофільмів «Голодні ігри» (2012 – 2015), оскільки вона коротко описує сюжет та головну зав'язку і не просто згадує, що фільми – це екранізація романів письменниці Сюзен Колінз, а й намагається з'ясувати, чому екранізувати такі романи важко;

- аналітична сторона (вказуються переваги та недоліки фільму, підкріплено аргументованими поясненнями); зокрема в кінорецензіях автора під ніком «Михаил-спб» завжди наявна аргументована аналітика.

Отже, серед особливостей кінорецензій видання «oKino.ua» визначаємо: оперативність, дотримання здебільшого класичної структури тексту кінорецензії, виконання інформаційної, розважальної та аналітичної функцій. Водночас у більшості матеріалів майже зовсім відсутня інформація про історію створення фільму, провідні роботи режисера та найвідоміші ролі актора. Незважаючи на те, що кінорецензії, розміщені на «oKino.ua», мають низку недоліків, видання є дуже зручною початковою платформою для тих, хто справді зацікавиться написанням професійних кінорецензій.

УДК 007 : 304 : 070
Чупис М. О.[1]
[1] студ. гр. СН-325 ЗНТУ

КІНОКРИТИКА ЯК ОСНОВА ЖУРНАЛІСТСЬКОГО БЛОГУ: АВТОРСЬКИЙ ПРОЕКТ «НОТАТКИ GEEKA»

Активні темпи розвитку інформаційних технологій стали причиною радикальних змін в системі масових комунікацій. Епоха Web 2.0 значно розширила технологічні та мультимедійні можливості Інтернету, які дали поштовх трансформації системи виробництва і розповсюдження інформації. Останні десятиліття кількість блогів в Інтернеті почала зростати, все більше популяризуються онлайнові засоби масової комунікації, які почали витісняти канонічні види ЗМІ (пресу, телебачення і радіо). З огляду на це журналісти почали пристосовуватися до цифрового інтерактивного середовища, використовуючи блогінг для збору, обробки та поширення інформації. У той час, як традиційні медіа відчувають обмеження обсягу для представлення інформації (кількість хвилин ефірного часу, кількість смуг газети) і мають більш-менш явні обмеження, що задаються форматом медіа, блоги надають потенційно необмежений обсяг інформації і не мають певного формату.

Відсутність формату в ряді випадків може компенсуватися точно визначеною тематикою блогу, інтересами та уподобаннями автора, проте мова йде далеко не про стандарти наповнення, форми подачі і стиль матеріалів.

Блоги можуть набувати різних форм: від записок, подорожніх нотаток і фейлетонів до політичної аналітики і філософського трактату укупі з фотографіями, відео. Причому спільним для всіх цих матеріалів буде присутність авторського «Я», особистих міркувань.

Із технічної точки зору блоги дозволяють по-новому організувати процес представлення інформації і забезпечення спілкування з аудиторією. Наприклад, функція коментарів дозволяє моментально відслідкувати реакцію аудиторії. Однією з головних переваг блогів є мультимедійність. Журналіст у своєму матеріалі може використовувати різні методи передачі інформації (вербально, візуально, графічно; за допомогою аудіо або відео).

Для того, щоб створити власний блог, достатньо лише мати доступ до Інтернету; створити власну сторінку можна у декілька кліків. Більшість блог-платформ працюють на безкоштовній основі, проте для використання окремих опцій доведеться платити. Блог стане успішним та корисним, якщо детально продумати тематику, наповнювати його унікальним контентом та регулярно оновлювати наповнення.

Використання блогів у професійній діяльності журналіста вимагає від нього, свого роду, особистого «налаштування» подачі інформації і необхідності вираження власної думки. Навіть в разі публікації нейтральної (в оціночному плані) інформаційної замітки автор змушений бути готовий до її суб'єктивної інтерпретації, якщо вона викличе інтерес і коментарі з боку читачів.

Розвиток кіномистецтва вплинув також і на блогосферу. Все частіше створюються блоги про кіно та серіали. Кінокритика – це рецензування фільмів і аналіз сучасного кінопроцесу. Кінокритика у журналістиці завжди була формою аналітичного розгляду та естетичного уявлення фільму в ЗМІ. Кінокритика, як і літературно-художня критика в цілому, завжди позиціонувалася як пізнавально-орієнтувальна діяльність, яка формує оцінне ставлення до різних культурних явищ або до їх окремих аспектів. На думку дослідників, у кінокритики зник «поріг» входу в професію – Інтернет всім дає можливість висловитися, тому блоги на тему кіно створюють не тільки пересічні громадяни, але і професійні журналісти.

Кінокритика, як особливий вид творчої діяльності в журналістиці, була покликана реалізовувати і пізнавально-просвітницьку, і корекційно-нормативну функції. З появою Інтернету статус і особливості кінокритичної діяльності змінився. По-різному існує та спільнота авторів, яке пише для масової аудиторії, і та, яка працює для професіоналів.

Авторський блог «Нотатки Geeka» – це блог про кінокомікси, який спеціалізується на фільмах кінокомпаній «Marvel» та «DC». Головна особливість проекту у тому, що він орієнтований на вузьку тематику, але розгорнутий в часі висвітлення подій. Кожен наступний пост є або сюжетним продовженням попередніх записів, або розгорнутою відповіддю на предмет дискусії у блозі. При створенні матеріалів використовувались усі журналістські жанри (інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні).

УДК 007 : 304 : 070
Саприкіна К. М. [1]
[1] студ. гр. СН-325 ЗНТУ

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРЕВЕЛ-ПРОГРАМИ НА РАДІО

Сучасне радіомовлення має ряд особливостей, які дозволяють йому успішно існувати серед інших ЗМІ. Найважливішими характеристиками є оперативність та зручність передачі повідомлення, емоційність сприйняття та фоновість. Радіо широко використовує природні виражальні можливості ефіру: живе мовлення, встановлення контакту із слухачем та удосконалення засобів передачі звукових образів. Радіо, як і будь-який вид ЗМІ, має свою специфіку та особливості. Радіожурналістика – це звукова комунікація: саме через звук та його можливості відбувається сприйняття інформації. Радіо здатне не лише повідомити факти, а й за допомогою музики, шумів створити враження, тобто ефект присутності. Воно не потребує надмірної уваги та зусиль для сприйняття повідомлень. Можна просто увімкнути радіостанцію й займатися своїми справами, керувати автомобілем. Однак наскільки інформація буде почута слухачем – залежить від майстерності працівників радіостанції та радіожурналістів.

Сучасна журналістика є однією з найбільших сфер діяльності, у якій поєднується досить багато аспектів: від політики, економіки й «соціалки» до культури. Останнім часом усе більш популярним стає ще один напрямок: тревел-журналістика – достовірний і захоплюючий спосіб передати інформацію про різні країни. Головною метою тревел-програми є надихнути глядача на подорож, тобто розважити й дати прикладну інформацію про місце призначення. Тому саме за допомогою ЗМІ та його різних функцій можна висвітлювати таку інформацію, яка деяким чином і формуватиме ту чи іншу громадську думку, а зміст тревел-шоу викликає співчуття,

переживання в аудиторії, емоції і більшість з них не несуть глибини, аналізу інформації, яка подається з екрану, радіо та преси.

Тревел-програми аудіовізуально передають культурні й національні розходження, пропонують і підтримують готові соціокультурні конструкти. Залежно від типу контакту з місцевим населенням, від драматургії оповіді й характеру переданої інформації, формат передачі може коливатися від авторської замальовки-монологу до тревел-вікторини або гри. Тревел-програми поєднують у собі елементи різних телевізійних жанрів, але звичайно один з аспектів певного жанру домінує. Ці аспекти охоплюють конкретні комунікативні наміри ведучого, атмосферу програми, структуру й спосіб оповіді. Тревел-програми можуть носити документальний, розважальний або споживчий характер залежно від комунікативних намірів автора: навчити, розважити або допомогти.

Формат сучасного радіомовлення, як зауважують дослідники, це характеристика ефіру радіостанції: форма подачі музики, інформації та реклами. Тому завдяки інноваційним технологіям радіомовлення постійно вдосконалюється. Прикладом цього є те, що багато потужних радіостанцій створюють інтернет сайти, що дають можливість почути у записі або наживо різні програми. На сьогодні в Україні не так багато тревел-програм на радіо, але поступово їхня кількість збільшується. Кожна радіостанція має свої відмінності. Всі вони щодня борються за слухачів, наповнюючи ефір новими, цікавими та різнобічними передачами. Тому головним завданням кожного радіоведучого та журналіста є зацікавити та утримати увагу аудиторію.

Створюючи тревел-програму на радіо, журналіст повинен орієнтуватися на аудиторію, яка хоче почути щось нове. Прикладом цього є авторський проект про подорожі «Крокуй зі мною». Ця програма створена для тих, хто полюбляє подорожувати та хоче по-новому відкрити рідну Україну.

Тревел-шоу «Крокуй зі мною» – розважальна радіопрограма, яка буде виходити в Україні, присвячена подорожам по рідній країні. Автор прагне донести, що подорожі рідною Україною можуть бути цікавими і не гіршими, ніж закордонні. Кожен випуск – це нове місто. Ведучою програми є сам автор. Першим випуском стала тема про унікальні локації в Запоріжжі. Програма складається із трьох блоків, де представлені особливості різних місць. Головною метою цієї передачі створення у слухачів уявлення про навколишній світ лише під впливом звукових образів. Ведуча донесла всі ті емоції, які можна отримати під час подорожі. Музика та шуми, які представлені в програмі доповнюють розповідь та вносять у контекст додаткове змістове навантаження.

УДК: 007: 304
Шульга М. О.[1]
[1] студ. гр. СНз-314м ЗНТУ

СПОЖИВЧІ ЯКОСТІ СУЧАСНИХ FASHION-ЖУРНАЛІВ

Fashion-журнал – це потужне джерело масової культури, розраховане на задоволення утилітарних потреб споживача. Він майже повністю уникає серйозних тем, створює ілюзію вічного свята життя. Fashion-журнал корисний у тому, що дає орієнтири – в світі моди та стилю, сприяє розвитку смаку та почуття прекрасного. Критеріями визначення модного видання з ряду жіночих глянців є: перш за все – головний задум редактора, позиціонування журналу; акцент на моду, який найчастіше відображений у слогані; змістове наповнення – інший істотний критерій модного видання. Кількість матеріалів про моду має переважати над іншими «жіночими» темами; і останнє – це рекламодавці – як правило, в модному глянці частка реклами одягу та аксесуарів превалює над рекламою інших груп товарів. Умовно глянцові видання можна поділити на три категорії: ліцензійні мережеві видання; регіональні видання – журнали, створені в Україні; спеціальні (корпоративні) видання – журнали, що створюються під запит конкретної компанії. Щодо сервісної складової (споживчих властивостей журналів), то просування fashion-контенту на українському ринку дає змогу отримати такі результати:

- у світі підвищується рівень іміджу країни та її fashion-індустрії;
- ми отримуємо якісний міжнародний контент, що дає можливість читачам приєднатися до шанувальників визнаних fashion-журналів – законодавців світової моди;
- з'являються додаткові можливості для просування на світовий ринок досягнень української fashion-індустрії, дизайнерів, моделей, журналістів;
- розширюються рекламні можливості для торгових марок, магазинів, що представлені в Україні;
- з'являються нові іміджеві та економічні вигоди.

На видавничому ринку сучасної України представлено достатньо багато глянцевих журналів, які розкривають своїм читачам різноманітний світ моди. Умовно ми поділили їх на три категорії [1].

1. Ліцензійні мережеві видання. Це журнали, які мають ліцензії міжнародних видавничих домів. Наприклад, «Elle», «Vogue», «L'Officiel», «Harper'sBazaar», «Esquire», «Cosmopolitan», «Men'sHealth» та інші. Вони розповсюджуються через продаж або передплату. В Україні їх представляють: видавничий дім «Hearst Shkulev Ukraine» (журнали Elle, MAXIM, MARIE CLAIRE); видавничий дім «Sanoma Media Ukraine».

2. Українські регіональні видання – журнали, створені в Україні.

Це «Женский журнал», «LG», «DressCode», «Domino», «Сезони Моди» та інші. Контент цих журналів віддзеркалює бачення та можливості українських видавців. На наш погляд, їхня особливість полягає у можливості вільно та максимально повно відображати українську fashion-індустрію. Але їхню роботу ускладнює відсутність ринку професійних fashion-журналістів. Проте саме в цих виданнях частіше створюються умови для професійного росту та самореалізації молодих редакторів та журналістів. Наприклад, Соня Забуга (головний редактор українського видання Elle, 2017-2018 рр.) працювала разом з Іриною Данилевською над першим українським fashion-журналом «Єва» (1991 р.). Fashion-стиліст Веня Брикалін успішно працює для L'Officiel і Helen Marlen Magazine, друкується в Elle, співпрацює з Л.Літковською, А.Таном. Стартовим майданчиком для нього був журнал DressCode (Одеса). Українські регіональні fashion-видання розповсюджуються через продаж у роздріб, передплату, безкоштовне розповсюдження в бутіках, ресторанах, салонах, авіакомпаніях, тощо.

3. Спеціальні (корпоративні) видання – журнали, що створюються під запит конкретної компанії. Основні матеріали – опис та представлення брендів кампанії-видавця. Наприклад, «Noblesse» (ювелірна компанія Noblesse), «Platinum» (ювелірна компанія Crystal group), «Helen Marlen Magazine» (Helen Marlen group), «Модно» (мережа «Жан»), «Летуаль» (мережа парфюмерних магазинів), «Сады Победы» (ТЦ, Одеса), «Я» (мережа «Итис»). Цікаво, що журнал «Domino Magazine» (Dominogroup, Донецьк-Київ) за шість років перетворився із корпоративного журналу у видання, що визнане на fashion-ринку України. Тому можна вважати, що він перейшов у сегмент регіональних видань. Розповсюджуються спеціальні видання безкоштовно, у місцях, де представлена продукція (наприклад, у власних бутіках).

Таким чином, присутність на українському ринку відомих міжнародних глянцевих видань, актуалізує проблему професійної підготовки кадрів для редакційних команд. Це стимулює та підвищує рівень конкурентоздатності, вимогу постійного професійного зростання та особистісного самовдосконалення fashion-журналістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дец В. Особливості та перспективи та перспективи становлення fashion-журналістики в Україні (на прикладі друкованих видань) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://issuu.com/ukmajournalist/docs/dets

УДК 007 : 304 : 070
Коротич Ю. А. [1]
[1] студ. гр. СНз-315 ЗНТУ

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ЖУРНАЛИ НА РИНКУ ЗМІ

Практичне вивчення журналів з метою визначення їх місця в системі ЗМК передбачає виявлення типологічних ознак і характеристик, а також моделювання і прогнозування нових видань. Такий аналіз включає такі складові: класифікацію за тематичною спрямованістю, визначення типологічних ознак журналів, їх типів, видів, складення логічної класифікаційної моделі та типологічного моделювання.

Аналізуючи міру дослідженості такого специфічного сегмента ринку, як мистецтвознавчі журнали, необхідно констатувати той факт, що як теоретичні, так і практичні розвідки в цій царині майже відсутні. Такий стан речей можна пояснити чи то специфічністю тематики, чи то нерозвинутістю цього сегмента ринку.

Загалом проблема типології журналів уже давно цікавила вчених та видавців-практиків. Типологічні ознаки журнальних видань розглядаються Г. Дзюбенко [1], О. Івановою [2], М. Недопитанським [3], В. Шевченко [4] та іншими науковцями, вони розглядають деякі окремі питання, пов'язані з структурою та типологією журнальних видань. Останнім часом розгляд типологічних особливостей сучасної мистецтвознавчої преси в Україні помітно активізувався, однак подібні розвідки мають поодинокий характер і враховують лише окремі аспекти функціонування журналів згаданої тематики. Цим і визначається актуальність нашого дослідження. Його мета: окреслити типологічні особливості мистецтвознавчих журналів, сукупність різноманітних чинників та критеріїв, що впливають на оформлення журнальної продукції цього типу.

Періодика про культуру та мистецтво в Україні існує, є окремим сегментом інформаційного ринку, але розвинута вона дуже слабо і характеризується неструктурованістю. Як теоретичні, так і практичні розвідки, спрямовані на вивчення цих видань, майже відсутні.

За характером викладу і характером аудиторії мистецтвознавчі видання поділяються на: спеціалізовані масові: «Top Film», «Кино Дайджест», «Cinema», «Контрамарка», «Великие Художники», «Галерея Искусств», «Художники України»; спеціалізовані немасові (вузькоспеціалізовані, фахові): «Кіно-театр», «Кіно-коло», «Сучасність», «Ренессанс», «Мистецтво і освіта», «Образотворче мистецтво», «Культура і життя», «Українська культура»; елітні: «Аристократ».

За цільовим призначенням мистецтвознавчі видання поділяються на: освітні: «Великие Художники», «Галерея Искусств», «Художники України»; культурно-освітні й літературно-художні: «Українська культура», «Сучасність», «Ренессанс», «Кіно-театр», «Культура і життя»; наукові, науково-методичні й науково-популярні видання: «Образотворче мистецтво», «Мистецтво і освіта», «Кіно-коло»; life style: «Кино Дайджест», «Top Films», «Cinema», «Контрамарка»; елітні: «Аристократ».

На інформаційному ринку України існує чимало журналів, які працюють на державній чи комерційній основі та цілком чи частково присвячені темі мистецтва. Основні види мистецтв, що розглядаються в них: музика (категорія представлена журналами «Nota», «Афіша», «Поза» тощо); кінематограф («Кіноколо»); живопис («Галерея», «Афіша», «Український художник», «Великие художники»); галерейне життя («Галерея», «Афіша»); інтер'єр, архітектура, дизайн («Салон», «Орхідея», «Domus Design», «A.C.C.»); література («Книжник Ревю», «Критика», «Четвер», «Бібліотечна планета» та ін.); фотографія («Digital Foto», «Фото магазин», «Foto&Video»).

Сучасний журнал з мистецтва, як правило, кольоровий, має глянцеве зовнішнє оформлення, 70% зображального матеріалу. Тематика структурується рубрикацією, що обумовлена певними напрямками культурної діяльності чи видами мистецтв (характеристика напрямку; огляд творчості найцікавіших ключових постатей і їх творчості). Такі журнали можуть бути призначені фахівцям і пересічним громадянам, що цікавляться мистецькою тематикою.

Окремим різновидом журнальної продукції є глянцевий елітарний журнал − це видання з мінімальним текстовим контентом і високоякісною добіркою ілюстрацій, розраховане на покупця з рівнем доходів вище середнього з мрією про красиве життя. Головні ознаки журналів такого типу це: висока поліграфічна якість, гарні ілюстрації, що здебільше перетворюють процес читання на процес проглядання продукту, що притягує погляд читачів та спонукає придбати його. Серед головних функцій глянцю дослідники виокремлюють розважальну та рекреативну, що спрямовані зняти моральне перенавантаження та створити ілюзію глянцевого світу навколо читача.

Більшість мистецтвознавчих журналів орієнтовані на смаки сучасного читача, вони є науково-популярними або глянцевими елітарними журналами, мають сучасне поліграфічне оформлення. Можна говорити про поліфункціональнісь таких видань. Репродукції полотен вітчизняних та зарубіжних художників містяться не тільки у часописах, орієнтованих на живопис, а й у літературно-мистецьких, літературно-художніх журналах. У таких часописах приділяється увага і проблемам сучасного кіно, драматургії.

У сучасному суспільстві простежується інформаційна потреба читача у підвищенні обізнаності у галузі культури в цілому та мистецтва зокрема.

Хоча таких видань виходить чимало, але повністю задовольнити потреби сучасного суспільства вони не можуть. Бракує висвітлення окремих тем, напрямків, тенденцій у мистецтві, які цікавлять громадян України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дзюбенко Г. Сучасна журнальна періодика: загальна характеристика, типологія, основні функції та принципи / Г. Дзюбенко // Наукові записки Інституту журналістики КНУ ім. Т. Шевченка. – 2005. – № 3. – С. 24-31.

2. Іванова О. А. Сад літератури в журнальній оптиці сучасності : Медіакомунікації з, для і про літературу / Олена Іванова. – Одеса : Астропринт, 2009. – 368 с.

3. Недопитанський М. І. Сучасна українська періодика: типологічний аспект / М. І. Недопитанський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1553

4. Шевченко В. Е. Місце журналів з мистецтва на ринку України / В. Е. Шевченко // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского – Серия «Филология». – 2006. – Т. 19 (58). – №5. – С. 104-106.

УДК 007 : 304 : 070
Галунова К. О. [1]
[1] студ. гр. СН-325 ЗНТУ

КРИТЕРІЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ» (НА МАТЕРІАЛІ ЕСЕЇСТИКИ)

Журналістську майстерність можна означити як комплекс якостей, здібностей та умінь особистості, що забезпечують високий рівень творчої діяльності з опрацювання потоків інформації та об’єктивного висвітлення життя суспільства. Професіональна майстерність журналіста – це та компетентність, яка дається тільки наполегливою працею і навчанням, тісними зв'язками з життям, вмінням якомога ширше спиратися на допомогу обізнаних людей, майстрів і спеціалістів своєї справи.

Провідні якості журналіста – це комунікабельність, інтелект, спостережливість, ерудиція, грамотність, наполегливість, оперативність, порядність, широкий кругозір, хороша пам’ять, допитливість, професійна етика та легке опанування новими навичками та знаннями. Саме такими якостями володіють журналісти одного з популярних в Україні видань – газети «День». Це щоденна всеукраїнська газета суспільно-політичної

тематики, що виходить чотири рази на тиждень (з вівторка по п'ятницю). Містить як поточні новини, так і аналітичну інформацію. Виходить трьома мовами (українською, російською, англійською).

До кінця 1996 року газета виходила лише українською мовою, з січня 1997-го ще й російською. 25 січня 1998 року з'явився англомовний тижневий дайджест «The Day». Усі статті газети також розміщуються на сайті у вільному доступі.

Жанрова насиченість «Дня» вміщує в себе усі можливі жанри публіцистики від замітки до проблемної статті. Есей як різновид художньо-публіцистичного жанру займає належне місце на сторінках видання. Однак найчастіше спостерігається жанрова дифузія, коли есей взаємодіє з нарисом, коментарем, репортажем тощо. Найголовнішою ознакою єсеїстики є «актуальність» за змістом і формою творів.

Журналісти газети «День» активно полемізують з сучасниками та попередниками, що зумовлюють надзвичайну «густину» тексту, його насиченість ремарками, посиланнями, історичними відступами та коментарями, використовуючи парадокс як засіб вираження авторської позиції, спосіб висловити своє ставлення до життєвих явищ, окремих осіб. [1]. Наприклад, есей «Престиж українського воїна» О. Подвишенного («День» від 13.10.2017) автор розмірковує над питаннями: хто такі захисники України? Коли саме відзначати день Захисника України?

Зустрічаються есе, що виникли як авторське осмислення афористичної думки відомого письменника або політика на гостро злободенну тему. Прецедентний текст – це публіцистичний вислів історико-філософського або політичного звучання, широко відомий сучасному читачеві. Більше того, знання прецедентних текстів і звернення до них сприймається як ознака сучасності. У есе «Відданий учень, що допоможе вчителю» М. Чадюк («День» від 17.02.2018) говорячи про кризу у Європі та прагнення України вступити до Євросоюзу, авторка послуговується епіграфом, що виражає ідейно-тематичне спрямування есе. Слова О. Пахльовської – письменниці, доньки Ліни Костенко: *Ми стаємо останнім рубежем боротьби за Європу – в момент, коли сама Європа ризикує відмовитися від цивілізаційної суті.* [2].

Загалом стиль журналістів на шпальтах видання «День» нагадує більше стиль художньої літератури, ніж критичних статей. Вони не приховують свої преференції: не скупляться на похвали, але і не засуджують беззмістовно. Більшість матеріалів витримані у національно-патріотичному дусі. Прикладами є ряд есеїв: «Престиж українського воїна» (13.10.2017), «Реформи треба проводити в головах» (06.10.2017), «Чому я можу бути українкою лише тут» (18.08.2017). [2]. Стиль есеїв у газеті «День» динамічний, жвавий, безпосередній.

Отже, есе є частиною нового соціального феномену, який визначається як відкритий ресурс соціуму, тобто автор свідомо відкриває публіці своє життя, думки, погляди, фіксуючи таким чином стан свого внутрішнього «Я». Журналісти газети «День» майстерно втілюють ці постулати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова І. Есе як художньо-публіцистичний жанр на сторінках газети «День» / І. Г. Абрамова, Ю. О. Дейнега // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2012. – № 3. – С. 34–39.

2. День: щоденна всеукраїнська газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://day.kyiv.ua/uk

УДК 007 : 304 : 070
Єськова К. В.[1], Ліхачова К. Ю. [2]
[1] викл. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-317 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ ГАЗЕТИ «СТУДPOL»

Студентська періодика в сучасному просторі займає особливе місце. Вона покликана задовольняти «специфічні інформаційні потреби студентства, яке наразі є одним з найчисленніших і найдинамічніших сегментів українського соціуму» [3, 59]. Її авторами та читачами є студенти. Студентське видання може бути місцем творчого вираження студентів.

Метою роботи є аналіз особливостей функціонування студентського періодичного видання кафедри журналістики Запорізького національного технічного університету «СтудPOL» .

До розгляду та аналізу студентської преси зверталися такі вчені, як М. Недопитанський [3], А. Животко, М. Тимошик, О. Росул, В. Слінчук, В. Кондик, І. Вдовичин, В. Благий, Н. Остапенко, І. Монолатій, І. Павлюк.

«СтудPOL» – студентське періодичне друковане видання кафедри журналістики Запорізького національного технічного університету. У газеті публікуються матеріали здебільшого інформаційного характеру, для певної цільової аудиторії – студентів 1–5 курсів та викладачів факультету соціальних наук Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету.

У виданні можна виділити такі основні види матеріалів:

1) внутрішньо факультетські новини – звіти чи репортажі із заходів, тренінгів чи зустрічей (факультетських, університетських, міських), в яких брали учать студенти факультету соціальних наук;

2) привітання зі святами викладачів факультету;

3) нові досягнення студентів та викладачів на факультеті, наприклад, «Майстер-клас від Андрія Куликова» (Випуск №7 (49), жовтень 2018), «Калейдоскоп подій» (Випуск: №1 (45), вересень 2017, випуск №7 (49), жовтень 2018), «Новини» (Випуск: №1 (45), вересень 2017);

4) університетські новини – висвітлення урочистостей та свят, привітання від ректорату, наприклад, «Переможці Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з юридичних наук 2016 року» (Випуск: №5 (40), квітень–травень 2016), «Welcome to «Машинка»« (Випуск: №1 (45), вересень 2017), «Конкурс серед Найпрекрасніших» (Випуск: №5, травень– червень 2017); 5) поради на всі випадки життя, наприклад: «Що? Сесія? Вже? Ми на тебе не чекали» (Випуск: №2 (46), листопад − грудень 2017), «(не)Корисна інструкція: пишемо курсову» (Випуск: №5 (43), березень 2016), рекомендації щодо додаткового заробітку (Випуск: №4 (42), грудень 2016); 6) інтерв'ю зі студентами; найчастіше інтерв'ю беруть у випускників факультету, які дякують викладачам за прекрасні студентські роки та бажають усього найкращого університету та майбутнім студентам; чи навпаки – у першокурсників, які описують свої перші враження від університету, викладачів, про свої плани, та чому саме цю спеціальність обрали, наприклад, «Про що мріють першокурсники» (Випуск: №7 (49), жовтень 2018), «Що в голові у першокурсника?» (Випуск: №1 (45), вересень 2017).

Постійними рубриками у виданні «СтудPOL» є «Привітання викладачам», «Новини» або «Калейдоскоп подій», «Це цікаво», «Студентські реалії», «Думки», «Поради», «Підсумки». Журналістські матеріали мають вузький спектр жанрових форм, найпоширенішими з яких є замітка, звіт, портретний нарис, інтерв'ю, життєва історія, поради. Комп'ютерну верстку та дизайн газети здійснюють студенти, які мають досвід роботи у програмах Adobe In Design або Microsoft Publisher, та під контролем одного із рецензентів. Всі журналістські матеріали верстаються під певною рубрикою. На останній сторінці виділяється місце для реквізитів, до яких входять: назва та вид видання, дата, випуск, склад редакційної колегії, контактна інформація. Основна частина студентського періодичного видання, а це близько восьми шпальт, складається з журналістських матеріалів, які розробила редколегія. Зміст та форма публікацій відповідає вимогам до викладу матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кондик В. Студентська преса в Україні: учора, сьогодні, завтра [Електронний ресурс] / В. Кондик. – Режим доступу : https://day.kyiv.ua/uk/article/ media/studentska- presa-v-ukrayini-uchora- sogodni-zavtra.
2. Михайлин І. Л. Основи журналістики / І. Л. Михайлин. − К. : Центр учбової літератури, 2015. – 496 с.
3. Недопитанський М. І. Молодіжна преса як фактор соціалізації: тенденції, проблеми, тематика / М. І. Недопитанський. – К., 1994.
4. «СтудPOL» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: // studpol@ua.

УДК 007 : 304 : 070

Гапон К. Ю.[1]
[1] студ. гр. СН-325 ЗНТУ

РОЛЬ ДИЗАЙНУ У ФОРМУВАННІ СТИЛЮ ГЛЯНЦЕВОГО ЖУРНАЛУ «ЕДИНСТВЕННАЯ»

Проблема особливого різновиду преси – видань для жінок – не є новою, але сьогодні вона знову набула актуальності. Це пов'язано як з дуже помітною еволюцією журналів такого типу і значним розширенням їх палітри, так і зі зростанням зацікавлення жіночими проблемами взагалі. Останнім часом новий імпульс дістали і традиційні, й нові складники «жіночого питання»: участь жінок у громадських, політичних і соціальних процесах, розвиток феміністських настроїв, наслідки для кращої половини людства «сексуальної революції», що прокотилася Заходом, стан і зміст жіночої преси і багато інших питань. Нагальним є й питання про особливе місце і роль жінки у журналістиці. Саме жінка, успішна, здорова, красива, є героїнею глянцевого видання. Слід зазначити, що журнал для жінок, незважаючи на конкуренцію, утримує міцні позиції на ринку ЗМІ, оскільки є виразником споживацьких потреб сучасного суспільства. Саме в такому виданні превалює розважальна функція ЗМІ, що пояснює мінімальний аналітичний зміст і велику кількість фотопублікацій.

Дизайн журналу є важливим елементом загальної концепції видання. Розвиток новітніх технологій підніс формування візуальної складової журнальної продукції на новий рівень. Зважаючи на конкуренцію, кожне видання прагне до якісного й оригінального художньо-графічного оформлення. Професійно розроблений дизайн журналу є запорукою не лише його впізнаваності й відмінності від інших періодичних видань, а й успішного існування на ринку друкованої продукції. Саме зростання ролі

дизайну у формуванні стилю жіночого журналу обумовлює актуальність дослідження.

Стиль у графічному дизайні є ознакою, що дає можливість розрізняти чи об'єднувати друковану продукцію за певними критеріями. Тему стилю в графічному дизайні періодичних видань неодноразово порушували дослідники преси, дизайну та мистецтва О. Рожнова, В. Крупський, В. Тулупов та інші. Візуальний стиль журналу – це не лише графіка, це цілісна система, в якій використовується всі можливі способи зв'язку з аудиторією (тематика, жанри, графіка, акцентування, зображення). Стилі графічного дизайну періодики, творячись під дією історичних, типологічних, національних, суб'єктивних та об'єктивних факторів, виокремлюють журнальну продукцію серед інших друкованих видань. До факторів, що визначають виникнення і розвиток стилю оформлення періодичного видання, український журналістикознавець В. Крупський [1] відносить типологічні особливості видання, основні принципи і прийоми його оформлення, а також власний смак оформлювача, його знання і творчо-професійний досвід.

Дизайн жіночого журналу є результатом впливу зовнішніх та внутрішніх формотворчих факторів. Процес формотворення видання визначає специфіку використання композиційних конструкцій, перевагу тих чи інших стилів, вплив формотворчих факторів для досягнення естетичного вигляду видання та успішного функціонування видавничої продукції.

«Единственная» є виданням, універсальним за характером інформації: воно охоплює різні напрями життя сучасної жінки: моду (рубрика «Мода» з підрубриками «Студия стиля», «Модные тенденции»), побут та догляд за собою й своєю оселею (рубрики «Красота», «1000 вещей, о которых должна знать каждая женщина», «Идеи для декора», «Порядок в доме»), кулінарія (рубрика «Книга кулинара»), стосунки з дітьми, чоловіками, сексуальне життя (рубрики «Психоличность», «Практикум для мамы», «Интим»), кар'єру (рубрика «Тема номера»), дозвілля й подорожі (рубрики «Музыка», «Книги», «Экскурсия») тощо.

Структура та композиція номера значною мірою формують художньо-технічне оформлення. Структура визначає не лише жанрові та розмірні пропорції, а й обумовлює специфіку використання елементів оформлення. Аналізуючи регулярність появи рубрик у номерах журналу за 2017–2018 роки, помічаємо, що «Единственная» має середній рівень впорядкованості структури, оскільки місце і ритм появи рубрики на сторінках видання регулюються, хоча нерідко й порушуються.

Композиція журналу сприяє об'єднанню та підпорядкуванню матеріалів на полосі, надає їй цілісності, гармонійності та завершеності. Компонентами створення композиції є постійні елементи художньо-технічного оформлення: титульна частина, колонки, ілюстрації, колонтитули,

лінійки, рамки тощо. Ці елементи слугують засобами демонстрації, акцентування змісту, організації в окремі тематичні полоси, блоки публікацій.

Естетичний формотворчий фактор є одним з найважливіших у дизайні журналу. На сторінках видання превалюють кольорові фотоілюстрації, де фарби передають дійсний колір зображених на них осіб, природи, одягу, предметів праці та побуту, а багатобарвний друк підсилює й урізноманітнює колірну контрастність смуг. Ілюстрація у журналі має верстку, яку іноді називають «млином» –. фотографія займає центральне місце на смузі, а вся смуга монтується навколо неї. У журналі «Единственная» використовуються й інші способи подачі ілюстрацій: «у відсікання», під кутом, з накладенням на іншу фотографію, із застосуванням незвичайної конфігурації (багатокутник, коло, овал), з накладенням на знімок тексту. Ілюстрація супроводжується пояснювальним підписом, який повинен розглядатися як обов'язкова частина ілюстрації. Шрифт підпису помітно відрізняється від шрифту тексту статей.

Отже, дизайн журналу забезпечує його відмінність і візуальне виділення особливими графічними характеристиками, які, у поєднанні зі змістовим наповненням, викликають у читача стійкі асоціації і вказують на приналежність до жіночих видань. До візуальних складових дизайну видання «Единственная» належать: обкладинка і зовнішнє оформлення, які вирізняють журнал; логотип; шрифт; кольорова гама, що асоціюється з виданням, використовується в логотипі, колонтитулах, графічних елементах, для виділення заголовків і текстів; графічне оформлення – візуальні та кольорові елементи, що відповідають змістові; модульна система конструювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крупський І. В. Українська газета як художньо-поліграфічний феномен: Історія, сучасний стан, перспективи розвитку : [консп. лек.] / І. В. Крупський. – Львів : ЛДУ, 1993. – 103 с.

2. Поліха Л. Я. Сучасні підходи до визначення терміна «стиль» у дизайні періодичних видань. [Електронний ресурс] / Л. Я. Поліха. – Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/12/ Main/articles/polikha-l-ya-suchasni-pidkhodi-do-viznachennya-termina-stil-u-dizayni-peri_22526.pdf

3. Рожнова О. И. История журнального дизайна / О. И. Рожнова. – М. : ИД «Университетская книга», 2009. – 272 с.

4. Тулупов В. В. Дизайн периодических изданий : [учебник] / В. В. Тулупов. – С.Пб : Изд-во Михайлова В. А., 2008. – 224 с.

УДК 007 : 304 : 070
Погребна О. В.[1]
[1] студ. гр. СН-314м ЗНТУ

РЕЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРАЛЬНОГО ЖИТТЯ 1920-Х – 1930-Х РР. У ПРЕСІ

Розвиток сучасного українського мистецтва неможливо уявити без ґрунтовного вивчення досвіду минулого. Чимала складова мистецтвознавчої спадщини України взагалі й театральної зокрема «зберігається» на шпальтах друкованих видань. Це дає підстави говорити про традицію розвитку журналістики (ширше –мистецтвознавчої, вужче – театральної), аналізувати особливості репрезентації театрального життя на шпальтах видань в залежності від того чи іншого періоду розвитку країни, вбирати найкраще з минулої історії й прокреслювати перспективи розвитку на майбутнє.

Актуальність дослідження зумовлюється потребою вивчення розвитку українських радянських журналів про театр 1920–1930-х рр. як невід'ємної складової національної журналістики, важливістю констатації самоцінності, самодостатності й оригінальності української національної театральної журналістики, українського національного театрального мистецтва. Дискурс театрального рецензування представлений у працях таких науковців, як Н. Корнева [1], К. О. Кузьменко [2], Т. Ляшенко [3] та ін.). Метою нашого дослідження є аналіз аналітичного контенту українських радянських журналів про театр.

Період 1920-х – початку 1930-х рр. є активним продуктивним і творчо багатим у житті українського національного театру (радянська складова). Свобода творчості, синкретизм мистецтв, нові форми творчого вираження, народження талантів, політика українізації – усе це позитивно вплинуло на власне театр, акторів, режисерів, художників, драматургів, на виховання смаків театральної аудиторії, а також на розвиток театральної журналістики.

У зазначений період був активним театральний пресовий контент, склад якого не був постійним. Зокрема виходив журнал «Сільський театр» як мистецький громадсько-політичний часопис, друкований орган Харківського міського відділу мистецтв Управління політосвіти УРСР. Видання виходило щомісяця з 1926 року по 1931 рік. У «Сільському театрі» друкувалися одноактні п'єси, інсценізації, рецензії на вистави професійних і самодіяльних театрів, поради митців аматорам театрального мистецтва. Журнал відіграв велику роль в організації робітничо-селянських театрів в Україні (що згодом стали робітничо-колгоспними театрами). З виданням співпрацювали А. Петрицький, Л. Болобан, Й. Шевченко та ін.

Журнал «Радянський театр» виконував функції офіційного органу Управління мистецтв Народного комісаріату освіти. Журнал виходив раз на два місяці у Харкові з серпня 1929 р. по 1931 р. У ньому висвітлювалися питання теорії, історії, практики театру та відомості про театральне життя УРСР, СРСР та закордону. На його сторінках відбувся диспут на тему мистецьких шукань у театрі, у якому взяли участь Л. Курбас, М. Скрипник та В. Сухино-Хоменко. Серед трьох аналізованих журналів як театрознавчий цей часопис був найпрофесійнішим.

Журнал «Театр» виконував функції офіційного друкованого органу Управління у справах мистецтв при Раднаркомі УРСР. Виходив у Києві з 1936 до 1940 року як ілюстрований двомісячник, а з 1940 по червень 1941 року – щомісячно. У виданні друкувалися статті з питань сучасного театрального життя, драматургії, матеріали до історії українського театру, мемуари тощо. Посаду головного редактора за час існування журналу займали історик театру О. Борщагівський та український драматург І. Кочерга.

Проаналізований аналітичний контент трьох названих журналів доводить, що як на жанровому рівні, так і на рівні змістового наповнення, авторської представленості, він відповідав: типу видання, запитам цільової аудиторії, чітко реагував на виклики часу. Зміст рецензій і статей вказує як на творчий потенціал національного театрального мистецтва, таланти його діячів, так і проблему «митця і режиму», що чітко простежувалася на шпальтах видань після 1931 р.

І рецензії, і статті активно функціонували на шпальтах усіх трьох видань, проте різнилися вони рівнем професійного осягнення питань розвитку національного театру в Україні, ілюстрацією культурного спротиву владі, опором репресивності, що зароджувалася. Йдеться в першу чергу про журнал «Радянський театр».

Зазвичай на шпальтах журналів про театр активно функціонувала рецензія як жанр у різних видових репрезентаціях. Для «Радянського театру», «Театру» традиційно активною була класична рецензія, у першому часописи існувала практика друку грандрецензій.

Дискурс статті в журналах про театр доводить, що в першу чергу важливою була акцентуація на пропагандистських, настановчих засадах, проблемних наголосах, мистецтвознавчому (театрознавчому) ухилі, практиці навчання театралів-аматорів тощо.

Не можна не відзначити, що один перелік прізвищ авторів, що друкувалися в ті часи в журналах просто вражає, адже йдеться про Леся Курбаса, Миколу Скрипника, Якова Мамонтова, Г. Майфета та ін. Зникнення прізвищ авторів зі шпальт видань характеризувало жахливі репресивні

процеси, що були запущені не тільки в театральному й культурному житті українського суспільства, але й у житті всієї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Корнєва Н. Рецензія в сучасному науковому дискурсі: семантико-комунікаційний та комунікативно-прагматичний аспект : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.05 / Н. Корнєєва ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 18 с.

2. Кузьменко К. О. Тональність та міра критики в критичній статті (на прикладі сучасних українських рецензій) // Наукові записки Інституту журналістики: науковий збірник / за ред. : В. В. Різуна. – К., 2008. – Т. 31. – С. 18-26.

3. Ляшенко Т. Структурно-композиційні, лінгвостилістичні та прагматичні особливості тексту мистецтвознавчої рецензії : на матеріалі німецьких газет : автореф. дис… канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Т. Ляшенко; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Л., 2004. – 26 с.

ДК 007 : 304 : 070

Панченко С. А.[1], Мельник В. Д. [2]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-315 ЗНТУ

ВПЛИВ РЕБРЕНДИНГУ НА КОНЦЕПТУАЛЬНО-ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ «ТЕЛЕКАНАЛУ Z» («МТМ»)

У світі, переповненому товарами і послугами, де сильно розвинена конкуренція, кожна компанія, щоб вижити, прагне «йти в ногу з часом», постійно залучаючи нових клієнтів і адаптуючись під їхні потреби. Не є винятком і засоби масової інформації, які активно працюють над своїм брендом, аби відповідати потребам аудиторії та залучати нову. З плином часу розроблений бренд може застаріти, та суттєво програвати брендам конкурентів. В такому випадку компанії вдаються до технології ребрендингу.

Необхідність проведення ребрендингу може виникнути з різних причин: бренд став неактуальним; з`явився більш успішний бренд орієнтований на ту ж цільову аудиторію; перед брендом можуть бути поставлені глобальні завдання за обсягом продажів, і тому слід змістити «фокус» в бік більш забезпеченої та платоспроможної аудиторії тощо. Таким чином, ребрендинг

залежить від конкретної ситуації і завдань, які будуть стояти перед оновленим брендом.

Комунальне підприємство «Муніципальна телевізійна мережа» була створена для висвітлення діяльності органів місцевого самоврядування, актуальних подій соціально-економічного та культурного життя міста Запоріжжя. Специфіка мовлення телеканалу «МТМ» до проведення ребрендингу не відповідала сучасним тенденціям роботи телебачення в Україні. По-перше, телеканал вів мовлення лише російською мовою. Усі програми виходили у запису, в той час як на більшості запорізьких телекомпаній практикували роботу у прямому ефірі. Аби привернути увагу нових потенційних рекламодавців та глядацьку аудиторію, на базі «МТМ» керівництвом було прийнято рішення створити новий канал. Переформатування муніципальної телевізійної мережі тривало півроку. Було розроблено головні заставки телеканалу, загальний брендинг (стилістику, логотип, навігацію, графіку, музику тощо); оформлення програм «Новини» та «Акценти», (логотипи, дизайн студії тощо).

Практично 8 років телеканал «МТМ» проводив мовлення у звичному форматі. Спочатку створений бренд не потребував ніяких змін, але з часом уподобання споживачів почали змінюватись. Неправильно подані цінності бренду сформували в аудиторії чітке уявлення, що «МТМ» – це лише «рупор» міської влади. Порівняно з іншими регіональними телекомпаніями Запоріжжя, телеканал мав застаріле технічне оснащення та неякісну візуальну картинку. Це сприяло відтоку аудиторії до брендів-конкурентів (зокрема телеканалу «TV5»). Аналіз фінансових ресурсів підприємства показав економічний занепад телекомпанії. Про це також свідчила низька заробітна плата працівників та незначна кількість рекламодавців. Результати аналізу виявили, що бренд телеканалу морально застарілий та не відповідає сучасним телевізійним вимогам. Також він не працює на утримання уваги глядача, та не сприяє позиціонуванню телеканалу в інформаційному просторі. З огляду на це керівництвом було прийняте рішення про ребрендинг телеканалу «МТМ».

Повна зміна формату та концепції телеканалу була обумовлена такими чинниками:

– реалізація нової стратегії; телеканал почав позиціонувати себе як міський та інформаційний;

– зміна умов на регіональному медіаринку під впливом посилення конкурентних брендів (ребрендинг телеканалу «TV5»);

– необхідність розширення цільової глядацької аудиторії;

– необхідність збільшення впізнаваності та ефективності телевізійного бренду.

Передусім було здійснено загальний ребрендинг стилістики, логотипу, навігації, графіки, музики, дизайн студії тощо.

Окрім цього було оновлено й технічну базу телекомпанії. Придбано новий студійний комплекс відеокамер для мовлення у прямому ефірі. Встановлено новий майданчик для ведення програм «Новини» та «Акценти». Розроблено новий інформаційний сайт телеканалу. Також мовлення телеканалу перейшло у формат HD. Повністю змінилась концепція мовлення телеканалу. «Z» відмовився від ретрансляції «24 каналу» та зробив акцент на продуктах власного виробництва. Із старих програм залишились новини та оновлена програма «Акценти» з новим візуальним дизайном та новими ведучими.

Отже, ребрендинг мав позитивний вплив на «Телеканал Z». Новий бренд став актуальним та цікавим. Змінені концепція та формат мовлення телеканалу виокремили нішу «Телеканалу Z» у медійному просторі Запоріжжя.

УДК 007 : 304 : 070
Шишкіна С. О. [1], Тонкіх І. Ю.[2]
[1] студ. гр. СН-317 ЗНТУ
[2] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ БЛОГ ЯК НОВИЙ ЗМК (НА ПРИКЛАДІ YOUTUBE-КАНАЛУ О. ПЕДАНА)

Останнім часом в інтернеті люди не лише проводять велику частину вільного часу, використовуючи його із розважальною метою, а й активно опановують мережу у своїй професійній діяльності. Окрім того, інтернет стає головним каналом масової інформації і комунікації, більшість ЗМІ переходить на інтернет-платформу, завдяки чому розширюється медійний сегмент мережі. Відтак, на сьогодні набуває особливої актуальності дослідження механізмів використання у журналістській діяльності нових інтерактивних та мультимедійних форматів інтернет-комунікації, зокрема блогів.

Мета роботи – визначити особливості використання журналістського блогу (відеоблогу) як нового засобу масової комунікації.

Нові медіа переважно інтегровані в мережу Інтернет. Д. Мак-Квейл називає такі основні їхні характеристики: вони ґрунтуються на комп'ютерних технологіях; вони гнучкі, гібридні; вони мають інтерактивний потенціал; вони виконують як приватні, так і публічні функції; вони характеризуються

низьким ступенем регуляції; вони нелокалізовані; вони мають доступ до інших комунікацій; вони є середовищем і масового, й індивідуального спілкування [2]. Е. Тоффлер у праці «Метаморфози влади» зауважує, що новим медіа притаманні такі основні риси: інтерактивність, мобільність, зворотність, можливість взаємозв'язку, повсюдність і глобалізація [1].

Однією з найбільш популярних серед користувачів на сьогодні є інтернет-платформа YouTube, яка містить переважно візуальній контент, зокрема відео. Ця платформа є дуже популярною як серед пересічних користувачів мережі, так і серед журналістів, які публікують там свій контент. Більшість традиційних ЗМІ надають перевагу інтеграції саме із цією платформою, адже саме на YouTube можна залучити велику кількість підписників та у такий спосіб розширити аудиторію. Представники ЗМІ діляться на дві групи: тих, які публікують професійний контент, і тих, які є просто аматорами та знімають відео розважального характеру виключно для того, щоб швидко залучити цільову аудиторію платформи YouTube.

Цю платформу активно використовують журналісти й «медійні обличчя». Наприклад, Олександр Педан, який працює на ТК «Новий канал», але має ще й свій канал (відеоблог) на YouTube під назвою «Педан может». Перше відео на каналі було опубліковано 20 червня 2018 року. На сьогодні Олександр Педан має вже 218 тис. підписників.

Журналіст розміщує на цьому каналі відео під такими назвами: «Пранк на Halloween» від 31 жовтня 2018 року, «Повторяю самые популярные фото из Instagram» від 24 жовтня 2018 року, «Звоню подписчикам» від 26 вересня 2018 року, «Пранк песней» від 5 вересня 2018 року. Вже за самими назвами можна зрозуміти, на яку цільову аудиторію розрахований цей контент, – на підлітків віком від 12 років, адже представники саме цієї вікової групи найбільше захоплюються спілкуванням у соціальних мережах і різними інтернет-розвагами, зокрема пранками.

Оскільки серед користувачів інтернет-мережі сьогодні переважну більшість складає молода аудиторія, журналісти онлайнових медіа підлаштовуються під їхні інформаційні потреби та особливості сприйняття. Відповідно, часто журналісти вдаються до використання сленгу, жаргонізмів та мемів. Це призводить до зниження рівня культури комунікації в інтернет-просторі. На жаль, до таких популістських методів боротьби за глядацьку аудиторію вдаються навіть професійні журналісти із великим досвідом роботи у медіа, зокрема Олександр Педан.

Отже, на сьогодні платформа YouTube є дуже популярною серед звичайних користувачів мережі Інтернет та представників засобів масової інформації. Журналісти зазвичай використовують цю платформу у якості засобу масової комунікації з метою розширити свою читацьку і глядацьку аудиторію і повідомити суспільно значущу інформацію. Проте серед

професійних журналістів багато і тих, хто ставить за мету використовувати відеоблоги виключно задля поширення розважального контенту, що часто призводить до зниження загального рівня культури комунікації в інтернет-просторі. На сьогодні це стає однією з головних морально-етичних проблем функціонування журналістських і аматорських відеоблогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / О. Тоффлер ; пер. с англ. Е. Руднева и др. – М. : ООО Изд-во «АСТ», 2003. – 669 с.

2. McQuail D. Mass Communication Theory / D. McQuail ; 6th edition. – London : SAGE, 2010. – 632 p.

УДК 007 : 304 : 070

Карпенко Т. Ю.[1], Єськова К. В.[2]
[1] студ. гр. СН-317 ЗНТУ
[2] викл. ЗНТУ

ПОРТРЕТНИЙ НАРИС НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ «ЛИЧНОСТИ»

Історична біографія, що передбачає дослідження та опис життя видатної особистості, є невід'ємною складовою європейської цивілізації. Розвиток будь-якої сфери людського життя тісно пов’язаний з творчістю кращих її представників – особистостей, чиї досягнення є базовим чинником становлення і розвитку цивілізованого суспільства. Тому без звернення до життєвого шляху видатних людей, опрацювання їх творчої спадщини вбачається неможливим створити об’єктивну картину історичного розвитку. Журналістика вбачає своє завдання не лише в інформуванні аудиторії про події сьогодення, а й у формуванні громадської думки, з’ясуванні взаємозв’язків між подіями теперішнього і минулого. Тому одним із напрямів сучасних журналістикознавчих досліджень є дослідження історико-біографічних видань, які мають на меті розглянути життєвий шлях і творчі надбання видатних особистостей на тлі соціально-економічних, політичних, національних, культурних та інших складових.

Незважаючи на достатньо стрімкий розвиток засобів масової інформації в Україні, «ніша», яка належить історико-біографічним виданням, не є достатньо заповненою та вивченою. Актуальність роботи пояснюється тим, що публікація біографій та дослідження діяльності видатних особистостей є нагальною потребою сучасності, оскільки їх роль в життєдіяльності суспільства, соціуму, створенні науки, техніки, культури надзвичайно велика.

Метою розвідки є виявлення особливостей портретного нарису на сторінках часопису «Личности».

Методологічну й теоретичну основу роботи становлять праці вчених, які займались дослідженням визначення журналу та його типологічних ознак – О. Акопова, І. Дем'янчука, С. Корконосенка, І. Михайлина, В. Соловйова, Н. Рябініної.

Концепція й формат часопису «Личности» передбачають певну сталість у використанні журналістських жанрів. Проаналізувавши жанровий контент журналу за 2017–2018 роки, можемо зробити висновок про те, що більшу частину публікацій становлять портретні нариси. Розглянемо їх різновиди.

Першим із різновидів є суто біографічний нарис, який передбачає послідовний виклад усього життєвого шляху героя («Любовь к себе – это начало романа, который длится всю жизнь» (у п'ятому номері (105) за 2017 рік) або лише фрагментів («Сергей Трубецкой: честь имею отступить» у четвертому номері (104) за 2017 рік – про декабристів, які підняли повстання і створили живучий міф про дворян-ідеалістів, які пожертвували собою заради повалення царя, досягнення свободи і прийняття конституції). «Нанизування» епізодів життєпису відбувається або в хронологічному, або в ретроспективному, або у фрагментарно-асоціативному порядку.

Проблемно-біографічний нарис дуже наближений до біографічної статті та есею. Порівняно з есеєм, у публікаціях такого типу роль автора набагато скромніша. Так само, як у статті, життєпис підпорядковано одній чи кільком актуальним, з погляду автора, проблемам. Однак стосуються ці проблеми не самої біографії, вивчення сторінок життя героя (пошук маловідомих фактів), а тих історичних реалій, які описуються. Крім того, завдання автора полягає не у вирішенні цих проблем, а в приверненні уваги суспільства до них. Наприклад, у нарисі «Роковой день» доля лідера повстання Євгена Оболенського розкривається на тлі історичних подій грудня 1825 року (військова нарада, бунт Рилєєва і невдале повстання та арешт декабристів).

Інтелектуальний портретний нарис дає уявлення читачеві не стільки про життя героя, скільки про історію його досягнень, творчих здобутків, ідей, розмірковувань. Це, власне, хроніка інтелектуальних студій. Так, у нарисі «Георгий Товстоногов: остаться собой» у першому номері (113) за 2018 рік біографічний факт – переїзд з Москви до Ленінграду та початок постанови вистав – лише привід для розповіді про історію творчих пошуків митця. На підтвердження історії міркувань режисера у нарисі наводиться велика кількість цитат.

«Парадний» портретний нарис у першому номері (113) за 2018 рік представлений доволі значною кількістю публікацій: «Саломе ты моя, Саломе» (про кохану жінку відомого радянського театрального режисера і педагога), «Танец жизни»« (про художника Едварда Мунка), «Подводная

лодка для Бонапарта» (про американського інженера і винахідника Роберта Мунка), «После спорта» (про Джонні Вайсмюллера – американського спортсмена-плавця, п'ятикратного олімпійського чемпіона).

Отже, основна частина публікацій часопису «Личности» викладена у жанрі портретного нарису. Проаналізувавши ці матеріали, ми помітили систематичне використання таких нарисових різновидів: суто біографічний нарис, проблемно-біографічний, інтелектуальний та «парадний».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голік О. В. Жанрова система друкованих ЗМІ: новітні підходи до класифікації та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Голік. – 2008. – Режим доступу: http://journlib.univ.kiev.ua/index.php? act=article& article=2386.

2. Соловьев В., Рябинина Н. Редакторская подготовка периодических изданий: Учебное пособие / В. Соловьев, Н. Рябинина. – М. : Изд-во МГАП «Мир книги», 1993. – 100 с.

3. Тертычный А. А. Жанры периодической печати: Учебное пособие / А. Тертычный – М. : Аспект Пресс, 2000. – 233 с.

УДК: 007: 304

Свідлова А. В.[1], Хітрова Т. В.[2]
[1] студ. гр. СНз-314м ЗНТУ
[2] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

За останні роки Україну сколихнуло чимало подій, починаючі з емоційного і революційного Євромайдану та закінчуючи п’ятою річницею АТО на Донбасі. Окрім складної ситуації у державі кожен день набуває все більшого масштабу інформаційна війна, що йде між Україною та Росією не тільки на просторах ЗМІ, але й у соціальних мережах та повсякденному житті. За ці часи фотографічні свідчення стали не лише документальними підтвердженнями тих, чи інших подій, але й предметом агітації, пропаганди, методом психологічного впливу та засобом викривлення фактів. Наразі з’явилось чимало віртуальних проектів, фотовиставок, документальних фільмів, випущена низка фотографічних збірок, які у світлинах відображають перебіг української Революції гідності, відвагу українських військових та звичайних громадян у Криму та зоні АТО, зокрема: фотолітопис-трилогія

«Майдан. Революція гідності», який складається з трьох частин, які відображають початок Революції гідності, події під час боротьби на Майдані та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні; альманах «Майдан. Еволюція духу» та інші.

Розвиток російсько-українського інформаційного та військового конфліктів актуалізував й проблему затребуваності документальної фотожурналістики як ефективного жанру і виду журналістської діяльності. На сьогодні військова фотожурналістика є не тільки засобом реального відображення подій, але й інструментом впливу та маніпуляції.

Сучасна українська журналістики активно бере участь в інформаційній війні, яка включає два основні аспекти: підтримку в суспільстві патріотичних настроїв і деморалізацію супротивника. Мова зображень найдоступніша з усіх форм інформації: по-перше, фотографія по своїй природі документальна, тобто вона є достовірним джерелом інформації; по-друге, розвиток глобальних мереж робить її доступною й однаково зрозумілою для широкій аудиторії.

Практичний аналіз фотоархівів та сучасних репортажних фото провідних українських інтернет-видань дозволяє виявити якісні зміни сучасної української фотожурналістики, рівень об'єктивності та документальності фотокорів у висвітленні військового та інформаційного конфлікту.

УДК 007: 304
Пода О. Ю.[1], Соляник В. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ
[2] студ. гр. СН-315 ЗНТУ

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ МЕДИЧНІ ЖУРНАЛИ ПРО ЖІНОЧЕ ЗДОРОВ'Я

Традиційне масове обговорення питань жіночого здоров'я – прерогатива дискурсу жіночих журналів і реклами, де, зазвичай, маємо справу з мінімумом необхідної інформації щодо тієї чи іншої медичної жіночої проблеми, у кращому випадку – з коментарем лікаря загальної практики чи вузького профіля, фармацевта, лікаря-косметолога, з активною «експлуатацією» концепту «жіноче здоров'я» рекламістами.

Натомість власне самих журналістів (як з метою підвищення професійного рівня при роботі з проблематикою ЗМІ (зокрема медичною), під час роботи в гендерно маркованих виданнях, так і з ціллю обізнаності з потрактуванням проблем жіночого здоров'я теоретиками і практиками

медицини) мають цікавити професійні фахові медичні видання. Останні з точки зору соціальних комунікацій репрезентують цілісну професійно обґрунтовану парадигму концепту «жіноче здоров'я» у дискурсі мас-медіа на рівні спеціалізованих наукових видань. Йдеться про журнали, тематико-проблемне поле яких формується висококваліфікованими фахівцями у сфері жіночого здоров'я, материнства й дитинства.

Так в Україні з 1998 року видається журнал «Здоров'я жінки» (спільно з Міністерством охорони здоров'я України, Національною Академією медичних наук України, Національною академією післядипломної освіти ім. П. Л. Шупіка, ГУ «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології НАМН України», Українським інститутом стратегічних досліджень МОЗ України). Тип видання визначається як науково-практичний часопис. Мета і завдання журналу такі: «Здоров'я жінки» – спеціалізоване, наукове видання, яке висвітлює актуальні науково-практичні питання у сфері гінекології, акушерства, суміжних спеціальностей, а також усі аспекти жіночого здоров'я. Основна мета журналу передбачає поширення й обмін даними наукових досліджень, сприяння підвищенню професійного рівня медичних працівників, покращенню медичної допомоги та здоров'я жінок України…» [1].

З 2005 року в нашій країні видається часопис «Жіночий лікар». Типологічно журнал визначається як «незалежне науково-практичне видання для практикуючих лікарів сфери охорони здоров'я жінок та дітей». Мета видання визначається редакцією так: «стати інформаційним помічником у практичній роботі акушера-гінеколога, задовольнивши потреби спеціалістів у незаангажованих і об'єктивних матеріалах практичного спрямування». Щодо змістоформального, тематичного й проблемного наповнення часопису, то йдеться про науково-практичні статті, практичні рекомендації з діагностики, лікування і профілактики акушерсько-гінекологічної патології і невідкладних станів, правовим аспектам медичної діяльності тощо. [2].

Без сумніву, цільовою аудиторією обох видань є практикуючі лікарі, науковці, царина діяльності яких безпосередньо пов'язана чи дотична до питань жіночого здоров'я. Цілком зрозуміло, що формат наукової статті, аналізу результатів клінічних спостережень є складним (і зазвичай непотрібним у такому обсязі й на такому рівні викладу) для пересічної аудиторії, тому їй і не пропонується. Водночас, журналіст, що спеціалізується на висвітленні питань, пов'язаних зі сферою здоров'я, зокрема жіночого, має вміти працювати з інформацією такого типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Здоров'я жінки : науково-практичний журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://med-expert.com.ua/ua/publishing-activity-uk/zdorove-zhenshchiny-publishing-activity-uk/

2. Жіночий лікар : журнал для практикуючих лікарів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://z-l.com.ua/ua/new306/

УДК 007: 304

Мокроусов Г. М.[1], Пода О. Ю.[2]
[1] студ. гр. СН-325 ЗНТУ
[2] канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ОБРАЗИ ПРЕДСТАВНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР У НАЦІОНАЛЬНИХ ЗМК

З 2014 року питання образних репрезентацій представників силових структур у національних ЗМК є актуальним і вкрай важливим. Перебіг війни на території України, окупація певної її частини зумовлюють збільшення уваги журналістського корпусу до діяльності військовослужбовців ЗСУ, представників СБУ, національної гвардії й поліції та інших спеціальних структур, що відповідають за безпеку (зовнішню і внутрішню) й мир у нашій країні.

Звернімо увагу на те, що репрезентацію образної парадигми військових (за всім складом збройних сил), представників СБУ, нацгвардійців, поліцейських у мас-медіа можна поділити на кілька груп. Зважаючи на широту цього питання, у нашому матеріалі йтиметься саме про військовослужбовців як представників ЗСУ.

Перша – це образне позиціонування в ЗМК конкретних силових міністерств і відомств (наприклад, мас-медіа й медійні проекти ЗСУ – військове радіо «Армія FM», військове телебачення України (телерадіокомпанія «Бриз»)).

Тут наголосимо на в період ведення війни моменті. У грудні 2018 року вийшли останні номери друкованих органів МО – журнал «Військо України» і газета «Народна армія» [1]. (Історія не нова, бо роками раніше так само було ліквідовано «Морську державу», «Флот України», «Крила України»). У статті полковника Андрія Задубінного «Хто відповість за ліквідацію «Народної армії» та «Війська України»?» [2] з точки зору в.о.головного редактора газети «Народна армія» показується вся ситуація навколо цих видань. У матеріалі підкреслюється: «Сьогодні закрили газету «Народна армія» і журнал

«Військо України», назавтра у солдат відберуть тепловізори і патрони, ліквідують ракетні бригади, танковий завод.

Звернення розігнаних та осиротілих військових журналістів до Верховного Головнокомандувача Збройних Сил – Президента України, парламентарів, урядовців, кандидатів в Президенти України, правих і лівих політиків – до усіх, хто виконує та збирається виконувати функцію Держави.

Хто відповість за найбільшу ідеологічну диверсію в історії сучасної Української Армії – ліквідацію головних друкованих часописів «Народна армія» і «Військо України», за те, що воююче українське військо залишилося без газети та журналу?

Упродовж 27 років існування газети та журналу їх щоденними гаслами були: «МИ ТАМ, ДЕ НАШ СОЛДАТ», «Читати – щоб знати, знати – щоб перемагати».

Напередодні нинішнього Нового року військовим журналістам і їх часописам наказали: вийти з армійського строю та розійтися хто куди бачить.

Надруковані на шпальтах армійських часописів звернення до читачів – це фактично некрологи усім нам, хто віддав свій творчий журналістський професіоналізм створенню та розвитку газети та журналу, це і ганьба власнику-засновнику та іншим можновладцям, які через байдужість та бездіяльність нічого серйозного не зробили задля збереження таких необхідних воюючим Збройним Силам України друкованих видань!» [1].

Саме ЗМК Міністерства оборони України вкрай важливі й необхідні, адже на їх шпальтах, в теле- і радіоефірах ***представляється образ українського військовослужбовця як захисника України й українців***, описується стан справ в українській армії, життєві історії військовослужбовців. Не можна не наголосити на тому, що про армію і людей у погонах створювали медійні матеріали саме військові журналісти (фахівці, спеціально підготовлені для роботи в умовах війни і воєнних конфліктів).

Друга група, це образи військових з матеріалів, створених журналістами масових ЗМК. Час від часу їх журналісти (якщо телебачення, то й оператори) (із дотриманням відповідних процедур щодо отримання дозволу для роботи в зоні проведення ООС) ведуть репортажі із зони бойових дій, беруть інтерв'ю у військовослужбовців, жителів прифронтових населених пунктів. У їх матеріалах – образи військових – це наші захисники; можливо, не все, що вони хочуть, можуть сказати журналістові, але їх погляд, не глянцевий, а «окопний» вигляд форми є набагато красномовніший за слова.

Третя група, це також образи матеріалів масових ЗМК, проте акцентують вони на негативі. Останнім часом журналісти (відповідно й редактори), почали «смакувати» теми колишніх атовців, у то чи інший спосіб

«прив'язаних» до криміналу. Доходить до абсурду: у певних ситуаціях з правопорушеннями, у побутових конфліктах, у ситуаціях із суїцидами, спостерігається посилена акцентуація на фразах чи то характеристиках – «колишній атовець», «колишній учасник антитерористичної операції», «колишній контрактник» і т.д. Причому, у більшості випадків ідеться про новинний формат через який колишній (а той безпосередній учасник ООС) вимальовується як злочинець.

Аби не бути голослівними, наведемо декілька прикладів заголовків матеріалів: «Українські силові структури переповнені агентами РФ – журналіст», «Білецький пояснив, чому колишні АТОвці стають злочинцями», «На Волині колишній атовець вбив ножем людину», «Банду на брата навів брат-атовець», «Як після АТО не стати злочинцем. Варіанти реабілітації, що пропонує Україна», «Люди у формі йдуть на запах бурштину: як герої перетворюються на жорстоких бандитів», «Під Києвом екс-боєць АТО збив співробітника карного розшуку і втік» і т.п.

Четверта група, також матеріали масових ЗМК, у яких представляється образ військовослужбовця на мирній території (особливо колишніх атовців) як прохача й жертви. Люди, які виконали свій обов'язок, захищаючи рідну землю й людей, мають випрошувати пільги, які за законом їм повинні надаватися (це питання землі, житла, пільгового проїзду в транспорті і т.д.).

Отже, аналіз контенту національних ЗМК, у яких позиціонуються образи військовослужбовців, доводить, що в більшості випадків про них говорять, з одного боку, як про захисників, героїв, з іншого, як про ту групу людей, яка становить певну загрозу для соціуму як категорія «колишніх атовців» (щодо останнього підкреслимо, журналісти у своїй діяльності мають дотримуватися вимог професійної моралі й журналістської етики).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Задубінний А. Дорогі читачі! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://na.mil.gov.ua/files/pdf/5584-(27-12-2018).pdf

2. Задубінний А. Хто відповість за ліквідацію «Народної армії» та «Війська України»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vse.media/hto-vidpovist-za-likvidatsiyu-narodnoyi-armiyi-ta-viyska-ukrayini/

УДК 007 : 304 : 070
Погребна В. Л.[1], Різун А. С.[2]
[1] д-р філол. наук, проф. ЗНТУ
[2] студ. гр. СНз-314м ЗНТУ

РЕЦЕПЦІЯ ПРОБЛЕМ ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ У ЖІНОЧІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ

60-80-ті роки XIX ст. – період становлення економічної і духовної самостійності жінки. У культурному просторі Росії того часу закріплюються ідеї «пробудження жінки» та її «вторгнення» у раніше суто чоловічі сфери діяльності – соціальну, професійну, наукову, культурно-просвітницьку, суспільно-політичну; розширюється коло жінок, які прагнули до знань і праці; змінюється стан жінки в публічному просторі. Усе це зумовлює трансформацію думки суспільства про статус і природу жінки.

Проблеми жіночої емансипації обговорювалися, перш за все, у демократичному чоловічому та жіночому середовищі. М. Чернишевський, М. Добролюбов, М. Михайлов, Д. Писарев, М. К. Цебрикова, Є. І. Конраді та інші письменники, критики демократичного напрямку виступили прихильниками отримання жінками права на працю, освіту, розвиток, громадське служіння.

Жінки-критики й публіцистки (Н. Хвощинська, К. Некрасова, М. Цебрікова, Є. Конраді) висловили деякі цікаві зауваження щодо жіночої емансипації та природи жіночої творчості. Зазначимо, що їх статті, рецензії, відгуки – здобуток журналістики XIX століття. На жаль, на сьогодні більшість з них маловідома та маловивчена. І тільки в останні десятиліття вони стали об’єктом уваги дослідників (І. Казакової [1], В. Погребної [2;3], Є. Строганової [4]). Мета нашого дослідження: поглиблення наукових уявлень про рецепцію проблем жіночої емансипації у жіночій публіцистиці другої половини XIX століття.

Цікаві і змістовні критичні інтерпретації художніх творів жінок-письменниць 60-80-х років XIX століття належать Н. Д. Хвощинській, яка була відома не тільки як письменниця і перекладачка, але й як літературний критик і публіцистка. Нею було написано чимало рецензій, фельєтонів, літературних оглядів, заміток. Хвощинська-критик друкувала свої роботи в таких періодичних виданнях, як «Отечественные записки», «Русские ведомости», «Живописное обозрение» та ін. під псевдонімами В. Поречников, Микола Куратов, Н Д. Воздвиженський та криптонімами В. К., Н.

У 1861-1863 рр. Хвощинська друкує в «Отечественных записках» цикл літературно-критичних статей «Провінційні листи про нашу літературу» під псевдонімом В. Поречніков, у якому аналізує поточний літературний процес. Зміст другого листа, «Византійський пафос, або повість пані Кохановської «Кирило Петров і Настуся Дмитрова» (Отечественные записки, 1862, №1), демонструє відмінність позицій Кохановської (Соханської) і Хвощинської у розумінні питання положення жінки в сім'ї. Кохановська у своїй повісті – захисниця Домострою, зображує підлеглість жінки як норму. Матеріально незалежна від чоловіка, Настуся, за прогнозами Хвощинської, могла б бути морально сильнішою.

Третій лист – «Жіноча доля», роман Станицького (Современник № 3). – «Відстала», повість пані Жадовської (Время, № 12)» було написано і опубліковано критиком у 1862 році (Отечественные записки, № 5). Хвощинська високо оцінила художню правду роману «Жіноча доля» Є. Я. Панаєвої, її обурення і біль за долю жінки.

У першій половині 1880-х років Хвощинська публікує цикл фельєтонів під загальною назвою «Мемуари одного читача» и підписує його Н. (Русские ведомости, 1880, №№ 94, 161, 307). Характеризуючи жіночу прозу, публіцистка зазначає, що нові письменниці зображують уже не тільки любов і бали, як їх попередниці, але й реальне життя.

Оцінюючи повісті та романи Є. Панаєвої, Ю. Жадовської, С. Смирнової, О. Шапір, Н. Кохановської та ін., Хвощинська робить цікаві висновки про природу творчості жінок-письменниць. Так, у шостій розвідці циклу „Провінційні листи про нашу літературу" («Оповідання жінок про жінок») (Отечественные записки, 1862, № 11) вона зазначає, що жінка розповідає про себе краще, ніж чоловік. Жіночі романи критик вважає цікавим документом, оскільки в них подається фактичний виклад повсякденного життя з його дрібницями, проблемами. Саме такі якості жіночої літератури, як гіпердеталізація, сентиментальність, суб'єктивність засуджувалися чоловіками-письменниками та критиками і в XIX ст., і в наступні часи. Цікаво, що перераховані вище риси Хвощинська вважає не жіночими «недоліками», а проявами жіночої натури.

В історії російської літератури і журналістики другої половини XIX ст. важливу роль відіграла Марія Костянтинівна Цебрикова – публіцистка, педагог, перекладачка, критик, видавець книг для дітей, громадська діячка. Свої критичні і художні твори вона підписувала такими криптонімами та псевдонімами, як М. К., М., Н. Р., М. Артемьєва, Ніколаєва. Більшість її статей була присвячена «жіночому питанню»: «Жінки американської революції» (Вестник Европы, 1870, № 6-7), «Вищі жіночі курси в Петербурзі» (Дело, 1882, № 4), «Боротьба американок за емансипацію»

(Дело, 1883, № 3). У руслі проблем, пов'язаних з емансипацією жінки, написана і передмова до книги Мілля «Про підлеглість жінки».

У циклі статей «Російські жінки-письменниці» (Неделя, 1876, №№ 13-14; 21-22) критик аналізує творчі досягнення жінок-літераторів XIX століття, починаючи від представниць першої половини – Є. Ростопчиної, Н. Дурової, Ю. Жадовської, М. Жукової, О. Ган, Є. Тур (псевдонім Є. В. Саліас де Турнемір), і закінчуючи своїми сучасницями – Н. Станицьким (псевдонім Є. Панаєвої), В. Крестовським (псевдонім Н. Хвощинської), Марком Вовчком (псевдонім М. Вілінської), І. Весеньєвим (псевдонім С. Хвощинської).

Чимало статей М. К. Цебрикова присвятила аналізу творів зарубіжних письменниць. Особливого значення вона надавала творчому доробку Жорж Санд (стаття «Жорж Санд» (Отечественные записки, 1877, № 6-7). Міркування про призначення жінки вміщено в роботах «Англійки – романістки» (Отечественные записки, 1871, № 8-9, 11), «Жіночі типи Джорджа Еліота» (Женское дело, 1899, № 9-12). В останній статті критик висловлює думку про „стихійну" природу зображення письменницями жіночої емансипації.

Статті М. К. Цебрикової не втратили своєї актуальності і сьогодні. Вони, без сумніву, важливі для розуміння природи жіночої творчості. Наприклад, роботи, присвячені творчості Н. Хвощинської („Нарис життя Н. Д. Хвощинської-Зайончковської" (Мир Божий, 1897, № 12), «Художник-психолог (Романи і повісті В. Крестовського-псевдоніма)» (Образование, 1900, № 1-2), «На пам'ять В. Крестовського-псевдоніма» (Новости, 1889, № 177)), містять багато цікавих спостережень, тонких зауважень, цінних висновків щодо жіночих образів письменниці.

До М. К. Цебрикової в Росії не було жінки-публіциста такого масштабу. У центрі її уваги завжди була жінка, її проблеми, розпачі, надії. Однією з перших у Росії Цебрикова намагається застосувати ґендерний підхід до аналізу художніх текстів (визначає специфічні риси жіночої творчості, доводить асиметричне сприйняття образу «нової жінки» в чоловічій та жіночій літературі тощо).

Отже, пошук російськими жінками-критиками, публіцистками другої половини XIX століття жіночого ідеалу, умов, шляхів вільного розвитку жінок був плідним. Досвід вивчення пресового дискурсу цього періоду не тільки сприяє розумінню процесів фемінізму, що відбуваються в сучасному суспільстві. Він, як і саме життя, стверджує необхідність встановлення егалітарних відносин між статями, ґрунтованих на взаємодоповнюваності жінок і чоловіків, на вільному виборі «простору» для життєдіяльності – у родині, на виробництві, в освіті, бізнесі, політиці.

На жаль, маємо констатувати, що на сьогодні спадщини М. К. Цебриковой, Н. Д. Хвощинської, К. С. Некрасової та інших жінок-

публіцисток незаслужено забуті, до них звертається обмежене коло вчених – філологів, істориків, соціологів, які досліджують жіночий рух та жіночу творчість другої половини XIX століття. Досвід багатьох жінок публіцистів і критиків потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Казакова И. Критика и публицистика конца XIX – начала XX веков о творчестве русских писательниц / И. Казакова // Преображение. – 1995. – № 3. – С. 63–67.

2. Погребна В. Л. Проблеми жіночої емансипації в публіцистиці Марії Цебрикової // Соціальні комунікації сучасного світу: науково-теоретичний збірник/ Гол. ред.. О. М. Холод. – Переяслав-Хмельницьк: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди, 2009. – С. 122–124.

3. Погребная В. Л. Проблемы феминизма в публицистике Е. И. Конради // Діалог: Медіа-студії: збірник наукових праць / Відп. ред. О. В. Александров– Одеса: Астропринт, 2009. – Вип. 8. − С. 148-158.

4. Строганова Е. Н. «Провинциальные письма о нашей литературе» Н. Д. Хвощинской // Провинция как реальность и объект осмысления : материалы научной конференции 29 августа – 1 сентября 2001 г. – Тверь : ТГУ, 2001. – С. 141–157.

Наукове електронне видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та
мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2019
Факультет соціальних наук

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів 15–19
квітня 2019 року

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 703

Видавець і виготовлювач
Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64 Тел.:
(061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2394 від 27.12.2005.